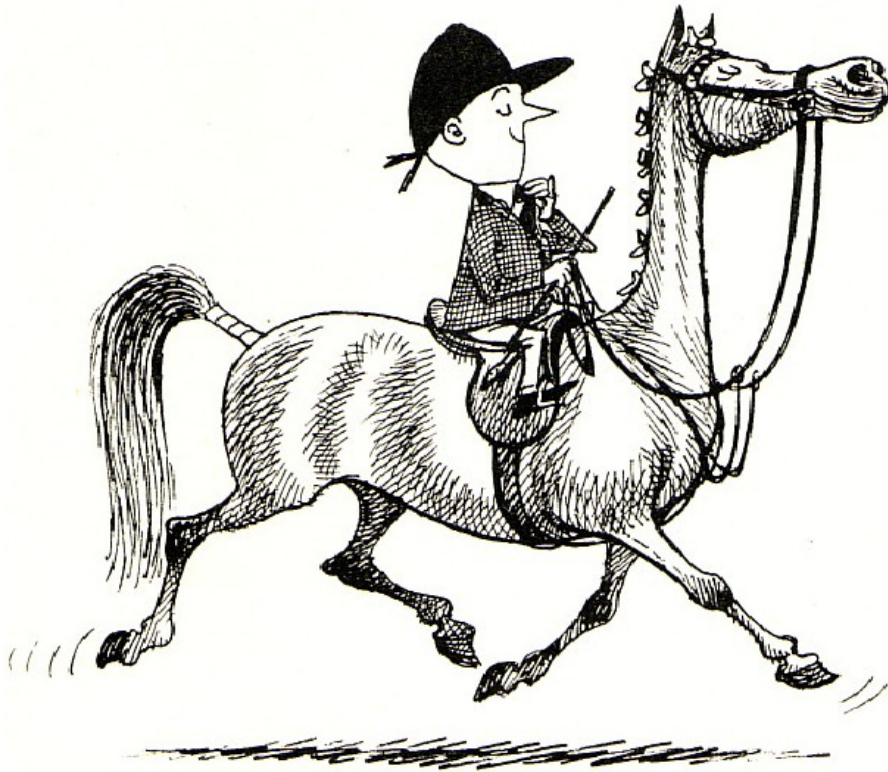

“Dressuurmutsen, poedelshows en pisnichten”

Een sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de Nederlandse dressuursport

By Thelwell

Master scriptie

I.M.T. Broeren

Student: 300429

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Instituut voor Sociologie

Master Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid

Begeleider: Prof. Dr. D. Houtman

Nieuwerkerk aan den IJssel, december 2009

“Dressuurmutsen, poedelshows en pisnichten”

Een sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de Nederlandse dressuursport

Voorwoord

Deze scriptie sluit mijn studie Sociologie (Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid) aan de Erasmus Universiteit Rotterdam af. Naast sociaal-culturele kwesties, heeft sport mij altijd bovengemiddeld geïnteresseerd. Ik kan mijn liefde voor sport niet beter verklaren dan in de woorden van basketbalspeler Michael Jordan: *“When I step onto the court, I do not have to think about anything. If I have a problem off the court, I find that after I play, my mind is clearer and I can come up with a better solution. It is like therapy. It relaxes me and allows me to solve problems”*. Vooraf aan de sporten die ik nu recreatief graag beoefen (mountainbiken, skiën, hardlopen, golfsurfen), turnde ik als kind in wedstrijdverband. Dat maakte lenig en motorisch bewust, maar toen ik de paardensport via een buurmeisje leerde kennen, zei ik mijn Oost-Duitse *Gymnastiklehrerin* voorgoed vaarwel. Tot heden zijn paarden in mijn dagritme ingesloten.

Anno de 21^e eeuw is sport ook een bijzonder belangrijk maatschappelijk issue; de sportwereld is verder reikend dan ooit. Maar desondanks zijn sociale patronen daar sociaalwetenschappelijk (nog) relatief onderbelicht: *“sport is something people tend to take for granted. They like it or dislike it but they do not usually question it or see it as posing problems, which require an explanation. In particular, they rarely ask questions concerning its development or its role in society as a whole”* (Dunning, 1971:xvii). Juist deze vragen interesseren mij. Helaas bleef de sociologie van sport (sportsociologie) ook binnen de opleiding onderbelicht. Ditzelfde gold voor het fascinerende concept gender, waar één college aan gewijd was (dank, Marianne v.d. Berg!). Gelukkig kreeg mijn nieuwsgierigheid naar beide domeinen ruimte door de vrije keuze van het scriptieonderwerp. Mijn ‘paardenpassie’ vertaalde zich in een zeer hoge betrokkenheid, plezier en toewijding aan het onderzoek, maar maakte het bijzonder moeilijk om het eindresultaat te beperken tot een behoorlijke omvang. Ik heb ervoor gewaakt om mijn persoonlijke visie op en ervaringen met de paardensport buiten beschouwing te laten, maar ben mij ervan bewust dat mijn sportgedrag in een zekere mate het onderzoek heeft gestuurd en gekleurd. Wel ben ik ervan overtuigd dat dit hier vooral heeft geleid tot voordelen in de vorm van waardevolle data en de realisatie van een logboek vol spontane uitspraken.

Ik dank ieder die op enigerwijze input heeft geleverd voor deze scriptie. Enkele personen wil ik daarbij bij naam noemen. Mijn afstudeerbegeleider Prof. dr. Dick Houtman verraste mij steeds weer met zijn enthousiasme en vergaande kennis. U nam mijn onderwerp direct ten harte; vol vertrouwen en mij ondersteunend met uw kleurrijke inspiratie en creatieve zin. Super! Ook noem ik mijn zus, wie gedurende mijn schoolloopbaan altijd mijn instant ‘helpdesk’ wilde zijn. Suus, je hebt me meer geleerd dan je denkt. Ten slotte een woord voor mijn ouders. Bedankt voor de sociale basis die jullie ons hebben meegegeven, voor jullie geboden visies, mogelijkheden, adviezen en ondersteuning bij al mijn gemaakte keuzes – die maakten me wie ik nu ben.

Nieuwerkerk aan den IJssel, december 2009

Ingrid Broeren

Inhoudsopgave

VOORWOORD	3
INHOUDSOPGAVE	4
1 INLEIDING	5
1.1 HET ONDERZOEK.....	7
1.1.1 Doelstelling, probleemstelling en wetenschappelijke relevantie	7
1.1.2 Leeswijzer	8
1.2 DE SPORTWERELD EN DE PAARDENSPORTWERELD.....	8
1.2.1 De Nederlandse sportwereld	8
1.2.2 Het sociale karakter van sport.....	9
1.2.3 Het paardensportdomein	10
1.2.4 Wie is de paardensporter?	11
2 DE INVLOED VAN GENDER OP IDENTITEIT EN SPORTKEUZE	13
2.1 EEN ANALYSE VAN GENDERED MACHTSMECHANISMEN	13
2.1.1 Het individualisme als ideologische mythe.....	13
2.1.2 Sociale macht, dominant dualisme en hegemoniale waardeoriëntaties	14
2.2 DE SOCIALE BETEKENIS EN WERKING VAN GENDER	19
2.2.1 Gender als (socialisatie-)project.....	19
2.2.2 Mannen in een masculien keurslijf.....	23
2.3 DE CONSTRUCTIE VAN IDENTITEITEN	26
2.3.1 Individuele en sociale identiteitsvorming.....	26
2.3.2 De invloed van sociale omgangsvormen	27
2.4 DE VASTE RELATIE TUSSEN GENDER EN SPORT	28
2.4.1 De Sport Gender	28
2.4.2 Socialisatie en identificatie door sport	30
2.4.3 Sociale in- en uitsluitingmechanismen van Sport Genders.....	32
2.4.4 Samenvattend en empirische deelvragen	34
3 ONDERZOEKSVERANTWOORDING	36
3.1 VERANTWOORDING METHODE, POPULATIE & PROCES	36
3.1.1 Diepte-interviews	36
3.1.2 Forumanalyse.....	38
3.1.3 Logboekbeschouwing.....	38
3.1.4 Verwerking en analyse van de data	39
4 HET GENDERED VELD VAN DE PAARDENSPORT	40
4.1 AANPAK TER BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	40
4.2 PAARDENSPORT, MEIDENSPORT.....	40
4.2.1 ‘Het ziet er zwart van de vrouwen, net een huishoudbeurs!’	40
4.2.2 Paardensportdisciplines over één kam.....	48
4.3 DE ‘POEDELSHOW’ EN DE ‘PISNIGHT’	54
4.3.1 De juiste ruiter op de juiste plaats.....	54
4.3.2 ‘Dressuurmutsen’ en ‘Springmacho’s’.....	58
4.4 ERVARINGEN VAN RUITERS EN AMAZONES MET DE HIPPIsche SPORT GENDERS.....	64
4.4.1 De prins op het witte dressuurpaard?	64
4.5 KEUZEMOTIEVEN VOOR (PAARDENSPORT)DISCIPLINEDEELNAME	68
4.5.1 Sportintrinsieke voorkeuren: ‘Bekakt rondrijden met je neus in de lucht’.....	68
4.5.2 Affectieve motieven: ‘Een Amstel-light bestellen in een strakke maillot’.....	71
4.5.3 Cognitieve motieven: ‘Je zoon is toch geen homo?’	75
4.6 GEVOLGEN VAN DE SPORT GENDER VOOR DE DRESSUUR EN –DEELNEMERS	78
4.6.1 Mate van problematisering van gender-atypische (paarden)sportpatronen.....	78
4.6.2 Sociale in- en uitsluiting, sekseselectie en selffulfilling prophecy.....	81
5 CONCLUSIE	86
5.1 DE MANNELIJKE DISTANTIE VAN DRESSUUR.....	86
5.2 VRIJE SPORTKEUZE ALS UTOPIE	88
5.3 DISCUSSIE EN KRITISCHE NOOT.....	89
BRONNEN	90
BIJLAGEN	95

1 Inleiding

Zaterdag 12 april jl. werd door de Federatie van Nederlandse Ruitersport Centra (FNRS) de ‘Stoere Mannendag’ georganiseerd. De kennisgeving van deze dag stond onder meer in het ledenblad van de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS) ‘PaardenSport’ en luidde als volgt:

“Nederland kent een aantal hele stoere mannen in de paardensport. Kijk maar eens naar de springsport op televisie, de meeste springruiters zijn mannen. Dit geldt eigenlijk ook voor eventing, polo en mensport. Allemaal onderdelen van de paardensport waar het er pittig aan toe kan gaan. Jongens hebben meer lef en durven meer risico te nemen dan meisjes. Om nog meer jongens enthousiast te maken voor de paardensport organiseert de FNRS een ‘Stoere Mannendag’. (...) alle mannen van Nederland zijn welkom. Vrouwen worden niet toegelaten. Tijdens deze mannendag worden spectaculaire onderdelen van de paardensport getoond en kun je deelnemen aan verschillende activiteiten, zoals leren jumpen, rijden op een Quad (...) of zelfs in een 4-wheel drive! Heb je een stoer idee (...) voor deze dag, laat het ons weten.” (PaardenSport, 2008:92)

Het verslag van de dag verscheen op de internetsite van de FNRS en opende met het volgende citaat:

“Paardrijden is voor meisjes - is een leus die menig mannenmond wel eens heeft uitgesproken. Dat het tegendeel waar is, bleek wel tijdens de eerste editie van de ‘Rabobank Stoere Mannendag’ die zaterdag 28 juni 2008 onder toezicht oog van ruim vijftienhonderd bezoekers bij manege Lies Beuker in Almere gehouden werd.” (http://www.knhs.nl/news, retrieved July 1, 2008).

Daarnaast meldt dit bericht dat de dag ‘stoer’ was ingevuld met spectaculaire demonstraties van onder andere springruiters, een vierspanmenner, een westernruiter en de Cavalerie. De paarden sprongen over tafels en maakten slidingstops en ruiters ‘onthoofden’ witte kolen met een lans en schoten op ballonnen boven hindernissen. Volgens het verslag *“was [dit] wat je noemt een stoere invulling van de paardensport!” (http://www.knhs.nl/news, retrieved July 1, 2008. Red IB).*

De bovenstaande berichten van de twee grootste paardensportorganisaties van Nederland, bevatten een aantal interessante boodschappen. Ten eerste wordt het idee gewekt dat een speciale ‘mannendag’ moet worden georganiseerd om mannen enthousiast maken voor de paardensport. Klaarblijkelijk zijn mannen dus niet enthousiast over de paardensport. Ook dient de dag niet zomaar een mannendag te zijn, maar een *stoere* mannendag. Kennelijk zijn er dus wel enthousiast geïnteresseerde en participerende mannen in de paardensport, maar zijn dit vrijwel geen *stoere mannen*. Ten derde ontstaat de gedachte dat er specifiek mannen en vooral *stoere mannen* nodig zijn, om de populariteit van de paardensport te verhogen. Om deze ‘types’ te motiveren dient de nadruk van een sportdemonstratie ten vierde te liggen op een “stoere invulling” van de paardensport; in de vorm van het vertonen van spectaculaire disciplines waar het er “pittig” aan toegaat in combinatie met activiteiten die losstaan van de paardensport, zoals quad-rijden. Ten vijfde wordt in het eerste bericht expliciet gesteld dat mannen meer lef hebben en risico durven te nemen dan meisjes en in het tweede bericht dat de paardensport een breed gedragen imago heeft als ‘meisjessport’.¹ Om dit imago te bestrijden en de meer gedurfde ‘aard’ van mannen te laten zien, was het volgens de organisatie nodig om de standaard regels en gebruiken binnen disciplines aan te passen door over tafels te springen, met lansen te zwaaien en op ballonnen te schieten boven hindernissen. Kortom, de landelijke paardensportorganisaties

¹ Pelsmacker & Van Kenhove (1999, in De Clercq, 2003:3) omschrijven ‘imago’ als het beeld dat bestaat over een object (zoals een persoon, groep, merk, etc.) in de geest van individuen en betrekking heeft op attitudes ten aanzien van het object. Attitudes zijn volgens de algemene opvatting gebaseerd op individuele evaluaties van de omgeving en bestaan uit drie componenten: een cognitieve (kennis, opvattingen, herinneringen); een affectieve (gevoelens) en een conatieve component (gedrag en gedragsintenties ten opzichte van het object; De Clercq, 2003:3). De componenten zijn onlosmakelijk verbonden omdat mensen streven naar cognitieve consistentie: een harmonie in gevoel, gedachten en handelen (Ibidem).

missen vooral *stoere mannen* onder hun deelnemers en willen juist hen als leden werven. Vooral nog blijkt het maatschappelijk dominante beeld van de paardensport, alsook die van de paardensportbond, niet ‘stoer genoeg’ om deze groep aan te spreken.

Sociologisch bezien zijn hier diverse mechanismen en discoursen aanwezig. De ‘Stoere Mannendag’ onderschrijft de traditionele opvattingen over biologische verschillen tussen mannen en vrouwen, sekserolpatronen, de dominante beeldvorming over en waardering van paardensportdisciplines en de sociale beoordeling en veroordeling van individuele sportpatronen. Gendermechanismen spelen hier een overtuigende rol bij. Gender wordt algemeen gedefinieerd als de culturele toeschrijving aan de biologisch bepaalde factor sekse en refereert naar gedragsverschillen tussen mensen van een mannelijk of vrouwelijk geslacht (die tevens voortkomen uit gender; Van den Berg, 2007:31; Connell, 2002:8-28; McCreary; 1994:518; Jankowiak, 1993; Six & Eckes, 1991:57). Dat mannen van *nature* meer ‘lef’ hebben dan vrouwen is een famous voorbeeld van de vermeende biologisch bepaalde genderverschillen tussen seksen (Connell, 2002:28; Moore, 1994:813; Skoe et al, 2002:296): *“woman are supposed to have one set of traits, men another. Woman are supposed to be nurturant, suggestible, talkative, emotional, intuitive and sexually loyal; men are supposed to be aggressive, tough minded, taciturn, rational, analytic, and promiscuous”* (Connell, 2002:40). Zulke opvattingen liggen aan de basis van de gedragspatronen die in een bepaalde samenleving als wenselijk worden beschouwd voor mannen en vrouwen. Deze patronen worden binnen de sociale wetenschap ook wel ‘genderrollen’ genoemd (Connell, 2002:28). De organisatie van en berichtgeving over de ‘Stoere Mannendag’ weerspiegelt expliciet het gendered imago dat paardensport en vooral de dressuur een ‘vrouwensport’ is.² Deze aan de paardensport en in het bijzonder aan de dressuur toegeschreven feminiene genderboodschap noemt socioloog James Angelini de ‘Sport Gender’ (2008:131; Elling 2003:10).³ Dit feminiene sportimago is slechts deels een resultaat van de relatief hoge seksehomogeniteit binnen de paardensportgroep (21% is man) en dressuurgroep (13% is man; Casimir, 2007; Brandt, 1997; KNHS, personal communication to IB, June 3, 2008).⁴ Mogelijk spelen speleigen karakteristieken en/of sociaal culturele aspecten hierin een rol.

Het *hoe* en *waarom* van de ongelijke sekseverdeling in dressuursporter, staat in deze studie centraal. Een belangrijke focus ligt op het maatschappelijke imago van de paardensport als geheel en dressuur in het bijzonder. Het zal duidelijk worden dat de situatie binnen de case nauwe verbanden toont met macromaatschappelijke structuren en sociale mechanismen.⁵ Daartoe wordt aandacht geboden aan actief heersende sociale machten, die gendered opvattingen over sporttakken dragen en verspreiden (Crawford, 2004:29). De dressuurtak is een extreme case om de invloed van gender op sportkeuze te onderzoeken, want dit sportdomein is sterk gendered. De doelstelling van dit onderzoek is inzicht krijgen in de vorm en aard van sociale machtsmechanismen, die verantwoordelijk zijn voor de productie en reproductie van de seksehomogeniteit binnen de dressuursport. In de volgende paragrafen van dit hoofdstuk wordt de doelstelling, probleemstelling, de wetenschappelijke relevantie van de studie, de methodologische onderzoeksopzet en wat

² Gender kan gebruikt worden als werkwoord (*gendered*) en verwijst naar een masculiene of feminiene betekenisgeving bij sociale praktijken of verschijnsels (Elling, 2002:73; Connell, 2002:2-28; Van Bottenburg, 1994). Bijgevolg kan een praktijk of verschijnsel beladen zijn met een sociaal geconstrueerde masculiene of feminiene boodschap, zoals in de vorm van stereotypering (het ‘prototype’ deelnemer).

³ Zie punt 15 Begrippenlijst: Sport Gender (bijlage I).

⁴ Het totale aantal volwassen ruiters is gebaseerd op deelname aan dressuur, springen en eventing. Ter vergelijking: 38 % van de springersporters is van een mannelijk geslacht en op nationaal niveau is dat zelfs 59 % (KNHS, personal communication to IB, June 3, 2008). Zie bijlage II: Sekseverhouding deelnemers paardensportdisciplines. Young en Sweeting prefereren het onderscheid van ‘mannelijkheid’ en ‘vrouwelijkheid’ boven ‘masculiniteit’ en ‘femininiteit’ om de Sport Gender te categoriseren op basis van sekse-specifieke deelnamecijfers (2004:526). Ergo kan de ‘mannelijkheid’ van een sport gemeten worden aan de hand van het aandeel mannelijke deelnemers. Dit bevordert voor hier alleen het inzicht. Mijns inziens kan de dressuursport als ‘vrouwelijk’ worden geassocieerd op basis van de cijfermatige dominantie van amazones, maar door het belang van de sociale sportachtergrond, volg ik een ‘feminiene’ categorisering.

⁵ Zie punt 12 Begrippenlijst: sociale structuren (bijlage I).

u als lezer inhoudelijk mag verwachten, toegelicht. Voor een goed begrip van de onderzoekscase wordt tevens de westerse sportwereld en het sociale karakter van sport kort beschouwd. Ten slotte is een algemene inleiding in de paardensport opgenomen, zodat 'buitenstaanders' vooraf inzicht krijgen in de (sociale) organisatie van de Nederlandse paardensport.

1.1 Het onderzoek

1.1.1 Doelstelling, probleemstelling en wetenschappelijke relevantie

Sociaaldominante opvattingen over sekse en gender sorteren effect op verschillende niveaus: op macro-, meso- en microniveau.⁶ De klemtoon in deze studie ligt op de twee laatstgenoemde niveaus. Deze scriptie is gebaseerd op wetenschappelijke literatuur en de uitkomsten van empirisch kwalitatief onderzoek. De literatuur is gebruikt om het theoretische kader te scheppen van de sociale mechanismen die (het denken over) sekse en genderrollen beïnvloeden. Er spelen mogelijk veel verschillende factoren een rol bij de uiteindelijke (paarden)sportkeuze van mannen, maar de doelstelling van de empirische studie is specifiek om inzicht te krijgen in *hoe* sociale gender mechanismen verantwoordelijk zijn voor het ontstaan en reproduceren van de heersende seksesegmentatie binnen specifiek de Nederlandse dressuursport. Het gaat dan ook niet om *hoeveel* invloed de Sport Gender heeft op deze ondervertegenwoordiging, maar om *hoe* de Sport Gender invloed heeft op de distantie van mannen van de dressuursport. Met die benadering kunnen de (gendered) motivaties van mannen worden begrepen om de dressuur massaal te mijden. De probleemstelling van dit onderzoek luidt:

"Hoe kan de hedendaagse ondervertegenwoordiging van mannen binnen de Nederlandse dressuursport in termen van gender begrepen worden?"

Het onderzoeken van specifiek *deze* vraag is interessant omdat er bibliotheken te vullen zijn met feministische wetenschap, terwijl maar beperkt onderzoek is gedaan naar de betekenis en culturele rol van masculiniteit, zoals bij (sport)keuzegedrag (Connell, 2002:40). Deze studie biedt inzichten in de gendered aspecten van en binnen een specifieke sportdiscipline en de motieven van mannen om zo een sportdiscipline te mijden. Het huidige onderzoek naar en beleid over gender en sport is immers vooral gericht op een cijfermatige weergave van de sportpatronen van groepen mannen en vrouwen - en op het bereiken van een collectieve deelnamestijging en evenredige seksedeelname (Stokvis, 2007:53-54; Elling & Knoppers, 2005:259). Bovendien gaat er weinig aandacht uit naar een gelijke spreiding van groepen mannen en vrouwen over verschillende sportdisciplines en nog minder naar een integratie van mannen in traditionele 'vrouwensporten' (Laberge & Albert, 1999:244; Elling, 2002:77-103; Horne, 2006; Ibidem). Ondanks de massale wetenschappelijke aandacht voor sekse en gender, blijkt überhaupt relatief weinig onderzoek uit te gaan naar de rol van gender in sociale relaties en in- en uitsluiting van en binnen sportdisciplines (Aalten & Derks, 1997:18-19; Connell, 2002:40; Ibidem). Deze studie geeft hier wel invulling aan.

In sociologisch opzicht is dit onderzoek interessant omdat ik inzicht biedt in een sterk groeiend, maar wetenschappelijk relatief onbekend domein: de dressuursport.⁷ Dit is interessant voor zowel de deelnemers van de paardensport, als voor buitenstaanders. Het is een punt van herkenning en kennisgeving omdat ik een voor velen onbekend domein bloot leg – het onder deelnemers bekende 'paardenwereldje'- en deze koppel aan theorieën van gendered machtsmechanismen. Het kwalitatieve inzicht dat deze studie biedt in statistische

⁶ Hypothetisch wordt hier onder macroniveau de Nederlandse samenleving verstaan, onder mesoniveau de 'paardensportwereld' en onder microniveau de individuele paardensporter(-ster).

⁷ Ter vergelijking: de *online* zoekmachine voor wetenschappelijke publicaties Scholar Google, toont 574 hits bij een zoekopdracht naar *equestrian* en 447.000 bij *football* (<http://scholar.google.nl>, January 8, 2008).

ondervertegenwoordiging van mannen, maakt de rol van gender in beeldvorming en gedragsbeïnvloeding inzichtelijk en zal nieuwe handvatten creëren voor verder sociologisch onderzoek. Tenslotte kan deze studie bijdragen aan theoretische discussies over de rol en structurerende macht van gender in sociale in- en uitsluitingprocessen en -mechanismen in specifieke sociale domeinen. In paragraaf 2.4.4 komen de deelvragen aan bod die de beantwoording van de probleemstelling mogelijk maken.

1.1.2 Leeswijzer

De volgende paragraaf van dit hoofdstuk leidt de achtergrond van de (paarden)sport in. Hoofdstuk twee omvat een theoretische literatuurstudie op basis van boeken, wetenschappelijke publicaties, beleidsstukken, krantenartikelen, tijdschriften en internetbronnen.⁸ In dit hoofdstuk verklaar ik sociale machtsmechanismen, gendertheorieën, identiteitsvorming en de differentiële popularisering van sporten, nader. In de laatste paragraaf (1.4.4.) zijn de concrete empirische deelvragen uiteengezet. Hoofdstuk drie licht de onderzoeksmethodiek (een combinatie van diepte-interviews, forumanalyse en beschouwing van een persoonlijk logboek) en selectie van de respondenten toe. Hoofdstuk vier behandelt de deelvragen aan de hand van de empirische onderzoeksdata. Ik richt mij hierbij op de keuzemotieven en opvattingen van paardensporters (en direct betrokkenen) over de paardensport en paardensporters, wat inzicht geeft in de productie en reproductie van gendered opvattingen omtrent dressuur en de gevolgen daarvan voor de sport en de deelnemers. De integratie van de literatuurstudie en empirische bevindingen leiden tot een analyse van de onderzoeksresultaten en interpretatie van de sociale situatie in de Nederlandse dressuursport. Dit resultaat vormt het vijfde hoofdstuk. Omdat de sleutelfunctie van een strategische case is om de werking en aanwezigheid van een macromaatschappelijke structuur in (en met) een specifieke context aan te tonen, mag een beschrijving van het *hoe* een specifiek domein betekenisgevend is in gender (en wat dat zegt over macromaatschappelijke discoursen en machtsmechanismen) niet ontbreken. Daarom is een tweede concluderende paragraaf opgenomen (5.2) die mijn perspectief toont op de rol en invloed van gender op macromaatschappelijk niveau en op sportwereldniveau. Het hoofdstuk eindigt met een discussie die onderzoekskanttekeningen beschrijft en suggesties biedt voor verder onderzoek.

1.2 De sportwereld en de paardensportwereld

1.2.1 De Nederlandse sportwereld

De ‘sportwereld’ bestaat uit “*alle individuen, groepen en organisaties die betrokken zijn bij sportactiviteiten*” en verwijst naar het brede en complexe netwerk van relaties tussen deze partijen (Stokvis, 1989:11). De grenzen tussen de sportwereld en andere sociale instituties zijn vaag en veranderlijk, want sport vloeit bijvoorbeeld over in de gezondheidszorg, kledingindustrie, reclamewereld en politiek (Ibidem). De heersende ambiguïteit over het begrip ‘sport’ maakt het nog onduidelijker om te bepalen waar de sportwereld ophoudt en een ander domein begint (Ibidem:157).⁹ Wel is vastgesteld dat sport op zich een toenemende rol speelt in het sociale leven van de Nederlandse bevolking (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:4; Van Bottenburg, 1994; Stokvis, 2007). Deze toename kan aangetoond worden met deelnamecijfers en financiële sportuitgaven. Uit de *Rapportage sport 2006* van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat de sportdeelname van Nederlanders van achttien tot en met 79 jaar, tussen 1993 en 2003 met bijna tien procent is gestegen tot zeventig procent (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:95). Tevens stegen de uitgaven aan sport tussen 2000 en 2003 van gezamenlijke

⁸ Dit literatuurdeel is geen tegengestelde van het empirisch verrichtte onderzoek maar dient als zoeklicht en inspiratie voor het empirisch onderzoek en biedt handvatten voor empirisch fundeerbare theorieën over de case.

⁹ ‘Sport’ verwijst hier naar de activiteit en ‘sportwereld’ naar de groep primaire betrokkenen.

huishoudens (+ 36% naar € 3,4 miljard), de overheid (+ 24 % naar € 896 miljoen) en de gezamenlijke inkomsten van sportclubs (+ 16% naar € 953 miljoen; Ibidem:4-6).¹⁰ Anno 2006 waren sporten die recreatief en individueel kunnen worden uitgevoerd (zoals fitness, fietsen en hardlopen) het meest populair en de meest beoefende teamsport bleef voetbal (Ibidem). Hockey, golf en hardlopen mochten in 2006 de meeste nieuwe ‘leden’ verwelkomen (Smits & Stevens, 2005:19; Ibidem).

Het is moeilijk om exact aan te geven wat onder ‘sport’ wordt verstaan. Er heerst noch consensus over het begrip, noch over diens ontstaansgeschiedenis (Noukens, 2005). ‘Sport’ staat algemeen voor lichaamsoefeningen met een ontspannende, gemakkelijke en competitieve functie (Casimir, 2007; Ibidem). Theoreticus De Knop onderscheidt daarbij twee essentiële eigenschappen: geïnstitutionaliseerde competitie en fysieke activiteit (Noukens, 2005). Theoreticus Guttmann volgt een vergelijkbare omschrijving door te stellen dat sport een georganiseerd, competitief en fysiek spel is (Stokvis, 1989:11-12). Beide definities sluiten ongeorganiseerde recreatieve activiteiten (zoals wandelen of fietsen) buiten het sportkader en met Guttman’s term ‘spel’ geldt dat ook voor de professionele topsport. Criticus Noukens stelt hierover dat ‘sport’ wel spelelementen bevat, maar geen subcategorie is van ‘spel’ omdat sport zich (afhankelijk van de extrinsieke beloning) beweegt tussen spel en arbeid (2005).¹¹ Behalve bovenstaand bestaan nog tal van sportdefinities. De sociaal geconstrueerde aard van het begrip kan dit verklaren, want door perspectiefverschillen vindt constant discussie plaats over wat wel of niet ‘sport’ genoemd mag worden (Dunning, 1971:6; Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:18; Horne, 2006;). Om duidelijkheid te scheppen over wat ik hier onder ‘sport’ versta, volg ik Guttmann’s definitie: een georganiseerd, competitief en fysiek spel. Het organisatieaspect is belangrijk omdat beweging geen synoniem is van sport (want niet alle sport draait om fysieke inspanning en niet alle bewegingsvormen zijn even sportief) en het competitie- en spelelement sluiten de professionele topsport en recreatiesport buiten.¹² Het sportdeel dat overblijft, noem ik (in navolging van Crum) ‘wedstrijdsport’: gezamenlijke ervaring van spanning aan de wedstrijd, subjectief presteren en sociaal contact (Noukens, 2005). Met deze definitie verwijst de onderzoekspopulatie van deze studie nog enkel naar de actieve wedstrijdrutter en – amazone.

1.2.2 *Het sociale karakter van sport*

In de hedendaagse samenleving is sport meer dan alleen een vrijetijdsactiviteit. Sport wordt gezien als een sociale, plezierige en (voor de gezondheid en ontwikkeling van persoonlijke waarden) nuttige vorm van beweging en vrijetijdsbesteding (Van Bottenburg, 1994; Elling & Knoppers, 2005; Smits & Stevens, 2005; Dekkers: 2006), die ongeacht leeftijd en sekse “(...) *cuts right across the boundaries of class, race, religion, ethnic group and nation*” (Dunning, 1971:xviii). Sociologisch bezien heeft sportdeelname zowel fysieke, psychische als sociale functies bij ondermeer opvoeding, gezondheid en identificatieprocessen (Horne, 2006; Findlay & Bowker, 2007; Burgers, 2006; Dunning, 1971):

“The function of sport as an inducement to mental exercise and well-being is not less significant than its function as an inducement to physical exercise and well-being; it is hardly possible to separate the one from the other” (Elias, 1970, in Dunning, 1971:xiii).

“Sports delivered the ingredients for dreams and fantasies: suspense and sensation, victories and success, superhuman feats, asceticism, and commitment. Now as before, sport fulfils young people longing for excitement and ways of identifying” (Biskup & Pfister, 1999:202).

¹⁰ De lasten van de gezamenlijke sportclubs bedroegen in 2003 919 miljoen euro (watersportclubs en profvoetbal niet meegerekend; Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:6).

¹¹ Immers hoe groter de geldelijke beloning, hoe meer sport een arbeidskarakter krijgt – en vice versa.

¹² Zie punt 1 Begrippenlijst: recreatiesport (bijlage I).

Veranderingen in het sportbeleid van de overheid (zoals “*sport voor allen*”) en algemene normen- en waardenoriëntaties van de samenleving (zoals “*sport is gezond*”) leidden tot een sterke toename en differentiatie in sportdeelname (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:1; Crawford, 2004:10; Stokvis, 1989:99; Stokvis, 2007:53).¹³ Toch is het karakter van sport niet alleen ‘sociaal’ te noemen omdat het voor veel mensen een belangrijke sociale activiteit in hun leven is. De betrokkenheid van groepen mensen bij een sport door actieve deelname als sporter, jurylid of toeschouwer, is hier ook verantwoordelijk voor (Whannel, 2002). Sociologen menen dat betrokkenheid bij sport een positieve bijdrage levert aan het sociale contact en de tolerantie tussen burgers - de ‘sociale cohesie’ – zelfs indien dit contact vijandig en gewelddadig is, zoals bij voetbalvandalisme (Elling, 2002:14; Van Bottenburg, 1994; Buisman, 2004:310-311; Ibidem:1). De *Rapportage Sport 2006* van het SCP steunt deze theorie: ruim veertig procent van de bevolking geeft aan via sport mensen uit andere sociale klassen te hebben ontmoet en vrienden te hebben gemaakt en ruim twintig procent medesporters van een andere etniciteit (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:110). Onder actieve sporters liggen die percentages zelfs hoger (Ibidem). Heinila (1971:343) meent dat de positieve functies van sportbetrokkenheid verder reiken dan tussen individuen: internationale sportcompetities zouden bijdragen aan de vriendschap tussen landen en zelfs worden gezien als een van de meest invloedrijke bijdragen aan wereldvrede. Het SCP toont dat Nederlanders wezenlijk betrokken zijn bij sport: in 2004 vormden de sportprestaties van Oranje de belangrijkste bron van ‘nationale trots’ en de waardering van sportdeelname voor een gezond leven, sociaal contact en het maatschappelijke aanzien groeit almaar (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:5-6). Tenslotte is het sportkarakter sociaal te noemen omdat sportdeelname de identiteitsvorming en identificatieprocessen ondersteunt (Van Bottenburg, 1994:70; et al).¹⁴ In die zin is de sportkeuze dus niet louter gebaseerd op een persoonlijke voorkeur voor een structureel sportkarakter, zoals voor sier, bal- en teamsporten, maar eveneens op de selectie van groepen mensen en de verwachte sportcultuur (Buisman, 2004:313; Bottenburg, 1994). Vanuit een relatief ‘wij/zij’ perspectief, kan iemand zich al dan niet thuis voelen en willen participeren in een bepaalde sportgroep en ontleent daar gevolglich een deel van zijn of haar identiteit aan (Horne, 2006:126; Van Bottenburg, 1994:70; Elling 2002:15, Van den Berg, 2007; Baumann, 1996; Ashworth, 1971; Whannel, 2002).¹⁵ Tegelijkertijd worden mensen op basis van hun sportkeuze ook door hun sociale omgeving gecategoriseerd en beoordeeld (Van Bottenburg, 1994:70; Young & Sweeting, 2004; McCreary, 1994). Dat deze beoordeling statusverlenend of juist negatief en veroordelend kan zijn, is volgens Van Bottenburg en anderen deels afhankelijk van de positie van een sport in de populariteitshierarchie van sporten (1994; Klomsten et al, 2004; Stone, 1971:59-60). Dat dit proces en deze orde voor een belangrijk deel gekoppeld is aan sekse en gender, komt in hoofdstuk twee aan bod.

1.2.3 Het paardensportdomein

De specifieke onderzoekscase is de dressuurdiscipline binnen de paardensport. Om de motieven van mannen om de dressuursport te mijden inzichtelijk te krijgen, is allereerst een begrip van de paardensport sec benodigd.¹⁶ Want wat is ‘paardensport’ eigenlijk? Algemeen wordt paardensport omschreven als “*sport die met*

¹³ Zo zijn Nederlandse vrouwen (in tegenstelling tot enkele decennia geleden) massaal gaan sporten en de sportmogelijkheden zijn door meer en andersoortige sportcomplexen sterk uitgebreid (Elchardus, 2004:206; Elling, 2003:10; Van Bottenburg 1994; Klomsten et al.2005:625; Cunningham & Sagas, 2008:3; Stokvis, 2007:49).

¹⁴ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Burgers, 2006; Angelini, 2008; Horne, 2006; Findlay & Bowker, 2007; Burgers, 2006; Biskup & Pfister, 1999; Dunning, 1971.

¹⁵ Processen van identiteitsvorming veronderstellen het labelen van individuen in relatie tot anderen omdat men zichzelf en anderen, afhankelijk van sociale kenmerken als beroep of sekse, categoriseren als leden van bepaalde sociale groepen (Maconis & Plummer, 2005:175; Baumann,1996; Van Den Berg, 2007:31).

¹⁶ Deze studie is primair gericht op de motieven van mannen om de dressuursport te mijden. Omdat dressuur een feminiene sociale connotatie heeft, bevinden dressuuramazones zich in een ‘gender-typisch’ sportpatroon – terwijl dressuurruiters een ‘gender-atypisch’ sportpatroon hebben. Een onderzoek naar de houding van een van deze groepen, zal vermoedelijk leiden tot heel andere uitkomsten.

paarden wordt beoefend" (Van Dale, 2006), maar deze kent in werkelijkheid zeer heterogene disciplines. Net als bij het begrip sport, is paardensport "(...) een *paraplunaam en allerminst een afgebakend begrip, waaronder niet iedereen hetzelfde verstaat*" (ZKA, 2006:15). Dit citaat verwijst onder meer naar het hoge percentage recreanten (circa 80% rijdt recreatief paard; ZKA, 2006:15).¹⁷ De heterogeniteit in de disciplines maakt de paardensport zeer veelzijdig. Ruiters (mannen) en amazones (vrouwen) zijn zich zeer bewust van de differentiatie in structuur en cultuur van de verschillende disciplines, maar 'buitenstaanders' zijn dat des te minder. Van alle disciplines is dressuur veruit de meest populaire (beoefend door 78 % van de wedstrijddeelnemers) en heeft als primaire doelstelling 'versoepeling en beheersing van het paard' (ZKA, 2006:7; <http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).¹⁸ Een belangrijk kenmerk van de wedstrijdpaardensport is dat deze meer is dan sport alleen. De dagelijkse verzorging van het sportmateriaal (het paard) neemt niet alleen veel tijd en geld in beslag, maar beïnvloedt (al dan niet op directe wijze) ook gezinsleden door afstemming van het dagschema, auto- en kledingaanschaf of zelfs de woonplaats aan de paarden (Casimir, 2007:1; Gordts, 2005). De erkenning van de paardensport als *lifestyle* is voor hier dus belangrijk, omdat deelnemers nauwelijks kunnen ontsnappen aan de sociale 'consequenties' van hun sportpatroon.¹⁹

De hippische sector op zich groeit en bloeit. Rond de voormalige elitehobby en het collectieve vervoersmiddel is anno de 21^e eeuw een miljoenenindustrie ontstaan die uiteenloopt van toegepaste voeding tot mode, van paardenhospita tot -crematoria en van paardenfysiotherapeuten tot -fluisteraars (Gordts, 2005; Casimir, 2007). De totale besteding van de gezamenlijke huishoudens aan paardensport, steeg tussen 2001 en 2006 (+34%) naar bijna een half miljard euro (ZKA, 2006:26).²⁰ Het aantal Nederlandse paardensporters groeit gestaag mee: tussen 2001 en 2006 groeide deze naar circa 465.000 (+16%; *Ibidem*:15). Intussen is de organisatie gefuseerd tot een nationaal overkoepelend orgaan: de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS). Deze organisatie telde in 2006 bijna 180.000 leden en steeg in 2007 tot ruim 195.000 (<http://www.knhs.nl>, March 29, 2008).²¹ Ruim 66.000 KNHS-leden reden in 2007 actief wedstrijden (*Ibidem*). Een 'actieve wedstrijdruiter' moet naar de categorisering van het KNHS naast wedstrijddeelnemer ook langer dan vijf jaar de sport beoefenen en minimaal één keer per week (52 weken per jaar) trainen voor de duur van minstens twee uur (ZKA, 2006:8). Per saldo bezitten zij vaker een paard dan andere KNHS-leden (*Ibidem*). In realiteit beoefenen wedstrijdruiter met een eigen paard veel frequenter de sport: het dier wordt door de bezitter vrijwel dagelijks aan het werk gezet (Casimir, 2007). Gezien de niet gering te noemen deelname en uitgavencijfers vormt de paardensport een belangrijk onderdeel van de Nederlandse sportwereld.

1.2.4 Wie is de paardensporter?

Aan de hand van kwantitatieve gegevens van het *Paardensportonderzoek 2006* kan een basisprofiel van de *allround* paardensporter worden geschetst: vrouw (circa 80%), jong (circa 42% is jonger dan 20 jaar) en van iets bovengemiddelde economische klasse (ZKA, 2006:15).²² Gezien de deelnamecijfers is het maatschappelijke beeld of imago van paardrijden als 'meisjessport' dus niet verwonderlijk (Brandt, 1997; Gordts, 2005). Vooral bij

¹⁷ Met de afbakening van het sportbegrip is bepaald dat deze zich louter richt tot de actieve wedstrijdruiter en -amazones. De recreanten behoren daarom niet tot de onderzoekspopulatie.

¹⁸ Andere disciplines zijn bijvoorbeeld springen, mennen, polo, voltige, endurance en eventing. Zie voor een uitleg van deze disciplines punt 6 tot en met 11 van Bijlage I: Begrippenlijst.

¹⁹ Theoretisch gezien zou een wekelijks tennisuurtje relatief onopgemerkt (kunnen) blijven voor de omgeving. Bij paardensport met een rijdier in eigen bezit, is dit een moeilijke opgave.

²⁰ Vergelijkend: de totale fitnessbranche omzet bedroeg in 2003 625 miljoen euro (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:6).

²¹ Wedstrijddeelnemer vereist een KNHS-lidmaatschap (<http://www.knhs.nl>). Ter vergelijking: de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond telde in 2004 1,1 miljoen leden en de Nederlandse Tennisbond 700.000, in 2003 telde Nederland 1190 maneges, 2000 tenniscentra en 770 zwembaden (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:6).

²² De gegevens uit dit onderzoek zijn gebaseerd op het totale KNHS-ledental. Omdat het ruime deel recreanten hierin is meegeteld, kunnen de gegevens slechts een profiel van de gemiddelde paardensporter tonen en niet van de gemiddelde (dressuur)wedstrijdsporter. Zie voor de exacte sekseverdeling van de wedstrijddeelnemers bijlage II.

de jeugd is de seksehomogeniteit van de paardensportgroep hoog (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:92; Brandt, 1997). De meeste ruiters en amazones beoefenen de paardensport om dezelfde functionele redenen als andere sporters: om gezond te blijven, voor fysieke competitie, ter ontspanning, voor lidmaatschap van een groep of om met vrienden en kennissen te zijn (Casimir, 2007:2). De paardensport biedt echter iets unieks: contact met dieren. De meeste mensen leren de paardensport kennen via sociale omgangsvormen als familie, vrienden of collegae (ZKA, 2006:15). Volgens het *Paardensportonderzoek 2006* is sekse daarbij een variabele die verband houdt met die eerste kennismaking en motieven om te beginnen met de paardensport: bij meisjes begint de interesse vooral op school, bij jongens via het gezin (Ibidem:14-16). Een belangrijk detail in de keuzemotieven voor de paardensport, is dat ‘omgang met dieren’ bij onder vrouwen veel hoger scoort dan onder mannen: 72 versus 46 procent (Ibidem). De kwantitatieve weergave in bijlage II toont de sekseverhouding van deelnemers per discipline. Van de actieve wedstrijddeelnemers is slechts 21% (13.718) een man (KNHS, personal communication to IB, June 3, 2008).²³ Op het eerste gezicht lijken deze ruiters zich niet exorbitant te centreren in andere disciplines dan dressuur: 4.000 ruiters dressuren en 6.000 ruiters springen (Ibidem). Als echter het totale aantal dressuurdeelnemers (31.439) ten opzichte van het totale aantal springsportdeelnemers (16.185) wordt bekeken, dan blijkt dat de dressuursport bijna twee maal zoveel deelnemers telt dan de springsport (Ibidem). Verhoudingsgewijs zijn mannen ergo sterk vertegenwoordigd in de relatief kleinschalige springsport en sterk ondervertegenwoordigd in de populaire dressuursport. Er zijn sterke aanwijzingen dat het handjevol actieve wedstrijdruiters dat de paardensport kent, zich distantieert van de dressuursport en zich in andere disciplines centreren. Bovendien heerst binnen de ‘paardenwereld’ het idee dat mannen de paardensport en de dressuur in het bijzonder, steeds meer links laten liggen.

---

²³ Deze cijfers zijn uitsluitend gebaseerd op dressuur-, springen- en eventingdeelname. Disciplines waar veel mannen aan deelnemen, zoals mennen, de rensport en western, zijn door het KNHS niet meegeteld. Het is aannemelijk dat als alle paardensportdisciplines worden meegenomen, de ongelijke spreiding van ruiters over disciplines (en specifiek de relatief lage deelname aan dressuur) nog pregnanter naar voren komt.

2 De invloed van gender op identiteit en sportkeuze

De mediaberichten over de KNHS/Rabobank 'Stoere Mannendag' laten zien dat, net als in veel andere maatschappelijke instituties, binnen de hedendaagse sportwereld ideeën heersen over biologisch bepaalde fysieke en sociale verschillen tussen mannen en vrouwen (Van Den Berg, 2007:31; Connell, 2002; Van Bottenburg, 1994; Sandfort, 2005; Young & Sweeting, 2004; Angelini, 2008; Elling, 2002). Deze verschillen betreffen hoofdzakelijk het verschil tussen een masculien of feminien voorkomen (gender) van de traditioneel dual verdeelde seksen (Jankowiak, 1993; Sandfort, 2005; McCreary, 1994; Angelini, 2008:128; McGinnis et al, 2003:1). Hoewel politieke bewegingen (zoals het feminisme) de sekstereotypen al meer dan veertig jaar bekritisieren, is de westerse norm nog steeds gebaseerd op traditionele seksebeelden (Connell, 2002:2-3). Zo wordt van meisjes doorgaans nog verwacht dat zij zich aantrekkelijk maken en meegaand zijn, terwijl jongens zich hard en dominant moeten opstellen (Ibidem). Dit hoofdstuk toont de koppeling van deze conventionele ideeën aan de navolging en bestendiging van traditionele sport- en gedragspatronen van mannen en vrouwen. Omdat deze studie een specifiek (gendered) sportpatroon inzichtelijk maakt, wordt hier eerst kennis verkregen over regulerende machtsmechanismen, gender, *of* en *hoe* dominante genderdiscoursen individuele en groepsopvattingen beïnvloeden en de betrekking daarvan op de persoonlijke identiteitsvorming, populariteitshiërarchie van sporten en sportkeuzen. Een formulering van concrete empirische deelvragen sluit dit hoofdstuk af.

2.1 Een analyse van gendered machtsmechanismen

2.1.1 *Het individualisme als ideologische mythe*

Dat Nederlanders anno de 21^e eeuw nagenoeg onafhankelijk en vrij zijn van de voorheen dwingende banden van sociale instituties (zoals school, kerk en familie) en sociale categorieën (zoals sekse en etniciteit) in hun identiteitsvorming en gedragskeuze, wordt gezien als algemeen feit (Duyvendak & Hurenkamp, 2004:9-11; Houtman, 2008:16). Mensen beklagen en prijzen deze vermeende onafhankelijkheid en keuzevrijheid in naar wat zij en premier Balkenende uit naam van de staat 'de individualisering' noemen.²⁴ Velen beleven deze individualisering als een grote aanwinst:

"Individualism means not having anyone tell us what to do, not having to listen if they do, not having to conform. It means having the capacity to make our own decisions, rather than simply living up to the expectations of the community or fulfilling obligations to someone else. It means independence to be different, to strike out on our own, to look for ourselves, instead of getting tied down" (Wuthnow, 1991, cited in Duyvendak & Hurenkamp, 2004:11).

Sommige populaire sociologen, zoals Giddens en Beck, betogen eveneens dat de klassieke sociale categorieën (waaronder sekse en sociaal-economische klasse) veel minder dan voorheen gedrag en opvattingen kunnen verklaren, omdat deze door de vrijheid van identiteitsconstructie (of de-traditionalisering) onvoorspelbaar en divers zijn geworden (Giddens, 1991; Duyvendak & Hurenkamp, 2004:14; Elchardus, 2004:206; Smits & Stevens, 2005:23). Sekse en gender zouden dus buitenspel gezet zijn als structurerende en organiserende factoren, en daarmee ook bij de waardering van sportdisciplines en het maken van sportkeuzen. Niettemin valt over dit betoog te twisten. Uit de breed georiënteerde verzameling essays van Duyvendak en Hurenkamp (gebundeld

²⁴ Toespraak minister-president mr.dr. J.P. Balkenende op het congres 'Normen op hun waarde geschat' te Hardinxveld-Giessendam, 11 september 2003 (<http://www.minaz.nl/Actueel/Toespraken>). Retrieved May 9, 2008.

tot de publicatie *Kiezen voor de kudde* uit 2004) bijvoorbeeld, blijkt empirisch bewijs voor zo een ideologische stelling te ontbreken.²⁵ Eerder lijkt dat: “*wat op individueel niveau keuzevrijheid of bewegingsvrijheid heet, op collectief niveau veelal kuddegedrag [blijkt]*” (Harms, 2004:73). En inderdaad mannen (als groep) hebben een hogere voorkeur voor beroepen die macht en geweld niet vreemd zijn, zoals de politie, het leger, de beveiliging of criminaliteit en vrouwen kiezen (ironisch genoeg) juist vaker voor beroepen die de gevolgen van geweld helen, zoals de verpleging, psychologie en maatschappelijk werk (Connell, 2002:2-3). Per seksegroep kiezen zij ook (nog) massaal voor *dezelfde* traditionele ‘mannensporten’ en ‘vrouwensporten’ wat resulteert in relatief seksehomogene sportgroepen, zoals bij voetbal en dressuur (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:4; et al).²⁶ De vraag of individuen wel zo vrij en onafhankelijk zijn in hun opvattingen over sportdisciplines en hun sportkeuzen, of dat deze toch (al dan niet bewust) worden beïnvloed door dominante genderdiscoursen, hetzij resulteren uit de sociale gendergroep waartoe zij ogenschijnlijk behoren - blijft hiermee nog onbeantwoord. Om de rol en werking van gendermechanismen bij disciplinekeuzen van ruiters te kunnen analyseren, dient deze vraag echter wel te worden beantwoord. Daartoe is nu eerst een analyse van de vorm en werking van sociale machtsmechanismen; gendered machtsverhoudingen; identificatieprocessen en identiteitvorming door sportdeelname opgenomen.

2.1.2 Sociale macht, dominant dualisme en hegemoniale waardeoriëntaties

Sociale machtsmechanismen vormen en reguleren de dominante waardeoriëntaties en de traditionele opvattingen over sekse en gender (Crawford, 2004:29). Er zijn tal van sociale machten werkzaam om het gedrag van mensen langs de geijkte wegen te leiden. Bijvoorbeeld via overheidsbeleid en reclame, maar ook via geestelijken, leraren, modeontwerpers, muzikanten, enzovoorts, worden opvattingen over gender-(a)typisch gedrag onophoudelijk verspreid. De seksebeelden die in de samenleving gecreëerd worden, zijn zowel het *gevolg* van dominante ideeën over gender-verschillen, alsook worden die ideeën bestendigd en verspreid met het naleven van traditionele genderrollen en tentoonspreiden van een ‘prototype masculiniteit’ en ‘prototype femininiteit’ (Anderson, 2005:348; Connell, 2002:4). Feitelijk treedt hierdoor een cirkelwerking op, want langs deze weg worden ook sociaalwenselijke genderrollen en populariteitshiërarchieën van sociale instituties (zoals beroepsgroepen of sportdisciplines) geconstrueerd en gereguleerd. Vanuit die positie kunnen sociale machten de individuele beeldvorming en voorkeuren beïnvloeden en een stuwende invloed hebben op bijvoorbeeld de opleidingskeuze of lidmaatschap van een bepaalde sportgroep (Ibidem).

Maar wat wordt nu precies verstaan onder deze ‘sociale machten’? Socioloog Crawford beschrijft de sociale macht of de invloed van ‘machtshouders’ discoursen als veelomvattend: “*(...) forms of societal power, such as those that use or threaten direct action, (...) [and] domination, continue to operate as effective means of societal control*” (2004:29). Feitelijk verwijst Crawford hiermee naar een hedendaagse vorm van sociale controle, want er is sprake van macht tot regulering en controlering van persoonlijke en institutionele handelingen, representaties en gedachtegangen, door dominante sociale groeperingen. In het hier en nu bevinden vooral autochtone, sociaaleconomisch succesvolle, sportieve, heteroseksuele, patriarchale mannen, zich in een dominante positie (Elling, 2002; Van Bottenburg, 1994; Hargreaves, 1994; Laermans, 1993).²⁷ De

²⁵ Zo toetste Elchardus (2004:05) onder jongeren of geslacht inderdaad maar zwak samenhangt met hun opvattingen en voorkeuren. De samenhang bleek echter sterk: van een aantal sociale opvattingen kon bij 80% het geslacht van de respondent juist worden voorspeld. Als ook voorkeuren bekend waren, steeg de voorspelbaarheid naar 90% (Ibidem).

²⁶ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Elling & Knoppers, 2005; Angelini, 2008; McGinnis et al, 2003:5; Trew, 1999:55; Van Bottenburg, 1994; Pfister, 1993; Klomsten et al. 2004:125; Smits & Stevens, 2005:19).

²⁷ Welke sociale groeperingen dominant zijn, verschilt in tijd en plaats en wordt per persoon anders ‘beleefd’ (Connell, 2002). Niet iedere persoon of groep laat zich immers in eenzelfde wijze en mate sturen. Omdat deze studie de sociale factoren ‘sociaal-economische klasse’ en ‘ethniciteit’ niet of nauwelijks behandelt, ga ik uit van een dominante groep als zijnde: heteroseksuele, patriarchale sportmannen. Zie punt 13 bijlage I: Begrippenlijst.

machtsuitoefening uit zich in (al dan niet bewuste) persoonlijke, groeps- en institutionele in- en uitsluiting door middel van vooroordelen, stereotypering of discriminatie (Young & Sweeting, 2004; Crawford, 2004:29; Elling, 2002:25-29; Macionis & Plummer, 2005:276-285).²⁸ Concreet komt deze sociale in- en uitsluiting neer op maatschappelijke goedkeuring of afkeuring en kan in het laatstgenoemde geval leiden tot reacties als fysiek of verbaal geweld (Ibidem; Hekma, 2007). Andersom kan het (al dan niet gedwongen) naleven van een dominante ideologie statusverhogend of machtsverkrijgend werken - of machtsbehoudend indien het een sociale groep betreft die al een dominante status draagt (Ibidem; Connell, 2002:99).²⁹

De constructie waarbij gesproken kan worden van sociaaldominante versus marginale groepen, is mogelijk geworden door het heersen van dualistische denkpatronen. De bipolaire distincties van mannen versus vrouwen (seks) en masculiniteit versus femininiteit (gender) worden binnen de hedendaagse westerse samenleving gezien als *common sense* (Moore, 1994:816; Connell, 2002:3-4; Sandfort, 2005; Young & Sweeting, 2004; Lorber, 1993:569), want: *“while different groups of men may disagree about other traits and their significance in gender definitions, the antifemininity component of masculinity is perhaps the single dominant and universal characteristic”* (Kimmel, 2004, cited in Anderson, 2005:338). Met tal van andere distincties kan worden aangetoond dat de samenleving rond velerlei bipolaire of duale denkstructuren is gearrangeerd; zoals natuur/cultuur; homoseksueel/heteroseksueel; fysiek/psychisch; openbaar/privé; enzovoorts (Elling, 2002:24; Hargreaves, 1994).³⁰ Zulke structuren zijn relationeel, want de uiteinden bestaan louter in relatie tot elkaar en sluiten elkaar uit. Daarom beziet Stone de gewaande essentiële verschillen tussen mannen en vrouwen als een paradox: *“man owes his maleness to woman, i.e. a man is only a man because he differs from a woman. The sexes are intrinsically depend upon one other for their identity”* (1971:56).

Binnen de sociologie heerst de stelling dat de hedendaagse bipolaire seks-ideologie, een excessief gewicht toekent aan sekseverschillen (Lorber, 1993:571; Connell, 2002:41-46, Hargreaves, 1994). Hoewel een diepgaande analyse van biomedische theorieën over de sekscategorieën buiten het bereik van deze studie ligt, is een woord hierover wel verhelderend. Mannen en vrouwen kunnen (in zowel fysieke als psychosociale zin) namelijk niet worden beschouwd als essentieel verschillend. Belangrijke argumenten hiervoor zijn de biomedische conclusies dat mannen en vrouwen genetisch nauwelijks van elkaar verschillen en er ruime variatie voorkomt op de ‘standaard’ mannelijke en vrouwelijke chromosomentypen (Dekkers, 2006; Connell, 2002:28-29; Lorber, 1993:569-570; Laqueur, 1990).³¹ Feitelijk kan het menselijke lichaam alleen ‘dimorf’ genoemd worden omdat voor seksuele reproductie van het type (de mens) twee vormen (een man en vrouw) met een relatief differentieel reproductiesysteem (de baarmoeder en borsten of prostaat en testikels) nodig zijn (Connell, 2002:8-29).³² Buiten dat systeem verschillen mannen- en vrouwenlichamen nauwelijks van elkaar en ook psychosociale sekseverschillen zijn na meer dan een eeuw sekseonderzoek nog niet onomstreden uitgewezen (Connell, 2002:28-43). Zo is de veelgehoorde stelling dat meisjes van nature socialer, suggestiever en minder agressief zijn dan jongens niet wetenschappelijk aangetoond (Ibidem).³³ ‘Algemene intelligentie’ (IQ) is nochtans één van de weinige geaccepteerde en erkende seksegelijkheden (Halpern & La May, 2000:242).

De acceptatietegenzin van de ruim gevonden seksegelijkheid, verklaart gendertheoreticus Connell uit het feit dat zulke uitkomsten in conflict zijn met het westerse dualisme in gendersymboliek; uiterlijke representatie en

²⁸ Zie punt 11 bijlage I: Begrippenlijst.

²⁹ Zie punt 5 bijlage I: Begrippenlijst.

³⁰ Voor dit onderzoek zijn de dualistische constructies seks, seksualiteit en gender, het meest van betekenis.

³¹ Standaard mannelijke en vrouwelijke chromosomenconfiguraties zijn respectief XY en XX. Variatie komt ruimschoots voor in de vorm van tegengesteld aan het fysieke voorkomen (als mannen met XX) of alternatieve configuraties (als XYY of XXXYY; Elling, 2002:80; Connell, 2002:29; Laqueur, 1990).

³² Zie voor een explicatie van het concept ‘dimorfie’ punt 14 bijlage I: Begrippenlijst.

³³ Zo concludeerde Hogrebe (1975) dat sekseverschil voor slechts 1% van de attitudevariatie zorgde, terwijl demografische variabelen (zoals sociale klasse) maar liefst 20% van de scorevariatie bepaalden (Connell, 2002:41-45).

gedrag (2002:42-45). Volgens sociologe Lorber wordt men, getuige de variatie binnen beiden seksegroepen en de gelijkheid tussen deze, daarom vooral door sociale machten gestructureerd om binnen de geijkte duale sekse- en gendercategorieën te passen:

“(…) *Bodies differ in many ways physiologically, but they are completely transformed by social practitioners to fit into the salient categories of a society, the most pervasive of which are ‘female’ and ‘male’ and ‘women’ and ‘men’. Neither sex, nor gender are pure categories, combinations of incongruous genes, genitalia, and hormonal input are ignored in sex categorization, just as combinations of incongruous physiology, identity, sexuality, appearance and behavior are ignored in the social construction of gender*” (1993:569-570).

Deze passage laat tevens zien dat niet alleen fysieke kenmerken definiëren of iemand een man of vrouw is, maar ook psychologische en sociale factoren; ofwel hoe iemand zich voelt en door anderen wordt gezien (Laberge & Albert, 1999:244; Elling, 2002:80; Dekkers, 2006). Hierdoor is het *zijn* van een man óf vrouw dus niet altijd eenduidig te definiëren of aan te tonen, waardoor de visie van een bipolaire sekse op zijn minst gedeeltelijk een sociale constructie is die is gebaseerd op een essentialistische zienswijze welke de variatie *tussen* en *binnen* groepen mannen en vrouwen doorgaans negeert (Connell, 2002:8-9; Lopez, 2003).³⁴ Ook blijkt dat factoren als seksualiteit en gedrag, gestuwd worden richting seksspecifieke categorieën die het dagelijkse leven in sterke mate organiseren. Immers als hedendaagse westerse man of vrouw: “(…) *we slip our feet into differently shaped shoes, button our shirts on opposite sides, get our heads clipped by different hairdressers, buy our pants in separate shops, and take them off in separate toilets*” (Connell, 2002:3). De aanname dat het seksspecifieke voorkomen vanzelfsprekend en ‘natuurlijk’ is gebaseerd op de concepten ‘masculiniteit’ en ‘femininiteit’ (Lorber, 1993:569). Terman en Miles zouden deze concepten in 1936 hebben geïntroduceerd als meetbare psychologische constructen, die de uiteinden van de bipolaire genderschaal vertegenwoordigen (Young & Sweeting, 2004:525; Sandfort, 2005:599; Korabik & McCreary, 2000:665-666). Medio 1970 betwistten vooral postfeministen deze genderdichotomie, ondersteund met het betoog dat de concepten aparte dimensies representeren die gezamenlijk iemands genderoriëntatie kunnen aanduiden en gender dus een Multi-dimensionaal fenomeen is (Ibidem; Hargreaves, 1994:6-41). Masculiniteit is daarbij getypeerd met instrumentele karakteristieken als agressiviteit, dominantie en onafhankelijkheid - en femininiteit met expressieve karakteristieken als warmte, sensibiteit en zorg (Young & Sweeting, 2004:526; Dekkers, 2006). Met deze profielen zouden individuen (ongeacht sekse) geclassificeerd kunnen worden als masculien, feminien, androgyn (hoge masculiniteit en femininiteit) of ongedifferentieerd (lage masculiniteit en femininiteit; Ibidem). Zoals voorzien wees psychologisch onderzoek uit dat het leeuwendeel van de bevolking uiteenlopende masculiene en feminiene karakteristieken combineert, zij het in verschillende variaties (Connell, 2002:5).

Korabik & McCreary meent dat de erkenning van de dubbele misvatting in het dominante beeld van de ‘masculiene man’ en ‘feminiene vrouw’ (zowel *gender* als *sekse* zijn sociaal geconstrueerde, duale categorieën die uit gaan van een betwistbare ‘werkelijkheid’) heeft geleid tot het verlaten van het biologisch essentialisme (2000:666).³⁵ In het afgelopen decennium ontstonden sociologische standpunten die stellen dat het verankerde denken, voelen en handelen vanuit een traditionele bipolaire sekse- en genderschaal zijn gemoderniseerd (alook minder vaststaand geworden) door invloeden van onder andere muziek, kunst, wetenschap en politiek. Zo theoretiseert Elling dat de verklaringen voor de (op seksedichotomieën gebaseerde) huidige gender-orde, zijn verschoven van ‘natuurlijk’ naar “*resultierend uit historisch-culturele processen van sociale*

³⁴ Toch generaliseert sociologisch onderzoek ook veelvoudig. Omdat onderzoek naar sekse en gender zich vaak richt op *groepen* mannen en *groepen* vrouwen, verwijzen bevindingen naar *groepsgemiddelden*. Ten behoeve van de helderheid ga ik hier ook uit van de standaard ‘man-vrouw’ categorieën. Echter gendered relaties, gedrag en representaties – alook de categorieën zelf – moeten begrepen worden als constructies van dominante opvattingen en machtsverhoudingen.

³⁵ Maconis & Plummer omschrijft essentialisme als: “*the belief that qualities are inherent in (essential to) specific objects*” (2005:706). Biologisch essentialisme stelt dat mannen van ‘nature’ masculien zijn en vrouwen feminien.

machtsverhoudingen en betekenisgeving” (2002:24). De houdbaarheid van deze theorie is echter twijfelachtig, getuige de populariteit van talrijke semi-wetenschappelijke publicaties als *“Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus”* (door Gray, 1992) en *“Waarom mannen niet kunnen luisteren en vrouwen niet kunnen kaartlezen”* (door Pease & Pease, 1999). Immers: *“if (...) [scientists] tell us that women are naturally more emotional than men, or that our lives are ruled by ‘brain sex’, or that boys fight and steal cars because of testosterone, they are appealing to familiar beliefs about [biological] sex differences, especially bodily differences”* (Connell, 2002:28). Desondanks blijven wetenschappers uit velelei richtingen standvastig zoeken naar methodologische innovaties om het ‘raadsel’ tussen de seksen op te lossen (Ibidem:42).

Opgelost of niet, vooralsnog bevestigen ook de invloedrijke massamedia een betekenisgevende dichotomie in sekse en gender, zoals met de afbeeldingen van ‘echte’ (masculiene) mannen versus ‘echte’ (feminiene) vrouwen en in de andersoortige marketing van bijvoorbeeld voetbalwedstrijden en soapseries (Dekkers, 2006; Elling, 2002:25-28; Connell, 2002:5-6). Het laatstgenoemde programmatype wordt bovendien structureel ondergewaardeerd, want: *“terwijl veel vrouwen zich excuseren voor het kijken naar soaps, zijn voor het kijken naar sport geen excuses nodig: mannen (en vrouwen) moeten zich eerder verontschuldigen wanneer zij een belangrijke voetbalwedstrijd niet hebben gezien”* (Elling, 2002:28). Dit weerspiegelt de historische tendens waarbij ongelijkheid in waardering en macht tot regulering en controlering, zich uit in een structurele dominantie van het mannelijke geslacht en masculiniteit in gedrag en sociale verschijnsels, boven het vrouwelijke geslacht en femininiteit – in het bijzonder wanneer deze bij mannen worden bespeurd (McGinnis et al, 2003:1-5; et al).³⁶ De dominantie laat zich ondermeer vertalen in te ontvangen privileges, zoals een hogere arbeidsbeloning (veel mannen ontvangen meer arbeidsloon dan vrouwen in vergelijkbare functies) en betere doorgroeimogelijkheden (het ‘glazen plafond’ blijkt aanwezig voor vrouwen; Cunningham & Sagas, 2007:3; De Wit, 2005:14; Beck et al, 2006:677; Elling, 2002:24; Lopez, 2003). Ongelijkheid in respect reflecteert ook genderongelijkheid, zo worden vrouwen geregeld (bereidwillig of niet) gepositioneerd als ondergeschikt deel van het geheel of als object voor mannelijke verlangens (Connell, 2002:5-6; Hargreaves, 1994). ‘Playboy bunnies’, cheerleaders en ‘pitpoezen’ zijn hier slechts enkele toonbeelden van.

Genderongelijkheid volgt de zogenoemde ‘winstdefinitie’, waardoor bevoorreedden erbij zijn gebaat om de gender-orde te verdedigen en benadeelden om deze te beëindigen (Anderson, 2005:339; Connell, 2002:142).³⁷ Deze hiërarchische orde waarbij dominante groepen de waardering en ideologieën over sekse en gender (grotendeels) bepalen en verspreiden, kan worden bestempeld als een ‘hegemonie’ (Anderson, 2005:339; Wilterdink, 2007:4; Macionis & Plummer, 2005:123,707; Laberge & Albert, 1999:247; Elling & Knoppers, 2005:258). De afgelopen decennia was de hegemoniale machtsverhouding een continu discussiepunt van politieke bewegingen, sociale instituties en burgers (Connell, 2002:6-7). Vanaf 1970 werd betoogd dat met de (voorgewende) verwerping van dualistische denkpatronen, automatisch ook de hiërarchische ordening van seksegroepen zou afbreken (Elling, 2002:24). Idealiter zou een collectieve aanname van dat perspectief (door de betekenis marginalisatie van de factoren sekse en gender) leiden tot een gelijkheid tussen groepen mannen en vrouwen. Dit blijkt echter een utopie, want: *“even though the possibilities, freedom and promise of a postmodern society, seems that gender as a system signifying differential value, still exist”* (Firat, 1994, cited in McGinnis et al, 2003:1). De nu vrijwel kritiekloze aanvaarding van de gender-orde verklaren sociaalcritici met dezelfde hegemonie. Want de organisatie van sociale relaties wordt door hegemoniale verhoudingen gevormd,

³⁶ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Connell, 2002:7; Hargreaves, 1994; Laberge & Albert, 1999:244; Sanford, 2005:599; McCreary, 1994; Cunningham & Sagas, 2007; Klomsten et al, 2004; McGinnis et al, 2003:1; Elling & Knoppers, 2005; Hekma, 2007; Elling, 2002:3-24; Macionis & Plummer, 2005:308. De volgende subparagraaf beschrijft de relatief sterke onderwaardering van feminiene associaties bij mannen.

³⁷ Sommige ‘leden’ van gemarginaliseerde groepen ontvangen ook voordelen van de heersende machtsverhoudingen (Connell, 2002:122; Elling, 2002:24). Het mediabeeld van de ‘voetbalvrouw’ beeldt dit ‘profiteren’ van de dominante positie van de man op een bijzonder stereotyperende wijze uit.

aangezien daarin sociale in- en uitsluitingmechanismen werken (Elling, 2002:25; Lorber, 1993:569-579; Connell, 2002:3-4; Duyvendak & Hurenkamp, 2006).

Net als alle culturele opvattingen is de gender-orde niet vaststaand. Door het sociaal geconstrueerde karakter is deze veranderlijk over plaats, persoon, groep, enzovoorts (Lorber, 1993:569-579; Connell, 2002:85). Zo is het dominante genderdiscours soms in het voordeel van gemarginaliseerde groepen (bijvoorbeeld wanneer opzettelijk een vrouw in de directie geplaatst wordt om ‘empathie’ in te brengen; Connell, 2002:40-104). Ook is van invloed *wie* de hegemoniale ideologie uitdraagt en deze interpreteert (Elling, 2002:28-40; Anderson, 2005; Plummer, 2001). Er zijn bijvoorbeeld vrouwen in traditionele ‘mannenberoepsgroepen’ die zich hegemonieomarmend gedragen en zich daarbij negatief uiten over hun ‘seksegenoten’ en femininiteit - terwijl anderen zich daarbinnen bewust onttrekken van ‘typisch’ hegemoniale masculiniteit. De veranderlijkheid van dominante opvattingen over sekse en gender over tijd, wordt expliciet besproken in de publicatie *Making Sex: Body and gender from the Greeks to Freud* (1990) van historicus Thomas Laqueur. Hierin wordt bijvoorbeeld beschreven dat men het vrouwelijk lichaam voor de negentiende eeuw zag als een onderontwikkelde versie van het mannelijke en enkele decennia later als een essentieel verschillende variant (Laqueur, 1990). Een onderzoek dat is opgenomen in Connell’s boek *Gender* toont deze veranderlijkheid met de conclusie dat Duitse mannen onder de vijftig jaar twee keer zo vaak een traditionele en sekseongelijke leefsituatie afkeuren dan Duitse mannen van boven de vijftig jaar (Connell, 2002:85). De uitkomsten van diverse politieke campagnes³⁸ wijzen deze variabiliteit ook uit. Zo verschilt de eigentijdse ideologie dat sport voor iedereen positief en progressief is (“sport is gezond voor iedereen”), wezenlijk van de lang heersende overtuiging dat sport de reproductieve functie van vrouwen schaadt (Dekkers, 2006:200; Stokvis, 2007:53-54; Laberge & Albert, 1999:244; Horne, 2006). Wel hebben en hadden dominante sociale groepen structureel meer invloed (met behulp van de verspreiding van ideeën over sekse en gender via politiek, massamedia en sociale interacties) op de gendered betekenisgeving van en aan sociale praktijken, relaties en processen dan marginale groepen (Elling, 2002:27; Butler, 1990).

Samenvattend heersen binnen de samenleving dominante opvattingen over essentiële, biologisch bepaalde sekseverschillen. De betekenis die mensen geven aan sekse, gender en de hegemoniale machtsstructuur is beslist een continu, relationeel, persoonsgebonden en interactief proces (Butler, 1990; Anderson, 2005:339).³⁹ Sekseverschillen (fysiek en sociaal) bleken nauwelijks wetenschappelijk aantoonbaar en meer sociale constructies te zijn. Desondanks hebben dominante genderdiscoursen een zekere invloed op verscheidene niveaus binnen de samenleving; zoals op mesoniveau in de sociale organisatie van instituties (zoals op scholen en binnen sportgroepen) en op persoonlijk niveau in de vorm van beeldvorming en gedragsbeïnvloeding (Cunningham & Sagas, 2007:3; et al)⁴⁰ De impact van gender is verreikend: “(...) *gender is a key dimension of personal life, social relations and culture. In this dimension of our lives, we face difficult practical issues about identity, social justice and even survival*” (Connell, 2002:vii). Het vervolg van dit hoofdstuk richt zich op deze ‘practical issues’ ofwel de gevolgen van sociale gendering. Het volgt de vraag *of en hoe* sociale betekenisgeving en waardering van gender en gender-(a)typisch gedrag, de sporttakpopulariteit en sportkeuze beïnvloedt. Hiertoe wordt eerst kennis vergaard over de betekenis en werking van gender en over de invloed daarvan op socialisatieprocessen, identificatieprocessen en identiteitvorming. In de laatste paragraaf zijn deze inzichten in het sportkader geplaatst.

³⁸ Bijvoorbeeld van de 20^e eeuwse campagnes voor ‘vrouwenkiesrecht’, ‘verkrachtingspreventie’ en de ‘Gay Liberation’ tijdens de jaren zestig en zeventig (Hekma, 1994; Connell, 2002:6-7).

³⁹ *Interactief* wil zeggen dat de betekenisgeving ontstaat in relatie met iemands sociale omgeving en (snel) kan veranderen door sociale gebeurtenissen. *Relationeel* erkent dat dominante ideologieën pas betekenisgevend worden in relatie tot opvattingen van sociaal marginale groepen.

⁴⁰ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Zipprich, 2001:1; Aalten & Derks, 1997:9; Connell, 2002:46; Laqueur, 1990; Twenge, 1997; Van Bottenburg, 1994; Sandfort, 2005; McCreary, 1994.

2.2 De sociale betekenis en werking van gender

2.2.1 Gender als (socialisatie-)project

Eenvoudig gesteld draait gender om de vraag of mannen zich masculien en vrouwen zich feminien opstellen. Maar gender representeert niet eenvoudig een tweeledig *verschil* tussen mensen. Aan gender ligt een proces van categorisering ten grondslag dat is gebaseerd op het 'wij/zij' perspectief (Horne, 2006:126; Van Bottenburg, 1994:70; Elling 2002:15; Baumann, 1996; Ashworth, 1971:40-43; Sandfort, 2005:595; Smits & Stevens, 2005:28; Macionis & Plummer, 2005:160-164). Het beeld over welk voorkomen voor welke groep (hier sekse) gender-(a)typisch is, is dus een ideologie. De dominante gender theorie heeft een biologisch uitgangspunt. Het volgt het eerder besproken dualisme en stelt dat er tussen mensen van een mannelijk en vrouwelijk geslacht, essentiële verschillen bestaan in gedrag, gevoel en gedachten (Van den Berg, 2007:31; McCreary; 1994:518; Jankowiak, 1993; Six & Eckes, 1991:57; Connell, 2002:8-28)⁴¹. Lorber verklaart waarom juist deze theorie wordt omarmd binnen onze samenleving:

"Western ideology takes biology as the cause, and behavior and social statuses as the effects, and then proceeds to construct biological dichotomies to justify the 'naturalness' of gendered behavior and gendered social statuses. What we believe is what we see - two sexes producing two genders. (...) Gender constructs social bodies to be different and unequal" (Lorber, 1993:568).

Anders gesteld is de dominante theorie dat fysiekbiologisch sekseverschil direct en per definitie (op uitzonderingen na) zorgt voor een verzameling andere verschillen; zoals in fysieke capaciteit ('mannen zijn sterker dan vrouwen'); in bedrevenheid ('mannen zijn technischer dan vrouwen'); in recreatieve interesse ('mannen houden van sport, vrouwen van winkelen'); in karakter ('mannen zijn agressief, vrouwen zorgzaam'); in intellectualiteit (mannen zijn rationeel, vrouwen intuïtief); enzovoorts (Connell, 2002:30; Hargreaves, 1994; Butler, 1990:33-43). Hoewel populair, is deze gender theorie ook veelvuldig bekritiseerd. Vooral postmarxisten, postmodernisten en postfeministen verwerpen de wijze waarop cultuur (gender) wordt vastgekoppeld aan sekse (natuur). Want - overeenkomend met het aangehaalde commentaar op de bipolaire categorisering van sekse en gender - negeert dit perspectief de seksegelijkheden en alle variatie *binnen* seksegroepen. Ten tweede is een gender theorie in termen van 'sekseverschil' ambivalent, want dat zou betekenen dat waar geen verschillende seksen aanwezig of zichtbaar zijn, gender ook niet waargenomen wordt (Connell, 2002:8). Concreet zou bijvoorbeeld de eensgezind veronderstelde feminiene aard van homoseksuelen of de 'machohiërarchie' binnen een soldatenkorps dan ook niet opgemerkt worden. Tenslotte stelt de dominante theorie dat het genderproces automatisch ingaat en biologische processen dus sociaal onafhankelijk zijn. Maar er bestaat uitbundig bewijs dat tal van sociale factoren lichamen beïnvloeden. Immers, door onder andere voeding, seks, welvaart, educatie en medicijnen, groeien en functioneren lichamen verschillend (Ibidem:32-34).

Om de kritieken op de dominante gender theorie te omzeilen, worden al vanaf de jaren zeventig onophoudelijk alternatieven aangedragen. Één daarvan is het perspectief dat sekse (lichaam) en gender (geest) twee gescheiden componenten zijn en waarbij de laatstgenoemde vrij in te vullen is (Giddens, 1991; Connell, 2002:32-34). Deze theorie volgt het idee dat gender een sociale constructie is en rijmt perfect met de ideologische representatie van de 'vrije keuze' in tijden van het individualisme. Toch is het net als de dominante biologische benadering geen objectieve weergave van de werkelijkheid. Ten eerste kan deze theorie niet verklaren waarom één categorie, masculiniteit, consistent hoger gewaardeerd wordt dan andere (Connell, 2002:35). Ook zijn lichamen bronnen van gendered sociale macht, emoties en symboliek (Lopez, 2002;

⁴¹ Het is voor dit onderzoek niet relevant om een scala aan gendertheorieën te bespreken. De beschrijving beperkt zich daarom tot de dominante versus een alternatieve gendertheorie (gender als project).

Hargreaves, 1994; Butler, 1990:279; Aalten & Derks, 1997:55; Ibidem); grote borsten en borsthaar zijn bijvoorbeeld alom bekende gender-symbolen. Een consistente opdeling van het ‘lichaam en geest’ of ‘seks en gender’ is dus ook niet mogelijk. Gender kan daarom eerder opgevat worden als een co-constructie van het fysiekbiologische en het sociaal-culturele, want mannen en vrouwen bestaan uit een verzameling lichamelijke verschillen en kenmerkende sociale normen (Butler, 1990:270-279). De co-constructie staat niet vast. De situationele veranderlijkheid van gender toont etnograaf Barrie Thorne bijvoorbeeld met de observatiestudie *Gender Play: girls and boys in school* (1993). Thorne vond dat genderverschil per situatie gecreëerd, geactiveerd of genegeerd kan worden: “*when gender boundaries are activated, the loose aggregations ‘boys and girls’ consolidates into ‘the boys’ and ‘the girls’ as separate and reified groups. In the process, categories of identity that on the other occasions have minimal relevance for interaction become the basis of separate collectivities*” (Thorne 1993, cited in Connell, 2002:14).⁴² Ofwel: “*gender relations are always being constituted in everyday life. If we don’t bring them into being, gender does not exist*” (Connell, 2002:54). Maar het zijn niet alleen de situaties en omgevingsfactoren die verantwoordelijk zijn voor de gendering. En masculiene en feminiene lichamen ontstaan niet zozeer door hun aankleding of vorm (al dan niet begunstigd door seksespecifieke trainingsprogramma’s of plastische chirurgie). Vooral de geconstrueerde sociale betekenis - de ‘gendersymboliek’ - van die panty, geschoren benen en brede torso maakt het voorkomen gendered (Foucault, 1977; Anderson, 2005:352; Connell, 2002:38). Met dit in ogenschouw wordt de focus op gender als louter een ‘sekseverschil’ verlaten. Want hoewel gender zeker ‘sekseverschil’ omvat, behelst het ook andere (fysieke en sociale) patronen die niet tot een sekseverschil gereduceerd kunnen, zoals de machtshiërarchieën onder groepen mannen. De focus verschuift daarom van ‘sekseverschil’ deels naar de rol van ‘sociale relaties’ bij gendering, omdat gender een sociale structuur bleek die alleen ontstaat in het interactieve en relationele: “[*gender is*] above all, a matter of the social relations within which individuals and groups act” (Connell, 2002:9).

Samenvattend heeft gender dus zowel basis in het fysiekbiologische en het sociaal-culturele. Het is daarbij meer een duurzaam *patroon* in sociale relaties (met een plaats en tijdsafhankelijke uitwerking) dan een biologisch vaststaande expressie van ofwel mannen ofwel vrouwen (Jankowiak, 1993; et al).⁴³ Dit patroon heeft een tweeledige werking. Enerzijds bepaalt het dat het dominante genderdiscours de sociale beoordeling en -veroordeling van (groepen) mensen kan beïnvloeden. Anderzijds kan het patroon de gedragspatronen en waarden van (groepen) mensen sturen (Caudwell, 1999:393; et al).⁴⁴ In samenhang met de relationele aard, kan gender dus begrepen worden als een (gelijktijdig) structurend, normerend, (zelf)waarderend en classificerend sociaal patroon. Op individueel niveau betekent dat nogal wat. Overeenkomend met Butler’s *Gender Trouble* (1990) wordt gender dus gevormd door een bepaald patroon in het voorkomen. Het ‘project’ van de opbouw van dat patroon is het maken van een compositie van veel verschillende (zelfgekozen en gegeven) elementen en symbolen (mode, vrienden, beroep, houding, hobby’s, et cetera). Het zijn De compositie maakt dat iemand volgens de omgeving als meer of minder masculien of feminien wordt bestempeld, dan de rest van de peergroup (Butler, 1990; Hargreaves, 1994; Young, 1980:140). De gendering is deels lichamen – door fysieke eigenschappen (zoals het hebben van grote borsten) en fysieke prestaties (zoals zware arbeid verrichten) – en deels sociaal-cultureel (zoals zich openbaar angstig opstellen; Connell, 2002:79; Aalten & Derks, 1997). Eigenlijk is iedereen projectleider van de opbouw van zijn of haar genderpatroon – zij het binnen de kaders van fysieke

⁴² Thorne’s conclusie dat genderverschil vooral *situationeel* optreedt en actief moet worden ‘aangezet’, wordt ook gevonden in sociale praktijken onder volwassenen, zoals in reclame, grappen en speeches (Connell, 2002:14).

⁴³ Andere auteurs die dit betogen zijn: Moore, 1994:814; Van den Berg, 2007:31; McCreary; 1994:518; Caudwell, 1999:393; Langer & Martin, 2004:13; Ashworth, 1971:40-43; Connell, 2002:10-110; Laqueur, 1990; Butler, 1990. De beschreven dominante gendertheorie bijvoorbeeld, is volgens Butler (1990) een projectie van het westerse heteroseksuele cultuurpatroon.

⁴⁴ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Connell, 2002; Sandfort, 2005; Van den Berg, 2007:31; McCreary; 1994:518; McGinnis et al, 2003; Jankowiak, 1993; Langer & Martin, 2004:13; Ashworth, 1971:40-43.

gegevens (een man die met tal van ingrepen van geslacht verandert, zal doorgaans in verhouding tot vrouwen relatief masculien blijven) en sociaal bepaalde bewegingsvrijheid.

Waarom mensen een bepaalde compositie juist als feminien opvatten en een andere als masculien, is voorts nog onbeantwoord. Een voorbeeld in de vorm van de veronderstelde ‘typisch mannelijke’ en ‘typisch vrouwelijke’ bewegingswijze, biedt hier inzicht in.⁴⁵ De dominante opvattingen hierover zijn beïnvloed door historische ideologieën en culturele betekenissen (Aalten & Derks, 1997:55). Volgens het onderstaande citaat uit een onderwijzersgids uit 1918, zijn feminie bewegingen historisch gefingeerd als ‘sierlijk’ en ‘beheerst’: *“door keuze en samenstelling der oefeningen kunnen we ervoor zorgen dat het meisje (...) niet een enkele van haar bijzondere vrouwelijke eigenschappen inboet. [Het doel is] sierlijkheid en bevalligheid in houding en beweging aan te kweeken en te bevorderen”* (Aalten & Derks, 1997:30). Sociologe Young erkent in haar studie *Throwing Like a Girl* (1980) ook zo een seksspecifieke bewegingswijze. Zij meent dat vrouwen, uitdrukkelijk tijdens het sporten, doorgaans minder doelbewust op hun omgeving zijn gericht en minder hun hele lichaam gebruiken, dan mannen (1980:137). Fysioloog Buytendijk (1961) deed een soortgelijk onderzoek. Hierin stelt hij enerzijds dat *“er niet één beroep [is] dat een vrouw niet kan uitoefenen (...) [en] er geen vrouwelijke bezigheid [is] die ook niet door een man gedaan kan worden”* (Elling, 2002:71), maar vervolgd dit met de stelling dat seksspecifieke bewegingen zich wel degelijk uiten in onbewuste handelingen: *“it is through these kinds of expressive movements – e.g., walking for the sake of walking – and not through action aimed at the accomplishment of particular purposes, that the pure image of masculine or feminine existence is manifest”* (Buytendijk, 1968 in Young 1980:140).

Op het eerste gezicht lijken de theorieën van Young en Buytendijk overeen te komen, maar zij lopen in wezen ver uiteen. Waar Buytendijk de uitvoering van onbewuste, dagelijkse handelingen als biologisch gefundeerd beschouwt, verklaart Young haar waargenomen bewegingsverschillen juist niet uit zo een essentieel aan sekse gekoppelde masculiene of feminie bewegingswijze, maar als resulterend uit hegemoniale machtsverhoudingen, sociale sekseongelijkheid en sociaal wenselijke genderpatronen (Young, 1980:148-153; Elling, 2002:71). Dit verklaringsverschil is een concrete uiting van het ‘Nature/Nurture debat’; de discussie om waargenomen verschillen tussen groepen mensen (zoals mannen en vrouwen) te verklaren vanuit biologische (natuur) of sociaal-culturele (aangeleerde) gronden (Macionis & Plummer, 2006:159-160). Sociaal-kritisch bezien is de positie in dit debat – en daarmee dus ook de basis waarop bepaalde eigenschappen (zoals knuffelen of een brede kaaklijn) als masculien of feminien worden bestempeld – bepaald door het dominante genderdiscours en de daaruit resulterende socialisatieprocessen (Lorber, 1993:571; Hargreaves, 1994).⁴⁶

Een begrip van het Nature/ Nurture debat is onmisbaar voor deze studie, aangezien de biologische essentie van gender is verworpen en is gesteld dat gender een sociaal patroon betreft. Dat patroon houdt in dat mensen leren wat in hun leefcultuur als masculien en wat als feminien wordt gewaardeerd en hoe zij aan de hand daarvan een adequate genderrol kunnen aannemen. Echter over de vorm en werking van het socialisatieproces wordt binnen de sociale wetenschap hevig gedebatteerd. Bediscussieerde sleutelvragen zijn: *wie wordt door wie gesocialiseerd, hoe, waar en wanneer?* (Macionis & Plummer, 2005:159; Whannel, 2002:222). Velerlei antwoorden zijn mogelijk en houden verband met persoonlijke zienswijzen of groepsspecifieke ideologieën. De vraag *wie socialiseert* wordt redelijk overeenstemmend beantwoord. Mensen leren door specifiek pedagogische

⁴⁵ Dit is tevens een belangrijk betekenisgevende factor voor het toeschrijven van een bepaalde Sport Gender aan een bepaalde sportdiscipline. In subparagraaf 1.4.1 ga ik hier verder op in.

⁴⁶ Dit sociaal-kritisch perspectief overlapt met het constructivisme; waarbinnen de betekenisgeving en waardering van sekse en gender puur als sociale constructen worden gezien (Lorber, 1993:571). De socialisatie - algemeen opgevat als *“a lifelong social experience by which individuals construct their personal biography, assemble daily interactional rules and come terms with the wider patterns of their culture”* (Macionis & Plummer, 2005:159) - verwijst naar het leerproces om via de gebruikelijke normen te functioneren binnen de leefcultuur (Dunning, 1971:171).

(primaire socialisatie via familie, kerk, enzovoorts) en meer algemene sociale ervaringen (secundaire socialisatie als via vrienden, sportleraren of massamedia), zich de heersende gewoontes en gebruiken (zoals genderrollen) van bepaalde groepen (zoals seksegroepen) aan en brengen deze vervolgens over op anderen en volgende generaties (Ibidem; Connell, 2002:77; Young, 1980:153).⁴⁷ De vraag *hoe* iemand zijn of haar gender ‘krijgt’, houdt opnieuw verband met de positie van de onderzoeker in het klassieke Nature/Nurture debat.

Verskillende antwoorden op de bovenstaande vragen (*wie, hoe, waar en wanneer*) leiden terug naar het bestaan en ontstaan van verschillende ideeën over hoe gender ontstaat. Twee populaire standpunten in dit Nature/Nurture debat zijn het darwinisme en het behaviorisme (Macionis & Plummer, 2005:159). Het darwinistisch perspectief stelt dat sociaal gedrag in essentie genetisch en instinctief is bepaald en ondersteunt daarmee de ‘Nature-zijde’ van het debat (Ibidem). Dat mannen van nature rationeel zijn en vrouwen emotioneel, is een famous darwinistisch standpunt (Connell, 2002:28; Moore, 1994:813; Skoe et al, 2002:296). Zo een biologiegebaseerde zienswijze is al eerder in dit hoofdstuk besproken en verlaten. De positie over gender die eerder in deze paragraaf en het hoofdstuk is ingenomen, heeft meer van doen met de contrasterende ondersteuner van het ‘Nurture perspectief’: het behaviorisme. Deze zienswijze betoogt dat (seks)specifieke gedragspatronen niet instinctief zijn bepaald, maar zijn aangeleerd door de sociale omgeving en sociale ervaringen (woorden, gebaren, gebruiken, et cetera; Macionis & Plummer, 2005:160-164; Butler, 1990:270-279; Connell, 2002:76; Hargreaves, 1994; Young, 1980:140). Net als Young’s verklaring voor de waargenomen genderverschillen:

“The young girl acquires many subtle habits of feminine body compartment: walking like a girl, tilting her head like a girl, standing and sitting like a girl, (...) and so on.(...) She is told that she must be careful not to get hurt,(...) dirty, not to tear her clothes, (...) that things (...) are dangerous for her. Thus she develops a bodily timidity which increases with age. In assuming herself as a girl, she takes herself up as fragile. (...) The more a girl assumes her status as feminine, the more she takes herself to be fragile and immobile, and the more she actively enacts her own body inhibition” (Young, 1980:153).

Deze tekst toont dat het proces van gendering een persoonlijk project is. Evenzo blijkt de eerder erkende actieve rol van individuen zelf daarin. Dit spreekt de lang regerende visie als onderstaand tegen, waarin wordt uitgegaan van ‘pure’ topdown socialisatie:

“Babies were called either male or female – labelled by (...) blue and pink baby clothes. Blue babies were expected to behave differently from pink babies – rougher and tougher, more demanding, aggressive and vigorous,(...) they were given toy guns, footballs, and computer games. The pink babies (...) were expected to be more passive and compliant,(...) they were given dolls and makeup kits, told to take care of their appearance and to be polite and agreeable. In the fullness of time, the former blue babies would be thought to run cars and solve mathematical equations, to compete in the marketplace and earn a living to pursue the pink ones. The former pink babies would be taught to cook, to be good at human relations, to do what they were told, and to make themselves attractive to the former blue babies” (Connell, 2002:76-77).

De eerder aangehaalde studie *Gender Play* van Thorne was een van de eerste sociologische publicaties die verwierp dat jongens en meisjes louter passief en topdown vanaf de volwassenenwereld, via gescheiden paden gestructureerd worden in een adequate genderrol - ofwel een ‘echte’ man of vrouw worden gemaakt (Connell, 2002:12). Mensen leren over gendernormen door interactie met de sociale omgeving Smits & Stevens, 2005:21). Zij leren dat het naleven van sociale wenselijkheden doorgaans leidt tot positieve sancties (een kus, vriendschap, hoge rapportcijfers, huwelijk, promotie, enzovoorts), terwijl non-conformiteit of deviatie van de

⁴⁷ Eerder is aangegeven dat primaire socialisatievormen aan structurende macht hebben verloren, in het voordeel van secundaire socialisatievormen (Duyvendak & Hurenkamp, 2004).

normen vaker leidt tot negatieve sancties (fonsen, roddels, fysiek en verbaal geweld, gevangenisstraf, enzovoorts; Connell, 2002:77; Anderson, 2005:350). Dat men door ervaringen met sancties kennis opdoet over het ‘seksetypisch’ genderpatroon zegt niet dat deze wegen geijkt en vaststaand zijn. Vele wegen kunnen naar dezelfde resultaten leiden. Noch is er sprake van één standaard genderrol per sekse. Door normverschillen tussen onder andere beroepsgroepen en etniciteit, zijn er multiple femininiteit- en masculiniteitpatronen operationeel (Anderson, 2005:350; Wilterdink, 2007:9; Connell, 2002:77).⁴⁸ Er is dus ook geen sprake van standaard socialisatiepaden om een ‘echte’ man of vrouw te worden. Want ten eerste groeien mensen op in uiteenlopende sociale omstandigheden en doet iedere persoon unieke sociale ervaringen op. Ten tweede worden ‘socialisatiestappen’ vaak niet blindelings gevolgd, maar genomen met een complexe omweg (vooral tijdens de puberteit wordt met onder meer mode en sportgedrag, actief gespeeld met gender; Connell, 2002:77-81). Ten derde negeert de topdown socialisatietheorie de hegemonieafwijkende individuen: jongens die niet van sport houden of meisjes die het leger in gaan (Ibidem). Ook worden mensen onderworpen aan tegenstrijdige boodschappen over gender, bijvoorbeeld wanneer een leraar een andere visie uit op de adequate rol van de man binnen het gezin, dan de leerling ervaart in zijn of haar thuissituatie (Ibidem; Hargreaves, 1994; Lopez, 2003). Tenslotte is de gendering zelden eendimensionaal, want de meeste mensen volgen gelijktijdig verschillende (soms zelfs conflicterende) genderpatronen (Connell, 2002:81-82). Denk bijvoorbeeld aan een profbokser die in zijn vrije tijd poëzie schrijft. Samengevat volgt ieder individu een unieke socialisatieweg tot zijn of haar gender en heeft eveneens een uniek beeld daarover, alsook over de gendering van anderen. Opvallend genoeg zien mensen wel allemaal (vaak direct) of iemand een man of vrouw is; wat ondermeer betekent dat redelijk dezelfde gendersymbolieken worden gekozen en er doorgaans overeenstemming heerst over de mate van masculiniteit en femininiteit van deze (Duyvendak & Hurenkamp, 2004). Herkennen we massaal het sociaal geconstrueerde keurslijf van de seksen?

2.2.2 Mannen in een masculien keurslijf

De sociale inbedding van het idee dat ‘seksetypisch’ gedrag biologisch is bepaald heeft verstrekkende gevolgen. Het zorgt ervoor dat gedrag of uiterlijk wat afwijkt van de traditionele norm - de masculiene man versus de feminiene vrouw - als ‘gender deviant’ of ‘gender-atypisch’ wordt *beoordeeld* en als ‘negatief afwijkend’ of zelfs ‘schandalig’ wordt *veroordeeld* (Moore, 1994:813; et al).⁴⁹ De veroordeling van genderdevianten uit zich in relatief subtiele en onzichtbare vooroordelen over (of stereotypering van)⁵⁰ de afwijkende, dan wel direct en openlijk door discriminatie (met homofobie als extreem voorbeeld) of sociale uitsluiting (bijvoorbeeld door pestgedrag; Plummer, 2001:18; Ibidem).⁵¹ Door de structureel lagere sociale positie van vrouwen en femininiteit dan (hegemoniale) mannen en masculiniteit, heerst het postmoderne perspectief dat mannen meer keuzevrijheid hebben om van de (gender)normen af te wijken dan vrouwen (Sandfort, 2005:599; Hargreaves, 1994; Elling & Knoppers, 2005; Elling, 2003; Lopez, 2003; Connell, 2002:6). Maar in de praktijk blijkt dat onderwaardering vooral optreedt ten opzichte van ‘andere’ mannen (McCreary, 1994; Hekma, 2007). Het doen van aanklachten en impliciete verwijzingen door onder meer de media, sporttrainers en ouders ten opzichte van jongens en mannen die zich ‘feminiën’ of gewoon ‘sukkelig’ opstellen, is heel gebruikelijk (Van Bottenburg, 1994; Whannel, 2002; McCreary, 1994). De veroordelingen luiden doorgaans subiet als “*mietje*”, “*meisje*” of

⁴⁸ Zo verschilt de opvatting van masculiniteit in de makelaardijwereld wezenlijk van die in de havenindustrie en die onder traditioneel Afrikaanse stammen evenzo van die onder Nederlandse mannen.

⁴⁹ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Skoe et al, 2002:296; Lorber, 1993:569; Hekma, 2007; Young & Sweeting, 2004; Connell, 2002:3-9; Beck et al, 2006; McCreary, 1994; Anderson, 2005:350-353.

⁵⁰ Zie punt 3 en 4 Bijlage I: Begrippenlijst.

⁵¹ Dit is een extreem voorbeeld omdat: “*homophobia was found to be more than a simple prejudice against homosexuals. Homophobic terms like (...) ‘faggot’ have a rich developmental history and play a central role in adolescent male peer-group dynamics*” (Plummer, 2001:15).

“homo” (Sandfort, 2005:599; et al.)⁵². Plummer benadrukt het relationele aspect hieraan:“(…) ‘faggot’ (...) [is] used to refer to boys who were different: (...) to boys who stood out from their peers because they were slow to develop physically, soft, shy, smart and/or showed insufficient commitment to male peer group structures and values” (Plummer, 2001:18-19). De onderwaardering van gender-atypische mannen wordt versterkt doordat het overnemen van de als ‘typisch’ geconstrueerde gedragingen, representaties of attributen van een gemarginaliseerde groep (zoals vrouwen) door leden van een sociaaldominante groep (zoals mannen) gewoonlijk sterker wordt afgekeurd dan vice versa (Laberge & Albert, 1999; Connell, 2002:6; Elling, 2002:37). Vanuit de hiërarchische gender-orde is het streven naar de normen en waarden van een hogere status of orde (*upgrading* richting masculiniteit) immers logischer, dan het zich verlagen tot de overname van gewoonten en normen van ‘mindere’ groepen (*downgrading* richting femininiteit) (Ibidem; McCreary, 1994:517-519; Langer & Martin, 2004:6).⁵³ Om sociale afkeuring of -uitsluiting te voorkomen, hetzij uit de wens naar sociale goedkeuring, -waardering of -insluiting, streven mannen in verhoogde mate naar de masculiniteitnorm (Ibidem). Aangezien de constructie van masculiene macht gebaseerd is op de “*durable understanding that contemporary masculinity largely exists in opposition to femininity*” (Anderson, 2005:338), uit zich dit vooral in het vermijden van femininiteit. Bijvoorbeeld door het uitdragen van een patriarchale voorkeur (zoals openlijk traditionele rolpatronen en porno appreciëren); een ‘typisch’ masculien gedragspatroon (zoals werken in de haven en niet op de peuterspeelzaal) en uiterlijke representatie (kort kapsel, geen make-up, lange broek, et cetera; Plummer, 2001:15; Ashworth, 1971:40; Hekma, 2007; Elling, 2002:78; Beck et al, 2006; McCreary, 1994; Anderson, 2005:350).

De labelling van eigenschappen als ‘gender-(a)typisch’ of ‘non-masculien’ is nauw verbonden met deviatie van de heteroseksuele en patriarchale norm (Beck et al, 2006; McCreary, 1994; Hekma, 2007). Want als – conform het dominerende dualisme en biologisch essentialisme - masculiniteit heteroseksualiteit betekent, dan verwijst niet-masculien naar (lager gewaardeerde) feminien en impliciet naar niet-heteroseksueel ofwel naar homoseksualiteit (Sandfort, 2005:598). Hierdoor vindt homofobie niet per definitie en zozeer oorsprong in de veroordeling van homoseksualiteit op zich, maar eerder in het ‘anders’ zijn:

“The developmental foundations for homophobia lie in gender – in the sense of failing to measure up to ‘hegemonic’ boys’ standards rather than necessarily being ‘feminine’.(...)Homophobia targets anything that signifies a lack of allegiance to the collective expectations of male peers – it is much more than heterosexism or a variant of misogyny or a ‘simple’ prejudice against homosexuals” (Plummer, 2001:21).

De angst om ‘die andere’ te zijn zou dus leiden tot de massale afkeuring van homoseksualiteit onder mannen (Young & Sweeting, 2004:257; Elling, 2002:78; Plummer, 2001:15-22).⁵⁴ Deze theorie wordt onderbouwd met het feit dat de distantie zich al vormt ver voordat de seksuele betekenis van ‘homo’ bekend is. Jongens gebruiken het woord in eerste instantie als teken van vijandigheid (Connell, 2002:15; Ibidem). In de loop van het basisonderwijs wordt fysiek contact tussen jongens ook minder gewoon, omdat zij zich uit angst voor een ‘homoachtig’ voorkomen leren te behoeden voor onderlinge affectie (Ibidem). Feitelijk gaan de schooljongens zich dan al gedragen volgens de genderpatronen en –normen van de volwassenenwereld.

⁵² Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: McCreary, 1994; Plummer, 2001:15-18; McGinnis et al,2003:5; Hekma, 2007:86; Elling, 2002:79-166 Connell, 2002:6; Anderson, 2005:338-351; Whannel, 2002. Volgens Thorne pesten vooral jongens op basis van gender (Connell, 2002:15). Zij behandelen meisjes vaak als minderwaardig en noemen jongens met een lage sociale status gevolgtijk vaak “*meisje*”, terwijl meisjes minder populaire seksegenoten vaker algemene pestnamen geven of hen negeren (Ibidem).

⁵³ Bijgevolg ontlenen vrouwen doorgaans eerder sociale status aan hun deelname binnen (sociaal hoger gewaardeerde) traditioneel masculiene domeinen (zoals in de motorsport), dan vice versa (Elling, 2002:149).

⁵⁴ Onder andere Elling (2002:149) toonde met haar studie onder 346 middelbare scholieren aan, dat jongens homoseksualiteit gemiddeld negatiever waarden dan meisjes.

De onderwaardering van femininiteit en resulterende ‘angst’ van mannen om zich ‘feminien’ en dus ‘homoachtig’ te gedragen, heeft alles te maken met het sociale statusverlies bij *downgrading* binnen de genderorde (McCreary, 1994). Dit kan verklaren waarom zoveel mannen traditioneel feminiene domeinen links laten liggen: *“the marginalization of men in feminine fields has been shown effective in deterring heterosexual men from engaging in these settings, perhaps because men who enter these fields find their sexuality publicly scrutinized”* (Anderson, 2005:338-339). Of, als zij wel participeren binnen traditioneel feminiene domeinen, zij dit compenseren: *“men in feminine domains have been shown to preserve and / or inflate their masculine identities by being homophobic, devaluing femininity, and claiming their space to be erroneously labelled as feminized”* (Anderson, 2005:351). Dit houdt niet in dat een man met een traditioneel sekseleefpatroon, zich automatisch in een sociale machtspositie bevindt of niet angstig hoeft te zijn om zich ‘homoachtig’ te gedragen (McCreary, 1994). Want homofobie is zeer gendered, aangezien negatieve bejegening vooral ontstaat door een lagere solidariteit naar de masculiniteitnorm, dan gangbaar is binnen de peergroup. Er is dus een rangschikking in de ‘solidariteitsmate’ en dus ook een statushiërarchie binnen de groep hegemonieomarmende mannen (Anderson, 2005:339; Plummer, 2001:21; Swain, 2003:302). Leden van bijvoorbeeld straatbendes, legereenheden en voetbalteams voldoen bijvoorbeeld allen aan de algemene masculiniteitnorm, maar groepsspecifiek bestaat een interne ordening in ‘masculiniteit’ (Wilterdink, 2007:2; Whannel, 2002:68; Connell, 2002:32; Whyte, 1993). Per context kan de groepsnorm wel verschillen; zo betekent een topositie binnen het sportteam niet automatisch een vergelijkbare toptrede binnen het bedrijfsleven (McCreary, 1994). Mediawetenschapper Whannel spreekt daarom van masculiniteiten binnen de sociale wereld (2002:27).

De heersende gendernormen structureren dus het gedrag en voorkomen in zoverre, dat mannen (op een enkele ‘metroman’ na)⁵⁵ rotsvast aan de traditionele ‘masculiniteitzijde’ van de gedrags- en symboliekenlijn – ofwel in een keurslijf - blijven. Dat deze structurering richting de gendernorm relatief onmerkbaar en vrijwillig gebeurt, verklaren sociaalcritici wederom vanuit het idee dat hegemoniale normen in het socialisatieproces zijn ingebouwd en deze daarom voor velen ‘vanzelfsprekend’ zijn (Lorber, 1993:569-579; Anderson, 2005:348-350; Duyvendak & Hurenkamp, 2004; Beck et al, 2006; McCreary, 1994; Connell, 2002:3-4):

“[in] the socialization of boys is toughness, as an expression of virility, drummed into them on the football field. The importance of rock-hard muscles, absence of sentimentality in hard duels, acceptance of frequently painful injuries and ability to consume a vast quantities of beer after the game...characterizes the moral atmosphere among the sportsmen” (Vinnai, 1973:74 in Whannel, 2002:68, red. IB)

Toch moet aan de hand van eerder aangenomen perspectieven worden gezegd dat iedereen door persoonlijke gevoelens en ervaringen, zijn of haar eigen kijk heeft op de werkelijkheid en interpretatie van wat ‘vanzelfsprekende gendernormen’ zijn (Lorber, 1993:577-579). Persoonlijke gedrag- en representatiekeuzen zijn dus niet alleen een product van het socialisatieproces, maar ook van iemands actief gevormde identiteitsconstructie (Ibidem:571; Weardahl, 2005). De volgende paragraaf staat in het teken van deze identiteitsvorming en identificatieprocessen.

⁵⁵ ‘Metroman’ of ‘metroseksueel’ is een populaire term voor het omschrijven van heteroseksuele mannen die sociaal geconstrueerde feminiene eigenschappen hebben of dragen (zoals de haren verven, cosmetica gebruiken, zich ‘soft’ opstellen, et cetera). Volgens de media zijn voetballer David Beckham en acteur Brad Pitt voorbeeld metromannen.

2.3 De constructie van identiteiten

2.3.1 *Individuele en sociale identiteitvorming*

Het genderpatroon dat (al dan niet bewust en actief) is opgebouwd met de compositie van gendered elementen en symbolen, is een belangrijk deel van iemands identiteit (McLeod, 1994). Een 'identiteit' veronderstelt dat iemand zich op basis van sociale kenmerken zoals zijn of haar beroep, seksualiteit, etniciteit, sportdeelname, enzovoorts, expliciet en impliciet verbindt aan specifieke sociale groepen (Macionis & Plummer, 2005:175; Elling & Knoppers, 2005:258; Baumann, 1996). Conform het eerder besproken 'wij/zij' perspectief, gaat identiteitsvorming uit van een categorisering van verschil en verhoudingsgewijs ten opzichte van 'de massa' (Van Den Berg, 2007:31; *ibidem*): "to know what he is, a man compares himself with others. (...) Identities bring each other into being" (Ashworth, 1971:43). Veel theorieën menen dat kinderen bij de geboorte een bepaalde identiteit meekrijgen (gebaseerd op onder meer sekse, etniciteit en sociaal-economische klasse) en waar zij zich naar verloop van tijd meer bewust van worden en hun leven in meer of mindere mate door laten bepalen (Macionis & Plummer, 2005:159-175; Connell, 2002; Elling, 2002:38). Soms maken mensen bewuste keuzen om hun 'basis identiteit' te reconstrueren, bijvoorbeeld door een ander beroep te kiezen of religie te volgen dan de ouders (Biskup & Pfister, 1999; et al.).⁵⁶ Veel van zulke keuzen worden gemaakt in de adolescentiefase, waarin het zoeken naar een eigen identiteit en het maken van eigen keuzen over gedrag, gevoel, normen en waarden centraal staat (Waerdahl, 2005:201; Burgers, 2006:4; Elling, 2002:17-38). Voor mensen van alle leeftijden (hoewel in verhoogde mate onder jongeren) is het gebruikelijk om multiple identiteiten uit te dragen om het plezier en de educatie van het 'spelen met identiteiten' te ervaren, of om zich aan te passen aan de omgeving (Young, 1980:138; Waerdahl, 2005; Connell, 2002:4; Lorber, 1993:571; Abma & Selten, 2004; *ibidem*). Een 'kroegtijger' kan bijvoorbeeld gelijktijdig een harde zakenvrouw en zorgzame moeder zijn.

Getuige deze dynamiek is er geen sprake van een enkelvoudig begrip van het concept 'de identiteit' (Lorber, 1993:571). Dankzij de resulterende ambiguïteit binnen de wetenschap over het begrip is een wildgroei ontstaan van deelidentiteiten, zoals de 'persoonlijke identiteit'; 'gender identiteit'; 'seksuele identiteit' en de 'etnische identiteit'. Net als Baumann (1996) ga ik hier uit van twee deelidentiteiten die beschreven worden aan de hand van de corresponderende identiteitvormingsprocessen: de individuele en sociale identiteitvorming.⁵⁷ De vorming van de *individuele identiteit* betreft de vraag: hoe zie ik mijzelf in relatie tot anderen? En hoe zien anderen mij? De *sociale identiteit* draait om de kwesties: met welke sociale groeperingen identificeer ik mij of wil ik dat ik mee geïdentificeerd wordt? Binnen de sociale identiteitvorming zit ook de *gender identiteit*. Deze verwijst naar iemands beleving van zijn of haar seksualiteit en gender en hoe deze door anderen wordt gecategoriseerd (Baumann, 1996). In som en samenspel vormen de identiteiten de persoonlijk beleefde identiteit, het "dit ben ik". Dit krijgt vorm door ervaringen met heersende normen en waarden en iemands sociaal-maatschappelijke positie binnen de samenleving (Ashworth, 1971:40-43). De identiteitvormingsprocessen zijn verbonden met elkaar, sluiten elkaar niet uit en staan in relatie tot elkaar en de omgeving en zijn (in zowel het totaalbeeld als de deelidentiteiten) plaats- en tijdsveranderlijk (Baumann, 1996; *ibidem*). Daarmee heeft deze theorie over identiteitvorming verwantschap met theoreticus Mead's 'looking-glass-self', dat stelt dat iemands zelfbeeld wordt beïnvloed door het vermoedelijke beeld dat anderen van hem of haar zouden hebben (Macionis & Plummer, 2005:164). Dat de identiteitvorming mede daarom een zeer persoonlijk project is (Giddens, 1991), blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat twee mensen met een soortgelijk

⁵⁶ Auteurs die eenzelfde betogen zijn: Elling, 2002:15-38; Van Bottenburg, 1994:70; Burgers, 2006; Angelini, 2008; Horne, 2006; Findlay & Bowker, 2007; Burgers, 2006; Dunning, 1971; Ashworth, 1971; Young & Sweeting, 2004; McCreary, 1994.

⁵⁷ Dit veronderstelt niet dat deze identiteitvormingsprocessen de enige varianten zijn die ik erken, maar wel de enige relevante voor deze studie.

leefpatroon, zich zeer different kunnen identificeren, bijvoorbeeld in de eerste plaats als sporter, loodgieter, vader of romanticus – anders gezegd kan een beroep voor de één een roeping zijn en voor een ander slechts broodnodig werk (Elling, 2002:39; Waerdahl, 2005:203).

De sociale identiteitvorming is een belangrijke factor in groepslidmaatschap. Deze is immers gebaseerd op het gevoel tot een bepaalde sociale groep te horen. In den beginne is dit gevoel grotendeels vooral gebaseerd op een maatschappelijk groepsimago, zoals *“hooligans zijn agressieve mannen”* of *“balletdansers zijn nichten”*. Het groepsimago is nauw verbonden met eerdere ervaringen en historisch gevormde stereotypen:

“[Sociale] identiteitsconstructies (...) worden gevoed door stereotypen die ontstaan als groepen en samenlevingen met elkaar te maken krijgen – stereotypen die de ervaringen weerspiegelen die de betreffende groepen met elkaar opdoen en daarom alles te maken hebben met de aard van de onderlinge relaties en met spanningen en hun conflicten, dominantie en onderschikking” (Tennekes, 1995, cited in Elling, 2002:39).

Wanneer een individu is opgenomen binnen een bepaalde sociale groep, dan verschuift de basis van de beoordeling over die groep en diens leden, van hoofdzakelijk op een imago, naar een meer op persoonlijke ervaring gebaseerde (Elling 2002:38-39; Macionis & Plummer, 2005:175). Deze ervaring is onder meer de emotionele waarde van de gevoelens die samengaan met groepslidmaatschap, gevoelens die vervolgens een sterke invloed hebben op de individuele identiteit vormen (Ibidem). *“Ik ben een golfer”* of *“ik ben een hardrocker”* zegt bijvoorbeeld iets over hoe iemand zichzelf en een ander hem of haar ziet. Want golf cultiveert binnen de westerse maatschappij doorgaans ‘status’ en ‘fatsoen’ en hardrock ‘seks’ en ‘drugs’.⁵⁸ Afhankelijk van de plaatsbeleving behoren personen tot andere, meerdere of soms conflicterende sociale groepen (Waerdahl, 2005; Burgers, 2006). Dit werd eerder betoogd met het ‘kroegtijger/ zakenvrouw/ moeder’ voorbeeld. Minstens zo belangrijk voor de identiteitsconstructie is de sociale context, omdat dit de mate (mede) bepaalt waarin iemand zich bewust is van zijn of haar sociale positie (Waerdahl, 2005:203; Elling, 2002:39). Zo zal een homoseksuele man zich in het bijzijn van hegemonieomarmende mannen bewuster zijn van zijn ‘atypische’ gender identiteit, dan bij medehomo’s. De volgende paragraaf gaat hier dieper op in, maar eerst wordt de rol van sociale omgangsvormen in het proces van identiteitvorming en identificatie besproken.

2.3.2 De invloed van sociale omgangsvormen

Sociale omgangsvormen omvatten de heersende normen en waarden binnen en bepaalde institutie. De interactie met de sociale omgangsvormen vindt vooral plaats in iemands directe en dagelijkse leefomgeving: in het contact met de buurman, collegae, leraren, klasgenoten, vrienden, sportteamgenoten, films, winkelpersoneel, enzovoorts (Elling & Knoppers, 2005; Elling, 2002:197-221). De sociale omgangsvormen zijn door de informatie die zij bieden over bijvoorbeeld gender-typisch gedrag en uiterlijke representaties, belangrijk bij het vormen van de eigen gender (Duyendak & Hurenkamp, 2004). Vooral secundaire socialisatievormen (zoals vrienden, peers, of rolmodellen) leveren belangrijke informatie voor het maken van ‘eigen’ keuzen over zaken zoals mode, sport, beroepen, enzovoorts (Waerdahl, 2005). Volgens theoreticus Bourdieu zijn vriendschapsnetwerken daarom een vorm van sociaal, informatie en cultureel kapitaal – want ze fungeren als informatiebron over hoe zich op te stellen om aansluiting te vinden bij bepaalde sociale groepen en –instituties (1984 in Waerdahl 2005:205). Als mensen er niet in slagen om deze kapitaalvormen te verkrijgen of daar niet adequaat gebruik van maken, kan dat zwaarwegende gevolgen hebben omdat het individu ‘anders’ zal zijn en blijven dan de rest van de sociale groep: *“(...) being different from the collectively authorized expectations of male peers, in lacking stereotypical masculinity and / or in betraying group solidarity, (...) stands apart from the*

⁵⁸ Uiteraard is deze cultivering persoonsafhankelijk. Want de sociale omgeving en maatschappelijke status van iemand, heeft invloed in zijn of haar waardering en betekenisgeving van bepaalde sociale activiteiten. Zo zal een streng gereformeerd gezin de leden van een ‘heavymetal’ rockband heel anders cultiveren dan diens fans.

group” (Plummer, 2001:21, red IB). Zoals besproken in de subparagraaf ‘Mannen in een masculien keurslijf’ (1.2.2.) in de vorm van *downgrading*. De rol van sport binnen de identiteitsvorming en invloed van sociale omgangsvormen op sportkeuze laat de impact zien van sociale machtsmechanismen. Het inzicht in hoe dominante genderdiscoursen greep krijgen binnen de sportwereld, wordt nu besproken.

2.4 De vaste relatie tussen gender en sport

2.4.1 De Sport Gender

De sociale betekenisgeving aan sport is verre van gender-neutraal (Elling, 2003:10; Van Bottenburg, 1994; Whannel, 2002). Binnen de samenleving krijgen sportdisciplines een pregnante ‘Sport Gender’ toegekend. Deze sociale constructie maakt sporten bronnen van gendersymbolieken (wat belangrijke componenten zijn in de identiteitvorming) - en door de connotatie als een masculiene, feminiene of genderneutrale sport, wordt de creatie van zogenaamde typische ‘mannensporten’ en ‘vrouwensporten’ mogelijk (Angelini, 2008:131; Zipprich, 1994:1).⁵⁹ De gendering van een sport heeft niet zozeer te maken met het aantal deelnemers per sekse of verwijzingen naar de vermeende aard van lichamen, maar is meer gebaseerd op normatieve praktijken en stereotype beeldvorming over de leden (Sandfort, 2005:599; Elling & Knoppers, 2005). De Sport Gender van turnen bijvoorbeeld, is niet zozeer als feminiene gefingeerd door de procentuele dominantie van vrouwen of door de stelling dat vrouwenlichamen van nature leniger zijn. Meer bepalend is de gendering van de intrinsieke turnhandelingen ‘ritmiek’, ‘lenigheid’ en ‘sierlijkheid’, want dat zijn alle drie kenmerken van traditionele vrouwelijkheid (Anderson, 2005:339; Klomsten et al, 2005).⁶⁰ Mannen die deelnemen aan sporten met feminiene Sport Genders, worden ook gekoppeld aan de sporteigenschappen, wat hun sociale identiteit beïnvloedt en bepaalt (Ibidem; Aalten & Derks, 1997). Dit punt is bijzonder interessant. Want een cruciaal kenmerk van de Sport Gender is dat deze een bron van informatie is over de ‘typische’ deelnemers en intrinsieke aard van de sport. De Sport Gender ontstaat op basis van historische waardeoriëntaties en sociaaldominante opvattingen over sekse en gender (Elling 2003:10; Angelini, 2008:131). Het conventionele discours over traditionele gedragspatronen voor mannen en vrouwen, uit zich concreet in meningen zoals *“vechtsporten zijn door de hoge kans op fysiek letsel niet geschikt voor vrouwen”* en *“mannen passen van nature niet bij de sierlijkheid en ritmiek van kunstschaatsen”* (Aalten & Derks, 1997). In praktische zin zijn Sport Genders voorlichters van de boodschap dat sporten die een hoge mate van snelheid, fysiek contact of spierkracht vereisen (zoals motorracen, boksen en rugby), masculien zijn en daarom vooral of zelfs uitsluitend, geschikt zijn voor mannen (Laberge & Albert, 1999:244; Dekkers, 2006:200; Angelini, 2008; McGinnis et al, 2003:4; Klomsten et al, 2005; Elling, 2002:146-152). En vooral de individuele, sierlijke, non-contactsporten, waar esthetische kwaliteiten gejureerd worden (zoals ballet, kunstschaatsen en turnen) feminiene zijn en daarom bedoeld zijn voor vrouwen (Ibidem).

De gendered aard van de sportwereld heeft eraan bijgedragen dat sportdeelname *an sich* een lange tijd door sekseongelijkheid is gekenmerkt (Stokvis, 2007; Van Bottenburg, 1994; Dekkers, 2006; Elling, 2003; Elling, 2002; Hargreaves, 1994; Reeser, 2005). Het verplichte bewegingsonderwijs en de oprichting van sportverenigingen aan het einde van de negentiende eeuw waren bijvoorbeeld exclusief bedoeld ter ontwikkeling van fysieke en mentale kracht bij jongens, omdat sport was geïmagineerd als activiteit waarmee jongens tot ‘echte’ of masculiene mannen gemaakt werden en waarmee zij zich van meisjes en vrouwen konden onderscheiden

⁵⁹ In het kader van deze studie zijn sporten met een genderneutrale Sport Gender minder interessant, maar dat zegt niet dat ik deze niet erken. Enkele voorbeelden van toegeschreven Sport Genders zijn: tennis – genderneutraal, voetbal - masculien en kunstschaatsen - feminiene (Elling, 2002:97).

⁶⁰ Dit gendermechanisme kent uitzonderingen. Zo is de fysiek harde teamsport korfbal (dat in Nederland door circa evenveel mannen en vrouwen wordt beoefend), geconstrueerd als typisch feminiene (Elling, 2002:70).

(Whannel, 2002:67; Lorber, 1993:571; Stokvis,2007:50; Elling, 2003:10; Aalten & Derks, 1997:14; Horne, 2006:150-151; Dekkers, 2006:197-208; Hargreaves, 1994). De essentiële aspecten hiervoor waren training in kracht, snelheid, prestatie en competitie (Dekkers, 2006:200; Elling, 2003:10-11). En deze kenmerken pasten niet bij vrouwen: *“het lichaam van de vrouw is in de eerste plaats op de functie der voorplanting berekend en zij heeft dit te aanvaarden (...) hevige schokken moeten worden vermeden”* (Sleeswijk, 1946 in Dekkers, 2006:200). Rond dezelfde periode ontwikkelde gymnastiek zich tot ‘de’ vrouwensport en voetbal tot ‘de’ mannsport (Stokvis, 1989:37).⁶¹ Dankzij de modernisering, het kapitalisme en de activiteiten van feministische bewegingen, ontstond na 1970 meer begrip voor de positieve uitwerkingen van sport op zich (Horne, 2006; Stokvis, 2007:53-54; Laberge & Albert, 1999:244), maar van vrouwen werd wel verwacht dat zij bleven sporten volgens de traditionele normen:⁶²

“(...) Meisjes [moesten] tegen mannsport beschermd te worden. Voetbal was veel te ruw voor ze, te agressief, te veel op prestatie gericht, kortom te mannelijk. Meisjes moesten geen hoekige kracht demonstreren, maar sierlijkheid en gratie. Knotswerpend, hoepeldraaiend, alleen de glimlachsperen overbelast, oefenden ze zich in de bevalligheid om later met een hoekige spierbundel te trouwen” (Dekkers, 2006:200)

Hoewel vrouwen tegenwoordig mogen sporten naar wens, zijn binnen het sportdomein nog steeds de historische gendernormen zichtbaar (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:4; Dekkers, 2006; Klomsten et al, 2005:626). Overeenkomend met de heersende hegemonie zou de sportwereld mannen en vrouwen ongelijke sportkansen bieden (zoals hogere geldprijzen, grotere toernooien en meer zendtijd op televisie in en van traditionele mannsporten), traditionele genderrollen reproduceren en femininiteit structureel onderwaarden (Cunningham & Sagas, 2008:3; et al).⁶³ Ook blijken Sport Genders gebaseerd te zijn op de algemene maatschappelijke sekse-idealen, en ondersteunen deze anderzijds ook. Met name topsporters (zoals extreem sterke mannen) belichamen en versterken deze idealen (waarmee ook de Sport Genders), omdat juist zij in de schijnwerpers worden geplaatst en via socialisatie worden verspreid als gender idealen (Elling, 2002:82). De meeste beelden en geluiden van de hedendaagse sportmedia ondersteunen überhaupt de sociaal-maatschappelijke waardenoriëntaties (Hargreaves, 1994; Klomsten et al, 2005; Elling, 2002:82-187). Mediawetenschapper Whannel stelt dan ook dat: *“[sport is](...) most clearly gendered. Men are expected to be interested in sport, woman are not. (...) Sport confers and confirms masculinity; an interest in sport problematizes femininity”* (2002:10).

Tussen sportdisciplines heersen grote status- en populariteitsverschillen (Klomsten et al, 2004; Stone, 1971:59-60; Van Bottenburg, 1994). De Sport Gender speelt hier een bepalende rol in - onder meer door de statushierarchie van structurele en culturele eigenschappen (Hargreaves, 1996:6-41; Connell, 2002; Cunningham & Sagas, 2007:3; Elling, 2002:59-68).⁶⁴ Dat gender belangrijk is bij de differentiële popularisering, blijkt uit het feit dat sport en sekse wel verwijzen naar bepaalde werkelijkheden (zoals het schoppen tegen een bal en het hebben van een penis), maar dat die pas betekenis krijgen in relatie tot andere eigenschappen (Elling, 2002:59-68). Binnen de samenleving heerst een zekere mate van overeenstemming over de populariteitshierarchie van sportdisciplines (ongeacht sekse zijn voetbal en basketbal populair) en die toont nauwe overeenkomsten met de sociaaldominante gender-orde (Ibidem:142-146; De Wit, 2005:47). De

⁶¹ Gymnastiek betreft vooral basis en grondoefeningen en dient niet verward te worden met het moderne turnen.

⁶² Tussen 1960-1970 vierden politieke vrouwen- en homobewegingen hoogtij. Zij hadden een intense culturele impact door de kennisverspreiding van eerder onbegrepen sociale domeinen zoals sekse en gender (Connell, 2002:7; Laberge & Albert, 1999:244; Dekkers, 2006; Hargreaves, 1994).

⁶³ Auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Sandfort, 2005:599, Elling & Knoppers, 2005; McCreary, 1994; Hekma, 2007; Cunningham & Sagas, 2007; McGinnis et al, 2003:1; Hargreaves, 1994; Elling, 2003:10-12; Angelini, 2008:131; Horne, 2006:149; Connell, 2002; Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:4; Dekkers, 2006; Klomsten et al.2005:626.

⁶⁴ In de voorgaande paragrafen is duidelijk gemaakt dat sociaaldominante opvattingen over gender betekenisgevend zijn in de macrostructuur van de samenleving, op mesoniveau in de sociale organisatie van instituties (dus ook van sportdisciplines) en op persoonlijk microniveau in de vorm van gedrag en beeldvormingbeïnvloeding.

toppositie binnen de hiërarchie is namelijk gereserveerd voor sporten met een masculiene Sport Gender (Van Bottenburg, 1994; *Ibidem*). De populariteitshiërarchie is allerm minst vaststaand in plaats- en tijd en betekent ook niet voor iedereen hetzelfde. De plaatsafhankelijkheid van de hiërarchie evenals van de Sport Gender, is bijvoorbeeld zichtbaar in de voetbalcultuur. Deze heeft in Europa, Afrika en Zuid-Amerika traditioneel een typisch masculiene betekenis, maar in Noord-Amerika een typisch feminiene (Whannel, 2002; Alling & Knoppers, 2005:257; Van Bottenburg, 1994:129). Daar fungeert voetbal als ‘soft’ alternatief voor American Football en is daarom een plaats voor vrouwen en semi-sportmannen (*Ibidem*). Stervoetballer David Beckham werd bijvoorbeeld gekocht door de Noord-Amerikaanse voetbalclub LA Galaxy met de secundaire wens van de club dat hij de sport een populariteitsimpuls zou geven en het imago zou doen veranderen.⁶⁵ De interpretatie van een Sport Gender is per persoon en sociale groep verschillend. Niet iedere subcultuur laat zich op eenzelfde wijze categoriseren (Houtman, 2008:20) en niet ieder individu interpreteert en waardeert een sociaal toegeschreven Sport Gender hetzelfde. Zo verwijzen de sporthandelingen ‘sier’ en ‘lenigheid’, naar traditionele vrouwelijkheid en worden structureel ondergewaardeerd in sport (Aalten & Derks, 1997; Elling, 2002:166). Deze feminisering en relatieve onderwaardering is onder veel jongens van niet-Nederlandse afkomst juist andersom.⁶⁶ Zo kennen zij een hoge status toe aan vechtsporten als het sierlijke Braziliaanse *Capoeira* (Elling, 2002:167).⁶⁷

Het sportpatroon van de ‘eigen’ sociale groep beïnvloedt dus ook de beoordeling en veroordeling van sporteigenschappen (en daarmee -disciplines). De waardering van bepaalde eigenschappen of sporthandelingen is ook afhankelijk van de toegeschreven Sport Gender (*Ibidem*:169). Bij zowel turnen als vechtsporten gaat lenigheid bijvoorbeeld gepaard met kracht en snelheid. Maar vanwege de feminiene Sport Gender van turnen worden turnende mannen doorgaans laag gewaardeerd, terwijl dezelfde eigenschappen in ‘masculiene’ sporten geen afbreuk doen aan de masculiniteit van vechtsporters, maar hen juist status geeft (*Ibidem*). De beoordeling van de deelnemers is dus niet puur gebaseerd op de sporteigenschap, maar juist de *context* waarin deze worden beoefend is betekenisgevend; en die context is de Sport Gender.

2.4.2 Socialisatie en identificatie door sport

Ondanks de overeenstemming in de popularisering van sporten verschillen mannen en vrouwen wel van elkaar in de sport waaraan zij (willen) deelnemen. Vrouwen kiezen (onder meer) voor kunstschaatsen, turnen en volleyballen en mannen voor (onder meer) autoracen, boksen en voetballen (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:93-113; Smits & Stevens, 2005; Elling, 2002:146-153; Elling, 2003; McGinnis et al, 2003:4; Aalten & Derks, 1997). Opmerkelijk genoeg zijn dit sporten met zeer pregnante, traditionele Sport Genders. De media spelen een belangrijke rol in de gendering van sportdisciplines en smeedt met de weergave van sporten en sporters, tal van sportimago’s en identificatiemogelijkheden (Smits & Stevens, 2005:21; Whannel, 2002; Elling, 2002:184). Deze creatie is ook wenselijk, want mensen ontlenen meer dan voorheen een deel van hun identiteit aan hun sportpatroon (Van Bottenburg, 1994:70; Elling 2002:15; Ashworth, 1971; Young & Sweeting, 2004; McCreary, 1994; Anderson, 2005:339; Aalten & Derks, 1997:19). Sport zou individuen gevoelens van vrijheid en mogelijkheden tot expressie bieden (Horne, 2006; Findlay & Bowker, 2007; Burgers, 2006:56; Biskup & Pfister, 1999; Dunning, 1971). Vooral onder jongeren is de sportkeuze een structurerend element bij het spel van identificatie- en distantie van sociale groepen (veelal het “*ik wil wel/niet dat mensen mij vergelijken met hen*”; Burgers, 2006; Elling, 2002:17-38; Elling & Knoppers, 2005).

⁶⁵ Zie <http://www.andhranews.net/> en <http://www.davidbeckham.com>

⁶⁶ Zij waarden lenigheid en sier hoger dan autochtone jongens, en zelfs hoger dan allochtone meisjes (Elling, 2002:167).

⁶⁷ *Capoeira* wordt gezien als dans en draait onder meer om ‘lenige’ en ‘sierlijke’ bewegingen.

Volgens sommige theoretici is de sociale beoordeling aan de hand van iemands sportpatroon veelbetekenend, omdat juist deze activiteit - conform het gepretendeerde individualisme – een ‘vrije keuze’ van een ‘vrijwillige hobby’ is en daarom wel iemands ‘pure’ identiteit *moet* reflecteren (Van Bottenburg, 2004; Duyvendak & Hurenkamp, 2004). Maar is dit wel zo? Want ondanks de veelal vrije toegankelijkheid tot sporten, kiezen mannen en vrouwen als groepen opvallend vaak voor de traditionele ‘mannen- en vrouwensporten’ (Smits & Stevens, 2005; Elling, 2003:12-13; Angelini, 2008; McGinnis et al, 2003:4). Logischerwijs resulteert deze differentiatie in een onevenredige man/vrouw verdeling (Van Bottenburg, 1994; Elling, 2002; Klomsten et al, 2005; Pfister, 1993; Klomsten et al, 2004:125; Smits & Stevens, 2005). Zo deden in 2003 ruim zevenmaal zoveel mannen aan zaalvoetbal en zesmaal zoveel aan veldvoetbal dan vrouwen en ook werden de autosport, motorsport en squash sterk door mannen gedomineerd (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:93-113; Smits & Stevens, 2005:19). Sporten waar vrouwen in aantallen domineerden, waren allereerst paardrijden en turnen, gevolgd door fitness/aerobics en handbal (Ibidem).⁶⁸ Dekkers schrijft over de geijkte sportkeuzen van vrouwen het volgende: *“Vrouwen mogen doen wat ze willen. Maar ze willen wat ze doen. Ze [hebben] een voorkeur voor sierlijke sporten. Ze gymmen, ze turnen, ze rijden paard en schaatsen kunst. Ballen doen ze liever met de hand dan met de voet”* (Dekkers, 2006:200). Duyvendak en Hurenkamp stelt over de ‘seksesortering’ in en naar sportactiviteiten: *“zelfs waar van keuzevrijheid en onafhankelijkheid op een individueel niveau sprake is, leidt deze op een collectief niveau met (...) een grote regelmaat tot voorspelbare of gelijke uitkomsten”* (2004:214). Kort gesteld sporten mannen en vrouwen anno de 21^e eeuw wel in gelijke aantallen, maar dit doen zij als groepen op heel andere wijzen (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:4; Elling & Knoppers, 2005; Angelini, 2008; McGinnis et al, 2003:5; Trew, 1999:55; Young & Sweeting, 2004:526; Klomsten, 2005:626).

Conform het ‘wij/zij’ perspectief en de gendering binnen de sportwereld, is de sportkeuze voor een belangrijk deel gebaseerd op een (al dan niet bewuste en vrijwillige) selectie van of identificatie met groepen mensen en de te verwachten sportcultuur (Buisman, 2004:313; et al).⁶⁹ De motieven hiervoor zijn gebaseerd op de normatieve opvattingen over sportdisciplines en sportende ‘anderen’, die zijn ontstaan door sociale ervaringen en individuele interpretaties van maatschappelijke (gender)boodschappen (Anderson, 2005; Elling, 2002:100-193). Dat de vermoedelijke gelijkgestemdheid de sportkeuze kan beïnvloeden, blijkt bijvoorbeeld uit een internationaal onderzoek naar vrouwenvoetbal dat vond dat voetbalsters niet alleen geassocieerd worden met homoseksualiteit, maar dat er verhoudingsgewijs ook veel lesbiennes voetballen (Ibidem:78). Dat kan echter methodologisch onzuiver zijn – want mogelijk zijn lesbiennes niet beter vertegenwoordigd op het voetbalveld, maar zijn zij enkel meer open over hun seksuele geaardheid dan vrouwen in feminien geconstrueerde sporttakken (Ibidem; Anderson, 2005:349). Er kan ook sprake zijn van een *‘self-fulfilling prophecy’* binnen dit sportdomein. Doordat heteroseksuele vrouwen stoppen of niet eens beginnen met voetballen dankzij dit imago, terwijl lesbiennes zich (denken) thuis (te) voelen in een sportgroep met (vermoedelijk) gelijkgestemden, die (vermoedelijk) een relatief veilige plaats is om hun gender-identiteit te uiten en andere lesbiennes te ontmoeten (Anderson, 2005:247; Caudwell, 1999:396).

In een zekere mate wordt door ervaringen, gevoelens en gedachten, het sportpatroon in een sociaal wenselijk genderpatroon gestimuleerd. De informatie over wat gender-(a)typisch is, wordt verkregen via socialisatie en sociale omgangsvormen (Laberge & Albert, 1999). Al op vroege leeftijd wordt informatie over Sport Genders en de conflicten die kunnen ontstaan tussen dominante gendernormen en gender-atypische sportkeuzen, opgenomen en gebruikt als richtingaanwijzer in normen en waarden (Connell, 2002; Buisman, 2004: 316; Elling,

⁶⁸ Deze sportdisciplines kunnen op basis van de kwantitatieve dominantie van leden van een bepaalde sekse, gedefinieerd worden als mannelijke en vrouwelijke sporten (Young & Sweeting, 2004:526), of op basis van het intrinsieke sportkarakter (zoals sier of actie) als masculien en feminien (Klomsten, 2005:626).

⁶⁹ Andere auteurs die eenzelfde punt betogen zijn: Van Bottenburg, 1994:70; Elling, 2002:23; Angelini, 2008; Horne, 2006; Findlay & Bowker, 2007; Burgers, 2006; Biskup & Pfister, 1999; Smits & Stevens, 2005:28; Dunning, 1971

2002:99-193; Connell, 2002; Ibidem).⁷⁰ De toon (positief of negatief) van de sociale beoordeling en labelling op basis van een bepaald sportpatroon, is volgens Van Bottenburg (1994) en anderen gebaseerd op de sociaal geconstrueerde Sport Gender van de betreffende sport (Klomsten et al, 2004; Stone, 1971:59-60). Wanneer het een gender-atypische sportkeuze betreft, worden de normbeelden en dominante gender-orde zowel bevestigd alsook uitgedaagd. Omstanders kunnen hier op verschillende wijze op reageren, uiteenlopend van progressief (accepterend) tot zeer conservatief (afkeurend). Deze reactie is in meer of mindere mate gekleurd door heersende opvattingen binnen de omgeving van de groep. De beoordeling heeft een persoonsgebonden invloed op de gevoelens, gedachten en gedragingen van de ‘daders’, want niet ieder laat zich in eenzelfde mate en manier sturen door sociale machten – en mechanismen.⁷¹

De sociaal-culturele betekenissen die aan sportdisciplines en sportpatronen worden toegeschreven, zijn dus (deels) ideologisch van aard. Juist omdat sport een populaire vrijetijdscultuur vormt, reflecteert en produceert deze niet slechts de heersende hegemoniale opvattingen⁷², maar is deze ook betekenisgevend voor individuen: *“mensen ‘ondergaan’ sport niet als willoze individuen, maar maken, beleven en geven betekenissen aan sport op zeer uiteenlopende manieren”* (Elling, 2002:68). De betekenis die individuen aan hun sportkeuze geven is per persoon verschillend. Want voor sommigen is hun sport een ‘moeten’ (bijvoorbeeld om slank te blijven) en voor anderen een ‘passie’. Bovendien stellen alle gender-atypische sporters de traditionele genderrollen ter discussie, maar zij ervaren hun deviantie anders en gaan ook allemaal op hun eigen manier om met de uiteenlopende reacties en veroordelingen vanuit hun omgeving (Ibidem:232-233).⁷³

2.4.3 Sociale in- en uitsluitingmechanismen van Sport Genders

Theoretici menen dat dankzij de toegenomen fragmentatie van traditionele sociale verbanden, de sportvereniging een belangrijke institutie is geworden voor ontmoeting, uitwisseling en identificatie (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:110). Poel & Roques (1994) concludeerden uit hun studie naar sportverenigingen, dat bijna veertig procent er nieuwe vrienden had gemaakt (Elling, 2002:98). Anderen echter, concluderen dat deze ‘nieuwe vrienden’ vooral ‘vervangbare kennissen’ zijn (Ibidem:112). De vorm van de sportrelaties is voor hier niet heel relevant. Het sociale groepsaspect is dat wel. Want zoals gesteld kiezen mensen met de keuze voor een sport, ook (tijdelijk) voor een verbinding met een groep (vermoedelijk) gelijkgestemden of wenselijk gelijkgestemden (sociale statusgroepen; Baumann, 1996; Elling & Knoppers, 2005:285; Elling, 2002:19). Processen van sociale in- en uitsluiting hangen hier nauw mee samen en (de Sport-) Gender speelt hierin een zeer belangrijke rol. Uit paragraaf 1.2.2 bleek dat iemand met een gender-atypische sportkeuze opvalt binnen de peergroup, en wordt daarbij normatief gelabeld als de ‘andere’. Binnen het kader van deze studie vallen mannen binnen traditionele vrouwensporten niet alleen op, maar worden hierbinnen ook gecategoriseerd als subjectieve ‘andere’. Buiten dit ‘anders zijn’ binnen de sportgroep (waarvan zij sociaal uitgesloten kunnen worden) is zo iemand ook ‘anders’ dan de rest van zijn peergroup. Dit kan ook een sociaal uitsluitend effect hebben van de peergroup, omdat zij minder loyaal zijn aan de masculiniteitnorm dan de anderen. (Baumann, 1996; Elling, 2002:78). Het uitsluitende effect van gender in sportdisciplines heeft dus niet zozeer een

⁷⁰ Opvallend genoeg vond Baar (1996) met zijn studie naar sportuitval onder turnjongens, alleen persoon-, sport- en vereniginggebonden redenen en geen aanwijzingen dat de feminiene Sport Gender een rol speelde bij hun uitval binnen het turnen (Elling, 2002:99). Mogelijk kunnen (onder andere) schaamtegevoelens van en door negatieve bejegeningen over de vroegere sportdeelname, de stilte hieromtrent verklaren.

⁷¹ Denk maar eens aan hoe verschillend mensen zijn in het navolgen van het “must-have” modebeeld.

⁷² Bijvoorbeeld, in de hedendaagse maatschappij staat ‘sport’ symbool voor een goede gezondheid, maar tegelijk worden er met sportuitoefening vrijwillig gezondheidsrisico’s genomen.

⁷³ Zo kunnen vrouwen die bewust deelnemen aan traditionele ‘mannensporten’, dit doen om de sociale normen ter discussie te stellen door aan te tonen dat vrouwen wel degelijk het niveau van mannen kunnen evenaren en dat zij als elkaar gelijken in de samenleving (behoren te) staan - of juist om de sociale waardering voor hegemoniale mannelijkheid ondersteunen en waarmee zij zich bewust afzetten van seksegenoten die deelnemen aan traditionele ‘vrouwensporten’.

biologische fundering (“*mannen versus vrouwen is geen eerlijke partij*”), maar vooral een sociaal-culturele (Van Bottenburg, 1994:70; Van den Berg, 2007; Baumann, 1996; Ashworth, 1971; Elling, 2002:15). Zo sluit de tamelijk patriarchale en heteroseksistische voetbalwereld niet alleen vrouwen (deels) uit, maar vaak ook homomannen (Elling, 2002:67-70).

Het proces van in- en uitsluiting binnen de sportwereld heeft volgens Elling (2002:48-56) een drietal verschillende aspecten. Het structurele aspect van in- en uitsluiting (participatie en non-participatie) allereerst, is gebaseerd op het postmoderne idee dat de sportkeuze onafhankelijk is en gelegen is op praktische mogelijkheden (fysieke gesteldheid, aanwezige financiële middelen, sportaccommodaties in de omgeving), spotintrinsieke motieven (scheiding naar sekse of niveau in training of als punt in een organisatorisch wedstrijdreglement) en persoonlijke wensen (Elling & Knoppers, 2005:258; Anderson, 2005:348; Buisman, 2004:313; Van Bottenburg, 1994). Deze structurele aspecten kunnen het bestaan van mannen- en vrouwensporten (in deelnamedominantie) echter niet verklaren. Ten eerste ontstaat persoonlijke voorkeur nooit in een vacuüm, maar staat altijd onder externe invloed (Trew et al, 1999:55; Beck et al, 2006:672). Ten tweede speelt iemands ideologie een belangrijke rol in de beeldvorming over gender en over de (te verwachten) cultuur (normen, waarden, aard van sociale relaties, enzovoorts) binnen specifieke sportdisciplines - alsook in de ‘acceptatie of discriminatie’ daarvan (Buisman, 2004:313; Elling, 2002:52-54). Andersom geldt ook dat een bepaalde sportgroep sommige mensen accepteert als teamlid of discrimineert en uitsluit (Ibidem). Deze in- en uitsluitende normbeelden kunnen sportspecifiek zijn (zoals een ‘fair play’ mentaliteit) of meer algemeen zijn (zoals veelvoudig seksistische grappen maken; ibidem). Door het culturele imago van een bepaalde sport, kunnen, mogen of willen bepaalde mensen wel of niet toetreden tot een specifieke sport. Dit *willen* verwijst naar het derde aspect, de sociaal-affectieve in- en uitsluiting. Dat zegt dat mensen op basis van een te verwachten of ervaren cultuur, zich identificeren of juist distantiëren van de betreffende sportgroep; ofwel het *“al dan niet willen hebben van ‘sociaal contact’ met leden van bepaalde sportgroepen”* (Elling & Knoppers, 2005:259).⁷⁴

De in- en uitsluiting in de vorm van participatie of non-participatie is bipolair. Dit is niet het geval bij de andere twee aspecten, want iemand kan in meer of mindere mate discriminerend zijn – en als dit bijvoorbeeld is ten overstaan van homoseksuelen, gelijktijdig wel bepaalde homo’s accepteren binnen de sportgroep. De drie in- en uitsluitingfactoren zijn onderling verbonden en overlappen elkaar, maar de verbanden zijn dus niet lineair of eenduidig.⁷⁵ Als mensen ‘gender-atypisch’ sportgedrag afkeuren, dan kan dat zich onder meer uiten in (al dan niet zichtbare) vooroordelen, stereotypering of discriminatie. Stereotypering komt veelvoudig voor ten opzichte van mensen met gender-atypische sportpatronen, zoals *“voetballende vrouwen zijn kenus”* of *“dansers zijn homo’s”* (Jankowiak, 1993:165; Six & Eckes, 1991:58; Boca, 1981).⁷⁶ Als de basiskenmerken van een stereotype negatief veroordeeld worden, kan discriminatie optreden – zoals in de vorm homofobie. Tussen mensen hun toon van de beoordeling (positief/negatief) en de vorm van de veroordeling van gender-atypisch sportgedrag, zit wel een groot verschil (Trew, 1999:55). Zowaar de een het ‘vreemd’ vindt als een jongen op ballet zit, kan een ander het juist ‘artistiek’ vinden. De gedachten van mensen over sportpatronen en de betekenisgeving van Sport Genders, lopen uiteen van sociaal-kritisch tot zeer conservatief. Samenvattend blijkt dat in- en uitsluiting van en binnen bepaalde sportgroepen, een sterke invloed heeft op de sekseverhoudingen (en daarmee mede

⁷⁴ Edoch moet de kanttekening worden geplaatst dat deelname aan een bepaalde sport, niet per definitie leidt tot sociaal contact. Veel sporten worden immers individueel beoefend en niet ieder teamlid wordt in dezelfde mate ingesloten binnen een sociale groep. Illustratief zijn er mensen die wel participeren in de motorsport, maar zich wel distantiëren van contact met hegemonieomarmende ‘motormannen’.

⁷⁵ Omdat bepaalde personen niet mogen, willen of kunnen horen bij een specifieke sportgroep (Elling, 2002:56).

⁷⁶ Stereotypering stelt dat specifieke kenmerken, geldend zijn voor iedereen binnen de sociale groep. Andersom wordt ook dikwijls gedrag voorspeld aan de hand van de sociale categorisering van iemand. Feitelijk maken stereotypen de sociale categorisering en beoordeling van onbekenden, een eenvoudiger (De Clercq, 2003; Jankowiak, 2003).

op de Sport Gender) van een sportdiscipline of deze bestendigen.⁷⁷ *Waarom* mannen en vrouwen dan juist kiezen voor de traditionele gender-typische sportpatronen en of deze keuzen vrijwillig zijn, is hier nog niet mee beantwoord. Of de vermeende lichamelijke verschillen tussen mannen en vrouwen hier een bepalende rol in spelen is al meermalen afgewezen. Ten eerste bleken mannen- en vrouwenlichamen niet wezenlijk van elkaar te verschillen en ten tweede kunnen eventuele prestatieverschillen geen persoonlijke sportvoorkeuren bepalen aangezien er altijd wel *iemand* beter is.⁷⁸ Bovendien is *“enjoyment (...) identified as a major motivating factor...and (...) consistently reported as much more important factor than competition or success”* (Buisman, 2004:316). De Sport Gender kan dit plezier beïnvloeden omdat dit een betekenisvolle component is binnen de identiteitvorming. Maar ook omdat iemand positief of negatief benaderd kan worden op basis van een bepaalde sportkeuze – wat voorts de plezierbeleving aanzienlijk kan beïnvloeden.

2.4.4 Samenvattend en empirische deelvragen

Net als sociologe Elling, meen ik dat het niet problematisch is dat groepen mannen en vrouwen op verschillende wijze deelnemen aan sport: *“niet iedereen hoeft ten slotte hetzelfde te doen”* (2003:15). Echter het *hoe* en *waarom* is voor dit onderzoek en de sociologie wel van belang. Omdat persoonlijke voorkeur wordt beïnvloed door omgevingsfactoren (Trew et al, 1999:55), is de vraag of eventuele biologisch bepaalde sekseverschillen (fysieke capaciteit daargelaten) de sportkeuze van mannen en vrouwen bepalen, sociologisch nauwelijks relevant. De vraag *hoe* de dominante genderdiscoursen en sociaal gevormde Sport Genders in de sportkeuze van mannen en vrouwen een rol spelen, is dat wel. Het dominante genderdiscours blijkt betekenisgevend te zijn in de structuur en organisatie van de macromaatschappij, op mesoniveau in de sociale organisatie van instituties (zoals scholen) en op persoonlijk microniveau in de vorm van gedrag- en beeldvormingbeïnvloeding (Hargreaves, 1996:6-41; Connell, 2002; Cunningham & Sagas, 2007:3). Omdat binnen sport *“zich de dominante waardenoriëntaties van de samenleving [weerspiegelen]”* (Buisman, 2004:314) is de vraag *‘of’* gender en rol speelt in de sportkeuze bevestigend te beantwoorden en zijn de hegemoniale waardenoriëntaties geldend binnen de sportwereld: *“(...) masculinity is based in disassociation from homosexuality, something particularly true to athletic settings. Masculinity is reflected in and reproduced through an institutionalized, gender-segregated, and highly competitive sporting culture”* (2005:338-339).

Het staat vast dat het proces van sociale betekenisgeving aan sport verre van sekseneutraal of *de-gendered* is (Elling, 2003:10). In de hedendaagse westerse maatschappij zijn sporten die een hoge mate van snelheid, fysiek contact en spierkracht vereisen (zoals motorracen, boksen en rugby) als masculien bestempeld en ‘geschikt’ bevonden voor mannen (Elling, 2003:12-13; Angelini, 2008; McGinnis et al, 2003:4). Anderzijds worden vooral individuele, non-contactsporten, waarin de wedstrijdcontext soms esthetische kwaliteiten gejureerd worden (zoals ballet, kunstschaatsen en turnen), als ongeschikt voor mannen gezien (Elling, 2002:146-152).⁷⁹ Voor deze studie is het belangrijkste resultaat van dit discours, dat mannen die traditionele ‘vrouwensporten’ beoefenen, vaak gecategoriseerd worden als normatief ‘anders’ (Elling, 2002:148). Voorts maken mensen om gecombineerde redenen hun sportkeuze, waarbij de persoonlijke beleving en waardering van sporten en sportpatronen steeds gekoppeld zijn aan dominante genderdiscoursen. Ook beleven mensen op verschillende wijzen plezier aan hun sport: door de activiteit op zich, door gevoelens van identificatie en als onderdeel van de identiteitsvorming. Op basis hiervan – en op die van de overige besproken theoretische achtergronden, worden

⁷⁷ Ter illustratie: de bewegingshandelingen van voetbal zijn sociaal gerelateerd aan masculiniteit en er heersen processen van structurele (seksescheiding in elftallen) en culturele in- en uitsluiting (zoals door homofobie).

⁷⁸ Methodologisch kunnen sportprestatieverschillen tussen seksen niet worden vastgesteld, omdat mensen op zeer verschillende wijze worden gesocialiseerd en ‘getraind’ in beweging (Elling, 2002:72; Dekkers, 2006; Connell, 2002).

⁷⁹ Deze mening wordt gedeeld met de dominante zienswijze van jongeren uit Duitsland, Italië, Noord Amerika en Nieuw-Zeeland (Elling, 2002:152). In Nederland zijn mannen binnen deze sporten slechts marginaal aanwezig (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:93-113).

in het vierde hoofdstuk een vijftal empirische deelvragen behandeld om uiteindelijk een antwoord te krijgen op de probleemstelling *“Hoe kan de hedendaagse ondervertegenwoordiging van mannen binnen de Nederlandse dressuursport in termen van gender begrepen worden?”* De eerste twee deelvragen worden behandeld in paragrafen 4.2 en 4.3. Deze luiden als volgt:

1. *Welk genderbeelden heersen er over de paardensport en diens deelnemers?*
2. *Welke genderbeelden heersen er over de dressuursport en diens deelnemers?*

Van beiden paragrafen richt de eerste subparagraaf zich op het beeld over de sport en de tweede over de deelnemers. Samengenomen vormen deze vier subparagrafen een beeld over de paardensport en in het bijzonder over de dressuursport. De koppeling bestaat omdat in de maatschappijbrede opvatting, de paardensport vaak een verzamelnaam is zonder disciplinespecifieke nuances. Het beeld dat heerst over de paardensport wordt vaak automatisch doorgetrokken naar de disciplines. De loskoppeling in twee deelvragen is echter wel nodig omdat de keuze voor een individuele paardensportdiscipline bestaat uit twee stappen: de keuze voor paardensport (in plaats van bijvoorbeeld turnen of voetbal) en de keuze voor dressuur (in plaats van bijvoorbeeld springen of endurance). Bij beiden stappen spelen de heersende beelden over Sport Genders en algemene opvattingen over gender een rol.

Inzicht in de ervaringen van paardensporters met de verschillende Sport Genders binnen de paardensport, is belangrijk om zich een beeld te vormen over waarom mannen in verhoogde mate en in het specifiek de dressuurdiscipline mijden. In paragraaf 4.4 wordt daarom ingegaan op ervaringen van paardensporters met de grote verschillen in waardering, status en betekenisgeving van deelnamepatronen. De deelvraag luidt:

3. *Hoe ervaren deelnemers de (differentiële) Sport Genders van paardensportdisciplines*

Specifieke ervaringen met de Sport Gender van dressuur, geven informatie over *hoe* de Sport Gender en sociale beeldvorming invloed kan hebben op individueel gedrag. De gedragscomponent verwijst expliciet naar keuzemotieven, en aan de hand van de volgende deelvraag (welke behandeld wordt in paragraaf 4.5), worden componenten van deze motieven gescheiden besproken in sportintrinsic, affectieve en cognitieve motieven:

4. *Waarom kiezen ruiters en amazones wel of niet voor de dressuurdiscipline?*

Na behandeling van deze vraag is bekend waarop mannen hun sport- en disciplinekeuze baseren en waarom zij dus *in den beginne* de dressuursport mijden. Een begrip van de verdere gevolgen van de sportkeuzen en gendered beeldvorming is onmisbaar te kunnen zeggen *hoe* de ondervertegenwoordiging in termen van gender kan worden begrepen. Er is immers sprake van een structureel terugkomend distantiepatroon onder mannen. Daarom gaat paragraaf 4.6 in op de deelvraag, waarna de probleemstelling behandeld kan worden in hoofdstuk vijf:

5. *Wat zijn de gevolgen van de heersende Sport Gender voor de dressuur en diens deelnemers?*

3 Onderzoeksverantwoording

3.1 Verantwoording methode, populatie & proces

Het primaire doel van de specifieke case als onderzoeksveld, is om inzicht te krijgen in de gendered mechanismen die invloed hebben op de op de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de Nederlandse dressuursport. Om de probleemstelling te beantwoorden, acht ik voorts een combinatie van meerdere kwalitatieve onderzoeksmaterialen (triangulatie) het meest geschikt. Dit zijn diepte-interviews, forumanalyse en logboekbeschuwing. Ieder van deze methoden heeft specifieke toereikendheden en triangulatie vergroot de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek (Elling, 2002:109). Er is specifiek gekozen voor kwalitatieve onderzoeksmethoden omdat bij onderzoek naar gevoelige onderwerpen (zoals seksualiteit, identificatie, beeldvorming en sociale uitsluitingprocessen), kwantitatief onderzoek (zoals enquêtes) vaak niet de gewenste diepgang in data oplevert. Om de soms verholde of gevoelige attitudes achter (sport)keuzemotieven te achterhalen moet kunnen worden doorgevraagd bij twijfel over antwoorden en grote vrijheid in beantwoording worden geboden (Bergsma, 2003:16). De kwalitatieve onderzoeksdata hebben ook een wetenschappelijk belang omdat er tot heden vooral kwantitatieve data over de sekseverdeling binnen sportdisciplines beschikbaar is (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006). Ik ben er bij alle dataverzameling bedachtzaam op geweest om niet het stereotype 'dressuurruiter' te onderstrepen, maar zo objectief als mogelijk de uitspraken te registreren. Hierbij heb ik steeds afstand genomen van mijn persoonlijke participatie binnen de paardensport.

3.1.1 Diepte-interviews

Omdat ik met het onderzoek wil laten zien *hoe* gender mechanismen de dressuursport, dressuurruiters en individuele motieven voor (paarden)sportkeuzen beïnvloeden, werd voor de interviews een gevarieerde groep respondenten samengesteld. De selectie gebeurde op basis van individuele demografische en sportkenmerken: sekse, leeftijd, seksuele voorkeur, disciplineparticipatie, sportniveau en het al dan niet zijn van een bekende voor mij. Een voorwaarde was dat de respondenten de paardensport minimaal vijf keer per week beoefenen en in wedstrijdverband deelnemen aan dressuur (vijf respondenten) of springen (vier respondenten) tussen niveau B (beginnend) en ZZ-Zwaar (subtop). Één geïnterviewde is internationaal actief in de westernsport. Die uitzondering die is gemaakt om een indruk te krijgen van de opvattingen over dressuur vanuit een hypermasculiene paardensportdiscipline. Acht van de tien respondenten beoefenen de sport als amateur. Een profiellijst van de geïnterviewden is opgenomen als bijlage.⁸⁰ De strategische selectie heeft als consequentie dat de respondenten niet *random* zijn geselecteerd en de groep dus niet eenzelfde samenstelling heeft als de paardensportpopulatie.⁸¹ Omdat hier geen veronderstellingen worden getoetst, maar wordt gezocht naar *inzichten* in de rol van gender bij keuzemotieven, opvattingen en ervaringen van paardensporters over de sport en de deelnemers, is dit niet bijster problematisch. Het is belangrijker dat de onderzoeksgroep een divers karakter heeft.

De groep geïnterviewden is uiteindelijk beperkt tot vijf bekenden en vijf onbekenden, waarvan vijf ruiters en vijf amazones. Ik heb de respondenten gevonden via mijn sportnetwerk en het internetforum voor paardenliefhebbers www.bokt.nl. De vijf 'bekende' respondenten zijn door mij 'in de wandelgangen' benaderd. Het voordeel van het spreken met bekenden is dat de achtergronden en ervaringen (deels) bekend zijn.

⁸⁰ Zie bijlage III: Profiellijst respondenten.

⁸¹ Zo is de helft van de geïnterviewden een man; een verhouding die veel gelijkjer is dan heersend binnen de paardensport.

Daartegenover waren deze respondenten ook op de hoogte van mijn sportdeelname, waardoor (betrouwbaarheidverlagende) sociale wenselijkheid op de loer lag. De vijf ‘onbekende’ respondenten zijn gevonden en benaderd via het forum *www.bokt.nl*. Drie aanvragen werden afgewezen, waarvan twee met opgave van redenen: *“ik heb geen zin in onderzoeken, de telefoon staat al roodgloeiend”* en *“ik zou het best leuk vinden, maar ik heb daar geen tijd voor”*. De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewde respondenten is 27 jaar. De jongste respondent was tijdens het interview 15 jaar en de oudste 45 jaar. Twee van de tien respondenten typeren zich als ‘homoseksueel’, beiden zijn actief in de dressuursport.⁸² Ik had graag ook enkele homoseksuele springruiters geïnterviewd, om hun ervaringen binnen de sport te horen. Helaas zijn mannen met zo een profiel nauwelijks te vinden en de enkelen die ik trof, wensten (interessant genoeg) niet geïnterviewd te worden.

Voorafgaand aan de diepte-interviews zijn enkele vaste behandelpunten opgesteld. Deze zijn gebaseerd op de literatuurinzichten uit het vorige hoofdstuk en de empirische deelvragen.⁸³ Rondom die punten is in de gesprekken doorgevraagd naar het gedrag en gedragsintenties, de gedachten en gevoelens van en over het eigen sportgedrag, de medesporters, de paardensport sec en specifieke disciplines. De respondenten waren vrij in hun antwoorden, wat de informatieve waarde verhoogde. Tijdens de gesprekken zijn beschrijvende vragen gesteld (zoals *“wat voor ruiter/ amazone bent u?”*) en is gevraagd naar gevoelens en attitudes (zoals *“schaamt of schaamde u zich wel eens voor uw paardenhobby?”*). Ten slotte zijn gedragsintenties gepeild met een vraag als *“hoe zou u reageren als uw partner zou gaan dressuren?”*. Deze laatste hypothetische vraagstelling tracht de sociale wenselijkheid te omzeilen omdat gedrag tegenover (zelf aangegeven) attitudes geplaatst wordt. Om het risico van de sociale wenselijkheid bij alle geïnterviewden te verlagen, heb ik steeds gestreefd een open en neutrale houding aan te nemen en afstand te houden van mijn eigen ervaringen. Ook is aan alle geïnterviewden anonimiteit gegarandeerd en is doorgevraagd bij ambivalente antwoorden. De vraaggesprekken zijn afgenomen in rustige omgevingen (bij mij of de respondent thuis, of op het stallencomplex) en zijn opgenomen met een memorecorder. De tijdsduur van de interviews liep uiteen van drie kwartier tot vier uur. De gemiddelde duur was anderhalf uur. Na afloop van ieder gesprek is de opname direct verwerkt zodat de context, situatie en sfeer bij de uitspraken vermeld kon worden. De interviews verliepen informeel en waren met bekenden soms zeer openhartig. De gesprekken met onbekenden kenden een langere introductie, maar verliepen eveneens soepel. Zo werd ik gevraagd mee te kijken naar springsport op televisie, kreeg ik oude fotoboeken in handen en spontaan een ‘pul’ bier voorgezet.

De interviewmethode vraagt nog op enkele punten aandacht. Ten eerste werd tijdens een interview met een jonge respondent bevestigd dat uitspraken zorgvuldig geïnterpreteerd moeten worden. Na een onderbreking van een aanwezige ouder bleek de door de respondent geschetste ervaring, in werkelijkheid heel anders te zijn.⁸⁴ Ten tweede gaven sommige mondige, goed geïnformeerde respondenten stellingen die vol zaten met ‘common sense’ en ‘wijsheden’. Dit kan leiden tot overwaardering van die uitspraken (ofwel ‘*elite bias*’; Bergsma 2003:16). Zo hoorde ik meermalen uitspraken als: *“dat zit in de aard van de man”*, *“men heeft nu eenmaal...”* of *“dat is wetenschappelijk aangetoond”*. Zulke stellingen kunnen geen significante uitspraken doen over een populatie, maar zeggen feitelijk meer over de mening en opvattingen van de respondent.

---

⁸² Door de geconstrueerde Sport Genders en de sociale (gendered) machtsverhoudingen, is de seksuele voorkeur een belangrijke selectiecriterium om tot een gevarieerd inzicht in de onderzoekscase te komen. De duale homo/heteroscheiding is omdat dezen algemeen erkent zijn en mijn respondenten zichzelf ook slechts in één van dezen categoriseren.

⁸³ Zie bijlage IV: Behandelpunten diepte-interviews

⁸⁴ Hoewel deze ‘ingreep’ de betrouwbaarheid verhoogde, is zo een correctie doorgaans niet wenselijk. Het is aannemelijk dat het respondenten stuurt naar andere of aangepaste uitspraken, dan hij of zij feitelijk beoogde. Dit zal vooral afbreuk doen aan de betrouwbaarheid van de data.

3.1.2 Forumanalyse

Het forumonderzoek is verricht op Nederlands’ meest bezochte *online* forum voor paardenliefhebbers: *www.bokt.nl*. Anno 2008 telde deze site telt ongeveer vijftientigduizend actieve leden. Gezien het massale aantal *hits* bij een zoekopdracht ‘man + dressuur’ in de zoekmachine van *bokt*, is de analyse beperkt tot een drietal eerder gepubliceerde actieve stellingen en één heropende stelling:

1) <i>Jongens, zie je die nog rijden? Ik hoor onze vader er vaak over klagen. Zo ook laatst bij een clinic; het ziet er zwart van de vrouwen, het is net een huishoudbeurs!</i> (topic geplaatst door dressuuramazone van <20 jaar op 28-4-2007)
2) <i>Veel mannelijke dressuurruiters zijn homo...toch?</i> (topic geplaatst door dressuuramazone <20 jaar op 8-6-2007, door IB heropend op 18-8-2007)
3) <i>Zijn jongens die paardrijden vreemd? Ik krijg steeds te horen dat jongens die paardrijden homo’s zijn en zo. Ik word er gek van en zeg steeds: “kijk eens bij het springen op tv, bijna allemaal mannen!”. Toch geloven ze me niet of vinden het raar en vreemd omdat paardrijden een meidensport is. Nou, ik vind van niet. Toch kan ik er weinig tegen doen en ik durf het onderwerp ‘paarden’ nooit aan te snijden bij mijn vrienden, want ze begrijpen mij toch niet. Hebben jullie dit ook? En hoe denken jullie hierover?</i> (topic geplaatst door amazone <15 jaar op 20-2-2006)
4) <i>Waar zijn de mannen? Waarom rijden er zo relatief weinig mannen paard? Is het omdat ze gewoon niet kunnen concurreren, het strakke broekje niet aandurven of omdat alle vervoersmiddelen MOETEN ruiken naar benzine?</i> (topic geplaatst door springruiter op 15-1-2008)

Het aantal reacties van deze vier samen kwam in zes maanden (eind augustus 2007 tot eind januari 2008) richting de duizend. Een selectie van de berichten is in deze scriptie opgenomen. Deze zijn in de eerste plaats geselecteerd op basis van de inhoud (geen herhaling, duidelijk verhaal, et cetera) en ten tweede op het al dan niet beheren van een profielsite door de auteur zodat de sekse en wedstrijddeelname gecheckt kon worden.⁸⁵ Echter door het anonieme karakter van internetfora, zijn maar weinig variabelen controleerbaar. Op het forum heb ik mij ‘onwetend’ en onafhankelijk van de sport opgesteld, zodat respondenten uitlegden hoe ‘de vork in de steel zit’ binnen de paardensportwereld. De belangrijkste kanttekening bij deze onderzoeksmethode is dat internetfora zeer anonieme en indirecte communicatiekarakters hebben. Verscholen achter een computer kunnen mensen zo anoniem als gewenst reageren op uiteenlopende stellingen. Omdat velen op internetfora hun fantasie de vrije loop laten, is de betrouwbaarheid van de selectievariabelen (sekse en wedstrijddeelname) laag. Omdat de forumanalyse wordt ondersteund door andere onderzoeksdata, is deze bespreking voor hier niet heel hinderlijk.

3.1.3 Logboekbeschouwing

Gedurende twaalf maanden (eind juni 2007 tot eind juni 2008) zijn opvallende case-gerelateerde uitspraken die ik tegenkwam in mijn dagelijks leven, opgenomen met een memo recorder of blocnote. Het resulterende logboek bevat relevante dialogen over de paardensport en paardensporters, die spontaan gevoerd zijn met en door mensen die op geen enkele variabele geselecteerd zijn. Bijgevolg zijn dus ook uitspraken van niet-paardensporters over de onderzoekscase opgenomen. Dit belemmert het onderzoek niet, wederom dankzij de ondersteuning van andere onderzoeksmethoden en de explorerende aard van het onderzoek. De uitspraken van ‘buitenstaanders’ kunnen bijdragen aan inzichten over het ontstaan en bestendigen van heersende imago’s

⁸⁵ De digitale profielsite is een persoonlijke pagina waar forumleden foto’s en persoonlijke- (als sekse en leeftijd) en paardensportinformatie (als discipline, niveau en paardenras) kunnen plaatsen. Via deze sites konden forumleden in- of uitgesloten worden van het onderzoek.

en stereotyperingen.⁸⁶ Het logboek is interessant omdat mensen in interviews vaak hun woorden zorgvuldig kiezen, terwijl juist de spontane en onbewuste conversaties in alledaagse situaties (zoals in de stalgang, langs de wedstrijdtring, in het café, op verjaardagen of de werkvloer, enzovoorts) de manifeste attitudes toont. Want iets uitspreken en iets uitdragen is heel verschillend. De gesprekken zijn niet door mij aangezet of gestuurd, meestal nam ik er niet eens aan deel. Doorgaans wordt zulk participatie/observatieonderzoek bemoeilijkt omdat veel attitudes en gedrag latent en subtiel zijn. Er is vrije toegang tot de onderzoeksgroep nodig om deze moeilijk waarneembare uitingen te registreren. Door mijn participatie binnen de paardensport, lag deze methode binnen de mogelijkheden van deze studie.

3.1.4 Verwerking en analyse van de data

De interviewgesprekken, forumberichten en logboekcitaten zijn inhoudelijk geanalyseerd. De eerste stap daarin was het maken van een genummerd codeblad. Deze codes verwijzen naar labels, specifieke onderwerpen en subonderwerpen (zie bijlage V: Labelcodes). Vervolgens zijn de data gelabeld door deze te voorzien van corresponderende cijfercodes. Zodoende kon een grote hoeveelheid kwalitatieve uitspraken worden ingedeeld naar (sub)onderwerp en konden gedrag en attitudes over de paardensport en de deelnemers aan verschillende disciplines in kaart worden gebracht.

---

⁸⁶ ‘Explorerend onderzoek’ is verkennend van aard. Het beschrijft nauwkeurig de kenmerken en relaties tussen verschijnsels om tot wetenschappelijke verklaringen te kunnen komen voor sociale verschillen en samenhang.

4 Het gendered veld van de paardensport

4.1 Aanpak ter beantwoording van de onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk staan de paardensport en diens dressuurdiscipline centraal. De sociaal geconstrueerde Sport Gender speelt daar een sleutelrol bij. Met de in hoofdstuk twee geformuleerde empirische deelvragen als leidraad, komen achtereenvolgend aan bod; de gendered beeldvorming van de paardenport (-disciplines) en deelnemers daaraan, de ervaringen met (paarden-)Sport Genders, de keuzemotieven van paardensporters en de gevolgen van de Sport Genders voor de dressuur en diens deelnemers. De uit de diepte-interviews, forumberichten en logboekuitspraken verkregen onderzoeksdata, worden getoond in de vorm van citaten.⁸⁷

4.2 Paardensport, meidensport

4.2.1 ‘Het ziet er zwart van de vrouwen, net een huishoudbeurs!’

Welke gendered beelden heersen over de paardensport en paardensporters? Op basis van het percentage vrouwelijke deelnemers van bijna tachtig procent (en zelfs hoger onder kinderen) wordt de sport een echte ‘vrouwensport’ genoemd (zie paragraaf 1.2.4 en bijlage II; ZKA, 2006:15; Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006:92; Gordts, 2005; Elling, 2002:130-131; Van Bottenburg, 2004:97). Respondenten erkennen de sekseverhouding en koppelen dit aan een feminiene Sport Gender:

“Jongens, zie je die nog rijden? Ik hoor onze vader er vaak over klagen. Zo ook laatst bij een clinic; het ziet er zwart van de vrouwen, het is net een huishoudbeurs!” (Nikki, bokit.nl)

“Paardrijden is van oorsprong een mannensport, maar nu is het een vrouwensport, zij domineren (...). Een jongen van hier is onlangs gestopt met rijden, hij is 12 jaar. Hij zit nu op voetbal want tja...dat is een mannensport. Schoolvrienden zitten op voetbal en tienermeiden zitten op paardrijden, wat het dus een meisjessport maakt.” (Johan, respondent 5)

De seksehomogene deelnemersgroep komt niet tot stand door de sportorganisatie. Want in- en uitsluiting op basis van sekse vindt in geen van de paardensportdisciplines plaats. Selectie gebeurt op basis van de criteria ‘scholing en rijvaardigheid’ (niveau) en ‘kwalificatie’ (zoals voor kampioenschappen). Normaliter wordt het door (vermeende) fysieke sekseverschillen ‘oneerlijk’ gevonden als mannen en vrouwen tegen elkaar strijden in dezelfde sportcompetities (Reeser, 2005:2; Elling, 2004; Dekkers, 2006). Maar omdat binnen de paardensport topprestaties afhangen van ‘sensitief rijdergevoel’, ‘rijvaardigheid’ en de kracht en soepelheid van het paard – in plaats van de spierkracht van de berijder (Casimir, 2007:4) – geldt hierin een uitzondering: *“de brute power van de biceps hebben we hier niet nodig. Hoe meer brute kracht we gebruiken, hoe beroerder de knol gaat lopen en hoe minder punten we scoren. Dus of jij als meisje van 45 kilo nou op dat beest zit, of een vent van 100 kilo, dat maakt geen zak uit. Je kunt rijden of je kunt het niet, simpel”* (Carla, 3-12-2008).

Anders dan respondent Carla, meent instructrice Karin van der Velde dat fysieke sekseverschillen wel degelijk een rol spelen bij de seksehomogene deelname. Zij meent dat jongens in het begin motorisch meer moeite

⁸⁷ Citaten van geïnterviewde respondenten zijn te herkennen aan de verwijzing: (naam, respondentnummer). Citaten afkomstig uit het logboek zijn te herkennen aan de verwijzing: (naam, datum). Citaten afkomstig van het internetforum ten einde, zijn te herkennen aan de verwijzing: (naam, bokit.nl).

hebben met paardrijden, wat demotiverend zou werken op continuering van deelname: *“het komt door de motoriek. (...) Waar meisjes meteen doodstil zitten, wiebelen jongens alle kanten op. Ze haken dan al gauw af, omdat ze niet vooruitgaan. Alleen de echte freaks komen terug als ze een jaar of dertien zijn, maar dan zitten ze meer achter de meiden, dan achter de paarden aan. De meisjes knuffelen de dieren veel meer”* (in Brandt, 1997:3). Feitelijk pretendeert Van Der Velde niet alleen dat jongens een andere motoriek hebben dan meisjes, maar ook dat zij sneller afhaken door de afwezigheid van het ‘knuffelelement’.⁸⁸ Van Der Velde vormt geen uitzondering met haar fysiekbiologische (deel)verklaring (de motoriek) voor de lage deelname van jongens en mannen een de paardensport. Anderen benoemen eigenschappen als sensitiviteit en ritmiek om aan te geven dat vrouwen van nature beter passen bij de sport dan mannen en daarom meer deelnemen:

“Vrouwen vind je meer in de uitvoering: zij hebben die fijngevoeligheid die mannen van nature missen” (topdressuurruiters Laurens van Lieren, in Teuling, 2008)

“Ik denk dat een vrouw een paard gewoon veel fijner aanvoelt dan een man. Ja. En ze gaan ook veel sneller naar de top omdat ze alles veel sneller oppakken door het gevoel wat zij wel en mannen niet hebben. Dat stimuleert hen om door te zetten met de sport en de jongens hebben dat minder.” (Jeroen, respondent 4)

“Dat soepele in de heupen is toch natuurlijker voor vrouwen hoor, ze zit helemaal te wiegen, net een catwalklooper! Ik zie mannen dat ritme niet zo doen, die kunnen daar niets van (Ben, 02-04-2008)

In bovenstaande meningen worden vrouwen in het paardrijdvoordeel geplaatst. Dat over die positie te twijfelen valt, blijkt uit onderstaande uitspraken die mannenlichamen in een voorkeurspositie plaatst:

“Ondanks dat je voor [dressuur] niet van die mega armen en benen nodig hebt zoals die turnkampioen heeft, hebben mannen echt wel voordeel door hun spiermassa, hoor. Jij moet daar jaren voor de sportschool in en Arie gaat ongetraind zitten en die knol loopt voor zijn leven!” (Corine, 16-06-2008, red IB)

“Mannen gaan zitten, leggen hun benen om de buik, zetten hun handen vast op de teugels en laten niet meer los. Dat maakt dat ze kaarsrecht en stil blijven zitten. Vrouwen husselen sneller door elkaar en dan geven ze tegenstrijdige ‘hulpen’ (...). Vergis jezelf niet in de kracht die nodig is om in balans te blijven” (Annie, 02-04-2008)

Er valt dus te twisten over welke sekse volgens vermeende fysiekbiologische eigenschappen, in het voordeel is bij paardensportprestaties. Een antwoord op die vraag is ook niet heel relevant, omdat eventuele fysieke voordelen niet de deelname kunnen verklaren, maar hooguit het hoogst bereikbare niveau (Van Bottenburg, 1994:45). Daarbij bleek uit eerdere conclusies (paragraaf 2.1.2.) dat überhaupt weinig uitgesproken kan worden over fysieke verschillen tussen mannen- en vrouwenlichamen. En zelfs al zouden die aanwezig zijn, zegt dit weinig over individuele sportvoorkeuren, omdat gedragskeuzen sterk worden beïnvloed door sociale factoren en de paardensport bovendien verschillende disciplines, die verschillende spierbewegingen vereisen. Samengenomen zijn er genoeg aanwijzingen om te stellen dat de intrinsieke sporteigenschappen geen directe en op zich staande rol spelen bij de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de paardensport. Zoals eerder geschetst, lijken juist de sociale gevolgen van deze eigenschappen (ofwel de sociaal-culturele verklaringen voor de feminisering van de Sport Gender en de sekseverhouding) de ondervertegenwoordiging van mannen in de hippische sport te verklaren. Zo is het vermeende kenmerk van de paardensport dat die geen exorbitante spierkracht vereist, voor sommigen een sociaal-culturele verklaring dat mannen zich niet aangetrokken voelen tot de paardensport, omdat: *“physical size, or muscularity, is an essential symbol of men’s power”* (Hargreaves, 1986 in Klomsten et al, 2004:120). Respondent Margreet geeft dit ook aan: *“mannen willen altijd stoer doen hé, daarom lopen ze ook altijd zo breed. En een sport die ze niet gespierder maakt, heeft dan*

⁸⁸ Deze sociaal culturele verwijzing (gender) naast de fysiekbiologische, komt later aan de orde.

niet zoveel zin, toch? Ik zou als man eerder gaan zwemmen of zo, daar wordt je lekker groot van” (02-08-2008). Sportsocioloog Van Bottenburg vond ook dat een grote spieromvang, mannen en jongens sociale status oplevert (1994:105).

Toch valt deze verklaring voor de lage populariteit van de paardensport te betwijfelen. Tot 1952 mochten vrouwen namelijk niet eens deelnemen aan de paardensport (Melissen, 2008:60). En de wortels van het rijden liggen stevig vast in tal van hypermasculiene sociale sferen, zoals het leger, de jacht, transport en grootheersers van de wereld (Casimir, 2007:19; Dekkers, 2006). Vooral Frankrijk kent een historie die tot ver in de 19e eeuw gebaseerd was op de cavalerie en aristocratische ruitertrots (Weil, 2006:87-88). Zo verkondigde Baron de Vaux dat van alle typen lichaamstraining: *“Equitation est le plus noble, celui le plus propre à développer l’état physiologique de l’homme, à diminuer les tares héréditaires, engendrées par la tuberculose, l’alcoolisme, l’imperfection du développement des enfants des grandes villes, de la dégénérescence de la race...”* (1869, in Weil, 2006:99).⁸⁹ De ruitersstatus van toen is veranderd, maar de intensieve spierbelasting is dat niet. Datzelfde geldt voor over geografische grenzen. De spierbelasting is overal gelijk, maar de ruitersstatus en Sport Gender is verschillend:

“Kijk eens naar de stoere gaucho’s [Argentinië], ruige cowboys in Amerika, of naar de trainers van de Spaanse Rijkschool [Oostenrijk]; allemaal ‘echte’ mannen!” (Casimir in Teuling 2008, red IB)

“Hier in Spanje rijden vooral mannen paard (...). Ik denk persoonlijk wel dat Nederlandse (...) [ruiters] mannen die in Nederland paardrijden een beetje anders zijn qua karakter, misschien wat gevoeliger. Hier is het juist omgekeerd en zijn de mannen die paardrijden stoer en macho’s” (Bianca, bokt.nl, red IB)

“Turkse meiden uit de buurt noemen me een manwijf. In Turkije rijden mannen, niet vrouwen” (Hanife, bokt.nl)

Over landsgrenzen is de (ogenschijnlijk) lage spierbelasting geen reden om de Sport Gender van de paardensport als non-masculien te construeren. Ook zijn tal van sporten te benoemen die evenzo geen (direct zichtbare) exorbitante spierkracht van de mens vereisen, maar die toch masculien geconstrueerd zijn, zoals motorsport, voetbal en basketbal: *“basketbal vind ik ook echt een mannensport. Niet zozeer door de bewegingen of zo, maar omdat veel mannen dat doen en het Amerikaanse stijltje eromheen maakt het imago ook wel meer mannelijk”* (Claudia, respondent 3). Claudia bestempelt vooral de sociaal-culturele kant van basketbal als masculien. Die kant is veranderlijk, want net als bij de paardensport blijkt dat ondanks gelijkblijvende sporteigenschappen en spierbelasting, de status en Sport Gender verschilt over plaats en tijd (Langer & Martin, 2004:13): *“je komt bijna geen kerels tegen en het wordt almaar minder. (...) In de hogere klassen kom je ze nog wel tegen, maar het is echt een uitstervend soort en dat maakt de sport steeds vrouwelijker”* (Marco, bokt.nl). En *“bij de senioren zie je veel mannen, dat komt omdat (...) toen bijna alleen jongens[redenen]! Nu komt er een meidengolf aan. Want nu is [de situatie] omgekeerd en wordt er ineens gezegd: meidensport”* (Christiaan, bokt.nl).

Die sekseverschuiving duidt op meer mogelijke oorzaken voor de feminisering van de Sport Gender en de sportkeuze van jongens en mannen voor andere sporten dan de paardensport. Velen menen dat dit iets van doen heeft met het sportkeuze criterium ‘contact met dieren’, dat onder mannen veel lager scoort dan onder vrouwen (72 versus 46 %; ZKA, 2006:16, Casimir, 2007:2) Gordts stelt daarop letterlijk: *“het contact met dieren doet mannen minder”* (2005:75) en ruiters Van Lieren uit: *“mannen hechten minder waarde aan de band met het paard”* (in Teuling, 2008:41). Dressuurinstructeur Michiel (respondent 6) ervaart dit gegeven in de vorm van

⁸⁹ *“De paardrijkunst is de meest nobele en propere manier om de fysiologie van de man te ontwikkelen, tuberculose en alcoholisme tegen te gaan en de gevolgen te beperken van het imperfecte opgroeien in de stad of het zijn van een ander ras”* (1869, in Weil, 2006:99, vertaling IB).

interesse vanuit zijn sociale omgeving: “[bij vragen naar mijn werk] vragen die jongens dan nog wel: heb je nog een beetje handel gedaan? En dan is het klaar. Maar die meiden die gaan vragen wat voor kleur en hoe lief en hoe oud en zo. Dat is wel echt een meidending.”. Maar dit ogenschijnlijke genderverschil kan niet de ongelijkheid in deelname per sekse verklaren, zoals Van Lieren en Gordts beogen. Want ook al geven mannen minder vaak dan vrouwen aan, gekozen te hebben voor de paardensport omwille van de omgang met dieren, zegt dat niet dat dit hen tijdens de deelname psychisch minder doet. Bovendien zijn er veel andere sociale (sport)domeinen te benoemen waar mannen intensief omgaan met dieren, zoals duivenfokkers, roofvogelaars, agenten bij het hondencorps, verzorgers in de dierentuin, et cetera. Respondent Theo omschrijft dat het verschil in contact met het dier, vooral te maken heeft met de sociale wenselijkheid - of eigenlijk onwenselijkheid indien mannen aangeven emotioneel zich verbonden te voelen met hun paard:

“[De ondervertegenwoordiging van mannen] heeft ook te maken met het gegeven dat paardrijden meer is dan op het paard zitten. De verzorging, borstelen, voeren, wat knuffelen en zo, zijn bijna net zo belangrijk. Zeker dat laatste doen meisjes makkelijker dan jongens, want knuffelen met je paardje is nu eenmaal niet stoer. (...). Zelf vind ik het wel lekker, om over ons paardje haar staldeur te hangen en tegen haar te kletsen, beetje aan te halen, enzovoorts (...). Maar goed ik ben te oud geworden, om me iets van andere aan te trekken. Ik ben 56 jaar, heb een vrouw en drie kinderen en rijd al dertig jaar.”(Theo, bokt.nl, red IB)

De ‘omgang met paarden’ is dus iets anders dan het ‘knuffelelement’ of ‘aaibaarheidsfactor’ binnen de paardensport waar sommige respondenten naar verwijzen. De eerder aangehaalde stelling dat meisjes in tegenstelling tot jongens, de dieren veel meer knuffelen is een zeer breed gedragen perspectief (Brandt, 1997:3), zo ook onder respondenten onder auteurs en respondenten: “zie je al een man zijn paard helemaal vertroetelen? Aaien en kusjes geven? Nou ik niet hoor, nooit gezien ook! Een klopje is genoeg. Laat dat getut maar over aan de vrouwtjes, die kunnen dat veel beter!”(Jaap, 28-04-2008). Respondent Suzan verklaart de uitspraak van Jaap met biologische verklaring: “het is gewoon zo dat meiden veel meer bezig zijn met het paard zelf. Besteden ook veel meer tijd aan het kroelen en verwennen van het dier. Mannen zijn daar van nature gewoon veel zakelijker in. Een paard is een paard. Punt.” (Suzan, 28-04-2008). Waar komt deze breed gedragen attitude vandaan? Die uitgebreide vertroeteling staat in lijn met de perfecte zorg voor het dier. De verzorgingsfactor is traditioneel geconstrueerd als een typisch vrouwelijke eigenschap, en is een populaire verklaringsfactor voor de populariteit van de sport onder vrouwen:

“Meisjes zijn socialer en zorgzamer. (...) Ze hebben een band met hun dier, vinden het leuk om paarden te verzorgen. De zorg en de omgang met het dier zijn soms belangrijker dan de uitslagen” (AD, 10-11-2007).

“Sommige meisjes hangen hier [manege] de hele dag rond (...). Ze zouden het liefst naast de paarden in het stro gaan liggen. De hele dag willen ze paarden borstelen, verzorgen en knuffelen. Dat doen ze liever dan rijden. Je ziet hier heel duidelijk dat verzorgen en liefde geven in de genen van de vrouw zit” (Brandt, 1997:3)

Skoe et al (2003:296) vond een significant verschil in dat vrouwen meer zorggeoriënteerde zijn dan mannen. Van Lieren meent dit verschil op: “mannen (...) jagen sneller een borstel over hun paard om zo snel als mogelijk in het zadel te zitten. Veel vrouwen zijn tijdens bezig met poetsen en opzadelen” (in Teuling, 2008:41). Respondent Renate denkt ook dat de sekseverhouding binnen de sport beïnvloed wordt door een natuurlijk verschil in zorgoriëntatie: “mannen vinden het zorgdeel van het paardrijden gewoon niet leuk. Ze hebben de nodige spullen, halen een borsteltje erover en klaar! Alleen van homo’s kan ik me voorstellen dat die zorgelijk zijn, dat zit meer in hun karakter” (Renate, respondent 8). Feitelijk meent Renate dat heteroseksuele mannen weinig zorgzaam zijn en homoseksuelen, net als vrouwen, dat wel zijn. Hiermee volgt zij de dominante opvattingen over de karakteristieken van homo’s en hetero’s. De gedachte dat mannen van nature minder zorgzaam zijn dan vrouwen, wordt nogal eens vertaald in het minder in staat zijn van het leveren van een goede

verzorging voor het edele dier: *“bij ons is er geen man die zijn paarden snoepjes geeft, of uitgebreid beloont. De enige die zijn paard tot bloedens toe open reed, hem daarna in zijn stal knikkerde en naar het café ging, dat was de man. Degene die het paard verzorgde, dat was de vrouw.”* (Mira, bokt.nl). En als mannen wel de goede zorg op zich nemen dan is het ook ‘niet goed’ en ontstaan niet zelden gendered vooroordelen:

“Ik had op school vrienden die na school leuke dingen gingen doen met zijn allen. Maar ik had vier paarden thuis staan. Ik heb geen tijd om leuke dingen te doen na school.(...) Dan zeiden ze ook wel eens ‘die paarden kunnen je toch wel een dag missen? Meisje!’ Het is een vooroordeel dat je dan gelijk een ‘watje’ of ‘meisje’ bent om voor die beesten te gaan zorgen iedere dag.” (Arno, respondent 2)

Al met al overheerst het beeld dat vrouwen zich binnen de paardensport vooral richten op de verzorging van en band met het dier, terwijl mannen deze vooral zien als een sportattribuut: *“mannen zijn vaker uit zijn op het behalen van resultaat dan vrouwen, die wellicht ook genoeg nemen met een bepaalde prestatie van hun paard op dat moment”* (Casimir in Teuling 2008:41). In hetzelfde artikel beaamt Van Lieren dat mannen meer competitieve uitdaging zoeken dan vrouwen: *“de uitdaging om de beste te zijn heeft mij zo fanatiek gemaakt. Mannen focussen zich meer op de overwinning, terwijl vrouwen de band met het paard ook belangrijk vinden”* (in Teuling, 2008:40). En ook respondent Johan (respondent 4) meent dat prestatiegerichtheid sterk gendered is: *“ik denk dat het de mannen (...) ook om het grote geld gaat en er is ongelofelijk veel geld te winnen in de springsport. (...) Mannen zijn toch veel meer prestatiegericht dan de vrouw. Dat is heel typerend.”* Of zo een sekseverschil aan de orde is, is voor dit onderzoek niet relevant. Vermoedelijk is prestatiegerichtheid of competitie gendered, maar in werkelijkheid een meer algemene instelling van topsporters. De bovenstaande citaten, vooral die van Casimir en Van Lieren, tonen een nogal essentialistisch en ongenueanceerd beeld van de ruiter en amazone. Zij impliceren dat amazones in tegenstelling tot ruiters, niet of nauwelijks streven naar een topniveau, en vice versa dat ruiters de band met het paard niet belangrijk vinden. Argumentatie voor zo een stelling komt mogelijk uit onderzoek als dat van Trew et al (1991:54-56), die vond dat mannen hoger scoren dan vrouwen op gebied van winoriëntatie en preferentie van competitieve situaties. Dit kan wel een eventueel niveauverschil van mannen en vrouwen verklaren (op topniveau is de sekseverhouding relatief heterogeen) maar niet het deelname aantal. En onder meer Findlay & Bowker (2007:8), Klomsten et al (2005:262), Biskup & Pfister (1999:209) en Stokvis (2007:55) vonden dat jongens en mannen over het algemeen genomen een hogere competitiviteit en winoriëntatie toonden dan meisjes en vrouwen. Deze conclusie kent een breed draagvlak:

“Het is maneigen om wat meer prestatiegericht te zijn. Mannen kunnen vaak slecht tegen hun verlies. Dat zal ook wel uit de oertijd komen – dat ze moeten vechten om iets te krijgen.” (Claudia, respondent 3)

“Ik denk dat men voor de paardensport toch wel veel geduld en feeling moet hebben. Want een paard is geen machine en doet niet altijd wat je wilt. Als je gestrest bent, dan kan het paard blokkeren. Ik denk dat dit mannen vaak weghoudt van de sport. Het is toch maneigen dat wanneer iets niet lukt, zij het snel voor gezien houden. Mannen zijn meer op zoek naar succeservaringen.” (Helen, bokt.nl)

Een hoge winoriëntatie of prestatiegerichtheid kan dus leiden tot uitval. Echter dat streven is niet afhankelijk van een specifieke sport met een bepaalde Sport Gender. Want in iedere discipline zitten fanatiekelingen. Volgens sommigen leidt de natuurlijke, mannelijke competitiedrift ertoe, dat zij het liefst strijden tegen seksegenoten, een sporteigenschap die de paardensport niet biedt: *“mannen zijn allemaal van die drukdoende haantjes! Willen altijd de beste zijn en strijden daarom graag tegen elkaar. Waar is het bijvoorbeeld voor nodig om elkaar altijd te slaan? En uit te dagen op het veld? (...) Vrouwen horen daarvan geen deel uit te maken. Nee, dat is een mannending”* (Ben, 02-04-2008). Maar het gebrek aan seksehomogene competitie kan niet overtuigend de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de paardensport verklaren. De deelname van vrouwen aan triatlons bijvoorbeeld, leidde niet tot een feminisering van de Sport Gender en/ of het door

mannen ervaren competitie-element (Noukens, 2005). Buisman (2004:316) meent daarbij dat plezier een grotere motivatiefactor voor een sportkeuze is, dan competitie of succes. Er zijn ook aanwijzingen dat sporten waarin mannen en vrouwen tegelijk en met elkaar strijden, juist een versterkende werking hebben op de aantrekkingskracht bij beide seksen (Van Bottenburg, 1994:94). Hoe dan ook zijn er voldoende aanwijzingen om te betwijfelen dat de paardenport een feminie Sport Gender toegeschreven krijgt doordat mannen en vrouwen samen en tegen elkaar sporten en/ of dat mannen die speleigenheid aanreiken om zich niet aangetrokken te voelen tot de sport.

Mocht het zo zijn dat meisjes het verzorgingselement in de sport hoger waarderen dan mannen, die op hun beurt meer waarde zouden hechten aan het competitie-element, zegt dat hooguit iets over hun motieven waarom zij de sport blijven beoefenen. Niet waarom nauwelijks jongens ervoor kiezen te gaan paardrijden. Dit wijst erop dat het sportimago bovenal is gebaseerd op sekse en gender. De sport wordt zelfs gezien als één van de meest typische vrouwensporten in Nederland (Brandt, 1997; Gordts, 2005). De beste ambassadeurs van dat imago zijn de alom bekende ‘paardengekken’, ‘ponymeisjes’ of ‘pennymeisjes’⁹⁰, meisjes die hun identiteit volledig bouwen rond de ‘paardenliefde’: *“de liefde gaat heel ver, zegt Mark Tuynman van PENNY. Als je de brieven leest die meiden aan PENNY sturen, schrik je je soms de rambam. We krijgen veel liefdesgedichten, stapels foto’s (...). Ze vertellen dat paard alles wat hen dwars zit en gaan door roeien en ruiten om elke dag bij hun dier te kunnen zijn”* (Brandt, 1997:3).

Dat die paardenliefde zo openlijk geuit wordt door jonge meisjes zijn glanzende handvatten voor wijdverspreide freudiaanse theorieën over de verklaring van paardenliefde onder meisjes (Weil, 2006:89) - en daarmee de ondervertegenwoordiging van mannelijke deelnemers:

“Meisjes zouden er een kick van krijgen om controle uit te oefenen, zich machtig voelen op een beest dat zich gewillig laat leiden.”(Gordts, 2005:75)

“Waarom houden vooral meisjes van paarden? Freud zou het wel weten, zo een meisje met een warm, krachtig lijf tussen haar benen. (...) Paardenliefde wordt gezien als eerste poging tot het loskomen van de ouders (...) [voor het] verschuift naar jongens. Volgens het tijdschrift J/M (Jongen/Meisje) is het voor meisjes aantrekkelijk om de baas te zijn over zo een krachtig en machtig dier, (...) dat geeft een goed gevoel (Brandt, 1997:3, red IB)

Maar waarom zou het aankunnen van een grootmacht nauwelijks jongens trekken? Dat is niet heel voor de hand liggend getuige ‘hun’ cultuur van superhelden en computervijanden. Mogelijk ligt de verklaring hiervoor meer in de erotische betekenisgeving van paardrijden (en dan vooral van de klassieke dressuur). Zo verklaart historicus Henry Thétard: *“la haute école est la suprême sorte de dressage puisque l’écuyer fait corps avec son élève et peut, par son contact permanent, non seulement lui imposer des pressions, des coercitions violentes, mais aussi lui transmettre, lui infuser son fluide dominateur”* (1947, in Weil, 2006:91).⁹¹ Paardenmeisje Reina geeft een levensfase aan waarin het paard in een bepaalde mate de voorganger is voor een levenspartner, iets wat bij jongens niet aanwezig zou zijn: *“wij zijn eerder rijp dan jongens. Jongens van onze leeftijd spelen nog met autootjes. Daarom zoeken wij de liefde bij een paard (...) Meisjes kunnen meer liefde geven. Jongens dúrven dat gewoon niet. (...) dat past niet bij hun imago. Ze moeten macho zijn.”* (in Brandt, 1997:3). Hoewel deze verklaring in lijn ligt met psychoanalyticus Freud zijn verklaring, is deze niet heel aannemelijk. De theorie

⁹⁰ Vernoemd naar het tijdschrift over paarden en pony’s genaamd ‘PENNY’. Brandt omschrijft deze jonge hobbyisten als volgt: *“iedereen kent ze, want in iedere generatie duiken ze weer op. (...) Ze rijden niet alleen paard, ze hangen ook altijd op de manege rond, praten over niets anders, spelen met paardenspeelgoed en hebben een abonnement op de PENNY”* (1997:1)

⁹¹ *“Hogeschool is de hoogste vorm van dressuurtraining sinds de ruiter op de rug van het paard zit. Hierbij kan de ruiter met het permanente lichaamscontact niet alleen druk opleggen en gewelddadig afdwingen, maar ook boodschappen doorgeven en zijn dominantie inprenten”* (translation IB).

vergeet bijvoorbeeld de culturele veranderlijkheid in het patroon. Zo droomden in de tijd van Napoleon, Franse jongens van paarden tussen hun benen, die daar volwassenheid en mannelijkheid cultiveerde (Weil, 2006:89). De verklaring van Reina geeft aan dat de sekseverhouding van de paardensportdeelnemers niet zozeer te maken hoeft te hebben met de ‘paardengekte’ onder meisjes, maar mogelijk meer met het vermijden daarvan door jongens en mannen. Want het door ‘paardenmeisjes’ uitgedragen ‘knuffelelement’ levert een intense bijdrage aan de feminisering van de Sport Gender, vooral bij kinderen en jongeren. Want zoals eerder is gesteld is masculiniteit getypeerd met instrumentele karakteristieken als agressiviteit, dominantie en onafhankelijkheid - en femininiteit met expressieve karakteristieken als warmte sensibiteit en zorg (Young & Sweeting, 2004:526; Dekkers, 2006). Deelname in een feminien ‘knuffeldomein’ geeft mannen, zoals bleek uit paragraaf 2.2.2, weinig sociale status door *downgrading* binnen de genderhiërarchie.

Naast de sporteigenschappen als zorg en sensibiteit, zijn ook sportattributen feminien gendered of dragen bij aan de bestendinging daarvan. Zoals de sportartikelen voor om het paard: *“ik denk dat mannen steeds minder rijden omdat de paardensport een beetje verwijfd wordt door al die glittersetjes, nieuwe kleurencollecties en noem maar op. Heel leuk, maar de meeste mannen zitten daar niet op de te wachten”* (Danielle, bokt.nl). Ook de rijbroek blijkt de masculiniteit van de drager sterk in twijfel te brengen:

“Mijn broer vindt dat als een jongen op paardrijden zit, hij dan een homo is. Ook al is het western rijden of zo, toch vindt hij ze homo's. Dat komt niet alleen door de strakke paardrijbroeken hoor, maar ook door de hoge chaps die cowboys dragen want die zijn, zeg maar, open bij het kruis” (Anneke, bokt.nl)

“Ik denk als je een jongen bent en in je rijbroekje loopt, je vaak raar aangekeken wordt. Vooral door mensen die geen verstand hebben van paarden, die zien alleen maar het rijbroekje.” (Hans, bokt.nl)

Ruiters zijn zich maar wat bewust van de ‘legging’, ‘maillot’ of ‘panty’ als pijler voor een feminiene Sport Gender en daarmee van de lage status van dit cruciale sportequipment. Niet zelden wringen zij zich in vreemde bochten om er maar zo kort, of door zo min mogelijk mensen in gezien te worden:

“Ik ken een man die zich voor en na het rijden op de wc van de manege ging omkleden, want hij wilde absoluut niet gezien worden in het broekje”(Pansor, bokt.nl)

“Ik vertoon mij zelden ergens in mijn paardrijbroek, echt, echt, echt niet! Al moet ik maar tanken of een broodje halen, ik trek er altijd een spijkerbroek overheen. En Dennis van hier niet. Ik heb dan echt last van plaatsvervangende schaamde. Als ik naast hem loop, dan denk ik echt ‘HELP’! Pas geleden hé, ik woon in de binnenstad van Den Haag, was ik mijn spijkerbroek vergeten! Ik dacht écht dat ik gek werd! Ik ben toen maar gaan rennen, want ik dacht, dan denken mensen misschien nog dat ik één of ander gympak of ren-ding aanheb, in plaats van een paardrijbroek. Nee...dat zit in mijn hoofd niet goed. Hoe dat zo gekomen is? Ja eh...nou...een jaar of zes geleden stond ik bij een benzinepomp en toen stond daar een honkballer van de Amsterdam Admirals. Hij had gewonnen en stond helemaal stoer te doen. En ik? Ik vond hem zó letterlijk en figuurlijk voor LUL staan in zijn strakke ding en dan was dit nog een broek van een stoere sport! Ik heb toen besloten dat het mij niet overkomt er ooit zo lullig en nichterig erbij te staan. Of erger!” (Michiel, respondent 6).

De strakke rijbroek is dus niet ‘stoer’, ofwel non-masculien gendered. Toch is het niet zo dat specifiek de ‘strakke broek’ gendered is. Ter vergelijking worden de ‘maillots’ of ‘leggings’ van schaatskampioen Rintje Ritsma of wielerveder Lance Armstrong nauwelijks als vrouwelijk of ‘nichterig’ veroordeeld. Het is de strakke broek *in de context van* een feminien geconstrueerde sport zoals paardrijden, wat deze gendered maakt.

Doordat paardrijdende jongens in hun sportgedrag niet voldoen aan de dominante masculiniteitnorm, worden zij nogal eens gezien als afwijkend of ‘anders’; ‘minder stoer’ en vaak minder mannelijk dan andere, meer

hegemoniale seksegenoten. De volgende conversatie tussen een vader en enkele mannelijke collega's van een productiefaciliteit, toont de sterke koppeling van de paardensport, gender en het 'anders' zijn:

Wim: Jongens, ik heb gister een paard voor mijn zoon gekocht. Frans: Wát? Een paard? Je gaat toch geen homo van dat joch maken? Wim: nou ja, eh...joh hij vindt het leuk...laat gaan. Stefan: Pfff, je moet hem gewoon op voetbal trappen joh, een beetje een kerel van hem maken! Frans: Nou inderdaad! Heb je een dochter tegenwoordig of zo? Páárden...hoe verzint hij het? (De groep lacht en Wim ook, met kiespijn; 03-10-2008).

De conversatie toont dat de feminiene connotatie van de paardensport veel betekenis heeft in de beleving en herkenning van de deelnemers: het is vreemd als een man of jongen rijdt. Hij wordt bestempeld als minder mannelijk dan zijn peergroup, ofwel is (vermoedelijk) 'een homo', is geen 'echte kerel' ofwel een 'watje' of 'meisje'. De negatieve bejegeningen van mannelijke deelnemers die kunnen ontstaan, maakt de sport er voor die sociale groep niet populairder op. Vooral jonge jongens ontwijken de sport en zo niet, is het niet voor de hand liggend dat ouders de 'mogelijk beschamende sportkeuze' aanreiken:

“Paardrijden moet een beetje op je pad komen denk ik, net zoals bij mij via school of zo. Het moet natuurlijk door je omgeving gestimuleerd worden (...). Voetbal, basketbal enzovoorts, dat zijn meer sporten die je als jongen gewoon gaat doen hé, net als zwemmen. Dat zijn 'dat-ga-je-gewoon-doen' sporten.”(Michiel, respondent 6)

“Het deelnameverschil ligt veel aan de opvoeding. Vaders gaan met zonen al gauw een potje voetballen. En als het geen paardensportfamilie betreft, niet paardrijden. Ik vind het jammer want daardoor hebben de meeste mensen snel een oordeel tot 'meisjessport'.” (Mikey, bokt.nl)

“Het stigma van vrouwensport blijft wel aan de paardensport hangen. Ik heb zelf een paard en mijn oudste zoon wil ook graag rijden. Maar ik houd het toch een beetje tegen omdat ik niet wil dat hij gepest gaat worden. Hij is net tien. Ook zijn vader plaagt hem ermee. Hij mag van mij wel, maar ik stimuleer het niet.”(Thea, bokt.nl)

“Het is onder kinderen echt een meisjessport. Meisjesdingen zijn al niet stoer, maar voor jongetjes helemaal 'not done!' (...) Ik denk dat als mannen ouder zijn, zij ook nog gewoon bang zijn om af te gaan (...) om niet stoer of mannelijk gevonden te worden als ze in de kroeg zeggen dat ze paardrijden. (...) Ik denk dat jongens daar wel gevoeliger voor zijn (...) het zijn toch haantjes onderling, macho's. Jammer, wij kunnen nu geen vent meer vinden tussen de paarden. Tenminste, geen 'echte' vent.(Renate, respondent 8).

Renate meent dat de huidige ruiters geen of nauwelijks 'echte' mannen zijn omdat de 'masculiene mannen' zich distantiëren van de paardensport door het, anders dan andere leden van de peergroup, deelnemen aan een sport met een 'niet stoer' imago. Enerzijds erkent zij, net als Michiel en Mikey, de (sport)socialisatie van mannen door invloeden van buitenaf maar anderzijds onderschrijft zij de hegemoniale opvattingen over wat 'echte' mannen zijn en wat niet. De door haar en anderen citaten, beschrijven het volgen van standaard en traditionele gedrag- en socialisatiepatronen, die resulteren in een bestendiging van de sekseverhouding binnen de sport. Dat proces bevestigt en bestendigt heersende beeld van de dressuursport als zijnde 'meisjessport', ofwel de feminiene Sport Gender. Die Sport Gender vormt de sport als een voor mannen onaantrekkelijk vrouwendomein, die blijkens deze paragraaf opgebouwd uit (en uit zich in) diverse concrete en abstracte facetten en (sport)eigenschappen. Concreet is naast de sekseverhouding, de commercie en sportattributen genoemd. Abstract domineert het normatieve beeld dat de paardensport feminien is en dat deze wordt gekoppeld aan: paardenliefde, beheersing, sensitiviteit, sensibiliteit, verzorging, lenigheid en aikbaarheid. Getuige hoofdstuk twee stroken deze concepten sterk met de heersende opvattingen over de natuurlijke aard van vrouwen (Young & Sweeting, 2004:526; e.a. zie paragraaf 2.2). Deze conclusie is niet direct te vertalen naar de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de dressuurdiscipline. De sekseverhoudingen tussen verschillende disciplines lopen immers nogal uiteen (zie paragraaf 1.2.4 en bijlage II) en net als bij het schaatsen

en dansen bijvoorbeeld, kunnen specifieke disciplines zeer differentiële structuren en culturen hebben, zoals kunstschaatsen versus baanschaatsen en breakdance versus stijldansen. Door het pregnante en gereïficeerde feminiene imago van de paardensport als geheel, wordt deze nuance nogal eens vergeten. En dat terwijl de disciplines van de paardensport vooral *niet* over één (gender-) kam te scheren zijn. Voor het begrip van de distantie van ruiters van de dressuurdiscipline, is inzicht in intern verschil onmisbaar.

4.2.2 Paardensportdisciplines over één kam

Welke gendered beelden heersen over de paardensport, blijkt uit te rafelen naar verschillende disciplines. Want de twee grootste paardensportdisciplines, dressuur en springen, kennen grote verschillen. Ten eerste verschilt de sekseverhouding in de deelnemersgroepen wezenlijk: circa negentig procent van de dressuursporters is een vrouw, versus ruim zestig procent vrouw in de springsport (zie paragraaf 1.2.4 en bijlage II). Omdat het percentage volwassen ruiters nauwelijks boven twintig procent uitkomt, maar van de springsporters wel bijna veertig en op internationaal niveau bijna zestig procent, van een mannelijk geslacht is ⁹², zijn dat voor velen aanwijzingen dat het handjevol actieve ruiters zich distantiëren van de dressuursport en zich centrereren in andere disciplines zoals springen: *“er rijden best wat jongens paard, maar die gaan meestal voor het springen of de cross, meer actie”* (Roy, bokt.nl). En: *“anders dan bij dressuur, zie je in de mensport juist veel meer mannen dan vrouwen. Bij endurance is het ongeveer fifty-fifty, net als in de western en springen (...). Mannen kiezen toch vaak voor de stoerdere/ruigere kant van het paardrijden”* (Annie, bokt.nl). Daarbij heerst het idee dat mannen de sport - en dressuur in het specifiek - steeds meer dan voorheen links laten liggen: *“mannen rijden steeds minder (...). Gelukkig zijn er nog wel stoere mannen in bijvoorbeeld de springsport te vinden. We mogen dit ras niet ook laten uitsterven”* (Danielle, bokt.nl). Buiten de divergentie in sekseverhoudingen van de deelnemersgroepen, wijken de disciplines op veel meer vlakken van elkaar af. Er wordt zelfs gesproken van aparte werelden:

“De spring- en dressuursport zijn twee compleet verschillende werelden. Er heerst een andere sfeer, de deelnemers zijn andere types, er gelden andere regels en de paarden zijn anders gefokt” (Isabel, bokt.nl)

“Ik heb het nooit zo op die dressuurmaneges en springstallen, door die culturen hé (...). Als we op internationale shows zijn, dan kijk ik (...) ook naar dressuur en springen. Ik vind het allemaal even mooi (...). Maar alleen de omgang met die mensen hé...de sfeer, de gebruiken, de regels, de culturen...het zijn allemaal aparte eilandjes (Pascal, respondent 7).

De verschillen die Isabel en Pascal schetsen, zijn gebaseerd op zowel sportintrinsic als culturele disciplineverschillen. Andere pregnante intrinsic verschillen tussen de dressuur- en springsport (sportdoelstelling, beoordelingswijze, spelaar, et cetera) worden nu besproken. In de loop van deze subparagraaf worden voorts culturele verschillen uitgelicht (sociale beeldvorming, sfeer, sociaal-maatschappelijke waardering, et cetera).

Een tweede sportintrinsic verschil tussen de dressuur- en springsport heeft alles te maken met het spelkarakter: de doelstelling van en beoordelingswijze. Dressuur kan omschreven worden als individuele non-contactsport, waarbij de esthetische kwaliteiten van een combinatie (paard en berijder) gejureerd worden. Het doel is om een zo hoog mogelijke score te behalen voor de verfijnde en geperfectioneerde uitvoering van figuren en gangen. De KNHS omschrijft de achterliggende filosofie daarvan als:

⁹² (KNHS, personal communication to I.Broeren, June 3, 2008). KNHS cijfers zijn gebaseerd op deelnemers aan dressuur, springen en eventing.

“Het doel van dressuur is de ontwikkeling van het paard tot een ‘happy athlete’ door een harmonieuze en systematische opleiding. Deze opleiding maakt het paard soepel, in evenwicht, ontspannen en los, maar ook tevreden en oplettend. Het paard en de ruiter begrijpen elkaar volledig, er is harmonie. Het paard geeft de indruk dat het uit vrije wil doet wat van hem wordt gevraagd”(KNHS, 2007:2 artikel 100).

Dit doel toont grote overeenkomsten met het doel en de eigenschappen van turnen en dansen, zoals besproken in hoofdstuk twee. De uitvoering van dressuurproefonderdelen wordt door één of meerdere jury's met cijfers (1 t/m 10) beoordeeld aan de hand van het *Skala der Ausbildung*.⁹³ Hoewel de KNHS en het overkoepelende *Fédération Equestre Internationale* (FEI)⁹⁴ strenge beoordelingsrichtlijnen nastreeft, blijft de quoterings van een dressuurprestatie relatief subjectief. De beoordeling wordt onvermijdelijk beïnvloed door het persoonlijke perspectief van de beoordelaar.⁹⁵ Dressuurinstructrice Annie stuurt aan daarop in te spelen:

“Je kunt in de dressuur prima manipuleren, vooral in de amateurklasse. Tot een zekere hoogte is de jury te misleiden met allerlei truckjes. Gewoon kaarsrecht en een beetje arrogant zitten alsof je wilt zeggen; ‘kijk eens wat ik kan en hoe gemakkelijk alles gaat!’. En blijven lachen bij foutjes, net doen of rare bocht van net erbij hoort.(...)het is zinvol vriendelijk te lachen bij het groeten van de jury en tijdens de proef. Dat kweekt ‘goodwill’ omdat je uitstraalt dat je plezier hebt in je sport” (Annie, 15-06-2008).

Deze mogelijkheid tot ‘manipulatie’ gaat bij de springsport niet op. De springsport draait immers niet om rapportcijfers, maar om de objectieve beoordeling van *tijd* en zo min mogelijk *fouten* (vallende balk, weigering, val van het paard of overschrijding van de maximale tijd). De scholing van springpaarden wordt dus niet direct beoordeeld, maar het resultaat in de vorm van balken en snelheid is bindend. Dat maakt de beoordeling bij springen vele malen objectiever dan bij dressuur. Paardensporters zien dit als een groot verschil tussen beiden disciplines. Er zijn talloze discussies en verzuchtingen te lezen op het internetforum *bokt.nl* met onderwerpen als ‘*jury sport versus puntensport*’, ‘*oneerlijke beoordeling dressuur*’, ‘*koudbloeden benadeeld in de dressuuring*’ en ‘*een balk is een balk*’ en ook respondenten halen het objectiviteitsverschil veelvuldig aan:

“In het springen (...) kun je veel minder verbloemen. Een balk is een balk. De dressuurjury kun je nog beïnvloeden met een net bochtje en een glimlach. (...) In het springen wordt ook veel sneller duidelijk wat een paard aankan. Als je in de dressuur maar gewoon door blijft sukkelen, rijd je altijd wel ergens een puntje zodat je op ten duur toch weer kunt promoveren. Bij het springen is dat anders, dan breekt het paard zijn nek of gaat weigeren als die het niet meer aankan. Veel duidelijker en eerlijker.” (Arno, respondent 2)

“Bij dressuur hangt de uitslag af van gegeven punten, een uitslag waar je op moet wachten. Bij het springen, daar weet je gelijk waar je aan toe bent. (...) Dressuur is echt een jury sport, ze kijken heel erg naar het plaatje. Als je netjes, showend binnenkomt, dan heb je al gelijk punten binnen. Beetje bluffen. Springen past beter bij me, dat is lossier en de jury heeft niets in te brengen: een balk is een balk.” (Jeroen, respondent 4)

De beoordelingswijze blijkt ook behoorlijk gendered: *“mijn man zegt altijd dat dressuur voor vrouwen en watjes is. (...) Omdat mannen zich altijd liever laten beoordelen dan veroordelen en springen daarin gewoon eerlijker en meer controleerbaar is (...)”* (Annelies, bokt.nl). Volgens de man van Annelies prefereren mannen dus een objectieve vorm van beoordeling. Hij staat daarin niet alleen. Zo meent Klomsten et al (2004) dat mannen hun

⁹³ Scala van de africhting: regelmaat, ontspanning, aanleuning, impuls, het recht gericht zijn en de verzameling van passen (KNHS, 2007:2 artikel 102).

⁹⁴ “The FEI, founded in 1921, is the international body governing equestrian sport recognised by the International Olympic Committee (IOC). It is based on the principle of equality and mutual respect between all 134 affiliated National Federations, without prejudice to race, religion or internal politics” (http://www.fei.org/FEI/FEI_Organisation/Profile. October 12, 2008).

⁹⁵ Het is mogelijk dat ‘jury A’ een onderdeel met een acht waardeert, deze bij ‘jury B’ slechts een zesje oplevert – bijvoorbeeld door het kijken vanuit een andere gezichtshoek of uit voorkeur voor een bepaalde rijstijl.

kracht en vaardigheden het liefst testen aan de hand van objectieve metingen (zoals krachtmetingen, tijdregistratie en het aantal gescoorde doelpunten; Dekkers, 2006). Casimir (2008) vervolgt en stelt dat:

“Mannen worden graag beoordeeld op hun prestaties en beoefenen relatief minder jurysporten, in tegenstelling tot vrouwen (...). De voorkeur van de man ligt bij de disciplines waar de winnaar wordt aangewezen aan de hand van een stopwatch, meetlint of het aantal afgeworpen balken. Dit komt vooral door hun no-nonsense manier van redeneren. Denk aan de liefde voor voetbal. De man ziet een bal, schopt er tegenaan en de bal vliegt weg. Snel en simpel resultaat, daar is de man naar opzoek.” (Casimir in Teuling, 2008:43).

Dressuuramazone Yvette en springsporters Arno en Sandra, menen dat de springsport ‘losser’ of nonchalanter is, het een meer objectief te beoordelen sport is dan dressuur – met gevolg voor bijvoorbeeld de gezelligheid:

“(...) Dressuur is moeilijker omdat alles zo precies moet, vaste proeven, vaste oefeningen. Jongens vinden dat niet leuk. (...) Zij vinden het denk ik ook minder leuk om cijfers te krijgen in plaats van punten, zoals bij voetbal of tennis. En ze vinden de sfeer bij springen denk ik ook wel leuker (...). Dat is ook wel zo hoor, vooral omdat springen geen jurysport is. Bij dressuur liggen de punten altijd aan de jury. (...) Natuurlijk.... Nou bij springen, kun je jezelf niet verschuilen achter een leuk plaatje of een zogenaamd ‘oneerlijke jury’ (Yvette, respondent 10).

“De springsport is eerlijker. Daar hoef je niet aan een ideaalbeeld te voldoen. Als je paard goed springt, dan springt hij goed. Niets meer en niets minder. (Arno, respondent 2)

“Ik zat eens bij een jury toen er een Fjord de ring in kwam. Hij zei gelijk: ‘die horen voor de kar, daar kun je geen dressuur mee doen’. En dat is gelijk moeilijk in de beoordeling, want die Fjord deed voor zijn doen ‘uitgestrekte draf’, maar ga je in het boekje kijken dan deed hij het niet. En wat voor cijfer geef je er dan voor? Waar kijk je dan in godsnaam naar? Dat is heel moeilijk voor een jury. Daar krijg je ook veel meer pietluttigheid en gezeur van - in de hoop dat ze toch aan het plaatje gaan voldoen, zonder ‘modelpaard.’” (Sandra, respondent 8).

Het ideaalbeeld of ‘het plaatje’ is een ander populair kenmerk van de dressuur. Dat is volgens dressuuramazone Kelly een eerste peiler in de beoordeling en kleurt daarmee het spelelement:

“In de dressuur zit je al voor de helft gebeiteld als je kaarsrecht op je paard zit, zelfverzekerd met je kin omhoog, je borsten naar voren en je benen lang houdt. Als je dan ook nog op een groot sjiek paard zit - het liefst in de modekleur zwart en van een hype-vader (...) en je zelf een slank klein poppetje bent, met lange blonde haren en een knap koppie, dan kan de concurrentie weer inladen, want die zijn bij voorbaat kansloos. Daar moet je dus mee spelen, net dat beetje extra doen om te imponeren” (Kelly, 15-12-2007).

Figuur 1: Uitgestrekte draf - esthetisch perfectionisme

De bewustwording van de esthetische component wordt geïntroduceerd in de beginnersklasse van dressuur. Hier weegt de verzorging van het paard (conditie en toiletering), de optoming (harnachement schoon en passend) en de berijder (gepoetste laarzen, lange haren in een netje, speldje op de das, enzovoorts) mee in het juryoordeel. In de topklassen verschuift deze naar de benoemde beoordeling van de artistieke presentatie (choreografie van muziekkuren, keuze passend bij het paard) en harmonie tussen paard en berijder. Springsporters Sander en Sandra zijn cynisch over het belang dat kleeft aan het uiterlijke aspect bij dressuur:

“Bij dressuur telt het uiterlijk héél zwaar, zowel voor de deelnemers als voor de jury. Het gesneden jasje, de witte handschoentjes, de laklaarzen, het haarnetje, de make-up, de frontriem met glitterstenen, het spierwitte dekje van het juiste merk, het nieuwste zadel, de modieuze cap, de perfect ingevlochten manen, de geschoren snuit, benen en staart – alles in perfect en onwerkelijk schoon.(...) Modetrends voor paard en ruiter worden massaal gevolgd en veranderen super snel. Het is net een combinatie van een poedelshow en ritmisch turnen. Is dat nou nodig voor een wedstrijd met een dier, of zijn al die tierlantijnen om de aandacht van het vaak beroerde rijden af te leiden?” (Sander, 18-04-2007).

“Springen vereist functionaliteit. Een springruiter koopt geen cap voor de mooiheid maar voor de veiligheid. Een zadel moet goed liggen en je hoofdstel moet sterk zijn, anders verongeluk je. De beenbeschermers moeten hard zijn anders verziek je het paard zijn benen en je laarzen moeten vooral lekker zitten – het maakt niet uit als ze afgetrapt zijn als ze maar goed zitten. Dat is bij dressuur wel anders, daar is de trend vaak belangrijker dan kwaliteit” (Sandra, respondent 9).

Ter onderstreping kent de springsport geen van de bij dressuur geldende beoordelingscriteria. ‘Stijlpunten’ (beoordeling van de houding en rijvaardigheid van de ruiter en hippische africhting) worden alleen op het laagste niveau gegeven en gelden pas in het eindoordeel indien twee of meer deelnemers gelijk staan (ex aequo). Hoewel de met de houding gerelateerde balans, ritmiek en soepelheid van het paardenlijf als mensenlichaam van elementair belang is bij het springen, wordt ‘houding’ sec dus niet (direct) meegenomen in het eindoordeel.⁹⁶ Daardoor kunnen deelnemers nonchalanter omgaan met hun houding en rijstijl en biedt de springsport meer ruimte voor improvisatie dan dressuur. Het resultaat is een minder geordend beeld, maar houding en hulpen puur op basis van functionaliteit (zie Figuur 2 en 3).

Figuur 2: sprong -

Figuur 3: wending -

⁹⁶ Vooral bij hindernissen op topniveau (> 1.50 meter) kan een gepaste houding het verschil maken tussen winst of verlies, maar ook tussen veilig over een hindernis komen of verongelukken.

Daarboven worden in tegenstelling tot bij dressuur veel minder eisen gesteld aan het sportequipement. Het nagenoeg ontbrekende esthetische element in de springsport, omschrijven dressuuramazones Carla en Claudia op negatieve wijze:

“Al zit je achterstevoren als een aardappelzak op je paard, met je benen opgetrokken en je armen in de lucht, en er poep en blubber op je paard zit, die een zadel draagt dat uit elkaar valt van ellende en is onderlegd met een pimpelpaars dekje, en het beest met zijn kop in de lucht en zo krom een hoepel, woest door de ring vliegt, dan maakt het nog niet uit. Als de balken blijven liggen en je snel bent, kun je nog eerste worden” (Carla, 16-01-2007)

“Ik zie echt vaak van die springmannetjes als malloten door de baan gaan. Dan vraag ik mij af; KUN je eigenlijk wel rijden? Als je nou een paard hebt die altijd springt, dan kan iedere debiel prijzen winnen. Het is vaak net zo een ongecontroleerde raceronde” (Claudia, respondent 3).

Springamazone Sandra (respondent 9) geeft aan dat springen wel techniek en rijvaardigheid vereist: *“mijn paarden kunnen dressuurmatig alles aan, alles zit erin. Dat heb je gewoon nodig in het springen, anders kom je niet goed bij de sprong.”* En Springruiter Arno verdedigt negatieve beeld over het voorkomen van springcombinaties, door te stellen dat dit beeld vooral gebaseerd is op vooroordelen en stereotypen: *“we hadden eens iemand in de les met een vies paard. Ik zei: ‘zo kom je de les niet in, je moet je paard borstelen’. Toen zei ze: ‘maar springruiters zijn toch niet zo moeilijk?’. Dat was zo een verkeerd beeld! Onze paarden zijn nooit vies en ook dressuurmatig heel goed voor elkaar”*(Arno, respondent 2). De vooroordelen en stereotyperingen ontstaan rond het verschil in het belang van een perfect beeld (dressuur) of de perfecte functionaliteit (springen):

“Van springruiters wordt vaak gedacht dat ze gewoon te gemakkelijk zijn. Nou, wij zitten nooit dronken op het paard, maar na het rijden hebben we wel een feestje. Wij zijn net zo serieus met de sport bezig als dressuurruiters, alleen vinden we andere dingen belangrijk. Zo vind je het belangrijker dat je zadel goed ligt, dan dat het glanst en er een glitterdekje onder ligt - en je cap veilig is, dan dat die er ‘niet vreemd uitziet’. Het is allemaal praktischer, functioneler. (...) Je moet bij dressuur aan een beeld voldoen, eentje die beoordeeld wordt door een jury. Dat is het euvel waarom zo wordt overdreven in uiterlijke verzorging.” (Sandra, respondent 9)

Het verschil in belang van het uiterlijke aspect wordt door respondenten vertaald in concepten als het voorkomen; uiterlijk; verzorging; houding; pronken; et cetera. Bovendien blijkt het sportintrinsieke verschil gendered en bijdragend aan de constructie van Sport Genders:

“Ik vind dressuur echt een vrouwensport (...) en veel vrouwen dressuren omdat het er meer gelikt eruit moet zien, netjes en verfijnt. Een gozer moet gewoon kunnen rauzen en helemaal gek doen, vrouwen zijn daar wat te gevoelig voor. (...). Ze vinden het ook belangrijker dat het er allemaal mooi uitziet. Homo’s hebben dat ook. Gewone mannen zijn veel makkelijker daarin.” (Jeroen, respondent 4)

“Ik denk dat het vaak lijkt of dressuurruiters homomannen zijn, omdat het beeld van een man die heerlijk zijn paard aan het mooi maken is (...) eerder bij vrouwen past. Dan met die strakke broek en kaarsrechte houding op het paard, wordt het homobeeld van de sport behoorlijk aangesterkt.” (Isis, bokt.nl)

“Springen is wat meer competitiegericht, mannelijker. (...) Dressuur is toch wat softer (...) het is meer ‘zien en gezien worden’. Dat komt ook door het plaatje waar je aan moet voldoen van de jury. De dressuurwereld is daar wel in doorgeslagen. Dressuurpaarden worden bijvoorbeeld gefokt op hun uiterlijk, springpaarden op vermogen. Het plaatje is werkelijk alles wat telt in dressuur – en vrouwen en homo’s zijn nou eenmaal meer met hun uiterlijk bezig dan ‘echte’ mannen.” (Claudia respondent 3)

Onder andere Claudia meent dus met het bovenstaande citaat dat de dressuursport toebehoort tot de wereld van modebewuste en uiterlijk georiënteerde vrouwen en homoseksuelen - en de springsport tot die van ‘echte heteroseksuele mannen. Naar haar zeggen omwille van de feminiene esthetische component in de dressuursport, maar ook wegens het meer ‘softe’ karakter van de sport. Zij staat daarin niet alleen. Andere respondenten spraken ook over de ‘softe’ en ‘rustige’ aard van de dressuur om aan te geven dat of te verklaren waarom deze tak feminien geconstrueerd is:

“In de dressuursport rijd je alleen maar rustig en braaf figuren en oefeningen. Hierdoor wordt snel gezegd dat mannen in dressuur homo’s zijn omdat ze niet zouden durven springen.” (Henri, bokt.nl)

“Met springen is er gewoon veel meer gevaar. En mannen zijn toch wat meer onbezonnen dan vrouwen. Daarom doen zij meer springen en is dressuur een vrouwending,(...) het is rustiger, veiliger.”(Jeroen, respondent 4)

“ In de springwereld zijn het allemaal echte mannen,(...) maar bij dressuur kom je die zelden tegen. Dat heeft denk ik te maken met de snelheid, gevaar en nog meer van die mannelijke dingen te maken.”(Zammie, bokt.nl)

Het imago van de dressuursport als discipline voor vrouwen, ‘watjes’, ‘softies’, ‘homo’s et cetera, is deels gebaseerd op de gevarenfactor van de disciplines. Omdat springen gemoeid gaat met hoogte en tijd, worden risico’s genomen om op deze criteria beter te scoren dan de tegenstander – zoals versnellen of het afsnijden van bochten. Er waren tijdens dit onderzoek geen statistieken voorhanden over het aantal ongelukken per discipline, maar het is ‘algemeen bekend’ dat bij het springen meer ongelukken gebeuren dan in de dressuur:

“Een dressuurfout is meestal het rijden van een verkeerd figuur, overgang of onjuiste houding van het paard. Een springfout leidt naast balken en tijdoverschrijding gauw tot een val vóór, op of achter de hindernis, soms met het paard samen. Je ligt er zo onder als je samen gaat. Één foutje van het paard of jezelf kan bizar aflopen. Bij dressuur kost het je meestal alleen punten.” (Sandra, respondent 9).

Het hoofd bieden aan een verhoogd risico, vereist een goede dosis ‘lef’. En getuige de in de inleiding aangehaalde berichten over de KNHS over de ‘Stoere Mannendag’, zouden mannen dat eenmaal meer hebben dan vrouwen. Deze uitspraak wordt door velen onderschreven en gebuikt bij de verklaring voor de centralisatie van vrouwen in de dressuursport en masculiene gendering van de springsport. Zo meent springer Arno ook dat:

“Vrouwen missen het natuurlijke lef om de springsport te gaan domineren. Vrouwen zijn toch wat voorzichtiger, het risico dat je eraf valt is gewoon veel groter. (...) als je begint met springen moet je gelijk een meter hoog doen. Mannen stappen daar sneller overheen, vrouwen hebben vaker zoiets van ‘een meter is best hoog’ zij missen dan net dat lef om te beginnen”(Arno, respondent 2)

“Dat springgebeuren gaat toch om kracht, lef, en natuurlijk talent – ik denk dat veel vrouwen er het (...) lef niet voor hebben. Die mannen gaan net met die paarden toch net even de bocht wat harder door.” (Michiel, respondent 6)

“Volgens mij is de concentratie van mannen in de springsport en vrouwen en homo’s in de dressuursport, een gevolg van de aard van de sporten. Het ‘wilde’ springen tegenover het ‘softe’ dressuurrijden is een beetje hetzelfde als het karakter van mannen en vrouwen: mannen zijn vaak wilder en hebben meer lef dan meisjes, terwijl die toch vaak toch zorgzamer en zachter van aard zijn” (Ben, 01-04-2008)

Ben volgt de heersende dualistische visie op sekse en disciplines. Er ontstaat hierdoor het idee van een geschieden sfeer tussen de spring- en dressuursport. De deelnemers zelf onderstrepen die ook, bijvoorbeeld door het dragen van herkenbare spring- en dressuurmode en sportequipment. Want: *“clothes are one way to*

signal group belonging, personal status, personal qualities and abilities” (Waerdahl, 2005:204). Met een compositie van bepaalde merken, modellen en accessoires – identificeren ruiters en amazones zich met een discipline en cultiveren zij de specifieke (gendered) eigenschappen. De relatief nonchalante springsport wordt bijvoorbeeld vertaald in meer nonchalante ruiters- en paardenmode: wijdere broeken, ‘bomberjacks’ kortere rijjassen, vrije kleurkeuzen, loshangende manen, et cetera. Een van de daarbij passende merken is bijvoorbeeld *Kingsland*, dat lijnrecht tegenover ‘dressuurmerk’ ANKY staat. Jonge deelnemers zijn zich zeer bewust van deze symbolische associaties en sociale statusmiddelen en houden zich daarom vaak scherp aan de voorschriften: *“iedere les doe ik een ander ANKY-dekje op. Zoveel heb ik er! De andere meiden uit de les zijn wel vaak jaloers. (...), want die hebben er minder. Als ik ga springen dan zou ik Scapa opdoen of zo. Maar ik rijdt nu toch alleen maar dressuur dus wil ik alleen maar ANKY-spullen”* (Daisy, 24-04-2008).

Het bleek eerder dat de visie op sekse en gender dualistisch geordend is. Uit deze subparagraaf blijkt ook dat het intrinsieke en gendered sportkarakter, de regelgeving, stijl en uiterlijk van de dressuursport enerzijds en de springsport anderzijds - vaak lijnrecht tegenover elkaar zijn geplaatst: geordend versus nonchalant, sier versus actie, subjectieve jurering versus objectieve jurering, veiligheid versus gevaar, enzovoorts. Deze deels sociaal geconstrueerde contradicties bleken allen gendered en leiden (bewust of onbewust) tot vormen van sociale in- en uitsluiting en vormen van ‘rivaliteit’ tussen de deelnemers. Hier wordt later in dit hoofdstuk op ingegaan. Zo een dualistische visie op de disciplines springen en dressuur negeert de overlap: sporten met een paard, de gelijke trainingsbasis, de basis in equipment, enzovoorts. Ook draagt het bij aan stereotypevorming van de disciplines en deelnemers en plaatst die tegenover ‘de andere’. Zo heeft het gecreëerde beeld van de springsport als ‘stoere tak van de paardensport’ niet alleen gevolgen voor normatieve beeldvorming over die tak en deelnemers, maar ook van en over de ‘softe’ tegenhanger dressuur en diens deelnemers. De volgende paragraaf richt zich op deze stereotype beeldvorming van de dressuur- en springsport en de deelnemers daaraan.

4.3 De ‘poedelshow’ en de ‘pisnacht’

4.3.1 De juiste ruiter op de juiste plaats

Uit paragraaf 4.2 bleek dat de feminisering van de paardensport in abstracte vorm te maken heeft met concepten als: paardenliefde, beheersing van het dier, sensitiviteit, sensibilliteit, verzorging en aaibaarheid. Deze kenmerken hebben maatschappijbreed een feminiene connotatie en zouden ‘van nature’ vrouwelijk zijn (Young & Sweeting, 2004:526; e.a. zie paragraaf 2.2). Disciplinespecifiek bleek de relatief hoge aandacht voor uiterlijke verzorging en het intrinsiek sierlijke, lenige en beheerste sportkarakter en de relatief subjectieve jurering en geordende regelgeving (tenue, optoming en vastgestelde proefuitvoering) van dressuur, bij te dragen aan de feminiene gendering van de discipline (Smits & Stevens, 2005; Klomsten et al, 2005; Brandt, 1997; Casimir, 2007; Gordts, 2005; Angelini, 2008:131). Deze kenmerken komen voor een belangrijk deel overeen met de hedendaagse opvattingen over ‘de aard van de vrouw’ (zie paragraaf 2.2.1). Feitelijk zijn het vooral de disciplinespecifieke eigenschappen *in de context van dressuur* die resulteren in een feminisering van de Sport Gender.

Welke gendered beelden heersen er nu over de dressuursport in het specifiek? En hoe anders zijn die dan de beelden over andere disciplines, zoals de springsport? De feminiene gendering van de sport draagt bij aan de stereotypering van deelnemers en heeft ook gevolgen voor de sociale plaatsbepaling van vrouwen enerzijds en mannen anderzijds binnen het paardensportdomein. Waarom zij wel of niet mogen, willen en kunnen bewegen en de toon van de beoordeling (positief, negatief, neutraal) van mannen die dressuren, is persoonsafhankelijk. Want doorgaans is die toon gebaseerd op een stereotypebeeld dat leeft bij het individu. Ook is de vorm van de

veroordeling van gender-atypische sportpatronen niet algemeen heersend of vaststaand. Zo zijn er mensen die balletdansende mannen ‘belachelijk’ vinden en anderen ‘artistiek’. Toch blijkt de visie dat mannen ‘beter passen’ bij andere (paarden)sportdisciplines (zoals springen) dan dressuur, een vrij algemene opvatting. Een van de argumenten daartoe heeft te maken met de intrinsieke dressuureigenschap ‘totale beheersing’. Het volledig regelen van de stappen van het paard, is volgens dressuurinstructeur Michiel iets typisch vrouwelijks:

“Als dressuurrutter ben je altijd zo gewend dat paardje altijd zo te regelen. Met springen moet je het natuurlijk veel losser laten en dat paard gewoon zijn werk laten doen. Die dressuurmeuten willen ook alleen maar regelen, regelen en nog meer regelen en vasthouden en bijsporen en dan nog meer controle. Het zit echt tussen de oren van de ritter, het zijn vooral vrouwen die de controledrift hebben.” (Michiel, respondent 6)

Waarom vooral vrouwen de spreekwoordelijke touwtjes stevig in de handen zouden willen houden, is volgens verschillende respondenten een vorm van risicobeperking. Binnen de relatief onveilige paardensport (www.knhs.nl/seh) zou de beheerste en kalme dressuurdiscipline de meest veilige plaats zijn om te rijden en dus meest ideale plek voor amazones zijn omdat zij zich van nature meer bekommeren om hun veiligheid:

“Door het gevarengelalte van springen doen veel vrouwen dat niet. Er is geen tussenweg, het is gewoon veel gevaarlijker. Je hebt niet alleen het risico van ‘je kunt eraf vallen’, de letsels zijn bij ongelukken vaak veel erger. De moederrol van vrouwen heeft er ook mee te maken, want daardoor zijn zij doorgaans voorzichtiger omdat ze meer verantwoordelijkheidsgevoel ervaren. Dat is biologisch zo bepaald. (Johan, respondent 5)

Mannen zouden deze verhoogde veiligheidsbehoefte niet hebben. Zo nemen zij volgens respondent Cas van nature meer risico’s omdat alleen het eindresultaat belangrijk is voor hen: *“linksom, rechtsom, met bloed op de bek, het maakt niets uit voor ons mannen als we maar zo snel mogelijk rond zijn om de eerste prijs op te halen!”* (Cas, 28-3-2008). Claudia meent ook dan mannen zich niet zo bekommeren om hun eigen veiligheid in het sportveld, maar volgens haar heeft dat vooral te maken met het feit dat mannen door de beoefening van een beheersingssport zoals dressuur, hun ‘ei’ niet kwijt zouden kunnen: *“mannen hebben sporten nodig waarin je agressie kwijt kunt (...). Dat is nodig want mannen zijn genetisch toch wat agressiever dan vrouwen en dat kunnen ze kwijt met actiesport bijvoorbeeld.”* (Claudia, respondent 3). Doordat de dressuursport beheerst is – en dus geen plaats waar mannen hun ‘agressie’ of hang naar ‘actie’ kwijt kunnen – zien sommigen dressuur als het veilige feminiene alternatief voor de ‘stoere’ springsport. Hier kan een vergelijking gemaakt worden met de Amerikaanse voetbalwereld; waarbij de dressuursport fungeert als de plaats voor vrouwen, ‘mietjes’ en homo’s (Alling & Knoppers, 2005:257; et al zie paragraaf 2.4.2.): *“in dressuursport rijd je alleen maar braaf figuren en oefeningen, hierdoor wordt al snel gezegd dat mannen in de dressuursport homo’s zijn omdat zij niet durven te springen”* (Henri, bokt.nl).

Om de dressuurmatige beheersing optimaal voor elkaar te krijgen, dienen het paard en de berijder voorts ontspannen te zijn. ‘Ontspanning’ is bovendien sociaal-maatschappelijk gepositioneerd als feminiene tegenhanger van masculiene eigenschappen zoals ‘actie’ en ‘sensatie’. Volgens respondente Yvette is het beheerste, veilige en ontspannen dressuurdomein dan ook niets voor mannen, want zij zouden zoeken naar actie, sensatie en risico in hun sportbeoefening: *“dressuur is echt een meisjesding, zo van: ‘alles onder controle!’ en springen echt een jongensding, zo van: ‘go,go,go!’ Jongens doen toch meer gevaarlijke dingen. Dingen die spannend en sneller zijn. Actie”* (Yvette, respondente 10). De vermeende mannelijke zoektocht naar gevaar, actie en spanning staat in verbinding met de hegemonieomarmende masculiene hang naar grootste ‘moed’/ ‘lef’ en spierkracht. Zoals eerder besproken dragen sportdisciplines die deze eigenschappen niet uitdagen, niet bij aan de compositie van de ‘ware mannelijkheid’ (Laberge & Albert, 1999:248; Van Bottenburg, 1994:105). De dressuursport zou daarom een gender-atypisch sportdomein voor mannen, daar andere disciplines verhoudingsgewijs meer moed, lef en/of spierkracht vereisen:

“Ik denk dat springen fysiek erg zwaar is, te zwaar voor de meeste vrouwen (...). Ik verwacht dat vrouwen meer moeite hebben om mee te draaien in de springsport door de kracht die zij minder hebben. Mannen doen het daar gewoon beter” (Johan, respondent 5).

“Mijn ideale man is echt wel sterk en moedig. Heel cliché, maar toch het typetje gespierde alfaman. Ik zie er zo eentje niet in de dressuuring huppelen hoor (...). De lekkere moedige macho’s zie je eerder knallen op het voetbalveld of racecircuit” (Inge, 18-10-2008).

De bovenstaande quote van Inge verwijst niet alleen naar masculiene moed en spierkracht. Ze positioneert de bewegingswijze van dressuur – ‘huppelen’ – ook tegenover het ‘knallen’ in het voetbal en motor- of autoracen. Het is niet specifiek de beweging ‘knallen’ (een wijze van bewegen die trouwens onduidelijk en niet eenduidig is) die maakt dat deze sporten masculien geconstrueerd worden, maar meer geeft de masculiene connotatie van het woord aan dat die bovendien op veler wijze vertaald kan worden, maar meer draagt de masculiene connotatie bij aan de verdere feminisering van het tegengestelde ‘huppelen’ zoals gebruikelijk is in de dressuur. ‘Huppelen’ kan begrepen worden als een lichtvoetige, lenige, ritmische en sierlijke wijze van lopen, alle vormen van traditioneel feminiene bewegingswijzen die niet passen bij mannen (Elling, 2002:166):

“Of sporten meer of minder geschikt kunnen zijn voor mannen of vrouwen? Ja absoluut. Dat hangen in die ringen zoals die Joerie van Gelder, zo heb ik gelukkig nog nooit een vrouw in de ringen zien hangen! (...) Dat komt door de fysieke kracht, maar ook wel doordat het een mannending is, zo in één keer alle power eruit knallen. (...) Een typische vrouwensport is kunstschaatsen. En dressuur toch ook wel eigenlijk. Alle twee draaien ze om sier, lenigheid en beauty, dat past mannen meestal niet zo.” (Michiel, respondent 6).

“Dressuur is een soort ballet (...) alles moet swingen en mooi en keurig afgewerkt zijn. Dat is dan weer zo een vrouwending weet je wel” (Joost, bokt.nl)

Net als de in paragraaf 2.4.1 genoemde traditionele vrouwensporten ballet, kunstschaatsen en turnen, lijken het vooral de intrinsieke sporthandelingen ‘ritmiek’, ‘sierlijkheid’ en ‘lenigheid’ te zijn, die zorgen voor de feminiene gendering van de dressuursport, want dat bleken alle drie kenmerken van traditionele vrouwelijkheid te zijn (Anderson, 2005:339; Klomsten et al, 2005; Aalten & Derks, 1997). De vergelijking van dressuur met dansen, turnen en kunstschaatsen op basis van de bewegingswijze, wordt door de respondenten regelmatig gemaakt: *“Vrouwensporten zijn sierlijk en strak, netjes. Ballet, synchroon zwemmen, turnen, dressuur, dat zijn hele fijne sporten, ze lijken ook allemaal een beetje op elkaar”* (Jeroen, respondent 4). Respondent Ben verbaast zich zelfs over de vergelijking: *“dat dressuren is toch net ballet met een paard! Zie je die stappen van links naar rechts, hop, pootje over en heen omhoog, hupsen maar! Bizar!”* (Ben, 02-04-2008). De koppeling die beide heren maken is niet heel opzienbarend. Zoals besproken is in paragraaf 2.2.1 omschreef Young en anderen (1980; Butler, 1990; Buytendijk, 1961) eerder de feminiene gendering van ‘beheerste, sierlijke en lenige’ bewegingswijzen (zie paragraaf 2.2.1) en zoals Aalten & Derks de feminiene Sport Gender van ritmisch gymnastiek omschrijft in de publicatie ‘Op spikes en spitzen’ (1997), kan die net zo goed dienen als een technische omschrijving van de dressuurkür op muziek:

“(...) Kern van de sport waren oefeningen en uitvoeringsvormen die afkomstig waren uit de danswereld. De stijve passen en houterige armbewegingen van voorheen maakten plaats voor ritmische vrije oefeningen, balletachtige vormen van lopen, huppen en springen en dit alles op muziek. Soepelheid, lichtheid en verende bewegingen waren kernwoorden van de natuurlijke gymnastiek” (Aalten & Derks, 1997:34-35)

Binnen een één en dezelfde gelden volgens Aalten & Derks bovendien verschillende gedragsregels en –normen voor mannen en vrouwen. Zij analyseert deze aan de hand van de verschillende bewegingswijzen van balletdansers enerzijds en –danseressen anderzijds:

“Van vrouwen wordt verwacht dat zij hun technische hoogstandjes [danspassen] schijnbaar moeiteloos tonen; ook de moeilijkste variaties gaan vergezeld van een glimlach. Mannen mogen wel hun krachtsinspanningen aan het publiek laten zien. (...) De mannelijkheid van de danser krijgt vorm in zijn grote sprongen en zijn sterke, ondersteunende armen. (...) De vrouwelijkheid van de danseres wordt uitgedrukt in haar getrippel op de punten van haar tenen, (...) en haar sierlijke armbewegingen” (1997:67-75, red IB)

De bewegingswijzen van het springen versus het dressuren, toont eenzelfde gendering. Terwijl bij het springen de stem gebruikt mag worden, hulpen duidelijk zichtbaar mogen zijn (zelfs bij gebruik van de karwats) en inspanning getoond mag worden (masculien), vraagt een perfecte dressuurproef om een bescheiden, gemak uitstralende glimlach gedurende de hele proef en totale, zichtbare ontspanning (feminiene). Blijkbaar is de masculiene gendering van de springsport en feminiene gendering van de dressuursport gebaseerd op intrinsieke sporteigenschappen die grotendeels overeen komen met wijdverspreide masculiene en feminiene eigenschappen: functionaliteit, snelheid en risico versus esthetiek, ritme en beheersing. Bij het eerstgenoemde mag en wordt duidelijk de fysieke prestatie van de topsporter geuit, bij de laatstgenoemde echter, dient de glimlach het ‘gemak’ uit te stralen en is het en onderdeel van de esthetiek die wordt gejureerd: *“gewoon lachen en doen of het erbij hoort, dan haal je de punten wel!”* (Annie, 03-06-2008).

Volgens socioloog Zipprich (1994:5) zijn vrouwen bovendien veel beter in dergelijke ritmische lichamelijke expressie dan mannen. Respondent Pascal meent dit ook maar noemt daarbij vooral sierlijke expressie: *“jongens horen niet te dressuren. Mensen zien toch ook wel dat het een vrouwensport is? [Dressuurruiters] zijn watjes, homo’s. De sport is ook een beetje verwijfd (...) het straalt één en al vrouwelijkheid uit, sierlijkheid. Die way of life past goed bij vrouwen, niet bij mannen* (Pascal, respondent 7). Pascal volgt met deze uitspraak traditionele en hegemonieomarmende rolpatronen waarbij mannen en vrouwen in essentie geschikt zouden zijn voor ofwel de dressuursport, ofwel één van de meer masculien geconstrueerde alternatieven. Met het benoemen van ‘sierlijkheid’ en een zogenoemde vrouwelijke ‘way of life’, wijst Pascal tevens naar het gendered belang van het uiterlijk en uiterlijke verzorging in de dressuursport. Dat dit sportelement een belangrijke bijdrage levert aan de feminiene gendering van het domein, blijkt bijvoorbeeld uit de volgende uitspraak:

“Het imago van dressuur is bijvoorbeeld dat het [een sport] is voor mietjes, en crossen en springen voor de die-hards. Dat komt door alle regeltjes in dressuur, dat alles netjes moet en er netjes uit moet zien: een haarnetje, gepoetste laarzen, invlechten, een witte broek, een wit dekje enzovoorts. Dressuur is gewoon zo gevormd rond het uiterlijk, dat het nu voor kackers, homo’s en vrouwen is” (Jeroen, respondent 4).

Aan bovenstaand citaat valt op te maken dat Jeroen hier mensen indeelt of organiseert aan de hand van stereotypen. Hij volgt daarmee het patroon dat deelname aan een bepaalde sport informatie levert over de deelnemer, maar evenzo dat een bepaald type persoon kan worden ingedeeld als passend bij een bepaalde discipline (zie paragraaf 2.3). De volgende subparagraaf richt zich hier verder op. Daarnaast onderkent Jeroen dat het categoriseren van ruiters een gevolg is van sociaal geconstrueerde beeldvorming. Toch suggereert hij gelijktijdig (zij het semilaten) en in lijn met Connell (2002:76-77) en Klomsten et al, dat mannen zich niet mooi willen of mogen maken en/ of presenteren voor de buitenwereld en dat sporten waar de schoonheid van een totaalbeeld meetelt in het eindoordeel, dus geen geschikte plaats is voor mannen:

“The component of beauty as an element of the sport seems to be an important aspect of the perceived femininity of a sport. This is probably because it is an important aspect in the general concept of femininity. Sports that seek to provide beauty and visual pleasure, are thereby not only acceptable for girls but well in line with stereotyped expectations of femininity” (Klomsten et al, 2005:626).

Edoch, als mannen volgens een hegemoniaal masculien gedragspatroon hun schoonheid niet mogen tentoonstellen, dan is het ook niet opmerkelijk dat de dressuursport, waarbij nota bene die schoonheid door een jury wordt beoordeeld, als een gender-atypisch domein voor mannen is gepositioneerd.

Hoewel de argumenten uiteenlopen, leiden de samengenomen reacties van de respondenten grotendeels tot een soortgelijke visie. Namelijk dat als mannen deelnemen aan *andere* paardensportdisciplines *dan* de dressuursport, zij een voor hen gender-typisch (paarden)sportpatroon volgen. Ofwel domeinen die een hogere mate van snelheid, vermeende spierkracht, lef/ moed, actie en risico bevatten - zoals het springen - *dan* de beheerste, veilige, sierlijke, ritmische en esthetische jurysport dressuur. Deze bepaling blijkt dus een net zo traditionele opvatting als het eerder besproken dominante discours over masculiene Sport Genders enerzijds en feminiene anderzijds (Klomsten et al, 2005:632).

Bovendien worden, zoals bekend, de feminiene geconstrueerde sportbewegingen ‘ritmiek’, ‘sierlijkheid’ en ‘lenigheid’ relatief laag gewaardeerd en scoren sportdisciplines die daarop gebaseerd zijn (zoals ballet, kunstschaatsen en dressuur) relatief laag in de populariteitshiërarchie van sporten (Van Bottenburg, 1994; Elling 2002). Dit discours weerspiegelt de sociaaldominante waardeoriëntatie die femininiteit marginaliseert in het voordeel van masculiniteit. Het laatste citaat van Klomsten et al (2005:626) onderschrijft dit discours via de stelling dat sporten die esthetische schoonheid moeten uitstralen, geschikte domeinen zijn voor vrouwen en meisjes – maar, hetzij minder prominent, ook dat deze afbreuk doet aan de masculiniteit van deelnemende mannen. En inderdaad, zo stelt Sandra: *“als mijn vriend zou dressuurrijden, dan zou ik heel hard gaan lachen! Ik vind dressuurruiters ‘halfjes’. De toch wel aparte, niet echte mannen”* (Sandra, respondent 9). Dressuurruiters vallen bij Claudia ook niet in de smaak: *“ik zou in een deuk liggen als ik een leuke jongen zou leren kennen en hij blijkt te dressuren! Ik zou eerst gaan uitzoeken of hij geen homo is! Het zou beter passen als hij zou springen. Dat komt door het imago, hoor, het idee dat zij stoerder zijn. Maar ik vind dat zelf ook”* (Claudia, respondent 3). Klaarblijkelijk zorgt de bepaling dat dressuurruiters zich in een voor hen gender-atypisch sportdomein bevinden ervoor, dat zij een lagere sociale status krijgen toegeschreven dan hun springende, westernrijdende en racende sportgenoten. Dit proces is voor een belangrijk deel gebaseerd op normatieve vooroordelen en de stereotypering van zulke *devianten*. De volgende subparagraaf gaat verder in op de stereotypische dressuurruiter en springruiter.

4.3.2 ‘Dressuurmutsen’ en ‘Springmacho’s

Omdat mensen zich in hun keuzen altijd in een zekere mate laten beïnvloeden door hun sociale omgeving, is het voor deze studie belangrijk om in kaart te brengen welke gendered beelden heersen over dressuurporters en deelnemers aan alternatieve paardensportdisciplines, zoals springen. Ten eerste omdat overeenkomend met de visie van Aalten & Derks (1997) en Van Bottenburg (1994), de karakters van sporters gekoppeld worden aan de intrinsieke en extrinsieke eigenschappen (of vermeende eigenschappen) van de sport. Overeenkomend met die theorie krijgen deelnemers aan de dressuursport, persoonlijke labels opgeplakt die in lijn liggen met de sportkenmerken: beheerst, ritmisch, lenig en sierlijk. Dit blijkt zichtbaar onder de respondenten. Zij beweren bijvoorbeeld dat dressuurruiters en –amazones specifieke eigenschappen hebben zoals: onopvallendheid, rustig, weinig lef, weinig humor, weinig actie, pietluttigheid, veel ritmegevoel en sierlijkheid. Grotendeels kenmerken die, getuige de feminiene connotatie, doorgaans laag worden gewaardeerd binnen de samenleving. Springruiters en –amazones echter zijn vermeend moedig/ lef, pittig, stoer en actief: masculien geconstrueerde kenmerken die vooral als positief worden ervaren:

“Crossen, mennen en springen zijn wel wat meer mannelijke paardensportdisciplines. (...) Als een meisje springt (...) dat zijn stoere meisjes, zijn pittig en hebben lef. Dressuurmeisjes zijn toch sneller echte dametjes. Tutjes zeg

maar, omdat alles netjes moet zijn en ingetogen en sjiek. (...) Er zitten altijd (...) een beetje van die grijze muizen op. (...) Onopvallende typetjes, rustige meisjes met weinig lef, humor en actie.(...) . Dressuurmeisjes zijn niet best hoor!” (Claudia, respondent 3)

“Ik vind dressuurruiters wel leuk hoor, maar wel een beetje softies, homo’tjes. Springen vraagt toch meer lef en zo, meer actie, die jongens zijn ook gewoon stoerder daardoor.(...) Dressuur vraagt toch wat meer ritmegevoel en sierlijke bewegingen en zo. Zo zijn die dressuurmensen ook altijd wat meer” (Yvette, respondent 10)

“Dressuur heeft wat meer karakter en springen meer spanning. Vrouwen en homo’s hebben vaak een heel lief en positief karakter, dat past goed bij dressuur. In het springen zie je toch meer de lefgozers die de spanning toch wel opzoeken.” (Antoinette, bokt.nl)

De vertaling van gendered sporeigenschappen naar gedragseigenschappen van de deelnemers, maakt de creatie van collectieve vooroordelen en stereotypevorming (het ‘prototype’) mogelijk. Sociale machten zoals de media, beïnvloeden de creatie van zulke gendered beeldvorming en ideologieën en zorgt voor een wijde verspreiding daarvan (Whannell, 2002). Volgens Luijt & Elling (2007) is het daarbij vooral de herhaaldelijke weergaven van traditionele genderbeelden die solide en machtig zijn, en die zorgt voor de traditionele beoordeling van bepaalde sporters en (gendered) sportpatronen:

“De sportmedia spelen een belangrijke rol in de beeldvorming over sporters (...). Door bepaalde sporters structureel op dezelfde manier weer te geven ontstaan stereotiepe beelden die aansluiten bij de bestaande beeldvorming over sociale verschillen. Sportjournalisten maken (onbewust) gebruik van dominante, stereotiepe vertogen over niet-dominante sociale groepen. (...). Door bepaalde kenmerken en eigenschappen te benadrukken krijgt de betreffende groep sporters eigenschappen toegewezen, die bijdragen tot het ontstaan van stereotiepen of de bevestiging van reeds bestaande stereotiepe beelden naar bijvoorbeeld gender” (Luijt & Elling, 2007:31)

In het kader van dit studiedomein blijkt de mediabeeldvorming over dressuurruiters nog overwegend negatief, ofwel krijgt een lage sociale status toebedeeld. Zo worden de mannelijke leden van het Oranje dressuurteam weinig en negatief uitgelicht, in tegenstelling tot hun teamamazones. Dit was een reden voor de jonge dressuurruiter Laurens van Lieren om een dressuurtalentenjacht te organiseren en reality-soap te maken over zijn sportcarrière richting de Olympische spelen van Beijing, programma’s die werden uitgezonden op twaalf regionale televisiezenders (<http://evenementen.laurensvanlieren.nl>). Beide programma’s werden wegens lage kijkcijfers vroegtijdig van televisie gehaald en ook de beeldvorming en presentatie van dressuurruiters in de media, is in de gedachten van respondenten Johan en Sandra nog even negatief en feminien:

“Dat de springsport door mannen wordt gedomineerd en vaak ook echt een mannenevenement is, komt ook door het beeld dat je meegegeven wordt door de televisie en afbeeldingen in de bladen. Je ziet altijd dressuurvrouwen zitten te aaien en borstelen en springruiters die adembenemend spannend vliegen over hindernissen.” (Johan, respondent 5)

“Het beeld van de dressuursport als vrouwending is denk ik door de maatschappij zo gemaakt. Zo wordt voetbal met al zijn mannen ook echt voor mannen uitgezonden op televisie en bij dressuur zie je (...) alleen Anky [van Grunsven] en Isabel [Werth]: blonde vrouwen die hun paarden klopjes geven en rondjes huppelen in een zandbak. (...) en al die meiden op de tribune inzoomen hé. Alles vrouw!” (Sandra, respondent 9, red IB)

Conform de socialisatietheorie zoals besproken in paragraaf 2.2.1 zijn er nog meer socialisatievormen die zorgen voor de verspreiding van stereotypebeelden van dressuurdeelnemers, zoals primair via specifiek pedagogische vormen (familie, kerk, enzovoorts) en meer algemeen of secundair via vrienden, sportleraren of

internet (Connell, 2002:77; Young, 1980:153). Deze vorm en wijze van invloed komt in paragraaf 4.5.3 aan de orde.

Naast het feit dat mensen karaktereigenschappen krijgen toebedeeld aan de hand van hun paardensportdeelname, hebben deze toeschrijvingen gevolgen voor de identiteitsbepaling en sociale status van de deelnemer: *“dressuurruiters zijn altijd van die zeikerds, van die supermutsen! Alles pietje precies...bah. Jongens die dressuur rijden, zijn ook negen van de tien keer homo, dat zijn ook van die zeurmensen.(...). Homo’s zijn net als dressuurmensen zo en zo puntje precies, een beetje kakkers.”* (Anneke, respondent 1). Deze identiteitsbepaling toont de veelvoorkomende verwijzing naar sekse en gender sekse en gender. Immers, zoals Elling (2003:10) en Angelini (2008:131) aangeven, is de Sport Gender een bron van informatie over de ‘typische deelnemers’. En omdat de paardensport en de dressuurdiscipline sec zeer feminien gendered zijn, is het niet verwonderlijk dat respondent Anneke en met vele anderen, de stereotypering van deelnemers in sterke mate richt op de sekse en genderbepaling: *“voltige is echt voor vrouwen, want dat heeft met gymnastiek te maken. Dat zijn ook altijd van die sierlijke turndames. Dressuur ook, maar dat zijn dan kakkers en homo’s. De jacht is weer echt voor mannen. Zij vinden het niet zielig om dieren te vermoorden. Vrouwen (...) hebben die emoties wel”* (Anneke, respondent 1). Anders gezegd uit het conventionele discours over traditionele sekserolpatronen, zich concreet vooral in stereotypering over en van deelnemers. Het conventionele genderdiscours zorgt er ook voor dat daarvan afwijkende, zoals een man in een traditionele vrouwensport zoals dressuur, een eigen stereotype toebedeelt krijgen en bovendien negatief wordt benaderd. Dit geldt binnen de case vooral voor mannen die als *genderdevianten* sporten in het feminiene dressuurdomein. Want als besproken draagt door de feminiene Sport Gender en hegemoniale masculiene dominantie, deelname van mannen aan de dressuursport niet bij aan een geïdealiseerde socialisatie tot een ‘echte’ man. Dressuurruiters blijken dan ook gezien te worden als een ‘anders soort man’: *“ik vind jongens die aan het dressuren zijn er belachelijk uit zien! Ik schiet er echt van in de lach! (...)Het is toch vreemd zo een pisnacht in een pinguïnpakje? En soms draaien ze ook nog zo met hun kontje!* (Anneke, respondent 1). Feitelijk zorgt het ‘anders zijn’ van dressuurruiters dan ruiters binnen andere disciplines, voor een beeldvorming dat zij minder masculien of ‘minder loyaal’ zijn aan de heteroseksuele hegemoniale norm, een beeld dat afbreuk doet aan de masculiniteit van ‘het prototype’ dressuurruiter:

“Mij valt het op dat veel mannen die hoog in de dressuursport rijden, allemaal homo’s zijn of lijken. In de spring- en westernsport niet (...). Ik weet niet waar dat aan ligt, maar het valt in ieder geval op. (...) Verder zijn wel alle jongens die ik ken en die dressuurrijden, echte watjes hoor” (Stefanie, bokt.nl)

“Ik had een instructeur en die reed ook dressuur en aan zijn uiterlijk en rijden vond ik al iets dat niet echt ‘normaal’ was. Later zag ik dat hij een vriend had, ze hadden zelfs en geadopteerd kindje. Oké, die mensen willen ook een gezinnetje, maar ik vond het er allemaal toch echt heel raar uit zien. Heel anders dan normale mannen in ieder geval!” (Audrey, bokt.nl)

Met andere woorden articuleert hegemoniale mannelijkheid steeds het principe dat een man die streeft naar opperste masculiniteit, beter of waardiger is dan ‘de andere’ man. Omdat de dressuurruiter deze ‘andere’ is, wordt hij gemarginaliseerd. De sociale druk en macht die hiermee gemoeid gaat, komt later aan de orde (zie paragraaf 4.4). De marginalisatie werkt als katalysator op de feminiene Sport Gender van dressuur en heeft gevolgen voor de vermeende seksuele oriëntatie van alle deelnemende mannen. Want van deelnemers aan sporten met een masculiene Sport Gender wordt verwacht dat zij ‘hetzelfde’ zijn (heteroseksueel en patriarchaal) en van mannen die afwijken van de gendered sportnorm dat zij ‘anders zijn’ – onder meer in hun seksuele oriëntatie (Hekma, 1994; Luijt & Elling, 2007:31):

“Als een relatie alleen kans van slagen heeft als je vriend of vriendin zelf ook uit de paardenwereld komt (...), dan blijft mijn keuze heel beperkt! Dan kan ik alleen nog maar kiezen uit homo's of springruiters!” (Dominique, boks.nl)

“Dressuurruiters zijn allemaal homo's. Ik ken er niet één die geen homo is. De meesten hebben in het begin een vrouw, maar daarna komen ze toch uit de kast. Dan komt op een gegeven moment ineens toch die stalmeester om de hoek zetten!”(Arno, respondent 2)

Het is duidelijk dat dressuurruiters regelmatig gestigmatiseerd worden als homoseksueel, dan bijvoorbeeld springruiters. Dit zegt natuurlijk niet dat er per definitie ook meer homoseksuelen deelnemen aan de dressuursport. Net zoals besproken is in paragraaf 2.4.2 kan het zijn dat de homoseksuelen binnen de dressuursport enkel meer openlijk uitkomen voor hun seksuele oriëntatie: *“ik denk dat in de dressuursport mannen eerder toegeven dat ze homo zijn. Je zult niet snel een voetballer horen zeggen dat hij homo is, terwijl er zo ongelooflijk veel mannen voetballen. Ik kan me echt niet voorstellen dat die allemaal hetero zijn. Weer die machocultuur hé, het niet eerlijk durven zeggen.”(Maurice, boks.nl)*. Buiten het feit dat dressuurruiters het label ‘homoseksueel’ opgeplakt krijgen, wordt de keuze van homoseksuelen en ‘minder mannelijke mannen’ ook verklaard aan de hand van het stereotypebeeld van zulke mannen enerzijds en van de dressuursport anderzijds:

“Op de [dressuur] top zijn er wel meer mannen, maar dat zijn natuurlijk wel allemaal nichten en dus ook [mensen] met vrouwelijke hormonen. (...)Het moet toch wat tuttiger, netter en preciezer zijn en homo's zijn daar goed in. (...) Hoge homo-aantallen zul je ook wel hebben bij sporten zoals bij kunstschaatsen of zo” (Michiel, respondent 6)

“Bijna alle dressuurruiters zijn homo's. (...) Zij letten veel meer op hun uiterlijk, hun uitstraling. Dat zit ook in de basis van de dressuur. Zo van: 'hoe ziet mijn paard eruit? Zit mijn speldje recht? Is mijn laars schoon?'. Je moet toch jezelf verkopen wil je aan punten komen. (...) Homo's zijn denk ik gevoeliger voor het uiterlijke [aspect] en daar ook gewoon sneller tot aangetrokken.” (Arno, respondent 2)

“Omdat het allemaal zo strak en precies moet zijn in de dressuur zitten er ook zoveel homo's. Die dingen zitten in de aard van homo's. Kijk, wij zijn ook netjes, onze paarden zijn ook gewoon schoon en het tuig is gepoetst. Maar die homo's zijn er altijd net overheen, richting het showplaatje.” (Sandra, respondent 9)

Dressuurmannen zijn in mijn ogen allemaal homo's. Het zijn allemaal van die typetjes van 'kijk mij eens!'. Van die lui die zichzelf heel mooi vinden, met klikklak schoentjes en zo. En zo is de dressuur: zien en gezien worden en dat heet ze warm welkom!” (Claudia, respondent 3).

De dominante logica achter dit patroon is wederom gelegen in het dualistische en essentialistische beeld dat mannen die ‘anders’ zijn dan heteroseksuele hegemonale mannen - minder masculien zijn en dus feminien en dus houden van dezelfde traditioneel geconstrueerde sporteigenschappen als vrouwen (zoals beheersing en ritmiek).

De respondenten hebben veelal een ietwat negatieve toon als zij praten over de stereotype dressuurruiter. Meestal komt de negatieve verwijzing naar homoseksualiteit niet direct in de vorm van een daadwerkelijke afkeur van homoseksualiteit (zoals besproken is in paragraaf 2.2.2). Want homofobie is niet per definitie gelegen in een veroordeling van homoseksualiteit op zich, maar meer in het besproken ‘anders zijn’ (Sandfort, 2005:598; Plummer, 2001:21): *“ de afkeer van nicherigheid (...) gaat vooral om met vrouwelijkheid geassocieerd gedrag van mannen dat een breed terrein bestrijkt: (...) zich niet breed maken, (...) een slap handje geven, hoog stemgeluid, taalgebruik met veel verkleinwoorden, veel aandacht voor mode en uiterlijk (...)”* (Hekma, 2007:87). Het hoeft dus ook niet zo te zijn dat de respondenten die dressuurruiters als devianten beschouwen en als ‘homo’ bestempelen, homoseksualiteit *an sich* afwijzen. Dit geven sommigen zelf ook aan:

“Ik heb geen hekel aan homo’s hoor, maar het is gewoon zo dat zij zo ‘over de top’ zijn en echt altijd bezig zijn met hun uiterlijk en zo. Ik vind ze zelfs wel gezellig!” (Claudia, respondent 3). Anderen zijn juist overdreven positief over de homoseksuelen in de dressuursport: “doe mij maar nog een dressuurhomo! Hij gaat overal met me mee naartoe, helpt me mijn paarden klaarmaken en setjes uitzoeken en houdt alle roddels voor me bij! Ik noem hem altijd mijn handtas!” (Annie, 27-8-2008). Hekma (2007) geeft in het voorgenoemde citaat aan dat vooral het op velerlei wijze ‘niet stoer’ of non-masculien voorkomen met homofobie wordt geassocieerd. Ook de respondenten van dit onderzoek tonen en reeks aan voorbeelden dat hoewel homofobische termen veel gebruikt worden in de stereotypering van dressuurruiters, dit niet expliciet seksuele bedoelingen heeft of een afkeuring betekend van de deviate persoon of seksuele oriëntatie. De verwijzing naar homoseksualiteit en (negatieve) beoordeling als zijnde ‘nichterig’ van bepaald gedrag, vat Plummer samen in de tabel *Homophobic meanings* (2001:18). Van de dertien eigenschappen die Plummer noemt, kwamen minimaal negen punten terug in de associaties van respondenten:

Tabel 1: *Homophobic meanings* (Plummer, 2001:18)

1. Being soft, weak and timid
2. Being slow to mature physically
3. Acting like a girl
4. Being artistic
5. Appearing different
6. Not integrating with peerculture, being an outcast
7. Not confirming to peer expectations
8. Not participating in prestigious team sports
9. Sexual orientation?

Hoewel respondenten deze verzachting aangeven, blijkt de vermeende aanwezigheid van een feminiene homoseksualiteit (ofwel nichterigheid) binnen de dressuursport wel gevolgen te hebben voor de beoordeling en veroordeling van alle mannen die dressuurrijden. Er zit dus duidelijk een manifeste koppeling tussen dressuur en homoseksualiteit. Om dat proces te volgen is het schijnbaar nodig dat de deelnemers en disciplines op een zeer normatieve wijze tegenover elkaar worden gepositioneerd, waardoor er twee (elkaar uitsluitende) gendered types, domeinen en Sport Genders ontstaan. Deze zijn bijvoorbeeld gebaseerd op onder meer de vermeende sfeerverschillen, uitstraling en sportprestaties:

“De springruiter is het type die lekker vroeg op wedstrijd komt zodat hij nog een bakkie kan doen en een beetje na blijft hangen voor de gezelligheid. De dressuurmeut, die komt exact op tijd zodat ze gelijk kunnen opstappen en gaat na de wedstrijd gelijk weer weg. Die neemt dan ook nog het liefst een eigen thermoskan thee en broodje kaas mee, terwijl de springruiter naar de bar loopt voor een hamburger en uiteindelijk nog een potje bier mee drinkt.” (Pascal, respondent 7)

“Ik kan echt niet tegen dat dressuurgeneuzel (...) van die wijvendingen (...) zoals dat rijden in bijpassende kleuren en bang zijn dat de paarden geblesseerd raken (...). Mannen gaan een stuk sportiever om met de paarden, minder meuterig. (...) Kijk maar in de springsport, daar gaat alles veel makkelijker”(Renate, respondent 8)

“Een dagje springen of een bosrit? Rot toch op man, dat durven al die dressuurmutsen helemaal niet, die kunnen alleen maar zeiken...de angsthazen. Ze hebben de duurste paarden op stal staan maar wat doen ze ermee? Versieren. Verder geen kut. En die paarden kappen er ook gewoon mee hé. Want die voelen als zo een pronker wéér met een chagrijnige, fanatieke en wedstrijdgestreste kop op hun rug zitten. Ik zou dan ook niet meer willen lopen! Ga toch springen, veel relaxter.” (Jaap, 2-12-2007)

Pascal verwijst naar de nonchalante sfeer binnen de springsport en de ontspannen, gezellige houding van de deelnemers, in tegenstelling tot de kille dressuurrijders. Renate meent dat deelnemers aan de dressuur vele malen minder gemakkelijk en sportiever met hun paarden en uiterlijk omgaan dan deelnemers aan de springsport en Jaap is heel normerend in de zin dat dressuuramazones veelal chagrijnige, gestreste angsthazen zijn. Hoewel minder voorkomend, plaatsen sommige respondenten ook de springruiters als normatieve andere, zoals respondent Michiel: *“er zullen best springruiters zijn die Dope of Speed of iets respectloos anders gebruiken. (...) Het wordt nooit gecontroleerd maar die spingmacho’s gaan toch altijd net wat gedachtelozer, achtelozer door die baan heen. Met dressuur heb je alleen maar concentratie, neem je niet van die idiote risico’s voor jezelf en je paard.* (Michiel, respondent 6). De ogenschijnlijk sterke tegenstellingen worden enerzijds gebruikt om de stereotypen kracht bij te zetten en te bevestigen, anderzijds om van beide disciplines gescheiden werelden te maken die de Sport Genders bestendigen. Hoewel dit niet doelbewust en/ of wenselijk hoeft te zijn, worden de afgebakende werelden of disciplines in geval van deelname dus wel gebruikt als symbolen die iets zeggen over de identiteit van een persoon. Het is voorts niet ondenkbaar dat, conform de theorie van Butler (*Gender Trouble*, 1990), paardensporters de cultureel afgebakende disciplines ook gebruiken als element en/of symbool in de compositie van hun (gender)identiteit. Paragraaf 4.5.2 gaat hier op in.

Het heersende beeld van de dressuur en springsport als twee werelden, met bijbehorende stereotypen en karakters, heeft ook gevolgen voor de waardering van de sport en diens deelnemers (Jankowiak, 1993:165; Six & Eckes, 1991:58; Boca, 1981). De sociale afwijking in de vorm van een gender-atypische sportpatroon zoals die van de dressuurruiter, wordt sociaal vertaald in een tekortkoming van traditioneel mannelijke eigenschappen. Hierdoor wordt zijn sportpatroon verhoudingsgewijs veel lager gewaardeerd, dan wanneer een vrouw deelneemt aan bijvoorbeeld de masculien geconstrueerde springsport (Young, 1980; Elling, 2002:166; Sandfort, 2005:599; McCreary, 1994; McGinnis et al, 2003:5; Hekma, 2007:86). Daarbij is bekend dat de meeste sportbewegingen gebaseerd zijn op masculien geconstrueerde (lichaams)normen, wat de ongelijkheid in waardering ook ondersteunt en masculiniteit kan bedreigen (Langer & Martin, 2004:6; Elling, 2002:79). Getuige de relatief negatieve houding ten aanzien van dressuurrijdende mannen en positieve houding ten aanzien van springende meisjes onder verschillende respondenten, kan gesteld worden dat zij in hun beoordeling of waardering van het stereotype deelnemer, de ideologie volgen dat gedrag dat gender non-conformerend gedrag onder meisjes meer geaccepteerd is dan vice versa: *“zie je die meid daar? Zij koopt altijd van die monsters waar niemand iets mee kan, maar na twee maanden gaan ze voor haar door het vuur. Echt top die meid, daar kan bijna geen vent aan tippen!* (Jaap, 5-12-2007). En: *“als je die mannen in de springring ziet kijken naar mijn dochter die daar dan met haar paardje doorheen tippelt, dan vinden ze haar toch altijd wel erg stoer. Leuk.”* (Pascal, respondent 7)

Concluderend lijkt het alsof intern in de (maatschappijbreed feminien geconstrueerde) paardensport, een sociaalkritische nuance heerst: *“echt niet alle ruiters zijn homo, hoor. Wat heel Nederland ook mag denken, er zitten heel mannelijke mannen in de sport”*(Anke, bokt.nl). Maar wanneer deze toegespitst is per discipline, dan treedt direct het hegemonieomarmend perspectief in werking dat traditionele sekserolpatronen volgt en normerend is over dressuurruiters: *“de meeste [dressuurruiters] zijn nog vrouwelijker dan de gemiddelde vrouw! Stelletje homo’s...”* (Isabella, bokt.nl). Kort gezegd zijn de gendergrenzen binnen de paardensport scherp gemarkeerd en blijkt dat paardensport net als andere sociale organisaties, een interne masculiniteithiërarchie

met een eigen dominante vorm heeft. Die vorm bepaalt, zo bleek uit voorgaande subparagraaf, de sportcultuur en de juiste plek voor de ‘echte mannen’ van de sport. Het lijkt er bovendien op dat binnen de feminiene paardensport de macromaatschappelijke, traditionele opvattingen over masculiene mannen en feminiene vrouwen doorwerken. Concreet omschreven worden springruiters onder meer als stoer, agressief, moedig, sterk en actief genormeerd – en dressuurruiters als sierlijk, vrouwelijk, esthetisch, beheerst en ritmisch. Wel is het zo dat de stereotypering en de waardering daarvan, ook een persoonsgebonden visie is. De omschrijving van de stereotype dressuurruiter is vooral opgebouwd uit feminiene geconstrueerde eigenschappen; net als de intrinsieke sporteigenschappen van dressuur. Voor mannelijke deelnemers bleek dat masculiniteitafbrekend en statusverlagend te werken, en te zorgen voor een impliciete verwijzing naar homoseksualiteit. De insluitende aard van zulke stereotypen lijkt te functioneren als een inscriptie voor alle dressuurruiters, want respondenten voorspellen veelvuldig karaktereigenschappen van dressuurruiters aan de hand van stereotype beeldvorming. De paardensporters hebben dit zelf goed door. Zij ervaren op tal van manieren dat de dressuursport een feminiene Sport Gender heeft en daarin verschilt van bijvoorbeeld de springsport.

4.4 Ervaringen van ruiters en amazones met de hippische Sport Genders

4.4.1 De prins op het witte dressuurpaard?

Het normatieve (stereotype) beeld dat dressuurruiters – in tegenstelling tot bijvoorbeeld springruiters - niet voldoen aan de masculiniteitnorm, wordt breed gedragen binnen het paardensportdomein en de macromaatschappij. De respondenten vinden hen onder meer ‘watjes’, ‘vrouwelijk’, ‘beheerst’, ‘sierlijk’, ‘anders’ en ‘niet heteroseksueel’ ofwel ‘homoseksueel’. De gendergrenzen bleken daarbij scherp gemarkeerd en er lijkt een interne masculiniteithiërarchie met een eigen dominante vorm te heersen: de dressuursport als gemarginaliseerd domein en de dressuurruiter als gestigmatiseerde en genormeerde ‘mindere’ van de masculiene springsport. Die discipline zou dienen als plek voor de echte mannen; de moedige, krachtige, nonchalante, stoere, mannelijke, springruiters. Conform Connell’s theorie (2002) bleek dat als mannen toch deelnemen aan deze feminiene sportdiscipline, sommige respondenten deze *devianten* een sociaal lagere status- en masculiniteitniveau toeschrijven dan hun springende, westernrijdende en racende sportgenoten. Ook uitten zij massaal de schets dat dressuurruiters meestal een homoseksuele voorkeur hebben – ook als de betreffende ruiter zelf aangeeft een heteroseksuele interesse te hebben.

Hoe ervaren de ruiters en amazones zelf de (differentiële) Sport Genders van dressuur en van andere disciplines (zoals de springsport)? Het is voor de hand liggend dat de normatieve opvatting over de paardensport en dressuursport in het specifiek en de deelnemers, gevoeld en beleefd worden door de ruiters en amazones. Hoe zij de differentiële Sport Genders en gevolgen van de stereotypebeeldvorming ervaren, is een belangrijke factor voor deze studie. Want ervaringen van (ex-)deelnemers zijn informatiebronnen over de (gender) cultuur binnen een bepaalde sport (-groep) en die kennis kan de continuïteit in sportdeelname beïnvloeden, waarmee de sekseverdeling binnen paardensportdisciplines bestendig kan worden.

Het bleek dat opvattingen over de dressuursport en over de springsport als alternatieve tegenhanger daarvan, vaak leiden tot negatieve veroordelingen van de deelnemers. Omdat dressuurruiters daarom vooral een negatief stereotype krijgen toegeschreven, treedt geregeld discriminatie op (De Clercq, 2003:15). De discriminatie die binnen de paardensport en tegenover dressuurruiters lijkt op te treden, komt veelal in de vorm van homofobie en is accuraat te omschrijven in de woorden van Hekma (1994:7): “*iedere achterstelling of negatieve bejegening van individuen of groepen op grond van kenmerken die in de context van de handeling geen aanvaardbaar motief vormen. (...) Het kan gaan om uitsluiting, achterstelling, belediging, schelden, bedreiging of fysiek geweld*”. Vooral een latente vorm van discriminatie lijkt voor te komen onder de

respondenten. Het bleek namelijk dat sommige respondenten het label ‘homo’ wel negatief gebruikten als vorm van discriminatie ten opzichte van dressuurrijdende mannen – maar niet direct als vorm van discriminatie ten aanzien van homoseksualiteit *an sich*. Sommige deelnemers ervaren dit ook als zodanig: *“het zijn geen potenrammers die het meest schelden, de echte homohaters, maar gewone mensen die geen beter woorden weten te vinden om te uiten dat mannen die dressuren gewoon verwijft overkomen”* (Ben, 18-06-2008). En *“ik denk dat een man in de dressuursport vaker getolereerd wordt dan hij denkt. Ook als hij homo is. het is vaak oppervlakkig wat geroep, maar mannen en vrouwen vinden het vaak best leuk dat [mannen deelnemen]”* (Johan, respondent 5).

De toch opkomende discriminatie of achterstelling van dressuurruiters, is gebaseerd op een aantal feminien geconstrueerde sportintrinsieke kenmerken (sier, lenigheid, beheersing, et cetera) die sociaal een lage status of waardering ontvangen. Het bleek echter niet specifiek ‘de strakke broek’ of de ‘siercomponent’ die de Sport Gender zo feminien maakt, maar meer sierlijkheid *in de context van dressuur*. Feitelijk kan de waardering van sportintrinsieke eigenschappen dus verhoogd of verlaagd worden afhankelijk van de heersende genderspecifieke beeldvorming (Elling, 2002:169). Dat deze in de context van dressuur duidelijk verlaagd wordt, blijkt bijvoorbeeld uit de volgende ervaringen van paardensporters met de verschillende Sport Genders van dressuur enerzijds en springen anderzijds: *“een vriendje van mijn broertje riep altijd heel hard tegen ons hoe stom paardrijden is. Toen ging hij een keer mee op springwedstrijd en hij vond alles even tof en fantastisch. Hij vroeg of hij volgende keer weer mee mocht als we gingen springen tenminste (...) dressuur vond hij maar suf en voor saaie homo’s”* (Arno, respondent 2). Ook buiten de paardensportwereld ervaren paardensporters toch een vorm van genuanceerdheid in de veroordeling van dressuur en andere disciplines zoals springen:

“Standaard (...) als ik tegen iemand zeg dat ik met paarden werk, dan zeggen ze: ‘oh leuk! Doe je dat springen of zit je op de renbaan?’ En dan zeg ik: ‘nee, ik doe dressuur’. En dat kennen ze natuurlijk allemaal wel van Anky en dan is het: ‘oh dat is dat huppelen, dat wel bewegen niet vooruit’. (...) Dat is natuurlijk ook het enige fragment dat Studiosport toont; de piaffe en passage. Dat is voor een leek ook het meest vreemd en meest tastbaar om te zien. En dat ziet er wel een beetje betuttelend en vrouwelijk uit. Hebben mensen weinig mee. Ze zeggen ‘knap hoor’, maar als ze hun rug omdraaien denken ze ook ‘sukkel’! Dat kan ik me voorstellen. Want als ik naar darten kijk, dan zie ik ook alleen maar bierdrinkende losers in de kroeg – terwijl het van zo’n Raymond van Barneveld dan weer wel knap is dat hij iedere keer die pijltjes op het juiste moment in het juiste vakje gooit.”(Michiel, respondent 6)

“Vrienden van me rijden geen van allen. (...) Ze moeten wel eens lachen dat ik paardrijd. Springen vinden zij veel leuker dan dressuur. Dat is natuurlijk ook leuker om naar te kijken, veel mooier, heftiger.” (Jeroen, respondent 4)

Mannen horen dus in de masculien geconstrueerde springsport deel te nemen en niet in de feminiene dressuur. Bij het oversteken van deze scherp afgebakende gendergrens, ervaren sommige respondenten dat zij als afwijkend of ‘anders’ worden gezien door de omgeving, het hoort immers niet: *“ik ken een jongen die dressuur doet en die gaat ook niet zoveel met jongens om, gewoon omdat hij het beter kan vinden met de meiden. Dat vinden de andere jongens raar en nu noemt iedereen hem homo omdat hij en met paarden danst en met meiden omgaat”* (Isabella, bokt.nl). Zoals voorspeld in paragraaf 2.2.2 wordt ervaren dat vooral mannen die dressuurrijden minder waardering krijgen door hun (vermeend genderdeviante) sportpatroon. Zij merken dit vooral, en overeenkomend met de theorie van onder meer Caudwell (1999:401), door een verhoging in significantie van seksualiteit: *“ik heb mijn vriend op de manege leren kennen. We reden ook altijd graag samen, zaten in dezelfde dressuurles, alleen werd hij dan nog wel eens uitgescholden voor homo. Dat was wel minder.”* (CJ, bokt.nl). En: *“er staat een jongen bij mij op stal (...) en op school is hij volgens [medeleerlingen] een sukkel en een homo omdat hij dressuur rijdt”* (Salima, bokt.nl).

De negatieve bejegening van dressuurruiters en de relatief positieve waardering van dressuurruiters daartegenover, wordt dus ook als zodanig ervaren door de meeste respondenten. Deze ervaring komt wel in verscheidene vormen. Een relatief milde vorm van negatieve bejegening ten opzichte van dressuurruiters, ervaren de respondenten in de vorm van ‘grapjes’:

“En dan komen ze weer hoor: ‘heb je zijn strikjes wel uit zijn manen gehaald? Of ‘je roze dekentje ligt nog voor je stal’. En ‘kom op, maak eens een mooi changementje en appuyementje en met je neus in de lucht Henri, hup hup borstjes vooruit!’ Meestal kan ik er wel om lachen, maar de grapjes worden soms wel wat veel. (Henri, 28-04-2007)

“Dressuur heeft in de mannenwereld toch een bar slecht imago. Het wordt vergeleken met ballet en zo, echte vrouwendingen. Daar komen al die homograppen natuurlijk ook vandaan. Het is natuurlijk nogal makkelijk te plagen: iedere dressuurruiter en iedere danser is homo!” (Isabella, bokt.nl)

De grapjes zijn vooral gebaseerd op voor ieder herkenbare stereotype beeldvorming van de dressuur en dressuurdeelnemers en bestendigen die imago’s door de herhaaldelijke benoeming. Het maken van ogenschijnlijk schuldige grapjes kan in structurele vorm leiden tot een meer discriminerende vorm van ‘humor’, ofwel pestgedrag. Pesten is een meer actieve vorm van het uiten van negatieve vooroordelen (ofwel discriminatie) en komt voor in alle sociale instituties van de maatschappij en onder alle leeftijden, maar in verhoogde mate onder kinderen en jongeren: *“although bullying (the repeated exposure over time to negative actions on the part of one or others) occurs in many environments (workplace, home, on streets), most attention has been given to its occurrence in schools. Among children and adolescents this would include name calling, teasing, hitting or kicking, and rejection”* (Young & Sweeting, 2004:527). Respondent Yvette en Sandra hebben bijvoorbeeld ervaren hoe en waar het pesten van dressuurruiters vorm heeft:

“Jongens in de dressuur worden gepest als ze op straat hangen of zo. Want het is gewoon niet stoer. Dan doen de andere jongens de hele tijd, en vooral als er meisjes bij zijn, lullig daarover. Zeggen ze dat hij homo is en gaan ze rare dressuurbewegingen voor zijn neus doen (...) en tikkies geven en zo. (...) En bij ons zit een klein jongetje op de club en daar zeggen andere jongens ook al tegen dat hij homo is. (...) Later zal dat erger worden (Yvette, respondent 10)

“ik ken een jongen van school en die is gestopt met dressuur, of eigenlijk helemaal met rijden, omdat andere kinderen op school hem uitscholden voor homo en watje. Hij is zelfs een keer aangevallen met een zweep! Die jongen had het echt zwaar. (Sandra, respondent 9)

Dat het plaag- en pestgedrag in verhoogde mate disciplineafhankelijk is, blijkt wel uit de volgende reacties:

“Dezelfde vrienden die Stefan [clubgenoot] pestten over zijn hobby, waren uiteindelijk een keer op de club. Wij sprongen toen net even wat hoger, en toen vonden die jongens het toch wel bijzonder mooi en interessant om te zien hoe hoog de hindernissen stonden. En Stefan had toen ook zoiets van ‘ik ben ook eigenlijk gek dat ik gestopt ben’. Toen is hij weer begonnen en het pesten is toen ook gestopt. Ik weet niet of dat ook gebeurd was als er toen gedresseerd werd. (...) dat is natuurlijk weinig spectaculairs aan te zien, niets stoers aan!” (Sandra, respondent 9)

“Ik ken echt weinig jongens die dressuren. Vooral niet in de jeugdleeftijd (...). Ik ken er nu eentje, maar als ik dat aan mijn vrienden vertel, dan vinden ze hem direct een flikker. Tenzij hij aan paardenrennen doet, of crossen natuurlijk, dan ineens niet.” (Angela, bokt.nl)

Sommige respondenten geven aan het slachtoffer te zijn geworden van pestgedrag op basis van hun sportkeuze. Het zijn van en slachtoffer van sociale macht is voor veel mensen een gevoelig en/ of beschamend onderwerp en dus niet iets waar zij graag over praten. Zo zwakte respondent Jan het pestgedrag af en toont de

conversatie tussen Jeroen en zijn ouders dat hij een halve werkelijkheid schetst. De buurman van Sascha ten derde, draaide de pestsituatie naar een meer statusopleverende hegemonieomarmende situatie:

“Ik reed vroeger ook veel in de woonwijk met de pony, en dan riepen ze ook van alles en nog wat naar me. Omdat een jongen op een paard zit, dat hoort niet vinden veel mensen. Maar ach, één keer je middelvinger opsteken en het is over... (Jan, 28-03-2008)

“Jeroen: ik ben een tijdje uit het rijden geweest. De pony die ik had steigerde bij mij. Nu loopt ze M2 dressuur met een meisje. Ik kreeg het niet voor elkaar! Ma: Maar jij bent toen ter tijd ook wel veel gepest op school [door je dressuurrijden] (...). Jeroen: Nou dat was niet de reden dat ik stopte. Pa: Schei uit! Je hebt wat zitten kniezen hier thuis! Ze hebben je zo lang gepest tot je niet meer wilde rijden! Jeroen: Echt niet! Ma: Nu niet liegen(...) ze hebben je net zo lang doorgepest. (...) Jeroen: Nou ja, misschien ook wel (...) ze zeiden altijd dat ik een homo was en een sukkelig mietje (...) of dat ik een meisje was, dat heb ik ook veel gehoord. Pa: Dat pesten ging echt ver. (Jeroen, respondent 4)

“Mijn buurman is nu 25 en vroeger werd hij altijd gepest met dat hij een paardenhomo was. Dan zei hij: ‘gaan jullie maar fijn samen douchen na het voetballen, ik ga wel met de meiden rijden’! Dat vond ik een goede.” (Sascha, bokt.nl)

Er kan gesteld worden dat het pestgedrag relatief veel voorkomt aan het adres van dressuurruiters. Toch ervaren zij dit niet allen in eenzelfde mate. Wanneer een dressuurruiter aangeeft geen plaag- of pestgedrag te ervaren, hoeft dit niet te betekenen dat er daadwerkelijk niet gepest wordt. Het (mogelijke) slachtoffer ervaart dit alleen niet als zodanig. Hoe dan ook blijkt er kwalijk discriminatie op te treden ten aanzien van mannen en jongens met een gender-atypisch sportpatroon, zoals dressuurruiters; een vorm die volgen Langer & Martin (2004:11) te associëren is met vrijwel dezelfde hevigheid aan problemen als die homoseksuele jongeren ontvangen. Gevoelens van schaamte bijvoorbeeld zijn: *“ik schaam me toch ergens wel een beetje als ik op verjaardagen weer mij moet verdedigen voor mijn sport. Nee er zitten niet alleen maar homo’s op, nee er zitten niet alleen huppeltjes in een dressuurproef, nee ik vlecht mijn paard niet iedere keer als ik dressuur doe (...) best vervelend”* (Johan, respondent 5).

Ruiters en amazones erkennen en ervaren het verschil in waardering van dressuur versus springen en dressuurruiters versus springruiters ook in de vorm van seksuele aantrekkelijkheid. Jonge sportende lichamen zijn bronnen van seksualiteit en het sportdomein dient meer dan eens als huwelijksmarkt (Dekkers, 2006). Zo werd in de *fin-de-siècle* de paardensport gepromoot als producent voor de ware Franse mannelijkheid en ook het hedendaagse reality programma *‘Joe Millionaire’* bouwt hierop voort door Joe als ‘kanjer te paard’ af te beelden (Weil, 2006:87). De romans en volkssprookjes waarbij de charmante prins komt aanrijden op zijn paard en daarmee zijn macht, aantrekkelijkheid en welvaart toont die alle vrouwenharten harder laat kloppen, zijn niet te tellen. Niets van dit lijkt echter waar *in het geval van* dressuurruiter. Het non-masculiene beeld dat dressuurruiters uitstralen zorgt voor twijfels over de seksuele geaardheid van dressuurruiters en hun ‘mannelijkheid’ en daarmee heteroseksuele aantrekkelijkheid: *“vooral in de puberteit worden jongens die dressuren uitgemaakt voor meisje en homo. Dat zag ik bij mijn broer (...). En jongens die gepest worden en ook nog dressuren, die vallen niet goed bij de meisjes hoor!”* (Claudia, respondent 3). Claudia volgt hiermee de stelling van Klomsten et al: *“it might be that girls do not like the idea of connecting the picture of strong and masculine boys to feminine sports such as dance, ballet and gymnastics”* (2005:632). Door de contrapositionering van de springsport als ‘de stoere tak van de paardensport’, wordt de springruiter vaak geplaatst in de sociaal machtige, heteroseksueel aantrekkelijke positie. Zo werken zij volgens sommige respondenten als ware vrouwenmagneten: *“al zijn ze nog zo lelijk, springruiters trekken de mooiste vrouwen aan.(...) Vaak zijn die meiden minstens tien jaar jonger, maar ze krijgen ze toch allemaal het bed in, soms*

tegelijk, ook geen probleem” (Annie, 2-11-2007). Springruiter Martin beaamt dit: *“ik hoef maar in mijn witte rijbroek en springjas de kantine in te lopen en ik heb al sjans. Die meiden vinden het allemaal even mooi, je wilt niet weten wat ze uit de kast trekken om je te krijgen”*(Martin, 26-6-2008). En ook de weergave van ruiters in de media zou dit beeld ondersteunen: *“op tv zie je ook echt van die homo-gasten in de dressuur en de springruiters lopen met de mooiste meiden”* (Jeroen, respondent 4).

Door de ervaringen met de Sport Genders en sociale gevolgen daarvan, lijken sommige dressuurruiters, alsook sommige dressuuramazones, zich te (moeten) verantwoorden voor hun sportkeuze. Zij doen dit bijvoorbeeld door de sport om te vormen of de ‘stoere’ kant van de dressuursport te benadrukken of uitgebreid aan te geven waarom zij *niet springen* in plaats van *wel dressuurrijden*: *“ik ben gaan dressuren omdat mijn pony niet zo goed kan springen”* (Margreet, 02-04-2008). En *“omdat ik paardrijden erg gemakkelijk oppakte, kreeg ik al snel jonge paarden te rijden. Die zijn dan natuurlijk niet ver genoeg getraind om al te kunnen gaan springen, dus ben ik eigenlijk altijd in dressuur gebleven”* (Michiel, respondent 6). De verdediging van de dressuurkeuze lijkt vooral op te gaan voor mannen. Want zoals besproken in paragraaf 2.2.2 worden feminien geconstrueerde domeinen gemarginaliseerd door de dominantie van hegemoniale machtsverhoudingen. Het streven naar deelname en het overnemen van gebruiken binnen zo een domein, zoals de dressuursport, wordt daardoor gezien als sociale *downgrading*. In het verlengde van deze hegemoniale statushiërarchie ervaren amazones in meer masculiene paardensportdisciplines (zoals western en springen) juist het tegenovergestelde: zij worden gezien als ‘stoer’ en positief benaderd vanuit de omgeving: *“op een vrouw tussen een groep [western]ruiters wordt heel leuk gereageerd, zeker als je een plekje hebt gevonden. (...) Mijn dochter in de reining voldoet aan hun eis van ‘moet een beetje ballen hebben’.* (Pascal, respondent 7). En *“mensen vinden het altijd leuk als ze horen dat ik spring. (...) Ze vinden het absoluut stoerder en meer een prestatie wat ik doe, dan mijn vriendin die dressuur rijdt. (...) Ze vinden het gewoon stoerder”* (Inge, 02-08-2008).

Samengenomen hebben negatieve bejegeningen (in de vorm van vooroordelen, stereotypering, grappen, pesten, et cetera) ten aanzien van dressuurruiters, en structureel karakter binnen de sport en ook maatschappijbreed. Paardensporters ervaren dat de sport maatschappijbreed gepositioneerd is als traditioneel vrouwendomein. Daarbinnen vervult de dressuursport die feminie rol en is de springsport gepositioneerd als masculiene tegenhanger – een domein die zogezegd verzachtende omstandigheden biedt voor de masculiene status van de deelnemer. Steeds merken respondenten de marginale status van dressuurruiters op en erkennen of volgen de aan hen toegeschreven feminie eigenschappen. Hierdoor conformeren dressuurruiters zich niet aan de sociaal wenselijke masculiniteitnorm, waardoor dressuurruiters ook buiten de paardensportgroep extra risico lopen om te worden buitengesloten van andere sociale groepen (zoals school- of uitgaansvrienden). Er is in ieder geval geen sprake van een aanzienwaardige, begeerlijke, statusdragende machtige prins op een dressuurpaard.

4.5 Keuzemotieven voor (paardensport)disciplinedeelname

4.5.1 Sportintrinsieke voorkeuren: ‘Bekakt rondrijden met je neus in de lucht’

Waarom kiezen ruiters en amazones wel, of juist niet voor de dressuurdiscipline? De betekenis die individuen geven aan hun sportkeuze, is per individu verschillend. Sommige mensen sporten vanuit een ware ‘passie’ voor een bepaalde sport, anderen uit bewegingsbehoefte. Naarmate kinderen ouder worden, sturen ouders de sportkeuze steeds minder en verhoogd de invloed van mediabeeldvorming en opvattingen en gedrag van kennissen en vrienden (Elling, 2002:133). Algemene factoren die invloed kunnen hebben op participatie of juist non-participatie aan een bepaalde sport, zijn bijvoorbeeld de aanwezigheid van financiële middelen, de sportfaciliteiten in de nabije omgeving, de eigen fysieke capaciteit en de beschikbare tijd. Daarbij meen ik dat

mensen in een zekere mate een persoonlijke voorkeur kunnen hebben voor bepaalde sportintrinsieke eigenschappen, zoals balspelen, en voor samenstellingen van de sportgroep, zoals teamsporten. Als argumentatie waarom men wel of niet deelneemt aan bepaalde paardensportdisciplines, geven de respondenten veel oppervlakkige en genormeerde antwoorden. Dit zijn antwoorden zoals, ‘dressuur is leuker’, ‘springen is stom’, ‘springen is gaaf’, ‘dressuur is saai’, et cetera: *“ik heb toen voor dressuur gekozen omdat ik dat leuker vond dan korfbal. Je kunt echt met je paard een team worden, je moet echt samenwerken”* (Hanneke, bokt.nl). Meerzeggende sportintrinsieke argumenten waren bij veel respondenten gerelateerd aan hun belevenis van de sport of van de reglementen en vereiste vaardigheden voor bepaalde disciplines. Respondenten verwijzen bijvoorbeeld naar de al benoemde sporteigenheden: sier, esthetiek en beheersing:

“Ik ben dressuur gaan doen toen ik op les ging op de manege, omdat ik beter moest leren rijden. Uiteindelijk vind ik het ook leuker, want het is allemaal veel mooier en je moet veel harder trainen omdat een dressuurproef zo precies uitgevoerd moet worden” (Yvette, respondent 10)

“Ik vind dressuur bijzonder om te doen omdat je gewoon op je paard kunt zitten en zonder te laten zien wat je doet je het paard toch super kunt laten lopen. Die finesse (...) je moet precies de knoppen weten te vinden en dat is mooi en uitdagend” (Claudia, respondent 3).

Vaker dan de verwijzing naar ‘het goede van dressuur’ als keuzemotief, wordt echter verwezen naar de eigenschappen van alternatieve disciplines, zoals het springen. Die verwijzing wordt dan gebruikt om te motiveren dat wordt deelgenomen aan de dressuur, omdat zij niet kunnen, willen of durven deel te nemen aan een alternatief die meer snelheid, risico en spanning behelst. De respondenten noemen bijvoorbeeld dat de springsport te snel, te gevaarlijk of te nonchalant is voor hen – waardoor zij *‘dan maar gaan deelnemen aan dressuur’*. Deze motivatie hoeft niet altijd eenduidig te zijn. Claudia bijvoorbeeld, motiveert haar paardensportkeuze in bovenstaand citaat om de reden dat zij dressuur zo bijzonder vindt. Verderop in het interview echter, geeft zij contramotieven voor het springen als reden dat zij *maar* dressuur is gaan beoefenen:

“(...) ik vind springen te eng. Ik vind het gevaarlijk en ook vaak te hoog. Ik denk ook dat springen makkelijker is. Het zal wel niet zo zijn, maar iedere keer als ik een springwedstrijd zie, dan zie ik die mannetjes die easy meevieren. Je moet er voor mijn idee alleen op blijven zitten (...). Met dressuur heb je balans, daarom vind ik dat niet eng denk ik. Ik vind springen echt wel leuk, maar dan moet ik zeker weten dat het paard springt. En die uitdaging hoef ik niet zo nodig aan te gaan. Ik weet gewoon dat ik bang word als het niet vlekkeloos gaat.” (Claudia, respondent 3)

Ook Chantal geeft aan te dressuren omdat zij niet wil of durft te springen: *“ik vind springen een beetje eng, daarom doe ik dressuur. Ik ben bang dat ik van mijn paard val met springen, of dat we samen vallen. Vooral als het hoger wordt, dat vind ik gewoon eng. Dan maar liever dressuur”* (Chantal, 02-04-2008). Mogelijk weten of voelen de respondenten dat de masculie geconstrueerde springsport, maatschappelijk hoger gewaardeerd wordt dan de feminiene dressuursport. Want feitelijk tonen de bovengenoemde citaten van respondenten, een vorm van sociale verantwoording voor hun dressuurkeuze.

De motieven om *niet* deel te nemen aan de dressuursport, zijn meer uiteenlopend. Veelvuldig wordt er verwezen naar gendered eigenschappen zoals besproken in voorgaande paragrafen van dit hoofdstuk (reglementen, beheersing, sier, jurering, enzovoorts). Respondent Arno haalt expliciet het ‘losse’ of nonchalante karakter van springen aan, om zijn keuze vooral niet te dressuren maar te springen te motiveren:

“Als jongen zijnde en je bent heteroseksueel – dan ga je veel sneller springen dan dressuur rijden. Dat is gewoon lossier, wat nonchalanter. Qua cultuur maar meer nog qua regels. (...) . Ik vind springen mooier dan dressuur omdat er meer uitdaging in zit (...) Het geluk hangt van meer dingen af, meer van je eigen rijvaardigheid. Je moet zelf je lijnen uitzetten in plaats van een standaardfiguur op de meter nauwkeurig te volgen.”(Arno, respondent 2)

Wat zegt Arno nu eigenlijk? Ten eerste dat homoseksuele en heteroseksuele jongens een andere paardensportvoorkeur hebben, ten tweede dat dit is omdat heteroseksuele mannen meer flexibiliteit en eigen inbreng willen hebben in hun sport. Arno staat hierin niet alleen: *“ik zou er niet aan moeten denken iedere week op wedstrijd datzelfde uitgekauwde gestandaardiseerde rondje te hobbelen. Net de Josti-band! Één twee drie en weer één twee drie en weer... Pffff...niks aan. (...) Mannen willen nu eenmaal zelf dingen doen”* (Sander, 17-03-2008). En *“ik vind springen wel echt veel leuker dan dressuur (...) omdat je vrijer bent. Kijk, bij dressuur moet je precies een standaard proef rijden en bij het springen kun je wat meer je eigen gang gaan. Ook het paard, trouwens, die laat je met springen ook vrijer. Als je wil racen mag dat, maar als je rustig wilt doen kan dat ook”* (Jeroen, respondent 4). Volgens springamazone Sandra komt er veel kracht kijken bij deze anticipatie, een kracht die volgens haar te zwaar is voor veel vrouwen:

“Springen is fysiek veel zwaarder dan dressuur. Ik ben als vrouw na 1 parcours soms helemaal gesloopt. Bij dressuur weet je van tevoren welke proef je moet rijden, dat kun je redelijk goed trainen. In een springconcours in het altijd maar de vraag wat je tegen komt, alleen de hoogte is bepaald. Als je een keer je afstand niet hebt, moet je gelijk daarop anticiperen, omschakelen. Er kan nog zoveel veranderen (Sandra, respondent 9).

Feitelijk volgt Sandra de eerder besproken opvatting dat sporten die een hoge fysiekkrachtige eis hebben, vooral geschikt zijn voor mannen. Ik ga liever uit van een benadering dat dit ‘slechts’ werkt als pullfactor van de springsport op mannen. Resultierend blijken de vermeende genderspecifieke voorkeuren voor bepaalde sporteigenschappen, gekoppeld te zijn aan macromaatschappelijke opvattingen over wat masculien en wat feminien is. Zo ook meent respondent Sandra dat het vooral de zichtbaarheid van resultaten is (de balk valt, of niet) die een pullfactor vormt voor mannen in de springsport en een pushfactor in de dressuursport: *“met springen zie je de vooruitgang van een hogere hindernis gelijk. Met dressuur is het veel moeilijker om te zien of dat een schouderbinnenwaarts goed is, of heel goed. Het verschil is vaak heel klein. Mannen zien graag dat resultaat, effect”* (Sandra, respondent 9). Sandra volgt hiermee de eerder aangehaalde visie van Casimir (2008): *“de voorkeur van de man ligt bij de disciplines waar de winnaar wordt aangewezen aan de hand van een stopwatch, meetlint of het aantal afgeworpen balken. Dit komt vooral door hun no-nonsense manier van redeneren. Denk aan de liefde voor voetbal. De man ziet een bal, schopt er tegenaan en de bal vliegt weg. Snel en simpel resultaat, daar is de man naar opzoek.”* (Casimir in Teuling, 2008:43). Casimir gaf ook aan dat *“een dressuurproef wordt beoordeeld op aspecten als schoonheid, gevoel en souplesse en niet op kracht, snelheid en durf; de stokpaardjes van de gemiddelde man”* (in Teuling, 2008:43). Net als het laatstgenoemde citaat van Sandra werken hier dus, andersom beredeneerd, de eigenschappen van dressuur vooral als pushfactor op mannen. De dominante rol van schoonheid en esthetiek bijvoorbeeld, blijkt zoals uitvoerig voorspeld in paragraaf 4.2.2, sommige mannelijke respondenten daadwerkelijk af te stoten van de sport: *“zie je me al gaan met mijn laklaarzen en hoedje, met een paard met bijpassende kappen en met vlechtjes en glitterneusriem om de jury vervolgens te laten zien hoe mooi wij wel niet kunnen lopen? Een lachertje vind ik het, echt helemaal niks”* (Sander, 17-03-2008). En *“dressuur trekt me niet, dat is een beetje doelloos bekakt rondjes rijden met je neus in de lucht”* (Jeroen, respondent 4).

Niet alleen mannen noemen de jurering en dan de jurering van esthetiek in het bijzonder, als motief voor het mijden van de dressuursport. Springamazones Anneke en Sandra waarderen deze feminien geconstrueerde eigenschappen ook laag en gebruiken deze als motief of de dressuur te mijden:

“De harmonie, sierlijkheid en verfijning van dressuur past echt niet bij mij! Ik vind springen veel lossier, dat hoeft niet allemaal netjes en zo. Ja, het moet er wel netjes uitzien, maar je paard hoeft geen knotjes in of zo. En als er bij dressuur een vlekje op je laars zit, dan wordt de jury helemaal gek.” (Anneke, respondent 1).

“Ik vind qua wedstrijdregels springen gewoon veel leuker. (...) Mijn paard deed het in de dressuur heel goed en ik heb het toen ook een tijdje gedaan. Maar (...) dan krijg ik van 2 jury's ver boven de 200 punten, terwijl de derde zegt: ‘je zit op een springpaard’ en dus krijg ik van hem net 180 punten. Terwijl je heel de tijd dezelfde proef rijdt. Toen dacht ik: ‘oh ja, dat was dressuur, daarom vond ik het niet leuk’. (Sandra, respondent 9)

Casimir's (2008:43) stelling over dressuur met de bijpassende schoonheid, gevoel en souplesse, versus de kracht snelheid en durf van de masculiene springsport, komen perfect terug in de stelling van respondent Jeroen: *“dat sierlijke vind ik allemaal niet zo nodig, je moet gewoon kunnen gáán! Dat is veel toffer, veel spannender. Het springen geeft daarom meer een kick. Met dressuur weet je op het begin vaak al hoe het proefje gaat, bij het springen kan er tussendoor veel meer gebeuren”* (Jeroen, respondent 4).

De intrinsieke sporteigenschappen die respondenten hebben aangegeven als motieven voor hun participatie of non-participatie aan de dressuursport,⁹⁷ kan ook gebaseerd zijn op een gesocialiseerd gedragspatroon. Want de respondenten legitimeren hun sportkeuze ook aan de hand van (soms zelfs sociaal geconstrueerde) deze intrinsieke sporteigenschappen: *“het is een groot risico die we nemen in de springsport. Één fout en je klapt zo in de hindernis. Ik heb al heel wat botbreuken voorbij zien komen hoor. (...) Het gaat ook zo snel joh. Het verbaast me eigenlijk dat die lichaamsbeschermers zoals die crossers aan moeten, nog niet verplicht zijn gesteld binnen de springsport”* (Alfred, 14-02-2008). Ook Jeroen onderstreepte in zijn laatstgenoemde citaat het gevaar en de kracht die komt kijken bij de springsport, als reden voor zijn deelname. Het is mogelijk dat die sporteigenschappen deels gecreëerd worden om dichterbij een masculien verantwoord sportpatroon te komen. Net zoals Goodey & Tulloch menen over de angstige houding van vrouwen en risiconemende mannen: *“de angstige en terughoudende houding van vrouwen is (deels) een gevolg van gendersocialisatie die risico-ontwijking en voorzichtigheid bij vrouwen aanmoedigt (...) Mannen worden daarentegen verondersteld risico's te nemen en een proactieve levensstijl op te bouwen.”* (in Smits & Stevens, 2005:56).

Hiermee is echter niet gezegd dat de springsport ook daadwerkelijk de sporteigenschappen ‘bezit’ die maatschappijbreed als masculien worden bestempeld. Zo zijn er ook dressuurruiters (en -amazones) die het relatieve gevaar van de paardensport sec en de kracht en vaardigheden die vereist worden in de dressuur benadrukken om deze tak meer sociale status en waardering proberen te geven: *“Je zult nog raar staan kijken hoe zwaar dressuur is! Die kracht die je daarvoor nodig hebt, is binnen geen enkele discipline terug te vinden. Zelfs niet in de rensport. Daar ben ik heilig van overtuigd”* (John, respondent 5). Ondanks de feminiene Sport Gender, schuift Johan de sport toch in de richting van passend binnen een masculiene Sport Gender. Het zijn dus meer de geconstrueerde gendered boodschappen achter de sporteigenschappen die bepalend zijn, dan de sporteigenschappen op zich. Linksom of rechtsom gebruiken veel respondenten dezen in ieder geval om hun dressuurkeuze te legitimeren.

4.5.2 Affectieve motieven: ‘Een Amstel-light bestellen in een strakke maillot’

In de voorgaande paragraaf is getoond dat veel ruiters (en amazones) sociaalgeconstrueerde (gendered) boodschappen achter intrinsieke sporteigenschappen gebruiken om hun sportkeuze te legitimeren. Er is dus geen sprake van een sociaalgeïsoleerde persoonlijke voorkeur voor de sportintrinsieke eigenschappen van dressuur ofwel een alternatief zoals springen. Nu kan worden onderstreept dat er ook affectieve motieven voor de disciplinekeuze van ruiters en amazones meespelen. Immers, zoals beschreven is in paragraaf 2.4.3, kunnen willen of ‘mogen’ mensen op basis van het culturele (gender)imago van de dressuursport (en andere zoals de springsport), wel of niet toetreden tot de groep deelnemers. Dit *willen* verwijst naar sociaal-affectieve in- en

⁹⁷ Zoals sier, beheersing, precisie of als alternatief voor bijvoorbeeld een te gevaarlijke, te snelle, te makkelijke andere discipline die bovendien vrijer, uitdagender, ruiger, et cetera, is.

uitsluiting, wat zegt dat mensen zich op basis van een heersend (gender)imago identificeren of juist distantiëren van de discipline en deelnemers. Uit de vorige paragrafen van dit hoofdstuk bleek dat dit imago onder meer vorm krijgt op basis van ervaringen van (ex-)deelnemers, mediabeelden en boodschappen via veel verschillende socialisatievormen (school, het gezin, vrienden, enzovoorts). Hierdoor staat het sportimago ook niet op zichzelf, maar is tevens ingebed in de heersende discourses van de samenleving en beïnvloed het de sociale stereotypering van groepen sporters. Deze beeldvorming maakt steeds opnieuw dat anderen zich daarmee kunnen identificeren of distantiëren, wat deelname en deelnamecontinuïteit beïnvloedt (Buisman, 2004:313; Elling, 2002:52-53). Dit sociale proces volgt het in hoofdstuk twee besproken ‘wij/zij’ perspectief, want lidmaatschap van en identificatie met de ene sportgroep gaat vaak samen met sportieve competitie tegen en sociaalnormatieve distantie van de andere groep (Elling, 2002:49):

“In and through sport, people not only identify with a team, a town and/or social groups with their own hegemonic or marginal norms and values, but also actively distance themselves from other groups and their assigned values. (...) Identification with and through sport is closely related to the dominant constructed meanings attached to specific sports and groups of people. Social identification is therefore, not an autonomous individual process but is always embedded within social power relations. (Knoppers & Elling, 2005:259)

Binnen de paardensport bleek deze contradictie en stuwning van sociale machtsverhoudingen ook op te gaan, getuige de verdeeldheid tussen de feminien geconstrueerde dressuursport en masculiene springsport (zie paragraaf 4.1.) Die verdeeldheid zorgt voor een sterke uiting van de identificatie met of distantie van dressuur en stereotype dressuurdeelnemers enerzijds en datzelfde met of van alternatieve disciplines, zoals springen:

“Mannelijke mannen zitten in het springen en vrouwelijke mannen in de dressuur. Dat komt vooral door de aard van de sport. Door het wilde en softe karakter van springen en dressuur. (...) maar ik denk dat die concentratie ook wel komt door de naam die de sporttak heeft; dat er zoveel homo’s in de dressuur zitten waardoor echte mannen hard wegrennen! Ik denk dat als een hetero man vanaf niveau nul kan kiezen wat hij gaat doen, het bijna vanzelfsprekend is dat hij zich meer thuis voelt in de springsport. (Claudia, respondent 3)

De distantie van ‘de andere’ paardensportgroep, uit zich meestal in een heel negatieve vorm, zoals hieronder:

“Op internationale shows gaan wij ook altijd even een kijkje nemen in de tombe van de dressuur... En als je ziet wat daar gebeurt! Wat een stress! Ik zit iedere keer weer nee schuddend te kijken. Wat ben ik blij dat ik daar niet bij hoor. Als je bijvoorbeeld ziet hoe een dressuurruiter zijn groom behandelt, asociaal. Het gaat nooit eens ontspannen en relax. Op ons komt dat wereldje heel heftig over. Een westernruiter rookt vijf minuten vooraf nog een peukie, een springruiter mikt misschien een borrel achterover, beiden even relax. Wij hebben de filosofie je paard thuis te trainen, niet op show. (...) Wel zo eerlijk voor het paard.” (Pascal, respondent 7)

“je hebt er wel een paar, van die verwende nesten met van die paarden waar je van gaat kwijlen, maar die rijden vaak maar een paar jaar mee, daarna doen ze het niet meer. (...) Bij dressuur kun je, ook al heb je weinig gevoel maar heb je een superpaard en goede begeleiding, dan kun je nog heel ver komen. Maar met springen is het zo dat je de afstanden niet ziet en je hebt geen gevoel voor de hindernis, dan kun je trainen tot je een ons weegt, maar dan krijg je het nooit ook. Veel selectiever, sportiever.” (Sandra, respondent 9)

Deze veroordelingen zijn gebaseerd op een stereotypebeeldvorming van de dressuursport en dressuurruiters: plat gezegd veel gestreste talentlozen, die net zo lang op onkundige wijze doorrijden totdat ze het geluk hebben om hier en daar een puntje te verzamelen om zodoende te kunnen promoveren. Veel van deze stereotypebeeldvorming over paardensporters, hebben een gendered fundament: *“als mannen aan dressuur denken, dan denken ze gelijk aan het optutten en zulke dingen. Dingen die vrouwen doen zeg maar”* (Roy, bokt.nl). En door de machtspositie van masculiniteit boven femininiteit, is geschetst dat mannen zich sterker distantiëren van feminie stereotypen en traditionele ‘vrouwensporten’ dan vice versa. Dit doordat door de

impliciet essentiële en dualistische link van niet-masculien met feminien – en femininiteit met homoseksualiteit, dressuurruiters een (sociaal laag gewaardeerde) ‘non-masculiene’ en ‘andere’ (gender) identiteit krijgen toegeschreven en worden geïdentificeerd met sociaalmarginale groepen als: ‘watjes’, ‘meisjes’ en ‘homo’s’ (zie paragraaf 2.2.2 en 4.3). Sommige mannelijke respondenten onderbouwen deze stelling door veelvuldig gendered motieven te geven voor de distantie van dressuur en dressuurdeelnemers: *“ik dressuren? Ik ben geen homo!”* (Ronnie, 02-04-2008).

Opvallend was dat één (homoseksuele) dressuurruiter een positieve noot aan de stereotype beeldvorming van de dressuursport gaf, door zich hiermee in positieve zin te identificeren: *“die homo’s kiezen voor de dressuur, omdat het ze gewoon goed afgaat. Ze hebben de verfijning, het geduld en toch die discipline en de benodigde kracht. Ze hebben en de vrouwelijke rust en die mannelijk fysieke kracht, (...) de ideale verhouding toch wel! Ik pas er dus mooi in!”* (Michiel, respondent6). Hoewel hier lichtelijk zelfspot klinkt, geeft ook Michiel sociaal-affectieve sporteigenschappen aan als motivatie voor zijn dressuurdeelname. Ter vergelijking geven, zo kwam naar voren in de vorige paragraaf (en in lijn met bevindingen van Elling; 2002:147-149 en Laberge en Albert; 1999), vrouwelijke respondenten vooral sportintrinsicke eigenschappen om niet deel te nemen aan de masculien geconstrueerde alternatieven voor dressuur (te eng, te snel, te vel risico, et cetera). De uitspraak van Michiel verwijst naar de studie van Anderson (2005), die meent dat er ook veelvuldig homo-identificatie voorkomt bij sporten met een feminiene Sport Gender. Claudia meent dit ook: *“dressuurmannen zijn gewoon vaak homo, 90% toch denk ik zeker. Dat komt misschien door de aard van dressuur, of nee, meer wat voor beeld mensen ervan hebben. Ze zien het een beetje als ballet denk ik en dat trekt homo’s toch wel aan* (Claudia, respondent 3). Volgens Anderson maakt een feminiene stereotype, dat het voor andere homo’s vergemakkelijkt om ‘uit de kast te komen’ en dat voor alle deelnemende mannen geldt dat zij zich hierom niet constant volgens de masculiene norm hoeven op te stellen om ‘erbij te horen’ (2005:347). Voor beiden stellingen werden geen directe aanwijzingen gevonden.

Ondanks dat mannen zich sterker zouden distantiëren van feminiene Sport Genders dan vrouwen, gaven enkele vrouwelijke respondenten ook aan zich te identificeren met masculiene Sport Genders, zoals de ‘stoere’ springsport. Zij geven hiermee gehoor aan de relatieve overwaardering van masculiene domeinen en hegemoniale sportgroepen:

“Ik zie ook stoere meiden in motorsport! Dat is een mannsport, (...) maar als daar meiden inzitten, dan vind ik die stoer en leuk. Ik vergelijk dat niet echt precies met mijzelf in de springsport, maar ik heb wel meer lef dan de meeste meiden. (...) Daarom vind ik springen leuk, want het is gewoon stoer!” (Anneke, respondent 1)

“Ik ben meer een springer, hoewel ik wel altijd dressuurprikker genoemd wordt! (...) Vrouwen die springen zijn geen manwijven, maar we zijn ook niet bekakt. Je hebt weinig tutjes in het springen, wij zijn wat stoerder.” (Sandra, respondent 9).

“Ik ben wel een echt meisjesmeisje. Ik besteed veel aandacht aan mijn uiterlijk en zo, maar aan de andere kant ben ik ook wel stoer, een beetje jongensmeisje; ik ben fysiotherapeute, ik mountainbike, doe hardlopen, snowboarden. (...) Ik pas wel bij het plaatje van de springsport.” (Claudia, respondent 3)

Het passen (of juist niet) bij de springwereld ofwel de dressuursport, is voor een belangrijk deel gebaseerd op de vermoedelijke deelnemers aan die sporten. Ruiters en amazones hebben hier in een relatief hoge mate mee te maken, omdat ‘stal- of manegegenoten’ elkaar doorgaans dagelijks treffen door de verzorging die het dier vraagt en het delen van gezamenlijke wedstrijdervaring. Veel paardensporters geven aan vrienden en goede kennissen te maken via de sport; individuen waarmee men zich doorgaans op een zekere wijze en mate mee identificeert: *“van mijn 8ste tot nu [35 jaar] heb ik paardgereden, en daar groeien veel vriendschappen uit. Het*

zijn toch je gelijkgestemden hé (...)waar je naartoe trekt” (Michiel, respondent 6). En: “doordat je intensief in de paardensport terecht komt, creëer je steeds meer vrienden om je heen die daar ook in zitten. (...) Vrienden die niet in de paardensport zitten, zijn niet hetzelfde als paardenvrienden. Daar praat je mee over andere dingen, die zijn gewoon iets anders, staan buiten jouw wereld.” (Pascal, respondent 7). Die individuele identificatie is nodig voor het vormen van een groepsidentiteit; ofwel een specifiek wereldje zoals Pascal aangeeft. Het sociale beeld van een sportgroep is voorts informatiedragend en is volgens Van Bottenburg (2006:12) een vorm van sociaal kapitaal: “(...) relaties en netwerken die mensen door of voor participatie in de sport opbouwen; de sociabiliteit, groepsbinding en groepsidentificatie die in sportverenigingen (...) tot stand kunnen komen” (Van Bottenburg, 2006:12). Het heersende beeld van de dressuur als vrouwensport bij uitstek (inclusief de sterke numerieke dominantie van vrouwen) zorgt voor een lage identificatie van mannen met deze sport:

“Je komt bijna geen kerels tegen en het wordt almaar minder. Dit was voor mij deels een reden om te stoppen en voor veel kerels een reden niet eens te beginnen. In de hogere klassen kom je ze nog wel tegen, maar het is echt een uitstervend en dat maakt de sport steeds vrouwelijker.” (Marco, bokt.nl)

“Het is voor een jongen helemaal niet leuk om op een manege te komen (...). Ik word al gek van de gillende (...) tutjes en roddelantes, laat staan hoe het voor die jongens is! Dat is een beetje het imago geworden van ‘paardenlui’.” (Malou, bokt.nl)

De feminiene Sport Gender van dressuur versterkt de ‘redenen tot distantie’ van de dressuursport. Zo geeft Arno aan liever in een meer ontspannen sfeer te sporten met ‘echte mannen’: *“die mannen die dressuurrijden, die zijn natuurlijk ook allemaal een beetje anders. Een beetje verwijft. De sfeer in de springsport past mij daarom wat meer. (...) die is wat normaler, (...) veel meer ontspannen, (...) mannen onder elkaar.” (Arno, respondent 2). Pascal uit zich nog wat meer normerend over ‘de ander’. Zo schetst hij niet snel aan de bar te gaan staan met dressuurruiters, maar ook niet met ieder andere mannen met feminiene genders:*

“Ik voel me niet zo thuis onder dressuurruiters. Zijn allemaal een beetje van die valse pisnichten. (...) Dan sta je aan de bar naast zo’n nicht van een dressuurruiter in zijn strakke maillot, weet je, en dan ook nog een Amstel-light bestellen! Dan denk ik: wat doe ik hier! Ik vind ze helemaal niks, watjes. Ik vind het wel prachtig wat ze in de ring laten zien hoor, maar die cultuur hé. Ze zijn zo anders (...). Het zijn geen mannen waarmee ik snel aan de bar zou gaan staan, ook niet in andere situaties (Pascal, respondent 7)

De reactie van Pascal laat concreet zien dat gender-atypische jongens door veel hegemonieomarmende mensen worden gestigmatiseerd en gemeden. Uit onderzoek naar sportuitval, sportbeleving en seksestereotypering (Laberge & Albert, 1991; Elling, 2002:99), blijkt dat jongeren zich in hoge mate bewust zijn van zulke conflicten die kunnen ontstaan tussen de Sport Gender en gender-typische gedragspatronen.

De vermoedelijke sfeer binnen de sportdiscipline, draagt ook voor een belangrijk deel bij aan de identificatie of distantie van een sport en sportgroep. Renate en Sandra menen dat de sportintrinsieke reglementen van dressuur (in de vorm van relatief subjectieve jurering) aanzetten tot een sfeer van haat en nijd: *“van de jurybeoordelingen krijg je haat en nijd, bij het springen heb je gewoon gewonnen als je het best rond komt. Ongeacht wat voor ras, kleur of maat.(...) Vooroordelen over rassen en de ruiter maken haat en nijd” (Renate, respondent 8). En: “ik kan mij indenken dat je op gegeven moment ook gewoon chagrijnig wordt als je door de jury niet oprecht of consequent beoordeeld wordt.” (Sandra, respondent 9). In eerste instantie schijnt deze haat en nijd niets van doen te hebben met de deelnemende ‘pissnichten en dressuurmutsen’, maar met reglementen van de sport. Maar getuige de eerdere reacties in deze subparagraaf, worden veelvoudig gendered motieven genoemd voor de distantie. Respondent Yvette gaat verder en maakt een combinatie van sfeerbepalende reglementen en de aanwezigheid van veel vrouwen: *“omdat springen geen jurysport is, is de sfeer daar veel leuker. Bij dressuur liggen de punten altijd aan de jury. En iedereen is arrogant, ze denken allemaal dat ze Anky**

zijn. Dat komt ook wel omdat het allemaal meiden zijn, die strijden altijd op een kattige manier.” (Yvette, respondent 10). De positievere sportsfeer is dus toegeschreven aan de masculiniteit van de springsport, of eigenlijk (en tegenstrijdig aan de situatie als over de dressuursport) juist aan de deelnemers van de springsport: *“de sfeer draait hier [western] veel meer om mannen, net als bij springen trouwens. Dat is tegenovergesteld aan dressuur. (...) Op internationale wedstrijden (...) zie je vaak dat een westernclubje (...) altijd samengaat met een springgroep. Ook ‘s avonds aan de bar. Dressuur heeft daar veel meer afstand van”* (Pascal, respondent 7).

Wat na voorgaande subparagraaf en bovenstaande begint op te vallen, is dat de respondenten vaker sportintrinsicke redenen geven voor hun deelname aan dressuur (precies, sierlijk, beheersing, esthetiek) en nauwelijks affectieve motieven (identificatie, sfeer, et cetera), terwijl het bij de springsport een gelijke combinatie lijkt. Ook worden er veelvuldig affectieve motieven gegeven voor de distantie van de dressuursport, zoals van de vermeende ongezellige sportsfeer en deelnemers:

“Springruiters maken van een wedstrijd meer een dagje uit, dressuurruiters komen alleen voor de wedstrijd en gaan zo snel mogelijk weer weg. Oersaai.” (Sander, 26-03-2008).

“Springwedstrijden zijn veel gezelliger, je drinkt met zijn allen nog wat, je kijkt bij elkaar (...). Bij dressuur moet je doodstil zijn, als je fluistert dan krijg je al boze blikken. Het is zoveel serieuzer.” (Arno, respondent 2)

“In de dressuursport moet alles netjes zijn (...) en iedereen stil. Als je een keer juicht of in je handen klapt, dan gaan die paarden gelijk rennen en zo. En iedereen zeurt. De jury, bezoekers, ruiters. Er zit echt gewoon geen leuke sfeer in. Bij het springen is het wel leuk. Daar staat muziek aan, praat iedereen erdoorheen, desnoods ga je met vlaggen lopen rennen of gillen of weet ik veel wat, dan mag het nog. (...) Meer mijn plek!” (Anneke, respondent 1)

Samenvattend identificeren en distantiëren paardensporters zich met en van de verschillende disciplines en Sport Genders. Hun sportkeuze is daarom niet louter gebaseerd op een persoonlijke voorkeur voor speleigenschappen, maar eveneens op de selectie van groepen mensen en de te verwachten sportcultuur. De affectieve keuzemotieven verwijzen veelvoudig expliciet naar de Sport Genders, vooral als deze een negatieve waardering krijgen en dus gebruikt worden als motief voor de distantie van dressuur (is voor homo's/ meisjes/ watjes/ et cetera). Het gewicht lijkt voorts te liggen bij distantiemotieven, want net als bij de voorgaande subparagraaf geven de respondenten regelmatig aan dat zij *niet kiezen* voor dressuur omwille van feminiene eigenschappen, maar nauwelijks dat zij *wel kiezen* voor de dressuur of een bepaald alternatief omwille van de Sport Gender. Dat patroon is ingebed in de dominante opvattingen en waarden oriëntaties van de samenleving die feminiteit structureel marginaliseert. Die culturele achtergrond organiseert de dominante beeldvorming over beweging, de paardensportdisciplines, masculiniteit, enzovoorts – waarmee deze voorts niet alleen sportkeuzen beïnvloeden, maar ook de ervaringen, oriëntaties, attitudes en waarden van zulke beelden en identiteitontlening. Want conform een ‘wij/zij perspectief’ betekent aansluiting aan de dressuursport of springsport een element in identiteitontlening. Gelijktijdig worden de paardensporters daarvoor ook gecategoriseerd en beoordeeld. Daarover nu meer.

4.5.3 Cognitieve motieven: ‘Je zoon is toch geen homo?’

De paardensportdisciplines dragen dus gendered normbeelden en deelname daaraan draagt bij aan de individuele identiteitsvorming en de toon van de beoordeling door de omgeving. Immers sport kan gebruikt worden als een expressie van een persoonlijke identiteit (Horne, 2006:134): *“als een meisje een stoere mannensport doet, dan vind ik hun vaak wel stoer. Dat vindt iedereen altijd wel, toch? Maar ja, meisjes die bijvoorbeeld balletten, die zijn ook vaak een beetje suf (...) dat is ook gewoon een suffe sport! (...) ik zou liever*

springen dan, dat past beter bij mijn karakter” (Claudia, respondent 3). Vooral onder mannen zou sport dienen als expressievorm van de persoonlijke identiteit: *“participation in sports is considred an important way to construct a masculine self-identity”* (McGinnis et al, 2003:5). Hierom is het aannemelijk dat ook cognitieve motieven een rol spelen bij de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de dressuursport.

De normbeelden die heersen over de dressuur zijn opgebouwd uit de afstemming en uitwisseling van beelden, waarden en normen tussen paardensporters en externe sociale groepen, zoals de media, familie, school, enzovoorts. Vooral als het om de praktijkkeuze en sportstimulering op jongere leeftijd gaat, speelt het gezinsleven een belangrijke rol (Smits & Stevens, 2005:10). Niet alleen werkt het sportpatronen van ouders en broers en/of zussen stimulerend, ook de houding over diverse sporten heeft een effect op de individuele beeldvorming (ibidem: 36): *“jongens worden op school nogal geklierd als ze rijden (...) en dan komen ze er als kind niet snel me in aanraking. Ouders willen dat toch niet in de hand werken. En dan zijn er niet zo heel veel die het later wel op willen pakken want dan denk je toch weer aan die woorden van vroeger”* (Henri, bokt.nl). Stefan maakte zelf mee hoe binnen het gezin directe stuwning richting gender-typische sportpatronen plaatsvindt: *“ik (...) zit al 7 jaar op paardrijden (...). Mijn vader wilde ook liever dat ik op voetbal zat omdat dat meer iets is voor jongens zegt hij. Maar nu vindt hij het leuker dat ik paardrijd, omdat ik dat juist leuk vind!”* (Stefan, bokt.nl)

Het gevormde beeld van de sportcultuur, dient enerzijds als beeld waarop een individu baseert of hij/zij wel of niet de sportgroep accepteert (leidend tot eventuele participatie) of mogelijk discrimineert (leidend tot non-participatie): *“ik kan die nictensfeer daar [dressuursport] echt niet uitstaan! Wat een stelletje zeikerds bij elkaar zeg”* (Ronnie, 08-09-2008). Anderzijds dient de gevormde sportcultuur als een beeld waarop de dominante groep de mate van acceptatie van en respect voor dressuurruiters bepaalt. Deze mate is van groot belang voor de identiteitsvorming en paardensportkeuze, want als bepaalde uitingen of gedrag niet of nauwelijks wordt geaccepteerd door de sociale omgeving, of zelfs wordt gediscrimineerd, dan ontvangt zo iemand een sociaal lagere status en minder sociale goedkeuring (Elling, 2002:52). Dat dressuurruiters minder positief worden ontvangen dan springruiters en zelfs gediscrimineerd worden, werd eerder getoond met de ervaringen van paardensporters met de Sport Genders in paragraaf 4.4. Het is meermalen onderstreept dat door de machtspositie van masculiniteit boven femininiteit, mannen zich sterker distantiëren van feminie domeinen, dan vice versa en dat de impliciet essentiële en dualistische link van niet-masculien met feminien – en femininiteit met homoseksualiteit, ertoe leidt dat dressuurruiters veelal een ‘non-masculiene’ en ‘andere’ (gender) identiteit krijgen toegeschreven en gelabeld worden als marginale ‘meisjes’, ‘mietjes’ en ‘homo’s’. Een positie die relatief weinig sociale status oplevert en hen uiteindelijk niet of nauwelijks accepteert als ‘echte man’ (Teuling, 2008:43). Volgens Marcelle laten mannen de dressuursport door de statusverlagende aard vaak links liggen, of verlaten deze:

“Vooral bij jongere knullen zie ik dat de omgeving hen beïnvloedt om te stoppen met dressuur. (...) laatst nog stopten twee jongens van hier omdat ze naar de hogere school gingen. Want ja, dan is paardrijden een meisjessport en kinderachtig” (Johan, respondent 5)

“De meeste mannen zullen dressuur niet als hun favoriete sport kiezen. (...) Het wordt gekoppeld aan de wereld van meisjes en vrouwen, een wereld waar je als man vooral niet over hoeft op te scheppen. (...) Als je als jongetje of kerel op een paard zit wordt je vrij snel voor wat anders uitgemaakt” (Marcelle bokt.nl).

Het ‘opscheppen’ waar Marcelle over praat is doorgaans bedoeld om binnen peergroups, hier benoemd als vrienden en kennissen, een hogere sociale statuspositie te verwerven. Volgens Swain is dit streven naar populariteit voor jongens van groot belang voor hun mannelijkheid en acceptatie binnen de groep: *“one of the most urgent dimensions of school life for boys is the need to gain popularity and, in particular, status. Indeed, the search to achieve status is also the search to achieve an acceptable form of masculinity”* (2003:302). Status

zou daarbij in grote mate verkrijgbaar zijn via het uitblinken in een typisch masculiene sport (ibidem). Jeroen laat zien zich bewust te zijn van statusverwervende mogelijkheden binnen de paardensport: *“springen staat gewoon veel stoerder tegenover vrienden en zo. Als je zegt: ‘ik dressuur’, dan beginnen ze hard te lachen. Als je zegt: ‘ik spring of cross’, dan zeggen ze: vet, ik kom een keer kijken (Jeroen, respondent 4).* Dat deze winsten niet behaald kunnen worden door het ‘opscheppen over sprotprestaties in feminiene domeinen wordt helder uitgesproken:

“Als ik bij mijn vrienden begin over die mooie uitgestrekte draf die ik gisteren heb gereden; dan kijken ze me allemaal raar aan en denken ze ‘ga toch voetballen of zo!’” (Joep, bokt.nl)

“Mannen dressuren nauwelijks omdat dressuur nog altijd een verwijfde sport is, met al die setjes in alle kleuren van de regenboog, het tutten met je paard en zo. Dat is nou niet echt iets, waar je op vrijdagavond in de kroeg tegenover je vrienden gaat lopen opscheppen” (Bern, bokt.nl)

Deze peergroup is een belangrijke interveniërende factor voor de beeldvorming en waardering van dressuur. Vooral onder jeugd heeft de peergroup een grote invloed op de beeldvorming van sporten en specifieke deelnemersgroepen (Laberge & Albert, 1999; Elling, 2002:99; Lopez, 2003). De groep krijgt via zogenaamde peergrouppressure via twee wegen grip op individueel gedrag. Ten eerste door het idee dat als ‘iedereen zegt dat de dressuursport saai en voor homo’s is, het dan wel waar zal zijn’: *“doordat veel jongens op voetbal zitten, schamen dressuurrijdende jongens zich er vaak voor, denk ik. Ze doen toch iets heel anders dan hun vrienden en die vinden het niet echt iets stoers. Ik zou het daardoor ook niet meer echt stoer vinden om te doen” (Lisa, bokt.nl).* Ten tweede door normatieve groepsdruk in de vorm van het conformeren aan sociale verwachtingspatronen ‘om leuk gevonden te worden’ (Masthoff & Gatt, 2006:301):

“Ik ken een springruiter die eerst dressuuruiter was (...) hij ging over naar springen omdat hij bang is dat andere mensen hem als homo zien” (Charly, bokt.nl)

“Jongens gaan vaak een andere sport doen dan dressuur omdat ze zich toch niet thuis voelen. (...) Ze voelen zich voor lul staan bij hun vrienden omdat het zoiets als meisjessport is. (...) Kunnen ze beter gaan springen, vinden ze veel stoerder!” (Anneke, respondent 1)

“Mijn broer stopte met rijden toen hij 15 jaar was. Hij zegt dat hij het rijden niet leuk meer vond, maar ik denk dat hij liever iets wilde doen wat zijn vrienden leuk vonden.” (Claudia, respondent 3)

Bij de laatstgenoemde kan het goed zijn dat mensen een gender-typisch gedragspatroon volgen, maar in gedachte een andere opinie over genderpatronen behouden. Vooral kinderen en jongeren verbergen hierom nogal eens voorkeuren, hobby’s et cetera als blijkt dat de peergroup die voorkeuren afwijst (ibidem):

“Ik krijg steeds te horen dat alle jongens die rijden homo zijn. Dan zeg ik steeds ‘kijk eens bij het springen, bijna allemaal mannen’! Dat geloven ze dan niet of ze vinden het raar en vreemd omdat het een meidensport is. Nou, ik vind van niet, maar ik durf het onderwerp ‘paarden’ nooit aan te snijden bij mijn vrienden, want dan gaan ze weer stom doen en ze begrijpen me toch niet.” (Wessel, bokt.nl)

Dat dit maar mondjesmaat zal lukken, heeft alles te maken met de tijdrovende aard van de sport. Mogelijk is het streven naar een goedkeuring bij de peergroup niet primair om meer (masculiniteit) status te krijgen binnen de peergroup of om door hen leuk gevonden te worden, maar wellicht meer uit angst voor sociale downgrading en stigmatisering: *“die jongens zijn allemaal bang om te worden uitgelachen door hun vriendjes. (...) daarom zie je ze niet in de dressuur” (Annelies, bokt.nl).* Deze mogelijkheid kwam eerder aan de orde in paragraaf 2.2.2. Samenvattend maakt het sociaal-culturele sportimago en de feminiene Sport Gender van de dressuursport, de acceptatie of toegankelijkheid voor verschillende groepen divers. Deelnemende mannen

worden sociaal gediscrimineerd, deelnemende vrouwen geaccepteerd: *“ik praat met schoolvriendinnen ook wel vaak over paarden.(...) Zij vinden het superknop en leuk dat ik al in de M klasse zit (...) ze vinden het ook mooi”* (Yvette, respondent 10). Het dominante beeld over de dressuur zorgt er ook voor dat persoonlijke ideologieën worden beïnvloed door mediabeelden en ervaringen met kennissen en vrienden, en daarmee dus ook op de acceptatie (of discriminatie als ander uiterste) van de (verwachte) sportcultuur (Buisman, 2004:313; Elling, 2002:52-53).

4.6 Gevolgen van de Sport Gender voor de dressuur en –deelnemers

4.6.1 Mate van problematisering van gender-atypische (paarden)sportpatronen

Wat zijn de gevolgen van de feminiene Sport Gender van dressuur voor de sport en de deelnemers? Er zijn voldoende aanwijzingen gevonden om te stellen dat sociale beeldvorming, -machten en machtsverhoudingen een invloed heeft op de persoonlijke beleving van de paardensportdisciplines. Dit proces heeft gevolgen voor de dressuursport en diens deelnemers, in de vorm van keuzes die gemaakt worden om bijvoorbeeld de sport te verlaten, maar ook in de vorm waarin zij benaderd worden door de sociale omgeving. De vorm waarmee gender-atypisch paardensportgedrag (zoals dat van dressuurruiters) wordt geproblematiseerd, kleurt voor een belangrijk deel de ervaringen van dressuurruiters met sociale afwijzing, negatieve stigmatisering, discriminatie, en dergelijke. De veroordelingvorm ten aanzien van dressuurruiters, komt vooral in een gendered vorm ('homo'), maar getuige citaten in de voorgaande paragrafen van dit hoofdstuk komt deze in verschillende vormen naar voren. De argumenten voor de bestempeling van dressuurruiters als gender-atypisch, kan verdeeld worden in vier soorten:

Argumenttype	Gendermechanisme	Voorbeelden
Biologische argumenten	Stelt biologie als essentialistische bepaler van wat voor sportpatroon gender(a)typisch is	<i>“dressuur is onnatuurlijk voor mannen”</i> <i>“vrouwen hebben geen kracht voor springen”</i> <i>“dressuur is niet ruig genoeg voor mannen”</i>
Normerende argumenten	Impliciete verwijzingen van sportgedrag naar normen en waarden van de deelnemers/-sters (zoals seksualiteit)	<i>“dressuur is een homosport”</i> <i>“dressuurruiters zijn homo’s”</i> <i>“springruiters zijn stoere mannen”</i>
Esthetische argumenten	Gender ideaaltypische beoordeling van uiterlijke representaties	<i>“dressuurruiters zien er niet mannelijk uit”</i> <i>“dressuurruiters zien er nuchter uit”</i> <i>“mannen in springkleding zijn sexy”</i>
Sociaal-culturele argumenten	Verklaart genderrollen en seksetypische gedragspatronen vanuit culturele factoren	<i>“jongens mogen als kind wilder spelen”</i> <i>“jongens groeien niet op met dressuur”</i> <i>“dressuur wordt op school niet geactiveerd”</i>

Tabel 2: Argumententypen beoordeling gendered sportpatronen ⁹⁸

Omdat hier geen statistische vergelijkingen gemaakt worden, kan niet worden aangegeven welke van de argumenttypen leidend is. Er kan wel gesteld worden dat de veelvoorkomende stellingen die passen bij de eerste drie argumenttypen wordt betoogd dat deelname aan dressuur ‘niet geschikt’ is voor mannen wegens van onbetwistbare sekseverschillen. Die stellingen negeren de sociaal geconstrueerde aard van sportculturen en

⁹⁸ Tabel afgeleid van Elling (2002:135-154)

seksetypisch gedrag (Hargreaves, 1994; Elling, 2002:154). De kritische of sociaal-culturele argumenten erkennen dat de beoordeling en veroordeling van dressuur voor mannen als gender-atypisch, een sociale constructie is en dat adequate genderrollen gesocialiseerd worden en deze uiteindelijk een deel worden van het individu: gender als project. Want het distantiegedrag van de ruiters maakt de Sport Gender sterker.

De mate van problematisering van het sociaal geconstrueerde gender-atypische gedrag van dressuurruiters, kleurt ook voor een belangrijk deel de ervaringen van dressuurruiters met sociale afwijzing, negatieve stigmatisering, discriminatie, en dergelijke. Omdat hier geen statistische vergelijkingen gemaakt worden, geef ik aan dat tussen de respondenten de toon van de *beoordeling* van dressuurruiters persoonsafhankelijk is en fluctueert van positief, neutraal tot negatief. Hoe conservatief de houdingen en uitingen zijn ten overstaan van gender-atypische voorkomens, stuwt voorts de mate waarin betekenis wordt gegeven aan Sport Genders. In navolging van Elling's categorisering naar sportdeelname en waardeoriëntaties van respondenten (2002:230), stel ik dat de houding ten opzichte van de feminiene Sport Genders en gender-(a)typisch sportgedrag van de dressuurruiter, in vier typen kan worden onderverdeeld: een conservatieve houding, een gematigd conservatieve houding, een gematigd progressieve houding en een radicaal sociaalkritische houding. Vanzelfsprekend zijn de grenzen tussen de vier typen vaag en is een overlap mogelijk van uitspraken, alsook van de categorisering van respondenten. Want een opmerking kan op verschillende wijze worden geïnterpreteerd en vertonen respondenten doorgaans opvattingen en gedrag die tot verschillende typen (kunnen) behoren.⁹⁹ Niettemin geven de vier typen naar mijn idee de meest kenmerkende contexten weer die in relatie staat tot gendered in- en uitsluitingprocessen.

De attitude ten opzichte van Sport Genders, is voor een belangrijk deel gebaseerd op de wijze hoe mannen en vrouwen zich respectievelijk zouden moeten gedragen volgens de seksenormen. Welk sportgedrag daarbij hoort en welke sporteigenschappen masculien of feminien te typeren zijn, hoort daar ook bij (Anderson 2005:341). Respondenten die sterk de traditionele hegemoniale opvattingen over sekse en gender volgen, ten eerste, dragen een 'conservatieve houding'. De uitspraak van Carla bijvoorbeeld, is als zodanig te typeren: "dressuur draait om raspaarden, ritmiek en relnichten. Man of vrouw, homo of hetero, ze vertonen stuk voor stuk hetzelfde pietluttige zeikwijven gedrag. Een strikje hier, een kussentje daar.(...) Eigenlijk maken ze van de dressuurregels hun eigen levensregels. En dan erger!" (Carla, 3-12-2008). En ook de houding van Casper past een conservatief label: "*Nooit van mijn leven dat ik op zo'n dressuurknol stap. Niet om de sport met alle prietregels en niet om de deelnemers. (...) Wat een stelletje sufkuten zeg. (...) Echte nichten (...) met vals gedrag, staart tussen de benen en gelakte hoeven en nagels. (...) Daar is de springwereld gelukkig niet mee verziekt.*" (Casper, 3-12-2008). Deze uitspraak toont een zeer normatieve houding ten overstaan van 'de ander' (dressuurruiters, homo's). Zowel Casper als Carla participeren in de springsport, een discipline die een traditioneel masculiene Sport Gender heeft. De sociale dominantie daarvan laten zij ook duidelijk blijken. Daarbij is Casper conservatief in zijn mening dat dressuurruiters angsthazen zijn en ongezellige lui. Andere conservatieve attitudes zijn behandeld in meningen dat de vrouwen niet genoeg kracht of lef hebben voor de springsport en 'echte mannen' niet horen in een feminiene domein als de dressuursport. Sommigen gebruikten hun deelname aan een masculien paardensportdomein ook als een sociaal in- en uitsluitingmechanisme: zij identificeren zich met hegemoniale masculiniteit ("*mannen moeten gewoon kunnen rauzen*" - Jeroen, respondent 5), distantiëren zich van femininiteit en discrimineren dressuurruiters en homoseksualiteit.

Een gematigd conservatieve houding onderschrijft evenzo de hegemoniale waardeoriëntaties en traditionele opvattingen over genderrollen, maar in een meer gematigde en tolerante vorm dan de conservatieve. Met

⁹⁹ Een dressuurruiter bijvoorbeeld, kan immers ook normerend zijn over zijn sportgenoten en respondenten zijn ook niet altijd even eenduidig gedurende hun verhaal.

andere woorden ondersteunen gematigd conservatieve uitspraken wel de individuele keuzevrijheid, binnen bepaalde gendergrenzen:

“voetbal is echt een mannensport (...) Meisjes horen niet te voetballen, dat past gewoon niet. (...) Ik vind het wel leuk hoor, als meiden achter een bal aanrennen, maar het hoort niet. Mannen zijn daar veel fanatieker in, die gaan veel sneller, het is veel mooier.(...) mannen die springen, dat past ook gewoon beter dan als meiden dat doen” (Jeroen, respondent 4).

“Mijn vriend rijdt ook, dat vind ik niet zo raar. Hij maakt hoofdzakelijk paarden zadelmak en heeft altijd gesprongen. Maar als hij dressuur zou rijden, dan zou ik wel en beetje aan hem gaan twijfelen. (...) Of hij op vrouwen valt en of ik hem dan nog wel leuk vind. Dat is toch wat meer verwijft” (bokt)

Hoewel er geen statistieken zijn gemaakt, kan gesteld worden dat het leeuwendeel van de uitspraken van de respondenten te categoriseren waren als traditioneel georiënteerd. Een gematigd conservatieve houding is ook dat een gender-atypische sportkeuze fungeert als symbolische uitsluiting van masculiniteit bij mannen (Elling, 2002:231-232). Draggers van deze traditioneel georiënteerde visie hebben vooral seksehomo-vriendengroepen en gaan uit van gelijke kansen en mogelijkheden voor iedereen, of menen dat deze in de toekomst vanzelf ontstaan, zoals door seksspecifieke voorkeuren voor bepaalde sporteigenschappen: *“cowboy zijn spreekt een jongen misschien wat meer aan dan dressuurruiter. Heeft een wat stoerder imago. (...) Dat gaat om snelheid en behendigheid, net als springen. (...) Ik zeg niet dat jongens geen dressuur mogen rijden, maar ik kan me indenken dat ze een wat ‘pittiger’ adrenalineachtige sport willen.”* (Rinus, bokt.nl). In het verlengde van de uitspraak van Rinus zijn verklaringen voor seksspecifieke sportpatronen en –prestatieverschillen, volgens een gematigd conservatieve opvatting vooral ontstaan vanuit fysiekbiologische sekseverschillen en individuele keuzes. Het gros van de respondenten meent dat mensen dus vooral zelf verantwoordelijk zijn voor de huidige sekseverhouding binnen de paardensportdisciplines.

De derde mate in de problematisering van dressuurruiters, is een ‘gematigd progressieve houding’. Respondenten met zulke uitspraken stellen de dominante machtsverhoudingen, waardeoriëntaties en genderrollen ter discussie. Zij doen dit bijvoorbeeld door zelf deel te nemen in een voor hen gender-atypisch sportpatroon, of door progressieve uitspraken te doen over zulke sporters: *“veel mannen in de dressuur zijn ook wel homo, vandaar het imago (...). Ik zou me er alleen niet teveel van aantrekken, het is juist stoer als je daarboven staat. (...)De meeste mensen kennen de sport niet eens en dan is het heel gemakkelijk om een oordeel te hebben.”* (Simone, bokt.nl). En: *“ik vind jongens die dressuren helemaal niet raar! Er staat ook zo een jongen bij mij op stal (...) hij is echt super aardig en ik kan het er goed mee vinden en hij rijdt ook nog eens goed”* (Annelies, bokt.nl). Vooral vrouwelijke respondenten tonen progressieve attitudes. Mogelijk is dit omdat zij meer te winnen hebben bij de aansluiting aan een voor hen gender-atypisch sportdomein (zie paragraaf 2.2.2). De respondenten die een progressieve houding ten opzichte van dressuurruiters tonen, erkennen de huidige Sport Gender wel – maar geven hier een positieve noot aan: *“het grootste deel van de dressuurruiters is homo. Dat is een gegeven feit. (...) Gelukkig maar! Want daar kun je tenminste mee praten over wat voor kleur dekje en hoe de manen gevlochten! Ik ben er blij mee, erg gezellig!”* (Isabel, bokt.nl). Hoewel gematigd progressieve opvattingen minder normerend zijn over ‘anderen’, wil dat niet zeggen dat zij geen traditionele genderpatronen volgen. Immers, Isabel gaat er ook vanuit dat dressuurruiters in verhoogde mate bezig zijn met (feminiene) verzorgingseigenschappen. Net zo goed als dat de uitspraak van Cerise wel een genuanceerdheid in de gender van sportdeelnemers inbrengt, maar wel kennis geeft dat veel voetbalvrouwen masculiene trekjes zouden hebben: *“ik vind het onzin hoor, dat mannen die dressuren homo zijn. Er zijn toch ook meisjes die voetballen? Dat zijn ook heus niet allemaal manwijven”* (Cerise, bokt.nl).

Samengenomen stellen gematigd progressieve uitspraken dus niet expliciet en doelbewust de sociaaldominante opvattingen en genderrollen aan de orde. Dat doen het kleine aantal ‘radicaal sociaalkritische’ uitspraken wel. Dergelijke houdingen zijn sociaal kritisch tegenover de sociaal-culturele in- en uitsluiting naar sekse en gender in sport en de gendered toeschrijvingen aan deelnemers: *“alle sporten zijn voor zowel jongens als meisjes (...) iedereen is zoals die zelf is. Mensen zijn niet stoer omdat die toevallig een sport doen waar veel mannen aan deelnemen of waar het er hard aan toe gaat”* (Anneke, respondent 1). Mensen met een radicaal sociaalkritische houding beredeneren, betwisten en bekritisieren de waarden en normen van de typische genderrollen openlijk, zelfs al tonen zij zelf gender-typisch sportgedrag (Elling, 2002:233-234). Johan bijvoorbeeld, houdt een uitgebreid pleidooi voor de maatschappelijke bepaling van wat mannelijk is en wat vrouwelijk en voor het ontstaan en bestendigen van de sekseverhouding in de dressuur:

“Dressuur is jarenlang door vrouwen gedomineerd, het is daarom een beetje voor watjes en mietjes geworden (...) Dat vooroordeel blijft zolang de vrouwen daar domineren (...) terwijl het volledig afstamt van een mannelijke sport (...). Ik vind het raar dat mensen in vakjes geplaatst worden, de maatschappij bepaald of dat een man of vrouw die sport mag gaan doen, maar wie en wat is de maatschappij nu helemaal? Het gaat er toch om dat IK er schik in heb? (Johan, respondent 5).

Johan uit zich bewust te zijn van de heersende machtsmechanismen en is kritisch over het ‘mogen’ dat de maatschappij oplegt. Dat mogen verwijst naar de vooroordelen, stereotypering en discriminatie van hegemoniale sociale groeperingen ten opzichte van dressuurruiters, een punt waar Helen zich ook kritisch tegenover opstelt: *“waarom zouden mannen niet mogen dressuurrijden? (...) Iedereen moet gewoon lekker doen wat hij of zij zelf wil! Okee, pesten is niet leuk, maar dat moet je toch niet weerhouden om te doen wat je zelf leuk vindt?”* (Helen, bokt.nl). De sociaalkritische Johan was daarbij de enige die zich tegenover de hegemoniale machtsverhoudingen en sociaalgeaccepteerde genderverschillen opstelde, door expliciet de individuele variatie in aanleg en kwaliteiten te benoemen:

“Ik wilde dat de flowerpowermentaliteit terugkwam: liefde voor alles en iedereen, leven en laten leven. Ook al zit het buurjongetje op ballet of doet hij aan dressuur, so what? Het is toch een lief jong! Zo ging dat in de jaren zeventig. Tegenwoordig wordt er alleen gekeken naar elkaar, van ‘wat doe jij en wat doe jij?’ En als dat niet in het juiste vakje valt, dan is het niet goed. (...) Als kinderen geen Nikes dragen, dan horen ze er al niet meer bij! Zo jammer” (Johan, respondent 5)

Concluderend overheerst de gematigd conservatieve houding ten opzichte van dressuurruiters. Zij worden gestigmatiseerd als normatieve ‘andere’ en als mannen met relatief veel feminiene eigenschappen. Edoch verschilt de toon van de beoordeling (positief/neutral/negatief) en de vorm van de veroordeling van gender-atypisch sportgedrag (vreemd/onnatuurlijk/homo/apart/ et cetera) sterk. De mate van conservatisme in de problematisering van dressuurruiters, stuwt de mate waarin betekenis wordt gegeven aan Sport Genders. Doordat het leeuwendeel van de uitspraken te typeren is als gematigd conservatief of gematigd progressief, wordt er in een ‘aanzienlijke mate’ betekenis gegeven aan gender. Dit gewicht resulteert in een, inderdaad aangetoonde en ervaren, negatieve benadering van dressuurruiters en veroordelingen van dien met vooroordelen, stereotypering en discriminatie. De selectie van mannen en vrouwen binnen de paardensport, lijkt voorts natuurlijk te ontstaan door sociale in- en uitsluitende mechanismen.

4.6.2 Sociale in- en uitsluiting, sekseselectie en selffulfilling prophecy

Hoe krijgt de feminiene Sport Gender van dressuur nu grip op het gedrag van ruiters en wordt de Sport Gender gereproduceerd? Er is aangegeven dat sportvoorkeuren niet zozeer gebaseerd zijn op de intrinsieke sporteigenschappen, maar meer op normbeelden of de sociale betekenisgeving aan de sociaal-culturele

gebruiken, omgangsvormen en waarden binnen een sport. Ten eerste volgen mannen andere relatief hoog gewaardeerde ruiters, en zo leidend richting de masculiene springsport. Hoewel vaak gedacht, is dit niet op de eerste plaats omdat zij slechts aansluiting zoeken bij een sportgroep met (vermoedelijk) gelijkgestemden. De feminiene gender van de dressuursport, leidt immers hoofdzakelijk tot een negatieve benadering van dressuurruiters. Zij krijgen bijvoorbeeld te maken met sociale (masculiniteit en status-) uitsluitende machtsmechanismen zoals veroordelingen, stereotypering en discriminatie. Daarom blijkt het dat ruiters zich binnen een ‘toch al feminiene geconstrueerd’ paardensportdomein, zo masculien als mogelijk gaan gedragen om (toch) sociale goedkeuring als ‘echte man’ te realiseren. Volgens Kuyper & Bakker (2006: 24) is dit omdat mensen in hun streven naar aansluiting aan de peergroup, angstig zijn voor statusverlies of sociale exclusie. De gendered opvattingen over dressuur en de deelnemers leiden vaak tot zo een sociale exclusie van masculiniteit: *“er stond bij ons eens een jongen op stal en die deed eerst heel patserig en slijmerig bij de meisjes (...). Toen kwam hij een keer een groepje jongens tegen toen hij aan het rijden was en zij gingen hem gelijk uitschelden voor homo en mietje. Toen is hij gelijk gestopt. Als we hem nu tegenkomen dan kijkt hij snel de andere kant op.”* (Annelies, bokt.nl). Net als bij de kennis van Annelies, zorgen de sociale in- en uitsluitingmechanismen van de feminiene Sport Gender van dressuur voor een ogenschijnlijk natuurlijke selectie (deelname in- en uitsluiting) van ruiters en amazones over de paardensportdisciplines.

Voor insluiting in de masculiene mannenclub, is uitsluiting van de dressuursport een veelgehoorde optie. Dit kan bijvoorbeeld door zich ervan te distantiëren door er nooit aan te beginnen, helemaal te stoppen met dressuur of over te stappen naar meer masculien gelabelde disciplines, zoals springen: *“ik deed eerst dressuur, maar daar was ik op een gegeven moment klaar mee. Ik wilde toch wel wat actievoers doen, wat stoerders. (...) Dat rondrijden heb je op te duur wel gezien hoor (...) het dressuurwereldje is helemaal niet meer mijn ding”* (Sander, 02-04-2008). De distantie of uitsluiting van de (femininiteit van) dressuur, hoeft dus niet expliciet en bewust te gebeuren. Vaak treedt het op in de vorm van verborgen motieven. Sommige respondenten meenden bijvoorbeeld dat het in de springsport veel ‘gezelliger’ bleek te zijn.

Omdat volgens de macromaatschappelijke opvattingen alle ruiters gespiegeld worden aan de feminiene Sport Gender van de paardensport zouden zij theoretisch gezien, collectief de traditionele genderrolpatronen ter discussie stellen. Dat gaat vooral op als dat dressuurruiters betreft, omdat zij gekoppeld worden aan het beeld van de paardensportdiscipline waar vooral (‘meutige’) dames en (‘nichterige’) homo’s deelnemen. Ruiters (alsook amazones) blijken wel allemaal verschillend om te gaan met deze discussie stelling en met (eventuele) negatieve veroordelingen aan hun adres. Er is, zoals benoemd, een grote groep ruiters die stopt met dressuur. Indien deze radicale dressuuruitsluiting niet gebeurt, dan blijken verschillende technieken voor cognitieve insluiting te worden gebruikt om het imago ‘strijdlustig’ tegen te gaan. Zo wordt de feminiene Sport Gender door sommige respondenten gebagatelliseerd of menen zij dat deze onterecht is toegeschreven: *“Ik rijd al dertig paard en vindt het de meest fantastische bezigheid die ik kan bedenken.(...) Zet degenen die jongens die paardrijden homo's vinden, nu maar eens op een knollie, dan gaan ze of er als een haas vandoor, of ze krijgen toch wel respect of ze raken ook verslaafd.(...) er is niks speciaal vrouwelijks aan”* (Theo, bokt.nl). Anderen zwakken de feminiene geconstrueerde sporteigenschappen af in het voordeel van masculiene intrinsieke sporteigenschappen:

“Als paardrijden een kunst is, dan is de hoge dressuur daarvan de allerhoogste top. Die power die daarachter zit (...) is 600 kilo aan beheerste, geconcentreerde spiermassa. Fantastisch. Vooral die toppers, de dekhengsten, puurdere en intelligentere spierbundels kun je nergens vinden. Nergens. (...) je kunt maar beter weten wat je doet (...) anders verongeluk je met zo’n paard” (Joop, 02-04-2008).

De verheerlijking van masculiene sporteigenschappen, zoals bovenstaande ‘kracht’ en ‘risico’, kunnen bijdragen aan de instandhouding van de hegemoniale beeldvorming over masculiene gedragspatronen: mannen hebben

minder angst, zijn sterker, et cetera. Anderson onderschrijft dit proces evenzo: *“examinations of feminized terrains have consistently shown men to approximate orthodox masculinity and to justify their transgression as consistent with hegemonic expectations of masculinity”. (...) if men do acknowledge the feminine underpinnings of their field, they attempt to select a particular role within that space and define it as masculine”* (Anderson 2005:339). Een andere patroon waar Anderson zich op richt, is het omvormen van het stereotype deelnemer, richting een zeer inclusief masculiene; die van dressuurruiters die zich in het midden van talloze dames beweegt en daar een (seksueel) voordeel bij hebben: “mijn buurman (...) zei altijd: ‘gaan jullie maar fijn samen douchen na het voetballen, ik ga wel met de meiden rijden!’” (Sascha, bokt.nl). Ook de zogenoemde ‘struisvogelpolitiek’ wordt zo nu en dan gevolgd door respondenten die de afkeuring of problematisering vanuit de sociale omgeving negeren of afzwakken. Dit deed respondent Jeroen bijvoorbeeld in de conversatie met zijn ouders over zijn motieven om te stoppen met dressuurrijden. Weer anderen, zoals topdressuurruiter Laurens van Lieren stelde zich juist heel erg ‘competitief’ en ‘ambitieuw’ op. Want deze en de druk om te presteren en te winnen op wedstrijden, kan geïnterpreteerd worden als ‘typisch’ masculiene concepten (Butter 1997: 54). Een helemaal veilige keuze tenslotte, is het regelmatig voorkomende mechanisme dat paardenmensen hun sociale leven rondom de hobby vormen. De vriendengroep is dan al op een zekere hoogte gelijkgesteld.

Zulke initiatieven om zich te verdedigen tegen de sociale *downgrading* effecten van de feminiene Sport Gender van dressuur, bestendigen de dualistische en hegemoniale ideologieën (Laberge & Albert, 1999:257). Want de deelname aan dressuur wordt op basis van masculien herkende eigenschappen gelegitimeerd. Er is maar een klein aantal uitspraken te benoemen die het gender-atypische paardensportgedrag van mannen minder problematiseert. Zij sluiten *devianten* in met de attitude dat zij het ‘niet erg vinden’ om (of dat mannen) in een traditioneel vrouwelijk en dus atypisch sportdomein deelnemen en accepteren eventueel feminiene te typeren gedrag onder mannen. Soms omarmen ze deze zelfs, zoals Annie: *“doe mij maar nog een dressuurhomo! Hij gaat overal met me mee naartoe, helpt me mijn paarden klaarmaken en setjes uitzoeken en houdt alle roddels voor me bij! Ik noem hem altijd mijn handtas!”* (Annie, 27-8-2008). Feitelijk bestendigt Annie ook het gendered denken vanuit een dualistisch en essentialistisch oogpunt, omdat zij pretendeert dat dressuurruiters en homo’s in het verlengde van elkaar liggen en dat homoseksuele mannen bepaalde feminiene eigenschappen hebben.

Sociale ervaringen van (ex)deelnemers over de sfeer en sociale omgang, normen en waarden (onder meer de aard van grappen, opmerkingen, et cetera), binnen paardensportgroepen en andere sociale groepen kunnen het sociaal-culturele imago van de dressuursport en alternatieven versterken of afzwakken. Het laatstgenoemde lijkt het meest voorkomend. Zo een imagoversterking beïnvloedt voorts de sociale toegankelijkheid. Zo verwachten sommige respondenten van springruiters ‘gezelligheid’, zoals in de vorm van masculiene sportiviteit (duldt je tegenstander), aandacht van vrouwelijk schoon en het drinken van koffie en bier. Het heersend imago van de gestreste ‘dressuurhomo en –muts’ sluit die gezelligheid feitelijk al uit:

“Springruiters nemen ieder parcours aan om nog even na te kaarten en te bieren (...) dingen waarvan ik betwijfel of die nog iets met paarden te maken hebben. En die dressuurmutsen blijven maar analyseren... Ik ben ook geen prototype dressuurruiter (...). Die mensen drinken ook niet, dat gedisciplineerde spulletje. Springruiters wel (...) Ik blijf daarbij altijd graag hangen op concoursen. Gezellig. (Michiel, respondent 6)

Anderzijds bleek dat het beeld dat heerst van de sportcultuur, de sport meer of minder toegankelijk maakt voor verschillende mensen omdat zij zich wel of niet thuis kunnen voelen bij een imago. De heersende beelden van de dressuur en springsport staan niet op zich, maar zijn ingebed in maatschappijbreed heersende discoursen. Hegemoniale processen van status en onderdrukking, beïnvloedt veel mannen om te streven naar masculiniteit, waarbij ze al dan niet wenselijk, onderhandelen met bijvoorbeeld een homofobische houding en uitsluiting van feminiene activiteiten (Anderson, 2005:337): *“(…) als een meisje met een pony gaat tutten en zo, dan is het normaal. Al doe je dat als jongen, ben je niet meer stoer en val je een beetje buiten je vriendengroep”* (Stefanie,

bokt.nl). Volgens Lorber is gender daarom meer te bezien als een institutioneel verwachtingspatroon, dan iets wat mensen zijn: *“(…) as individuals act out gender norms and expectations in face-to-face-interaction, they are constructing gendered systems of dominance and power”* (Lorber, 1994:7). Door deze maatschappelijke inbedding en het starre karakter van traditionele cultuurbeelden en imago’s, is de schets dat masculiene dressuurkampioenen het beeld kunnen doen veranderen in de samenleving, zoals: *“als een echte heteroman Nederland zouden vertegenwoordigen, dan kan het best zo zijn dat er dan meer mannen denken van ‘hé, er zitten ook gewone mannen in de dressuur!’. Dat zou het imago van dressuur wel goed doen en misschien gaan er dan nog meer mannen dressuren”* (Claudia, respondent 3), een te ideologische voorstelling.

De gevolgen van directe (pesten) of indirecte sociale uitsluiting (veroordeling, stereotypering, roddelen) doen vaak afbreuk aan het individuele plezier dat men beleeft aan zijn of haar hobby. Een minder plezierig gevoel bij de sport(-beoefening) leidt op den duur meestal tot het verlaten van de discipline (Buisman, 2004:316). Op een grote schaal heeft die maatregel een homogeniserend effect binnen de sporttak, want het zijn vrijwel alleen de dressuurrijdende mannen die negatief benaderd worden. Doordat mannen beurtelings wegblijven, wordt steeds bevestigd en bestendigd dat de paardensport en in het bijzonder de dressuur een ‘vrouwensport’ is. Die stereotypering heeft gevolgen voor de toegankelijkheid van de dressuur, want als er alleen vrouwen participeren, dan maakt dat mogelijk de deelnamedrempel voor veel mannen nog hoger:

“Net als een autofabrikant die een auto op de markt brengt (...). Ze maken die niet alleen voor vrouwen, maar als blijkt dat veel vrouwen voor die auto kiezen, dan wordt het automatisch bestempeld als ‘een vrouwenauto’. Maar dat is het natuurlijk niet. Zo ook dressuur. Omdat daar zoveel vrouwen hun ding doen, dan wordt het een vrouwensport. En dat groeit almaar (...) en dan wordt het zo dat mannen daar niet meer aan mee willen doen. Net als dat geen man voor de lol in een Twingo [Renault] rijdt! (Pascal, respondent 7, red IB).

De deelnamedrempel bestaat in de zin van sociale status, maar ook gewoon omdat het een minder voor de hand liggende keuze is: *“als ouders verzin je niet zomaar dat je zoon op ballet of dressuur zou kunnen. Dan doe je ze in eerste instantie op algemene sporten, of sporten waar alle jongens uit de klas opzitten (...) voetbal en tennis bijvoorbeeld”* (Carla, 14-04-2008). Dat het andersom voor meisjes gebruikelijker is om deel te nemen aan traditionele mannensporten, komt overeen met de maatschappijbrede hegemoniale machtsverhouding: *“girls entering into the men’s territory has lasted for some years now, (...) boys do not seem to have taken up any traditional girls’ sports. Thus there are few boys in feminine activities such as gymnastics, dance, or aerobics”* (Klomsten et al, 2005:632). Ook binnen de paardensport blijft dat patroon bestaan. Mannen nemen vooral en het liefst deel aan de masculiene disciplines, zoals springen, en vrouwen nemen vooral deel in de dressuur maar lijken ook steeds vaker de overstap te maken naar springen, crosscountry en zelfs de rensport.

Doordat de dressuurgroep met het wegblijven van hegemonieomarmende mannen mogelijk steeds verder af gaat staan van een adequate gender norm voor mannen (een met een hoge masculiniteitnorm), vertserkt het imago dat de dressuursport een terrein is van non-masculiene mannen en vrouwen. Sommige respondenten noemden in dit kader dat ‘anderen’ (vooral homoseksuelen) zich hierdoor (nog) meer aangetrokken voelen tot de dressuursport, omdat men zoekt naar (vermoedelijk) gelijkgestemde medesporters: *“ze klieken ook altijd zo lekker samen hé (...) al die dressuurhomo’s zitten elkaar over de knieën te aaien (...) en dat trekt weer ‘vriendjes-van’ aan. En zo worden het er meer en meer. (...) wel zo gezellig voor ze toch?”* (Carla, 14-04-2008). Er zijn bovendien aanwijzingen dat als er veel openlijk homoseksuele mannen deelnemen (en dat is geschat), dit het voor anderen in het domein vergemakkelijkt om ‘uit de kast te komen’ (Elling, 2002:78). Hoewel er geen cijfers bekend zijn over het aantal homoseksuelen binnen de dressuursport, is nagenoeg iedere paardensporters (inclusief de groep zelf) erover eens dat binnen de tak relatief veel mannen homoseksueel georiënteerd zijn. Het is niet ondenkbaar dat homoseksuele mannen in de dressuursport hun gender-identiteit meer openlijk

uiten dan bijvoorbeeld in de masculiene voetbalwereld. Een onderzoek naar deze veronderstelling valt buiten het kader van deze studie. Ik neem echter wel aan dat relatief veel dressuurruiters (openlijk) homoseksueel georiënteerd zijn, een gegeven die een zeker pulleffect heeft voor andere homo's. Een andere stelling is omdat mannen zich binnen sportdisciplines met een feminiene Sport Gender niet constant hegemoniaal en masculien hoeven te gedragen om zich 'te bewijzen', zou dat de masculiniteit in de sfeer en het imago geen goed doen (Elling, 2002).

Welke in- en uitsluitende mechanismen in welke mate voorkomen, is voor hier niet heel interessant. Het belangrijkste is dat er inzicht is in hoe het keuzegedrag van mannen zo beïnvloed wordt dat de gendered situatie binnen de dressuursport wordt gereproduceerd. De samenloop van in- en uitsluitende mechanismen resulteert in een cirkelredenering, ofwel een 'selffulfilling prophecy'. Want er is sprake van een sociaal machts patroon (het statusverlagende feminiene of homo-imago) waardoor hegemonieomarmende mannen zich blijven distantiëren van dressuur. Hierdoor wordt de groep 'echte mannen' binnen de dressuursport steeds kleiner, waardoor er daadwerkelijk imagobevestigend vooral vrouwen en homoseksuele mannen binnen de sport te vinden zijn. Het is daarbij zelfs nog mogelijk dat de feminiene Sport Gender een pulleffect heeft op homoseksuele mannen, omdat mensen zoeken naar sportgroepen waarmee zij zichzelf kunnen en willen identificeren voor identificatie en sociale contacten met gelijkgestemden. Om de reproductie van de feminiene Sport Gender en hegemoniale afwijzing daarvan 'af' te maken, nemen sommige heteroseksuele dressuurruiters 'masculiniteit opvijzelende' maatregelen, zoals zich zelf homofobisch op te stellen, achter de dressuurdames aan te gaan of door te claimen dat de dressuursport ten onrechte een feminiene Sport Gender heeft gekregen. Feitelijk worden door de heersende Sport Gender van dressuur, de attitudes (ervaringen, kennis), affectie (gevoelens) en het gedrag van ruiters beïnvloed. Aan het eind van de rit is het proces van Sport Gendering is dus eigenlijk een resultaat van in- en uitsluitende acties van individuen en instituties. En de dressuursport blijft verre van aantrekkelijk voor insluiting van de stereotype 'echte mannen'.

5 Conclusie

5.1 De mannelijke distantie van dressuur

Het *hoe* gender een rol speelt in het vermijden van mannen van de dressuursport staat in deze studie centraal. Ondanks de differentiatie in persoonlijke variabelen van de respondenten (sekse, leeftijd, sportniveau, deelnamediscipline en seksuele voorkeur), kwamen veel opvattingen en attitudes betreffende de case overeen. Uit de vijf deelvragen is een beeld ontstaan over de gendered opvattingen over en motieven van dressuurruiters. Deze zullen kort worden samengevat. Aan de hand daarvan wordt de probleemstelling beantwoord en geconcludeerd wat dat betekend op macroniveau. Het hoofdstuk en deze scriptie sluit met een korte discussieparagraaf.

Ten eerste overheerst bij nagenoeg alle respondenten dat de paardensport een echte ‘meidensport’ is. Het maatschappelijk heersend beeld daarvan blijkt echter de interne diversiteit in Sport Gender en groeps culturen te negeren. De dressuursport is daarbinnen geconstrueerd als het vrouwendomein, en de springsport bijvoorbeeld als meer masculien. De feminiene Sport Gender van dressuur onderstreept in ieder geval de traditionele genderrollen die onderschrijft dat mannen niet ‘geschikt’ zijn om een beheerste, sierlijke, gracieuze, verzorgende sport te beoefenen. Net als maatschappijbreed heeft deze gendering (en de groep deelnemers) een marginale status in het voordeel van de masculiene. Collectief heerst het beeld dat de dressuurdeelnemers ‘ongezellige’, ‘pietluttige’ en ‘beheerste’ vrouwen en homoseksuele mannen zijn. Het negatieve, feminiene imago van dressuur werkt status- en masculiniteitdrukkend bij de deelnemende mannen. Zij worden gelabeld als normatieve ‘anderen’ en krijgen veelvoudig te maken met veroordelingen in de vorm van gendered stereotypingen, grappen, en discriminatie. Ook worden karakteristieken van dressuurruiters voorspeld aan de hand van hun disciplinekeuze. Het problematische blijkt vooral te zijn dat de gender-atypische paardensportdeelname van dressuurruiters, niet bijdraagt aan een geïdealiseerde socialisatie tot een ‘echte’ man, maar impliciet verwijst naar homoseksualiteit. De gehoorde argumenten voor de feminiene gendering van de dressuursport en de motieven dat deelname ongeschikt is voor mannen, zijn te scharen onder vier typen; biologisch essentialistische argumenten; normerende argumenten; esthetische argumenten en sociaalkritische argumenten. Binnen de sport blijkt tenslotte een eigen masculiniteithiërarchie te heersen die bepaalt wat een juiste plaats is voor ‘echte mannen’. De springsport blijkt een accuraat masculien domein.

In de motieven van ruiters om wel of juist niet deel te nemen aan de dressuursport, worden de intrinsieke sporteigenschappen ‘sier’ en ‘actie’ vaak benoemd. Dat blijken sterk gendered eigenschappen te zijn, waarbij ‘sier’ als feminiene hoofdeigenschap van dressuur dient en ‘actie’ als masculiene eigenschap van springen. Op affectieniveau blijkt dat mannen zich vaker distantiëren dan identificeren met het stereotype beeld van de dressuursport en dressuurruiters. Zij kiezen daarom ook minder vaak ervoor om te participeren in de discipline. Een eventuele deelname is immers ook een onderdeel van de identiteitsconstructie. Omdat ruiters en amazones gelijktijdig ook op basis van hun paardensportgedrag door hun sociale omgeving gecategoriseerd en beoordeeld worden (cognitieve in- en uitsluiting), is verbinding aan de laaggewaardeerde, feminiene dressuursport niet direct wenselijk te noemen. Immers, de beoordeling kan (in uitersten) statusverlenend zijn (zoals springruiters ervaren) of negatief veroordelend werken (zoals dressuurruiters ervaren), afhankelijk van de Sport Gender en de positie van de discipline binnen de status- of populariteitshiërarchie van sporten. Dressuur staat hier zoals bekend niet hoog in aanzien bij. De mate van veroordeling, of de attitude ten aanzien van dressuurruiters als zijnde mannen met een gender-atypisch sportpatroon, bepaalt de mate waarin

betekenis wordt gegeven aan Sport Genders. De meeste respondenten hadden een gematigd conservatieve houding, wat sekserolpatronen en genderrollen traditioneel benadert, maar wel in een mildere vorm dan een hegemoniaal conservatieve.

Hoe deze opvattingen en motieven grip krijgen op het gedrag van ruiters om de dressuurdiscipline te mijden, gaat richting de beantwoording van de probleemstelling: “hoe kan de hedendaagse ondervertegenwoordiging van mannen binnen de Nederlandse dressuursport in termen van gender worden begrepen?”.

Ten eerste en als meest pregnant, lijken de gendered machtsverhoudingen die femininiteit structureel onder masculiniteit waardeert voor een groot deel verantwoordelijk voor de (bestending van de) ondervertegenwoordiging van mannen binnen de dressuur. Het sociale verwachtingspatroon van mannen is dat zij zich bovenal ‘stoer’ gedragen. Het deelnemen aan een ‘vrouwensport’ als dressuur levert hen voorts lage status van andere peergroup leden. Omdat zij zich door hun sportparticipatie binnen een typisch ‘vrouwendomein’ minder conformeren aan de masculiniteitnorm, krijgen zij regelmatig te maken met uiteenlopende vormen van negatieve bejegeningen. Er werd door sommige respondenten verwezen naar het feit dat heel veel jongens (mogelijk door de gesocialiseerde sekserolpatronen) daarom niet eens beginnen met dressuurrijden, omdat zij al op vroege leeftijd leren dat dit een conflict betekent in een gender-typisch gedragspatroon. Ditzelfde werd aangegeven over bestaande ruiters; zij zouden vaker overstappen van dressuur naar ander paardensportdisciplines dan vice versa. Anderen bagatelliseren de aanwezigheid van feminien geconstrueerde eigenschappen, of menen dat de feminiene Sport Gender onterecht is toegeschreven aan de sport. Tenslotte werden uitspraken gedaan die verwijzen naar het negeren of afzwakken van de mate van problematisering vanuit de sociale omgeving. En steeds wordt de (sociaal laaggewaardeerde) feminiene Sport Gender van dressuur gereproduceerd en bestendigd.

Er klonk vanuit de literatuur (zie hoofdstuk twee) en van diverse respondenten dat het ‘zorgaspect’ en de ‘esthetiek’ dat de sport vrouwen beter ligt dan mannen. Mannen zouden ‘van nature’ de fijngevoeligheid van dressuur missen, enzovoorts. Zo een verklaring voor de ondervertegenwoordiging is echter verwerpelijk omdat er niet kan worden uitgegaan van wezenlijke sekseverschillen. Zulke attitudes zijn bovendien ongenueanceerd essentialistisch. De aanwezigheid van een (toegankelijk) masculien alternatief binnen de paardensport draagt wel bij aan de centralisatie van ruiters daar. Door het blijvend mijden van de dressuursport door mannen, blijft de sekseverhouding in stand en doordat ook het beeld van de dressuur als feminien domein steeds bestendigd blijft, wordt de voor mannen onaantrekkelijke Sport Gender steeds gereproduceerd. Er treedt dan ook een cirkelredenering op, omdat veel mensen hun sportkeuze afstemmen op die van (vermoedelijk) gelijkgestemden. Dankzij de feminien geconstrueerde Sport Gender stoppen of vermijden veel hegemoniegeoriënteerde mannen de dressuursport. Het keuzeproces wordt voor de dressuursport dus een ‘self-fulfilling prophecy’, want de sekseverhouding bevestigt steeds het stereotype dressuurdeelnemer.

De keuze om dressuur te mijden is een product van ervaringen die mensen op verschillende sociale niveaus en omstandigheden opdoen over de sport en sociale groepen. Dat bleek een resultaat te zijn een afweging tussen sporteigenschappen, een selectie uit groepen mensen en de verwachting over hun gedrag en de sfeer binnen de sportgroep. De sociale machtsverhoudingen en waardeoriëntaties spelen daarbij een solide rol. Net als Kuyper & Bakker (2006: 24) meen ik dat deze afweging geschiedt omdat mensen in hun streven naar aansluiting aan de peergroup, angst hebben voor statusverlies of sociale exclusie. Immers dressuurruiters vallen binnen de bulk vrouwen niet alleen op, ze worden ook normatief gelabeld als ‘anders’. Zoals eerder gesteld kan ‘afwijken’ snel een sociaal uitsluitend effect hebben van de peergroup.

Samengenomen wijst bovenstaande ernaar dat mannen, extreem gesteld, dus uitgesloten zijn van deelname aan traditionele vrouwensporten zoals dressuur, omdat dressuurruiters bij voorbaat als non-masculien en non-heteroseksueel worden bestempeld. Deze symbolische exclusie is echter vooral een vorm van vroegtijdige zelfuitsluiting, omdat zij wegens de pregnant aanwezige stereotyperingen van de dressuursport, veelal op de hoogte zijn van de statusverlagende werking (*downgrading*) van zulk ‘feminien sportgedrag’. Zoals bleek uit paragraaf 1.1.1 hoeft de distantie op deze basis niet bewust te gebeuren, omdat mensen vooral leven met het *geloof* wel alle keuzevrijheid te hebben.

Dus om kort en samenvattend de probleemstelling te beantwoorden; heersen binnen de feminiene paardensport dezelfde hegemoniale (gender) machtsverhoudingen tussen verschillende disciplines, als binnen de samenleving en sportwereld *sec.* Want het deelnamepatroon van ruiters, en dan vooral hun distantie van de dressuursport, toont parallellen met de algemene sportpatronen tussen mannen en vrouwen: mannen distantiëren zich massaal van traditionele ‘vrouwensporten’, omdat feminiteit en daarmee sporten met een feminiene Sport Gender, binnen de dominante waardeoriëntaties worden gemarginaliseerd ten voordele van het masculiene. De dressuursport accepteert ‘andere’ en/ of mannen die niet de hegemoniale masculiniteit volgen, maar dat geeft de sportgroep wel een feminien imago. Dat imago sluit voorts de overgrote groep mannen uit, die streven naar een sociale goedkeuring in de vorm van het streven naar de masculiniteitnorm. Kortom is het vooral gezegd dat mannen op basis van de feminiene Sport Gender niet *willen* toetreden tot de dressuursport.

5.2 Vrije Sportkeuze als utopie

De beantwoording van de probleemstelling is wetenschappelijk interessant omdat er sociale drang en dwang plaatsvindt (in de vorm van discriminatie, sociale goedkeuring, et cetera) om zich te conformeren aan de masculiene sportnorm. Deze situatie binnen de paardensport toont nauwe verbanden met macromaatschappelijke structuren en -mechanismen. Want sociale (gender) machten beïnvloeden ook hier de gevoelens, gedachten en gedragingen van individuen en de in- en uitsluitingprocessen, reflecteren en ondersteunen de hegemoniale machtsstructuren en dominante waardeoriëntaties. Gender speelt hierbij de sleutelrol. Ook maatschappijbreed is gender een van de belangrijkste sociale ordenende structuren, vooral binnen rigide instituties (zoals de sportwereld). Gender bleek betekenis te hebben in hoe iemand zich ervaart [*identiteitconstructies*], het geeft symbolische lading aan objecten [*de paardrijbroek*], verschijnselen [*een manege*] of mensen [*de dressuurruiter*], wat leidt tot sociale waardering. Masculiniteit wordt daarbij doorgaans, impliciet of expliciet, onbewust of bewust, gepositioneerd boven feminiteit. Gender heeft daarmee eveneens (sociale) macht. Door die hegemoniale machtsverhoudingen, zijn heteroseksuele, patriarchale mannen enerzijds vrijer in hun sportkeuzen en hebben zij meer macht tot (re)constructie van genderbeelden dan gemarginaliseerde groepen. Paradoxaal blijkt wel dat vrouwen meer vrijheid genieten in sportkeuze en identiteitsvorming, zij ontvangen vaak zelfs sociale status bij het hebben van een gender-atypisch sportpatroon. Gender-atypische gedragspatronen en uiterlijke representaties onder mannen echter, zijn daarom een vorm zijn van negatief gewaardeerde ‘downgrading’.

Deze beperking van bewegingsvrijheid is in strijd met de overtuiging dat Nederland een liberaal-democratische maatschappij is, waar mensen en groepen ruime rechten en vrijheden hebben en mensen tolerant zijn over differentiatie (Elling, 2002:33; Laermans, 2003). Tal van theoretici menen dat in zo een postmoderne samenleving gendergrenzen vervagen en dat met het (ingebeelde) individualisme de eerdere (naar traditionele genderrollen dwingende) machten, verdwenen zijn door machtsverlies van traditionele structuren (zie paragraaf 1.1.1). Dit is bijvoorbeeld te zien in de muziekindustrie en kunstwereld. In de sportwereld lijken mensen vooralsnog weinig speels om te gaan met genderrollen en (gender)identiteiten. De conclusies van

voorgaande (sub)paragrafen tonen aan dat de ruiters en amazones hun gevoelens, gedachten en gedragingen op velerlei wijze laten beïnvloeden door gesocialiseerde en sociaaldominante genderbeelden en waarderingen over groepen mensen, gedragspatronen en sociale instituties zoals de paardensport. En dus geldt eerder dat: *“there is a greater choice [of lifestyle, sport, etc], although greater identity risk”* (Horne, 2006:124, red IB). Ik meen daarom net als onder meer Firat (1994) en McGinnis et al (2003) dat postmoderne vrijheid nog intens beïnvloed wordt door de moderne sturende categorie ‘gender’. De omgangsnormen, seksescheidingen en –identificaties, zijn nog altijd veel meer aanwezig dan vaak wordt bestempeld. Dit leidt mij tot de stelling dat persoonlijke sportkeuzen, zo ook de keuze van ruiters om de dressuursport te mijden, door gender gestructureerd worden en niet in een vacuüm worden gevormd op basis van individuele capaciteiten en karakteristieken. Steeds vindt afweging plaats tussen individuele keuzevrijheid en dominante normen en waarden. Sportkeuzen en specifiek de distantie van mannen van de dressuursport, zijn daarom voor een belangrijk deel bepaald en gestructureerd door de dominante en gesocialiseerde beeldvorming over en sociale waardering van (sport)groepen en gendered sportdisciplines.

5.3 Discussie en kritische noot

De paardensport is sterk ingebed in de dominante discoursen, maatschappelijke structuren en sociale machtsverhoudingen van de samenleving. Het belangrijkste eindresultaat van het empirisch onderzoek naar de ondervertegenwoordiging van mannen binnen de dressuursport, is het feit dat het een droombeeld blijkt dat mensen volledig vrij zijn in hun sportkeuze. Mannen en vrouwen blijken veel overeenkomende opvattingen te hebben over de Sport Gender en de waardering van dressuur en het alternatieve paardensportdiscipline (de springsport) en diens deelnemers. De toegeschreven Sport Gender treedt feitelijk op als een sociale macht met een stuwend mechanisme, waardoor mannen en vrouwen massaal dezelfde disciplinekeuzen maken. De mannelijke ‘waaghalzen’ die wel deelnemen aan de dressuur voelen zich niet op hun plaats binnen de dressuurwereld of hen wordt dit gevoel vanuit de omgeving opgelegd met behulp van sociaaluitsluitende stereotypering en discriminatie. Veel dressuurruiters negeren of ontkennen het product van sociale machten door de feminiene Sport Gender te ontkennen, weerleggen, compenseren met masculiene eigenschappen, enzovoorts. Dat betekend onder meer voor meer algemene wetenschappelijke discussies dat het individualisme (waarbij sociale machten minder greep op individuele keuzen zouden hebben gekregen) inderdaad (grotendeels) is gepretendeerd en dat de postmoderne keuzevrijheid feitelijk een utopie is. Talloze theorieën die het tegendeel verwijzen, zouden daarmee op zijn minst deels kunnen worden verworpen. Verder onderzoek naar uitvallers van de dressuursport en redenen van niet-paardensporters om niet te beginnen met dressuur, zou tenslotte verdere verdieping kunnen bieden in de gevolgen van Sport Genders op individueel niveau. Immers, veel mannen lijken van het dressuurtoneel te verdwijnen door sociale uitsluiting en zelfuitsluiting als gevolg van de feminiene Sport Gender. Er zijn aanwijzingen dat hierdoor de ontwikkeling van de dressuursport als een feminien domein, almaar doorgaat.

Bronnen

- Aalten, A. & Derks, M. (1997). Op Spikes & Spitzen: Over sekse en lichamen in beweging. *SISWO-Publicatie 398*. Retrieved June 24, 2007 from <http://www.siswo.uva.nl/pdf1/spikes.pdf>
- Abma, R. & Selten, P. (2004), Jongeren doen het samen, in J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (2004), *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*, (pp. 104-115). Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.
- Andel, van C. (2002). *De eenvoud van de dressuur*. s'Gravenland: Fontaine Uitgevers B.V.
- Anderson, E. (2005). Orthodox and inclusive masculinity: Competing masculinities among heterosexual men in a feminized terrain. *Sociological perspectives*, 48, pp 337-355. Retrieved June 15, 2008 from <http://caliber.ucpress.net/doi/abs/10.1525/sop.2005.48.3.337>
- Angelini, J.R. (2008). How Did the Sport Make You Feel? Looking at the Three Dimensions of Emotion through a Gendered Lens. *Sex Roles*, 58, pp 127-135. Retrieved January 8, 2008 from <http://www.springerlink.com/content/7u6213692u40118p/>
- Ashworth, C.E. (1971). Sport as symbolic Dialogue, in E. Dunning (1971), *The Sociology of Sport: A selection of Readings*, (pp. 40-46). London: Frank Cass and Company Limited.
- Baumann, G. (1996). *Contesting Cultures: Discourses of identity in multi-ethnic London*. Cambridge Cambridge: University Press.
- Beck, V., Fuller A. & Unwin, L. (2006). Safety in stereotypes? The impact of gender and 'race' on young people's perceptions of their post-compulsory education and labour market opportunities. *British Educational research Journal*, 2-5, pp 667-686. Retrieved March 8, 2007 from <http://eprints.soton.ac.uk/25147/>
- Beer, P. (2004). Individualisering zit tussen de oren, in J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (2004), *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*, (pp. 18-36). Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.
- Berg, van den M. (2007). *Dat is bij jullie toch ook zo? Gender, etniciteit en klasse in het sociaal kapitaal van Marokkaanse vrouwen*. Amsterdam: Askant.
- Berg, van den M. (2006). *Steun of Stuwang? Sociaal kapitaal van Marokkaanse en Antilliaanse vrouwen in genderperspectief*. Retrieved January 8, 2008 from http://www.integratie.net/binaries/stip/bulk/onderzoek/5/De_sociale_liftfunctie_van_de_stad/
- Bergsma, M. (2003). *Betrouwbaarheid en Validiteit van Kwalitatief georiënteerde Operationele Audits*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Biskup, C. & Pfister, G. (1999). I Would Like to be Like Her/Him: Are Athletes Role-Models for Boys and Girls? *European Physical Education Review*, 5, pp 199-218. Retrieved June 16, 2007 from <http://epe.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/3/199>
- Bottenburg, van M. (2006, October 18). *Het kapitaal van de sport*. Oratie gepresenteerd op de Universiteit Utrecht in de faculteit Rechtsgeleerdheid, Economie, Bestuur en Organisatie, departement Bestuurs- en organisatiewetenschappen.
- Bottenburg, van M. (1994). *Verborgen Competitie: 'Over de uiteenlopende populariteit van sporten'*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Bottenburg, van M. (2004). Individueel en collectief gedrag in sport, in J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (2004), *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*, (pp.85-103). Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.
- Brandt, E. (1997). In plaats van jongens. *De Groene Amsterdammer*, 51. Retrieved February 2, 2008 from http://www.groene.nl/1997/51/In_plaats_van_jongens/1
- Breedveld, K. & Tiessen-Raaphorst, A. (2006). Rapportage Sport 2006. *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Retrieved July 28, 2007 from http://www.scp.nl/publicaties/boeken/903770252x/Rapportage_Sport_2006.pdf
- Buisman, A. (2004). Opvoeding in en door sport? *Pedagogiek*, 4, pp 310-323. Retrieved January 8, 2008 from <http://www.pedagogiek-online.nl/publish/articles/000309/article.pdf>
- Burgers, J. (2006). De stad als speelplaats. *Sociologie*, 2, pp 53-70. Essay distributed at the Erasmus University Rotterdam (FSWS) to support colleges by J. Burgers.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge
- Casimir, G.J. (2007). The impact of horse ownership on activities in the domestic setting. In: Moerbeek, Niehof & Ophem (2007), *Changing Families and their lifestyles* (pp 231-250) Personal communication to I. Broeren: Embargo until October 18, 2007

- Caudwell, J. (1999). Women's Football in the United Kingdom: Theorizing Gender and Unpacking the Butch Lesbian Image. *Journal of Sport and Social Issues*, 23, pp 390-402. Retrieved June 6, 2007 from <http://jss.sagepub.com/cgi/content/abstract/23/4/390>
- Connell, R.W. (2002). *Gender: Short Introductions*. Cambridge: Polity Press.
- Consument Veiligheid: Paard- en ponyrijden 2002-2006, (2007). *Article retrieved September 3, 2008 from* [http://www.veiligheid.nl/csi/veiligheid.nsf/wwwAssets/473CE7FA8FA3703DC12574320037ED7D/\\$file/Paard-%20en%20ponyrijden.pdf](http://www.veiligheid.nl/csi/veiligheid.nsf/wwwAssets/473CE7FA8FA3703DC12574320037ED7D/$file/Paard-%20en%20ponyrijden.pdf)
- Crawford, G. (2004). *Consuming Sport: Fans, sport and culture*. London/ New York: Routledge
- Cunningham, G.B. & Sagas, M. (2007). Gender and Sex Diversity in Sport Organisations: Introduction to a Special Issue. *Sex Roles*, 58 (2008), pp 3-9. Retrieved February 22, 2008 from <http://www.springerlink.com/content/g414m07074j61408/>
- Clercq, de W. (2003). *Stereotypes in reclame: impliciete attitudes ten opzichte van de nieuwe man*. Scriptie voorgedragen aan de Universiteit Gent, Toegepaste Economische Wetenschappen, Gent. Retrieved January 8, 2008 from <http://lib.ugent.be/execl/fulltxt/thesis/19990775.pdf>
- Dekkers, M. (2006). *Lichamelijke opvoeding*. Amsterdam/ Antwerpen: Contact.
- Dunning, E. (1971). *The Sociology of Sport: A selection of Readings*. London: Frank Cass and Company Limited.
- Duyvendak J.W. & Hurenkamp, M. (2004). *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid (Jaarboek voor de Sociale Sector)*. Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.
- Een Koninkrijk voor paarden. *Algemeen Dagblad* (AD Weekend Dossier), pp 25. Verschenen op 10-11-2007
- Elchardus, M. (2004). Autonome volgzzaamheid, in J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (2004), *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*, (pp. 205-212). Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.
- Elling, A. & Knoppers, A. (2005). Sport, Gender and Ethnicity: Practices of Symbolic Inclusion/ Exclusion. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, pp 257-268. Retrieved December 8, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/1421826414652655/>
- Elling, A. (2002). 'Ze zijn er (niet) voor gebouwd': In- en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit. Nieuwegein/ Den Bosch: Arko Sports Media/ Mulier Instituut.
- Elling, A. (2003). Sekse en Sport: Bewegende Beelden. *Vrouwenraad. Tijdschrift van de Nederlandstalige Vrouwenraad (NVR)*. Retrieved March 13, 2007 from http://www.vrouwenraad.be/pdf/tijdschrift_vrouw_sport/agnes_elling.pdf
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: the birth of the prison*. Translated by A. Sheridan. New York: Pantheon
- Findlay L.C. & Bowker A. (2007). The Link between Competitive Sport Participation and Self-concept in Early Adolescence: A Consideration of Gender and Sport Orientation. *Journal of Youth and Adolescence, A Multidisciplinary Research Publication*. Retrieved December 8, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/456u212335536853/>
- Firat, A.F. (1994). Gender and Consumption: Transcending the Feminine? *In Gender issues and Consumer Behaviour*, pp 205-228. Retrieved January 8, 2008 from <http://www.sciencedirect.com/>
- Giddens, A. (1991). *Self Identity and Late Modernity*. Cambridge: Cambridge University Press
- Gordts, E. (2005). Het paard verovert de polder. *Elsevier*, 61-46, pp 74-78.
- Halpern, D.F. & LaMay, M.L. (2000). The smarter sex: a critical review of sex difference in intelligence. *Educational Psychology Review*, 12, pp 229-46. Personal communication from S. Broeren to I. Broeren
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting Females: Critical issues in the history and sociology of women's sports*. London/ New York: Routledge.
- Harms, L. (2004) Alleen in de file, in J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (2004), *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*, (pp. 73-84). Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep.
- Heinila, K. (1971[1976]). Notes on Inter-Group Conflicts in International Sport, in E. Dunning (1971), *The Sociology of Sport: A selection of Readings*, (pp. 343-351). London: Frank Cass and Company Limited.
- Hekma, G. (2007). De benen wijd, de stem naar beneden: Houdingen tegenover 'nichterigheid' bij homoseksuele mannen. *Sociologie*, 3, pp 81-91. Retrieved January 8, 2008 from <http://www.atypon-link.com/UBO/doi/abs/10.1347/sogi.3.1.81>
- Hekma, G., Krul, C., Stokvis R & Verboeket, J. (1994). 'Als ze maar niet provoceren': *Discriminatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in de georganiseerde sport*. Het Spinhuis: Amsterdam
- Horne, J. (2006). *Sport in Consumer Culture*. New York: Palgrave Macmillan.
- Houtman, D. (2003). Class and Politics in Contemporary Social Science: "Marxism Lite" and Its Blind Spot for Culture. New York: Aldine de Gruyter.

- Houtman, D. (2008). *Op jacht naar de echte werkelijkheid: Dromen over authenticiteit in een wereld zonder fundamenten*. Amsterdam: Pallas Publications/ Amsterdam University Press.
- Jaarverslag 2003, (2004), Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie. Retrieved July 8, 2007 from <http://www.knhs.nl/objects/00000083.pdf>
- Jaarverslag 2004, (2005). Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie. Retrieved July 8, 2007 from <http://www.knhs.nl/objects/00000084.pdf>
- Jaarverslag 2005, (2006), Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie. Retrieved July, 8 2007 from <http://www.knhs.nl/objects/00000085.pdf>
- Jaarverslag 2006, (2007), Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie. Retrieved December, 8 2007 from <http://www.knhs.nl/objects/00004835.pdf>
- Jankowiak, W. (1993). Gender Images, Sexual Attraction and Mate Selection, in: Jankowiak, W. (1993), *Sex, Death and Hierarchy in a Chinese City. An Anthropological Account*, (pp 165-191). New York: Columbia University Press.
- Klomsten, A., Skaalvik, E.M. & Espnes, G.A. (2004). Physical Self-Concept and Sports: Do Gender Differences Still Exist? *Sex Roles*, 50, pp 119-127. Retrieved January 6, from <http://www.springerlink.com/content/k007312w44t58818/>
- Klomsten, A., Marsh, H.W. & Skaalvik, E.M. (2005). Adolescents' Perceptions of Masculine and Feminine Values in Sport and Physical Education: A Study of Gender Differences. *Sex Roles*, 52, pp 625-636. Retrieved January 6, 2008 from <http://www.springerlink.com/content/m018x26m74m06076/fulltext.pdf>
- Korabik, K. & McCreary, D. (2000). Testing a Model of Socially Desirable und Undesirable Gender-Role Attributes. *Sex Roles*, 43, pp 665-685. Retrieved June 6, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/>
- Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond (KNHS)(2007). Disciplinereglement dressuur. Retrieved June 4, 2008 from <http://www.knhs.nl/objects/00002937.pdf>
- Laberge, S. & Albert, M. (1999). Conceptions of Masculinity and of Gender Transgressions in Sport among Adolescent Boys: Hegemony, Contestation, and Social Class Dynamic. *Men and Masculinities*, 1, pp 243-267. Retrieved November 13, 2007 from <http://jmm.sagepub.com/cgi/content/abstract/1/3/243>
- Laermans, W. (1993). *Learning to Consume: early Department Stores and the shaping of the Modern Consumer Culture (1860-1914)*. Essay distributed at the Erasmus University Rotterdam (FSWS) to support colleges by J. Burgers.
- Laqueur, T.W. (1990). *Making Sex: Body and gender from the Greeks to Freud*. Cambridge: Harvard University Press
- Langer, S. & Martin, J. (2004). How Dresses Can Make You Mentally Ill: Examining Gender Identity Disorder in Children. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21, pp 5-23. Retrieved November 13, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/j560672n6101525k/>
- Lopez, N. (2003). *Hopeful Girls, Troubled Boys: Gender and Race Disparity in Urban Education*. Cambridge/ London: Routledge.
- Lorber, J. (1993). Believing is Seeing: Biology as Ideology. *Gender & Society*, 7-4, pp 568-581. Retrieved January 8, 2008 from <http://www.jstor.org/sici?sici=0891-2432%281993%297%3A4%3C568%3ABISBAI%3E2.0.CO%3B2-G&origin=serialsolutions>
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes of Gender*. London: Yale University Press
- Luijt, R. & Elling, A. (2007). Oranje Sporthelden zijn niet zwart of wit: De weergave van Olympische sporters in Nederlandse kranten. *Vrijetijdstudies*, 1-25, pp 31-45. Retrieved January 8, 2007 from <http://library.wur.nl/WebQuery/artik/lang/1838717>
- Macionis, J.J. & Plummer, K. (2005). The Gender Order and Sexualities, in: J.J. Macionis & K. Plummer (2005), *Sociology, a global introduction* (3 ed.), (pp 306-339). Harlow: Pearson.
- Masthoff, J. & Gatt, A. (2006). In pursuit of satisfaction and the prevention of embarrassment: affective state in group recommender systems. *Online publication August 29, 2006*. Retrieved from <http://www.springerlink.com/content/yx45708258101277/>
- McCreary, D.R. (1994). The Male Role and Avoiding Femininity. *Sex Roles*, 31, pp 517-531. Retrieved September 12, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/j707667534014766/>
- McGinnis, L., Chun, S. & McQuillan, J. (2003). A Review of Gendered Consumption in Sport and Leisure. *Academy of Marketing Science Review*, 5, pp 1-24. Retrieved June 16, 2007 from <http://www.amsreview.org/articles/mcginnis05-2003.pdf>

- McLeod, J. (1998). Friendship, schooling and gender identity work. *Paper gepresenteerd op The Australian Association for Educational Research Annual Conference, December 1998*. Retrieved December 16, 2008 from <http://www.aare.edu.au/98pap/mc198345.htm>
- Melissen, J. (2008). Te paard de vrouwenemancipatie bevechten. *PaardenSport*, 05/2008, pp 60-61.
- Moore, H.L. (1994). Understanding Sex and Gender, in T. Ingold (1994), *Companion Encyclopaedia of Anthropology*, (pp 813-830). London/ New York: Routledge.
- Noukens, R. (2005). Mediatisering en globalisering van een sporttak: Triatlon. Case Study De Ironman van Hawaï. *Scriptie voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Katholieke Universiteit Leuven*. Retrieved March 13, 2007 from http://www.thesis.net/ironman/ironman_inhoud.htm
- Pfister, G. (1993). Appropriation of the environment, motor experiences and sporting activities of girls and woman. *International Review for the Sociology of Sport*, 28, pp 159-171. Retrieved December 8, 2007 from <http://irs.sagepub.com/cgi/reprint/28/2-3/159.pdf>
- Plantenga, J. & Schippers, J. (2004). Continuïteit en verandering in arbeid en gezin, in J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (2004), *Kiezen voor de kudde: Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*, (pp. 56-72). Amsterdam: Uitgeverij Van Gennep.
- Plummer, D.C. (2001). The quest for modern manhood: masculine stereotypes, peer culture and the social significance of homophobia. *Journal of adolescence*, 24, pp 15-23. Retrieved March 15, 2008 from http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6WHO-45BT69K
- Reeser, J.C. (2005). Gender identity and Sport: is the playing field level? *British Journal of Sports Medicine*, 39-10, (no page numbers). Retrieved November 16, 2007 from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16183763>
- Riesman, D. & Denney, R. (1971[1954]). Football in America: A Study in Culture Diffusion, in E. Dunning (1971), *The Sociology of Sport: A selection of Readings*, (pp 152-167). London: Frank Cass and Company Limited.
- Sandfort, T. (2005). Sexual Orientation and Gender: Stereotypes and Beyond. *Archives of Sexual Behaviour*, 34-6, pp 595-611. Retrieved August 3, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/y330655722258146/fulltext.pdf>
- Schafer, W.E. & Armer, J.M. (1971[1966]). On Scholarship and Interscholastic Athletics, in E. Dunning (1971), *The Sociology of Sport: A selection of Readings*, (pp. 198-236). London: Frank Cass and Company Limited.
- Six, B. & Eckes, T. (1991). A Closer Look at the Complex Structure of Gender Stereotypes. *Sex Roles*, 24, pp 57-71. Retrieved March 2, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/w30n3k230446034n/>
- Skoe, E., Cumberland, A., Eisenberg, N., Hansen, K. & Perry, J. (2002). The Influences of Sex and Gender-Role Identity on Moral Cognition and Prosocial Personality Traits. *Sex Roles*, 46, pp 295-309. Retrieved June 16, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/v75831jk53r22633/>
- Smits, W. & Stevens, F. (2005). Maatschappelijke participatie van jongeren: Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte. Samenvatting en beleidsaanbevelingen. Retrieved march 19, 2007 from http://www.re-creatievlaanderen.be/srv/pdf/srcvrap_200501.pdf
- Stokvis, R. (1989). *De sportwereld: een sociologische inleiding*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Stokvis, R. (2007). Mannelijkheid en lichaamsvoeding. *Sociologie* 3, pp 49-63. Retrieved January 5, 2008 from <http://www.atypon-link.com/UBO/doi/pdf/10.1347/sogi.3.1.49>
- Stone, G.P. (1971[1955]). American Sports: Play and Display, in E. Dunning (1971), *The Sociology of Sport: A selection of Readings*, (pp. 47-66). London: Frank Cass and Company Limited.
- Swain, J. (2003). How Young Schoolboys Become Somebody: the role of the body in the construction of masculinity. *British Journal of Sociology of Education*, 24-3, 2003, pp 299-314. Retrieved May 14, 2008 from <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713409002>
- Teuling, M. (2008). Macho's te paard: waarom mannen vaak winnen (interview met Laurens van Lieren en Dr. Gerda Casimir). *BIT*, 153, pp 40-43.
- Trew, K., Scully, D., Kremer, J. & Ogle, S. (1999). Sport, Leisure and perceived Self-Competence among Male and Female Adolescents. *European Physical Education Review*, 5, pp 53-73. Retrieved June 16, 2007 from <http://epe.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/1/53>
- Twenge, J. (1997). Changes in masculine and feminine traits over time: a meta-analysis. *Sex Roles*, 36, pp 305-25. Retrieved March 22, 2008 from <http://www.springerlink.com/index/2427300H114VV16Q.pdf>
- Waerdahl, R. (2005). 'Maybe I'll need a pair of Levi's before Junior High?' Child to youth trajectories and anticipatory socialization. *Childhood*, 12, pp 201-219. Retrieved June 16, 2007 from <http://chd.agepub.com>

- Weil, K. (2006). Men and Horses: Circus Studs, Sporting Males and the Performance of Purity in Fin-de-Siècle France. *French Cultural Studies*, 17-87, pp 87-105. Retrieved June 8, 2007 from <http://frc.sagepub.com/cgi/content/abstract/17/1/87>
- Whannel, G. (2002). *Media Sport stars: masculinities and moralities*. London/New York: Routledge.
- Whyte, W.F. (1993). *Street corner society: the social structure of an Italian slum*. Chicago: University of Chicago Press
- Wilterdink, N. (2007). De studie van Mannelijkheid. In *Sociologie*, 3, pp 2-11. Retrieved January 30, 2007 from <http://www.atypon-link.com/UBO/doi/abs/10.1347/sogi.3.1.2?journalCode=sogi>
- Wit, de M. (2005). Jongens en meisjes in de schijnwerpers. Pilot gender mainstreaming en gender budgeting in het jeugdbeleid in de gemeente Rotterdam. *GGD Rotterdam en omstreken: Rotterdam*
- Young, I.M. (1980). Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality. In *Human Studies*, 3, pp 137-156. Retrieved November 8, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/kt721q866v571286/>
- Young, R. & Sweeting, H. (2004). Adolescent Bullying, Relationships, Psychological Well-Being, and Gender-Atypical Behavior: A Gender Diagnosticity Approach. *Sex Roles*, 50, pp 525-537. Retrieved December 8, 2007 from <http://www.springerlink.com/content/m247560470v57t2j/fulltext.pdf>
- Zipprich, C. (2001). The Role of Sports and Games in the Self-Image of Girls and Boys. *Institute fur Sportwissenschaft, universitat Hannover, Germany*. Retrieved November 8, 2007 from http://www.sportwiss.uni-hannover.de/fileadmin/sport/pdf/onlinepublikationen/zip_rol.pdf
- ZKA (Consultants en Planners), (2006). Paardensportonderzoek 2006, Profiel, gedrag en behoeften Nederlandse paardensporters. *Projectnummer S13.5.113, in opdracht van Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie: Ermelo*

Internetsites

<http://www.bokt.nl>

<http://www.knhs.nl>

<http://www.fnrs.nl>

<http://www.startlijsten.nl/lijsten>

<http://www.vandale.nl>

Bijlagen

Bijlage I: Begrippenlijst:

1. Recreatiesport:

Theoreticus Crum omschrijft het karakter van ‘recreatiesport’ als sportieve recreatie, gezamenlijkheid en ontspanning en van ‘topsport’ als absoluut presteren, status en inkomen (Noukens, 2005).

2. Vooroordelen:

‘Vooroordelen’ zijn ongegronde attitudes (<http://www.vandale.nl>) die een relatief rigide en irrationele generalisatie behelzen over een bepaalde groep mensen (Macionis & Plummer, 2005:277). Meestal zijn vooroordelen gebaseerd op sekse, sociale klasse, seksualiteit, leeftijd, politiek stemgedrag of etniciteit van een individu (Ibid.).

3. Stereotype:

‘Stereotype’ betekent letterlijk: vastliggend beeld, karakterisering (<http://www.vandale.nl>). Stereotypering isoleert één eigenschap - die (voor)oordeeld en overdreven wordt - en stelt die als representatief voor ieder die gelabeld kan worden als lid van een bepaalde sociale groep (Ibid.; Macionis & Plummer, 2005:278). Omdat veel stereotyperingen emoties dragen zoals liefde en loyaliteit (doorgaans over vermeende ‘leden’ van de eigen groep) of haat en angst (doorgaans over vermeende ‘niet-leden’ van de eigen groep) zijn het moeilijk veranderbare beelden (Ibid.).

4. Ideologie:

Het concept ‘ideologie’ verwijst naar de gedeelde opvattingen van bepaalde sociale groeperingen over sociale relaties, maatschappelijke problemen en –ontwikkelingen (Elling, 2002:27). Ideologieën worden per definitie gedragen door meerdere personen die georganiseerd zijn tot een bepaalde groep en die als geheel in de samenleving gepositioneerd wordt (Ibid.).

5. Springen:

Springen is na dressuur, de tweede meest beoefende discipline. De combinatie dient een hindernisparcours af te leggen binnen een vastgestelde tijd en met zo min mogelijk strafpunten (vallende balk, weigering of val)(<http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).

6. Mennen:

Mennen is een van de disciplines waar één paard of meerdere paarden voor een wagen staat of staan. Het kent de onderdelen: dressuur, vaardigheid (gehoorzaamheidstest van het paard en behendigheidstest van de menner) en samengesteld (een dressuurproef, vaardigheidsproef en een hindernisparcours) (<http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).

7. Polo:

Polo is een balspel op veld, dat gespeeld wordt door twee teams van vier spelers te paard. Met een stick (mallet) wordt de bal gespeeld zonder af te stijgen. Polo vereist een uitstekende rijvaardigheid en balbehendigheid van de speler en africhting van het paard (<http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).

8. Voltige:

Bij voltige worden gymnastische oefeningen op een rustig galopperend paard uitgevoerd. Het paard loopt aan een lange lijn in een cirkel en wordt bereden door één of meer turn(st-)ers. (<http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).

9. Endurance:

Endurance zijn wedstrijden in lange afstandsritten op tijd en welzijn van het paard (hartslag, conditie). De totale lengte van de routes variëren van 25 tot 160 kilometer en strekken zich doorgaans uit over natuurgebieden (<http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).

10. Eventing:

Eventing of Samengestelde Wedstrijdsport, is een combinatie is van de Olympische disciplines Dressuur en Springen en een Cross (tijdsrit door de vrije natuur met 'natuurlijke' hindernissen als sloten en boomstammen) (<http://www.knhs.nl>, July 8, 2007).

11. Discriminatie:

Discriminatie is gedrag dat door Macionis & Plummer wordt omschreven als: "*Any action that involves threatening various categories of people unequally* (2005:282; Hekma et al, 1994:7) – en dat op basis van factoren die voor de situatie irrelevant zijn.

12. Sociale structuren:

Bestendigde patronen in sociale relaties worden in de sociale theorie '*structuren*' genoemd (Connell, 2002:9).

13. Patriarchie:

Macionis & Plummer omschrijven een patriarchie als: "*a form of social organisation in which men dominate, oppress and exploit women*" (2006:711).

14. Dimorfie:

Een systeem van seksuele reproductie combineert genen bij voortplanting in plaats van een enkel gen te klonen (Connell, 2002:28-29). Dimorfie verwijst naar de structurele verschillen in vorm (buiten geslachtsorganen sec) tussen individuen van eenzelfde soort (Ibid.): verschil in gemiddelde maat (mens), kleur veren (eenden), aanwezigheid of afwezigheid van bepaalde lichaamsdelen (herten) of haargroei (leeuwen), enzovoorts.

15. Sport Gender:

De pregnante gendered boodschap die sporten krijgen toegeschreven worden hier 'Sport Gender' genoemd. Deze toeschrijving maakt het bestaan van zogenaamde 'mannensporten' en 'vrouwensporten' mogelijk (Angelini, 2008:131; Zipprich, 1994:1). De specifieke gendering van een sport heeft niet zozeer te maken met het aantal deelnemers per sekse of verwijzingen, maar is meer gebaseerd op normatieve praktijken en stereotype beeldvorming over deelnemers (Sandfort, 2005:599; Elling & Knoppers, 2005). Anders gesteld is de Sport Gender een bron van informatie over de 'typische' deelnemers en intrinsieke aard van de sport. Ten behoeve van de herkenbaarheid van beiden woorden (sport en gender) als één begrip heb ik ervoor gekozen beide met een hoofdletter te schrijven.

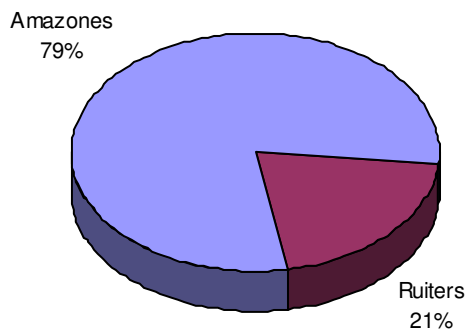
Bijlage II: Sekseverhouding deelnemers paardensportdisciplines

Tabel 1 (onder): Sekseverhoudingen in de paardensport (bron: KNHS, personal communication to I.Broeren, June 3, 2008)

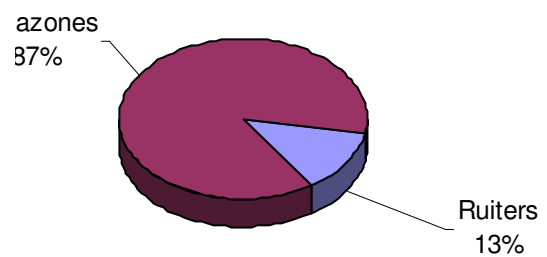
Discipline		Totaal aantal actieve startkaarthouders naar sekse	Procent
Dressuur (Paarden, incl. subtop)	Totaal	31.439	100%
Dressuur (Paarden, incl. subtop)	Vrouw	27.327	87%
Dressuur (Paarden, incl. subtop)	Man	4.112	13%
Springen (paarden, incl. nationaal)	Totaal	16.185	100%
Springen (paarden, incl. nationaal)	Vrouw	10.073	62%
Springen (paarden, incl. nationaal)	Man	6.112	38%
	Totaal	47.400	100%
	Vrouw	37.400	79%
	Man	10.224	21%

Grafiek 1 (onder): Sekseverhoudingen binnen de paardensport, naar discipline (bron: KNHS, personal communication to I.Broeren, June 3, 2008)

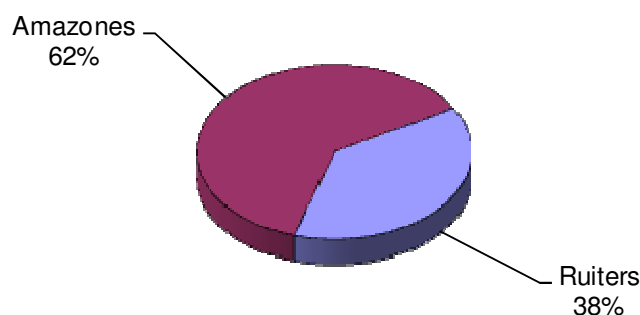
Paardensportdeelname naar sekse

Dressuurdeelname naar sekse

Springsportdeelname naar sekse

Bijlage III: Profiellijst geïnterviewde respondenten

Respondent	Schuilnaam	Sekse	categorie*	Beroepsmatig of amateur **	Leeftijd***	Seksuele voorkeur
1	Anneke	Vrouw	4	Amateur	1	Hetero
2	Arno	Man	1	Amateur	2	Hetero
3	Claudia	Vrouw	3	Amateur	2	Hetero
4	Jeroen	Man	1	Amateur	1	Hetero
5	Johan	Man	2	Amateur	3	homo
6	Michiel	Man	2	Beroeps	2	homo
7	Pascal	Man	5	Beroeps	3	hetero
8	Renate	Vrouw	3	Amateur	2	hetero
9	Sandra	Vrouw	4	Amateur	2	hetero
10	Yvette	Vrouw	3	Amateur	1	hetero

Tabel 2: Profielen geïnterviewde respondenten

Categorie* =

1. man in springsport
2. man in dressuursport
3. vrouw in dressuursport
4. vrouw in springsport
5. Overig

Beroeps / Amateur* = Paardensport als primaire bron van inkomsten / paardensport niet als primaire bron van inkomsten

Leeftijdcategorie* =

1. < 20
2. 21 – 40
3. > 41

Bijlage IV: Behandelpunten diepte-interviews

In willekeurige volgorde:

- Zelfbeschrijving van de respondent (standaard ter introductie)
- Beschrijving eerste aanraking met de paardensport en de discipline waaraan wordt deelgenomen
- Ervaringen met vervelende benadering omwille van de sportdeelname
- Houding ten opzichte van dressuur en opinie over de verschillen tussen dressuur en springen
- Verklaringen waarom weinig mannen deelnemen aan de paardensport en vooral niet aan dressuur - en welke mening de respondent daarover heeft
- Vraagstelling *of* en *welke* (paarden)sportdisciplines meer of minder geschikt zijn voor mannen of vrouwen (in fysiek en cultureel opzicht)
- Hypothetische vraagstelling met betrekking tot het toekomstig 'paardensportgedrag' van de respondent en belangrijke personen uit diens omgeving.

Bijlage V: Labelcodes

Onderstaande labels verwijzen naar de categorieën en subcategorieën waarmee de kwalitatieve data is gesorteerd en geanalyseerd. De cijfers verwijzen naar algemene categorieën (onderwerp), de letters naar subcategorieën (individuele beschrijvingen, gevoelens, gedragingen en intenties) en de Romeinse cijfers naar subsubcategorieën (verdere uitsortering).

Beschrijvend:

1. Keuzemotieven discipline
  - a. Door familie
  - b. Door vrienden
  - c. 'In discipline gegroeid'
  - d. Anders
2. Impact van de paardensport
  - a. Tijd
  - b. Zorg/ verantwoordelijkheid
  - c. Anders

Gevoelens & attitudes:

3. Redenen om niet te dressuren
4. Redenen om wel te dressuren
5. Beeld over dressuur door dressuurruiters
6. Beeld over dressuur door springruiters
7. Waaruit blijkt de feminiene Sport Gender van paardensport sec
  - a. Feminisering door numerieke dominantie vrouwen
  - b. Feminisering door structurele aard van de sport
  - c. Feminisering door markt/ mode/ media
  - d. Attitudes van sociale omgangsvormen
    - i. Attitudes van niet-paardensporters
    - ii. Attitudes van paardensporters
  - e. Anders
8. Waaruit blijkt de feminiene Sport Gender van Dressuur
  - a. Feminisering door numerieke dominantie vrouwen
  - b. Feminisering door structurele aard van de sport
  - c. Feminisering door markt/ mode/ media
  - d. Attitudes van sociale omgangsvormen
    - i. Attitudes van niet-paardensporters
    - ii. Attitudes van paardensporters
  - e. Anders
9. Verklaringen voor het ontstaan van feminiene Sport Gender van dressuur
  - a. Biologische verklaringen
  - b. Numerieke man/vrouw verdeling als verklaring
  - c. Sportreglementen als verklaring (technisch)
  - d. Sportsfeer/ sportcultuur als verklaring
  - e. Imago/ maatschappelijk beeld als verklaring
    - i. Imagovorming door mediabeelden

- ii. Imagovorming door vergelijking met andere traditionele vrouwensporten
    - iii. Anders
  - f. Beeldvorming door attitudes van sociale omgangsvormen
    - i. Attitudes van niet-paardensporters
    - ii. Attitudes van paardensporters
  - g. Anders
- 10. Plaats en tijdsafhankelijkheid Sport Gender paardensport & dressuur
  - a. Andere tijden
  - b. Andere plaatsen
- 11. Beeldvorming mannelijke dressuurruiter
  - a. Gender/ non-masculien
  - b. Seksuele geaardheid
  - c. Anders

Ervaringen

- 12. Ervaringen als gevolg van de heersende Sport Genders
  - a. Met Sport Gender van paardensport algemeen
    - i. Door medesporters
    - ii. Door sociale omgeving
  - b. Met dressuurspecifieke Sport Gender
    - i. Door medesporters
    - ii. Door sociale omgeving

Gedrag en gedragsintenties

- 13. Reproductie van heersende Sport Gender dressuur
  - a. Reproductie door dualisme/ biologisch essentialisme
  - b. Reproductie door sociale omgangsvormen
    - i. Familie en vriendennetwerken
    - ii. Medesporters
  - c. Reproductie door maatschappelijk imago
  - d. Reproductie door sociale in- en uitsluitingmechanismen
  - e. Anders
- 14. Hypothetische stelling toekomst
  - a. Zelf
    - i. Overstap naar dressuur
    - ii. Overstap van dressuur
  - b. Partner/ familie/ vrienden
    - i. Overstap naar dressuur
    - ii. Overstap van dressuur
- 15. Problemativering genderdeviant gedrag en binnen paardensport en huidige sekseverhoudingen
  - a. Hegemonieomarmend
  - b. Gematigd conservatief
  - c. Gematigd progressief
  - d. Sociaal-kritisch
- 16. Niet te categoriseren doch typerende uitspraken